

**INTENTIE TOT EXPLORATIE,
SOCIALE BINDING
EN DELINQUENT GEDRAG VAN
NEDERLANDSE JONGEREN**

**INTENTION TO EXPLORE, SOCIAL BONDS
AND DELINQUENT BEHAVIOUR OF
DUTCH ADOLESCENTS**

(with a summary in English)

Proefschrift

**ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit Utrecht
op gezag van de Rector Magnificus, Prof. Dr. H.O. Voorma
ingevolge het besluit van het College voor Promoties
in het openbaar te verdedigen
op vrijdag 26 mei 2000 des middags te 12.45 uur**

door

Eric Theodorus Hubertus Luijpers

geboren op 9 maart 1968 te Venray

Promotores:

Prof. Dr. W. Meeus
Prof. Dr. H. A Hart

Universiteit Utrecht
Universiteit Utrecht

Co-promotor:

Dr. C. Baerveldt

Universiteit Utrecht

Het onderzoek dat aan dit proefschrift ten grondslag ligt, is mede mogelijk gemaakt door financiële steun van NWO en het ministerie van Justitie

ISBN 90 5166 768 X

Uitgeverij Eburon
Postbus 2867
2601 CW Delft
E-mail: *info@eburon.nl*
www.eburon.nl

Omslagontwerp: Michelle van der Valk

8 2000 E.T.H. Luijpers. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n).

8 2000 E.T.H. Luijpers. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor(s).

Beoordelingscommissie:

Prof. dr. G.J.N. Bruinsma

Prof. dr. M. Deković

Prof. dr. Th.A.H. Doreleijers

Prof. dr. P.G.M. van der Heijden

Universiteit Leiden & NSCR

Universiteit van Amsterdam

Vrije Universiteit Amsterdam

Universiteit Utrecht

Inhoud

1	Inleiding.....	1
2	Delinquent gedrag in de adolescentie en de Sociale bindingstheorie.....	7
2.1	Inleiding.....	7
2.2	Methoden van literatuurverzameling en analyse van de artikelen.....	10
2.3	Resultaten.....	12
2.3.1	Methodologische kenmerken van de studies.....	12
2.3.2	Het theoretisch kader van de studies	16
2.3.3	Empirische resultaten van de studies	19
2.4	Conclusies en discussie	25
3	Delinquent gedrag in de adolescentie gezien vanuit een ontwikkelingsperspectief.....	29
3.1	Inleiding.....	29
3.2	Waarom is er een toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt vanaf de vroege adolescentie?	30
3.2.1	(Vroege) Adolescentie: een periode van verandering.....	31
3.2.2	Binding als verklaring van de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie	32
3.2.3	De intentie tot exploratie als verklaring van de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie	36
3.3	Waarom is er een afname van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt vanaf de midden adolescentie?	39

3.3.1	De intentie tot exploratie als verklaring voor de afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie.....	39
3.3.2	De sociale binding als verklaring voor de afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie.....	40
3.4	Conclusie.....	44
4	Methode van onderzoek.....	45
4.1	Inleiding.....	45
4.2	Het project Wendingen in de Levensloop	45
4.2.1	Opzet.....	45
4.2.2	Steekproef en methode van dataverzameling.....	46
	Trekking van de steekproef	46
	Samenstelling van de steekproef	46
	Representativiteit	47
	Selectiviteit uitval van WIL-1991 naar WIL-1994	47
	Dataverzameling.....	49
4.3	Het project Sociaal Gedrag	50
4.3.1	Opzet.....	50
4.3.2	Steekproef en methode van dataverzameling.....	50
	Trekking	50
	Samenstelling van steekproef.....	50
	Representativiteit	51
4.4	Definities en operationalisaties van de theoretische concepten	51
4.4.1	Delinquent gedrag gedefinieerd	52
4.4.2	Operationalisatie delinquent gedrag	52
	Intermezzo: >Self-report data< en de betrouwbaarheid en validiteit van delinquent gedrag schalen.....	55
4.4.3	De intentie tot exploratie: definitie en operationalisatie	56
4.4.4	Binding: definitie en operationalisatie	57
5	Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag: aard, omvang en verloop in de adolescentie.....	61
5.1	Inleiding.....	61
5.2.1	Delinquent gedrag van adolescenten: gegevens van WIL 1991.....	62
	Prevalentie.....	62

	<i>Gemiddelde aantal delinquente gedragingen naar delictscategorie.....</i>	64
5.2.2	Delinquent gedrag van MAVO-scholieren: gegevens van SG 1996	65
	<i>Prevalentie.....</i>	65
	<i>Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorie.....</i>	67
5.2.3	Achtergronden van delinquent gedrag in WIL	67
	<i>Sociale positie.....</i>	67
	<i>Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorie en opleiding ouders.....</i>	68
	<i>Delinquent gedrag en leeftijd.....</i>	68
	<i>Gemiddeld aantal delinquente gedragingen per leeftijd</i>	70
	<i>Delinquent gedrag en leeftijd: longitudinaal.....</i>	71
5.3.1	Sekseverschillen in intentie tot exploratie:	
	WIL 1991 en SG 1996	73
5.3.2	Overige achtergronden van intentie tot exploratie in WIL	74
	<i>Sociale positie.....</i>	74
	<i>Intentie tot exploratie en leeftijd</i>	74
	<i>Intentie tot exploratie en leeftijd, longitudinaal</i>	75
5.4.1	Sekseverschillen in binding in WIL 1991 en SG 1996.....	77
5.4.2	Overige achtergronden van binding in WIL.....	78
	<i>Sociale positie.....</i>	78
	<i>Binding en leeftijd</i>	79
	<i>Binding en leeftijd: longitudinaal</i>	84
5.5	Conclusies	88
6	De relatie tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag	89
6.1	Inleiding.....	89
6.2	Correlaties tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag.....	91
	<i>Relatie exploratie, binding en delinquent gedrag:</i>	
	<i>WIL 1991</i>	91
	<i>Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag:</i>	
	<i>SG 1996.....</i>	93
	<i>De gegevens van WIL 1991 en SG 1996 vergeleken</i>	94
6.3	Hoe zijn de intentie tot exploratie en binding gerelateerd aan Delinquent gedrag en verandert dit gedurende de adolescentie?.....	95

	<i>Relatie-exploratie, binding en delinquent gedrag:</i>	
	<i>WIL 1991</i>	96
	<i>Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag:</i>	
	<i>SG 1996.....</i>	100
	<i>De gegevens van WIL 1991 en SG 1996 vergeleken</i>	102
6.4	Is er een causale relatie tussen de intentie tot exploratie en binding en delinquent gedrag van adolescenten en verandert deze relatie in de adolescentie: WIL 1991 en 1994.....	104
6.4.1	LISREL multigroep analyse: inleiding.....	104
6.4.2	LISREL multigroep analyse: geïsoleerd stabiliteitsmodel.....	110
6.4.3	LISREL multigroep analyse: Across-lagged@ stabiliteitsmodel.....	112
6.4.4	LISREL multigroep analyse: cross-sectioneel stabiliteitsmodel.....	114
6.4.5	LISREL multigroep analyse: definitief stabiliteitsmodel	116
6.5	Hoe hangt verandering in de intentie tot exploratie, de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag samen met verandering in delinquent gedrag: WIL 1991 en WIL 1994	119
6.6	Leidt verandering in de intentie tot exploratie, de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag tot verandering in delinquent gedrag en wat is de relatie met leeftijd: WIL 1991 en 1994.....	121
6.7	Conclusies	125
7	Samenvatting, conclusies en discussie	129
7.1	Inleiding.....	129
7.2	Probleemstelling en theoretisch kader	129
7.3	Belangrijkste resultaten	131
7.3.1	Hoe ontwikkelen delinquent gedrag, de intentie tot exploratie, en de typen binding zich in de adolescentie	131
	<i>Hoe is het verloop van delinquent gedrag in de adolescentie.....</i>	132
	<i>Hoe is het verloop van de intentie tot exploratie in de adolescentie.....</i>	132
	<i>Hoe is het verloop van de typen binding in de adolescentie</i>	133
7.3.2	Hoe hangen de intentie tot exploratie en de typen binding samen met delinquent gedrag en verandert dit gedurende de adolescentie?.....	134
7.3.3	Is er een causale relatie van de intentie tot exploratie en de	

	typen binding naar delinquent gedrag van adolescenten	135
7.3.4	Oorzaken van methodologische aard die een mogelijke verklaring vormen voor het al dan niet bevestigen van de hypothesen.....	136
7.4	Discussie	140
	<i>Inleiding</i>	140
	<i>Intentie tot exploratie</i>	141
	<i>Binding aan vrienden</i>	141
	<i>Belief</i>	143
	<i>Binding en leeftijd</i>	145
	<i>Delinquent gedrag vanuit een ontwikkelingsperspectief</i>	146
7.5	Aanbevelingen voor verder onderzoek	147
7.6	Praktische implicaties van het onderzoek	149
	Summary	153
	Literatuur	161
Bijlage 1	Schalen WIL-project en Sociaal Gedrag project.....	171
Bijlage 2	Gemiddelden en percentages van delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse van de longitudinale groep-, 12-24 jarigen 1991 en 15-27 jarigen 1994	179
Bijlage 3	Regressie analyse 15-17 jarige MAVO scholieren WIL-project vergeleken met 15-17 jarige MAVO scholieren Sociaal Gedrag project.....	181
Bijlage 4	Vergelijking 15-17 jarige allochtone met autochtone MAVO scholieren Sociaal Gedrag project.....	183
Bijlage 5	Correlaties en covarianties tussen de geobserveerde variabelen bij de LISREL analyses uit hoofdstuk 6 ...	187
	Dankwoord	
	Curriculum Vitae	

1

Inleiding

Blijkens het grote aantal krantenberichten, tv-programma's, beleidsstukken en wetenschappelijke publicaties dat jaarlijks verschijnt, wordt criminaliteit als een groot probleem gezien binnen onze samenleving. Wanneer het onderwerp criminaliteit besproken wordt, dan komt al snel het delinquente gedrag van jongeren ter sprake. Vrijwel dagelijks zien we krantenkoppen of titels van tijdschriftartikelen zoals: *Het koele geweld van jonge jongens* (Vrij Nederland, 23-12-1995) of *Jeugd gewelddadig ondanks succes misdaadpreventie* (de Volkskrant, 17-08-1997). Ook de regering ziet de jeugdcriminaliteit als een probleem en richt hierop dan ook specifiek haar beleid. In de troonrede van 1998 werd, net als in de jaren daarvoor, om bijzondere aandacht voor de jeugdcriminaliteit gevraagd. Van der Laan, Essers, Huibregts en Spaans (1998) schrijven in hun tussentijds verslag over de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit in de periode 1980-1996 dat de vorige kabinetsperiode (1994-1998) heeft geleid tot een reeks van beleidsinitiatieven en -maatregelen op landelijk (interdepartementaal) en regionaal niveau, bij politie, Openbaar Ministerie, jeugdzorg en lokaal bestuur. Het delinquente gedrag van jongeren en met name tragische incidenten zoals in Gorinchem en Vlaardingen waarbij jongeren door geweld de dood vinden, brengen veel gevoelens van onrust en onveiligheid in de maatschappij teweeg. De spreekwoorden *Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst* en *A Jong geleerd, oud gedaan* maken wellicht duidelijk waarom. De maatschappij ziet het gedrag van haar huidige jongeren blijkbaar als een belangrijke voorspeller van hun gedrag wanneer ze volwassen zijn.

Tegenstrijdig aan het idee dat delinquent gedrag een (potentieel) risico is voor zowel adolescent als de samenleving is het feit dat het plegen van delicten een Anormaal@verschijnsel is in de adolescentie. Uit de criminologische literatuur blijkt dat het merendeel van de adolescenten ooit één of meerdere delicten heeft gepleegd en dat er maar weinig jongeren zijn die zich ervan onthouden (Gold & Petronio, 1980; Junger-Tas, Kruissink & Van der Laan, 1992; Rutenfrans & Terlouw, 1994; Moffit Caspi, Dickson & Stanton, 1996; Baerveldt & Luijpers, 1997). Blijkbaar maakt delinquent gedrag deel uit van het reguliere gedragspatroon in de adolescentie. Typerend hierbij is het verloop van de prevalentie van delinquent gedrag in de adolescentie. Het aantal adolescenten dat zich delinquent gedraagt neemt toe van de vroege- naar de midden-adolescentie en vervolgens weer af van de midden- naar de laat-adolescentie. De karakteristieke curve van leeftijd en delinquentie weerspiegelt dit verloop van de prevalentie (Hirschi & Gottfredson, 1983; Blumstein, Cohen & Farrington, 1988; Moffit, 1993; Jang, 1999; Landsheer & Hart, 1999). De afname vanaf de midden-adolescentie impliceert dat een groot deel van de jongeren die zich delinquent gedragen er blijkbaar ook weer mee ophoudt gedurende de adolescentie. Het merendeel van het delinquente gedrag van jongeren is dus kennelijk incidenteel gedrag. Niettemin gaat er ook een kleine groep adolescenten door met delinquent gedrag (Moffit et al., 1996). Wanneer we zoeken naar oorzaken van delinquent gedrag, is het volgens Moffit (1993; Moffit et al., 1996) van belang een onderscheid te maken in wat zij noemt levensloop-persistente en adolescentie-gelimiteerde delinquenten. Ook Loeber (1998), die ontwikkelingspaden en risicopatronen voor ernstige jeugddelinquentie onderzocht, stelt dat het goed is om een onderscheid te maken tussen kinderen met tijdelijk en meer duurzaam probleemgedrag. Moffit (1993) typeert de jongeren die beginnen en stoppen met het plegen van delicten in de adolescentiefase, als jongeren met adolescentie gelimiteerd delinquent gedrag. De levensloop-persistente groep kenmerkt zich volgens haar door jongeren die al begonnen zijn met deviant of delinquent gedrag in de kindertijd, dat wil zeggen voor de typische delinquentiegolf van de adolescentie. Deze groep van meest persistente delinquenten ($\pm 6\%$), is verantwoordelijk voor ongeveer 50% van de geregistreerde delinquentie (Moffit, 1993; Loeber, Farrington, & Washbusch, 1998).

De meeste jongeren ontwikkelen zich echter, ondanks delinquent gedrag in de adolescentie, tot verantwoordelijke, gezonde volwassenen (Maggs & Hurrelman, 1998). Dit roept de vraag op waarom het merendeel van de adolescenten zich inlaat met delinquent gedrag, terwijl er ook zoveel potentiële risico's aan kleven. Een

mogelijke verklaring zou kunnen liggen in de aard van de ontwikkelingsfase waarin de adolescent zich bevindt en de taken daarin volbracht dienen te worden. Sommige risicovolle gedragingen zouden een functie kunnen hebben om hier mee om te gaan (Maggs & Hurrelman, 1998). Het doel van dit proefschrift is dan ook een verklaring te zoeken voor delinquent gedrag in de adolescentie, gezien vanuit een ontwikkelingsperspectief. Het onderzoek heeft daarom betrekking op het delinquente gedrag van de jongeren die Moffit typeert als de adolescentie-gelimiteerde groep. Kenmerkend voor deze groep 'Opportunistische' daders, zoals Junger-Tas (1998) noemt, is dat ze vooral delicten plegen die veel overlast veroorzaken zoals vandalisme, (winkel)diefstal, en vechtpartijen. In dit onderzoek is delinquent gedrag gedefinieerd als gedrag dat bepaalde in wetboeken vastgelegde normen overtreedt en waarop een straf staat. Specifiek gaat het hier echter om jeugdcriminaliteit wat zich veelal kenmerkt door minder ernstige delicten. Belangrijk is dat wanneer in dit onderzoek gesproken wordt over delinquent gedrag als 'normaal' gedrag, dat het hier de zogenaamde 'kleine criminaliteit' betreft. Het is 'normaal' in de zin dat het merendeel van de jongeren in de adolescentie wel eens één of meerdere van dergelijke delicten pleegt. De hoofdvraag van het onderzoek is: waarom is er vanaf de vroege adolescentie een toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt en hoe komt het dat dit aantal ook weer afneemt vanaf de midden-adolescentie?

Het proefschrift gaat in hoofdstuk 2 verder met een bespreking van één van de toonaangevende criminologische theorieën, namelijk de 'Social Control Theory' van Hirschi (1969), of de sociale bindingstheorie zoals Junger-Tas (1985) en Weerman (1998) de theorie in het Nederlands prefereren te noemen. Deze theorie fungeert in dit onderzoek als 'startpunt' om tot een verklaring te komen van delinquent gedrag in de adolescentie. Hirschi (1969) veronderstelt dat een individu met sterke persoonlijke en/of institutionele bindingen zich niet snel delinquent zal gedragen, omdat hij of zij het risico loopt deze binding te verliezen. Wanneer deze bindingen echter zwak of afwezig zijn, dan zal de kans op delinquent gedrag toenemen. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de huidige stand van zaken wat betreft onderzoek en theorievorming van de sociale bindingstheorie als verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. Anders geformuleerd: biedt de sociale bindingstheorie een voldoende verklaring voor de kenmerkende toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie en de afname vanaf de midden-

adolescentie? Om hierop een antwoord te krijgen, wordt een overzicht gegeven van de op deze theorie gebaseerde empirische studies bij adolescenten.

De sterkte-zwakke analyse van de sociale bindingstheorie vormt de aanleiding om in hoofdstuk 3 delinquent gedrag in de adolescentie meer te bezien vanuit een ontwikkelingsperspectief. Dat wil zeggen dat delinquent gedrag in de adolescentie verklaard wordt vanuit het oogpunt dat dit gedrag specifiek is voor deze ontwikkelingsfase in het leven. Het lijkt er namelijk op dat in de sociale bindingstheorie geen plaats is voor ontwikkelings-gerelateerde fenomenen in de adolescentie, zoals de invloed van deviante leeftijdgenoten, en verschillen in verklaringskracht op wisselende leeftijden in de adolescentie. Hierbij wordt de sociale bindingstheorie niet integraal overgenomen en getoetst. Wel wordt de idee overgenomen dat binding van invloed is op delinquent gedrag, maar Weerman (1998) volgend, wordt de richting van deze invloed (i.e. remmend, of stimulerend) afhankelijk geacht van de mate van conventionaliteit van de personen of instituties waaraan de adolescent gebonden is. De veronderstelling is dat het ontwikkelingsmechanisme van de intentie tot exploratie een belangrijke oorzaak kan zijn van de toename in het aantal jongeren dat delicten pleegt vanaf de vroege adolescentie. Vervolgens wordt de remmende werking van binding aan conventionele personen of instituties verantwoordelijk geacht voor de afname vanaf de midden-adolescentie in het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt.

In hoofdstuk 4 worden de twee onderzoeken beschreven die gebruikt worden om bovenstaande theoretische gedachten te toetsen. Dit zijn het onderzoeksproject *Wendingen in de Levensloop* (Meeus & 't Hart, 1993) en het project *Sociaal Gedrag* (Houtzager & Baerveldt, 1999). Voor elke bron van informatie worden de opzet, de steekproef, het veldwerk, de representativiteit van het onderzoek en de methode van dataverzameling beschreven. Daarnaast worden de definities van de verschillende theoretische concepten besproken, alsmede de operationalisaties, de validiteit en de betrouwbaarheid.

De hoofdstukken 5 en 6 vormen het empirische deel van het onderzoek. In hoofdstuk 5 worden de aard, de omvang en het verloop van delinquent gedrag, intentie tot exploratie en de verschillende typen binding in de adolescentie afzonderlijk van elkaar beschreven. Het hoofdstuk geeft een beeld van de ontwikkeling van deze concepten in de adolescentie en van het al dan niet correct zijn van eerder geformuleerde theoretische veronderstellingen ten aanzien van deze ontwikkeling. Deze afzonderlijke beschreven ontwikkelingsverlopen geven een eerste

indicatie van de in hoofdstuk 3 veronderstelde causale verbanden tussen de verschillende variabelen, maar worden nog niet getoetst.

In hoofdstuk 6 worden de veronderstelde causale relaties tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag getoetst. Er wordt onderzocht de intentie tot exploratie en/of binding samenhangen met veranderingen in delinquent gedrag en of deze onderlinge relaties variëren in de adolescentie. De vraag is of de toe- en afname van delinquent gedrag in de adolescentie een gevolg is van de veranderende invloed van de intentie tot exploratie en de typen binding in deze levensfase. Het hoofdstuk is zo opgebouwd dat er van een algemene naar een steeds verdergaande toetsing van de hypothesen wordt gewerkt. Dat wil zeggen: van bivariate analyses naar multivariate toetsingen, van samenhang tussen variabelen naar causale verbanden tussen variabelen, van cross-sectionele toetsing naar longitudinale toetsing van de hypothesen en van de beschrijving van een gehele groep adolescenten naar de beschrijving van subgroepen adolescenten. Dit betekent ook dat het theoretisch model eerst getoetst wordt op grond van verschillen tussen individuen (inter-individuele verschillen), waarna vervolgens de verschillen binnen individuen (intra-individuele verandering) getoetst worden.

In hoofdstuk 7 worden de probleemstelling en het theoretisch kader van het onderzoek samengevat. Daarna volgt een overzicht van de belangrijkste resultaten. Hierbij wordt ook een aantal methodologische oorzaken behandeld die mogelijk het al dan niet bevestigen van de hypothesen kunnen verklaren. Naar aanleiding van deze resultaten worden de theoretische consequenties van de onderzoeksresultaten besproken. In deze bespreking wordt de relevantie voor het ontwikkelen van een theorie die zich baseert op een ontwikkelingstheoretisch perspectief voor de verklaring van delinquent gedrag nog eens naar voren gehaald. Vervolgens wordt een aantal aanbevelingen gegeven voor verder onderzoek naar delinquent gedrag. Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele praktische implicaties van het onderzoek.

2

Delinquent gedrag in de adolescentie en de Sociale bindingstheorie

2.1 Inleiding

Delinquent gedrag is een normaal verschijnsel in de adolescentie. Het ligt dan ook voor de hand te veronderstellen dat de verklaring van delinquent gedrag mede in deze specifieke ontwikkelingsfase moet worden gevonden (Tolan, 1988, Moffit, 1997). Voordat echter vanuit een ontwikkelingsperspectief naar een verklaring wordt gezocht voor delinquent gedrag is het goed om te kijken welke theorieën er in de criminologie reeds voor handen zijn. Hoewel Nijboer (1997) stelt dat iedere indeling in de criminologie - en de plaatsing van verschillende theorieën daarbinnen - tot op zekere hoogte willekeurig blijft, onderscheidt hij de volgende perspectieven op de oorzaken van delinquent gedrag: het subculturele perspectief, het >strain=perspectief, het controleperspectief, het labelingperspectief en het rationele keuzeperspectief (Nijboer, 1997). Als Astartpunt@voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie is in dit proefschrift gekozen voor één van de toonaangevende criminologische theorieën behorende tot het controleperspectief, namelijk de ASocial Control Theory@ van Travis Hirschi (1969). Of de sociale bindingstheorie zoals Junger-Tas (1985) en Weerman (1998) de theorie in het Nederlands prefereren te noemen. Voor een verdere uitwerking van de overige

perspectieven verwijst ik naar het boek *Delinquentie en dwang* van Nijboer (1997). De keuze voor de sociale bindingstheorie heeft een aantal redenen. In de eerste plaats betreft de uitwerking van de theorie belangrijke ontwikkelingsgebieden in de adolescentie zoals het gezin (de ouders), vrienden, de school of het werk en vrijetijdsbesteding. Hierdoor lijkt de theorie bij uitstek geschikt voor het onderzoeken van delinquent gedrag vanuit een adolescentieperspectief. In de tweede plaats is er in Nederland veel onderzoek gedaan waarbij de sociale bindingstheorie uitgangspunt is (o.a. Bruinsma, 1981, 1985; Junger-Tas, 1985; Jongman en Timmerman, 1985; van der Hoeven, 1987; Baerveldt, 1990; Junger, 1990; Junger-Tas, 1992; Junger en Polder, 1992; Rutenfrans en Terlouw, 1994; Weerman, 1996; Junger en Marshall Haen, 1997; Weerman, 1998). Eén van de conclusies van Weerman (1998), die een uitgebreid overzicht van de ontwikkeling en geschiedenis van de theorie in Nederland geeft, is dat Nederland uniek is in het feit dat deze criminologische theorie ook in het beleid een belangrijke rol speelt. Hoewel Weerman (1998) stelt dat in de verschillende beleids- en commissie-rapporten de theorie steeds een ander inhoud krijgt, is deze makkelijke toepasbaarheid in de praktijk een belangrijk voordeel.

Het doel van dit hoofdstuk is te achterhalen wat de theorie voor waarde heeft voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. Er zijn een aantal uitvoerige overzichten van onderzoek naar de sociale bindingstheorie verschenen (o.a. Leeuw, van der Hoeven, Nederhof, Bak, 1987; Kempf, 1993; Weerman, 1998). Hierbij zijn veel van de lacunes in de theorie reeds naar voren gekomen. Geen van deze studies is echter specifiek gericht op de toetsing van de theorie bij adolescenten. Kempf (1993) betreft in haar overzicht ook studies naar volwassenen en richt zich daarnaast ook op drugsgebruik. Het overzicht van Weerman (1998) is vooral gericht op de theoretische ontwikkeling. Daarom is er in dit onderzoek voor gekozen een eigen overzicht te geven van de empirische artikelen waarin de sociale bindingstheorie bij adolescenten getoetst is.

De hoofdvraag van dit hoofdstuk is: Wat is de huidige stand van zaken ten aanzien van de sociale bindingstheorie als verklaring voor delinquent gedrag in de adolescentie. Om deze vraag te beantwoorden worden de volgende deelvragen gesteld:

- 1) Hoe wordt de sociale bindingstheorie getoetst?
- b) Tegen welke andere theorieën wordt deze getoetst?
- 3) Met welke andere theorieën is de theorie geïntegreerd?
- d) Welke methoden van onderzoek gebruiken de auteurs?

5) Hoe goed verklaart de sociale bindingstheorie delinquent gedrag in de adolescentie?

f) Wat kan er gezegd worden over de sociale bindingstheorie als algemene theorie van delinquent gedrag?

Voordat met het daadwerkelijke overzicht en de analyse van de empirische literatuur wordt de theorie besproken. Gezien de vele uiteenzettingen die reeds voor handen zijn (o.a. Kempf, 1993; Nijboer, 1997; Weerman, 1998) zal ik dit kort doen. Volgens de sociale bindingstheorie van Hirschi (1969), is de motivatie om je delinquent te gedragen voor alle mensen gelijk. Daarom stelt hij zichzelf de vraag *Why don't we do it?* in plaats van *Why do they do it?* (p.34). Zijn doel is na te gaan wat de oorzaken zijn, dat mensen de wet respecteren (Bruinsma, 1985). Zijn theorie beantwoordt deze eerste vraag door te verwijzen naar de bindingen die wij hebben in de maatschappij. Sterke persoonlijke en/of institutionele bindingen blokkeren delinquent gedrag, omdat mensen niet het risico willen lopen hun bindingen te verliezen. Wanneer deze bindingen echter zwak of afwezig zijn, is de kans op delinquent gedrag groter. Volgens Hirschi beperkt het controlemechanisme van binding zich overigens niet alleen tot delinquent gedrag. Hij veronderstelt namelijk dat bindingen alle vormen van gedrag afremmen, die afwijken van de maatschappelijke norm.

Hirschi onderscheidt vier elementen van sociale binding: attachment, commitment, involvement en belief. Attachment verwijst naar de affectieve bindingen die personen hebben met belangrijke anderen, zoals ouders, vrienden en leraren. Commitment aan conventionele activiteiten weerspiegelt de rationele component van conformerend gedrag. Individuen steken tijd en energie in activiteiten als studie of werk, en delinquent gedrag levert het risico op deze investering te verliezen. Involvement in conventionele activiteiten verwijst naar de inzet die mensen daadwerkelijk vertonen binnen de subsystemen, zoals school, bedrijf en verenigingen. Tenslotte wordt in de sociale bindingstheorie verondersteld dat er een algemeen waarden systeem binnen de maatschappij bestaat, waarin delinquent gedrag wordt afgekeurd. Het geloof in deze regels van de samenleving is het laatste bindingselement oftewel Belief. Hirschi neemt aan dat iedereen gelooft in deze regels van de samenleving. Wel variëren mensen in de mate

waarin ze vinden dat men zich aan deze regels dient te houden. Een verdere veronderstelling is dat de vier bindingsselementen aan elkaar en rechtstreeks aan delinquent gedrag gerelateerd zijn. Voorts stelt hij dat zijn theorie een algemene theorie is. Eén van de consequenties hiervan is dat de theorie geschikt is voor de verklaring van alle soorten deviant of delinquent gedrag. Het type delict of de ernst daarvan is daarbij niet van belang. Daarnaast wordt verondersteld dat voor alle mensen, ongeacht verschillen in sekse, ras of cultuur de theorie opgaat.

2.2 Methoden van literatuurverzameling en analyse van de artikelen

De artikelen die gebruikt zijn voor dit overzicht, zijn verkregen na het doorzoeken van de CD-ROM bestanden Psyclit (1/87-10/99), Sociofile (1/74-10/99) en de Social Science Citation Index (1/81-10/99). Om de adolescentiespecifieke waarde van de theorie vast te kunnen stellen is voor een strenge methode van selectie gekozen. Uitsluitend de combinatie van de zoektermen A(juvenile) delinquency@, Asocial control@, Aadolescence@ en AHirschi@ leidde tot selectie van de studies. Op deze manier zijn alleen die empirische studies geselecteerd, waarin theoretische visies op delinquent gedrag van adolescenten vanuit het sociale bindingsperspectief worden onderzocht, geïntegreerd met, of getoetst tegen andere theoretische perspectieven. Reden voor deze strikte selectiecriteria is dat de theorie op erg veel verschillende typen deviant gedrag en bij verschillende groepen mensen is getoetst. Het voordeel van deze variatie is dat je de robuustheid van de theorie vast kan stellen. Dit is het geval indien de theorie telkens geverifieerd en niet verworpen wordt in de verschillende onderzoeken. Een nadeel is echter dat als de theorie niet altijd ondersteund wordt, niet duidelijk is of dit nu aan methodologische verschillen of aan de theorie ligt. Naast de internationale literatuur zijn ook verslagen van Nederlandstalige empirische studies geselecteerd. Deze studies zijn verkregen na het doorzoeken van de eerder genoemde CD-ROM bestanden, het online gegevensbestand NCC (De Nederlandse Centrale Catalogus) en via

verwijzingen in andere artikelen. Uiteindelijk is er een overzicht gemaakt van in totaal 50 studies. Kempf (1993) komt in haar overzicht van de sociale bindingstheorie tot een groter aantal empirische artikelen omdat zij ruimere selectie criteria hanteerde. In de door haar geselecteerde studies betrof het ook onderzoek naar volwassenen en andere vormen van deviant gedrag. Een consequentie van de opzet van het onderzoek (de keuze vooraf voor de sociale bindingstheorie) en daarmee samenhangend de selectie-criteria, is dat de studies naar de Anieuwe@ controle-theorie van Gottfredson en Hirschi (1990), de zelfcontrole, buiten deze analyse zijn gebleven.

Om de waarde van de sociale bindingstheorie vast te stellen voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie is gekozen voor een min of meer kwalitatieve of narratieve aanpak van analyse. Een gevaar van deze aanpak is dat de conclusie ten aanzien van de hoofdhypothese gebaseerd wordt op grond van één totaalmaat, terwijl in feite Aappels met peren@ vergeleken worden (Suls en Swain, 1993). Door echter juist zo uitgebreid mogelijk de methodologische kenmerken, het theoretisch kader, de hypothesen en de resultaten van de studies te beschrijven, is geprobeerd te achterhalen of verschillen in de conclusies ten aanzien van de sociale bindingstheorie hun oorzaak hadden in het feit dat Aappels en peren@ met elkaar vergeleken worden. Een goed en wellicht beter alternatief om hardere uitspraken te kunnen doen ten aanzien van de sociale bindingstheorie is een meta-analyse over de verschillende studies. Dit bleek echter niet mogelijk omdat de artikelen die geselecteerd zijn voor de analyse vaak onvoldoende statistische gegevens bevatten die voor een meta-analyse noodzakelijk zijn. In de volgende paragrafen worden de methodologische kenmerken, het theoretisch kader en de belangrijkste conclusies van de studies beschreven.

- 1) De methodologische kenmerken omvatten de opzet en de steekproef van de studies. De opzet van de studies is gecategoriseerd naar cross-sectionele of longitudinale opzet en naar de methode van dataverzameling. De opzet van het onderzoek is van belang om te bepalen of er al dan niet verantwoorde conclusies ten aanzien van causale verbanden getrokken kunnen worden. Voor een vergelijking van de representativiteit van de studies en daarmee ook de algemene geldigheid van de bindingstheorie, zijn de steekproeven aan de hand

van de volgende kenmerken ingedeeld: 1) de breedte van de populatie waaruit die zijn getrokken: landelijk, regionaal, lokaal of een geïnstitutionaliseerde groep (bijvoorbeeld gevangenen); 2) sekse van de respondenten; 3) de leeftijd van de respondenten (vroeg adolescentie: 12-14 jaar; midden-adolescentie: 15-17 jaar; late adolescentie: 18-20 jaar; post-adolescentie: 21-24 jaar) en 4) het aantal respondenten.

- 2) Het theoretisch kader van de studies is gecategoriseerd aan de hand van de definitie van de theoretische variabelen en operationalisaties. Is de afhankelijke variabele omschreven als delinquent gedrag of als deviant gedrag? (Hoe) is deze variabele gedefinieerd? Is het een één-dimensionaal of een meerdimensionaal concept? Is de onafhankelijke variabele *Abinding* gemeten met alle bindings-elementen? Als dit niet het geval is, welke elementen zijn er dan wel gemeten en zijn er variabelen uit andere theoretische perspectieven gebruikt in het onderzoek? Worden er expliciet hypothesen geformuleerd en getoetst?
- 3) Tenslotte wordt beschreven of de resultaten het algemene karakter van de theorie bevestigen. Is het controle mechanisme dus werkzaam onafhankelijk van de aard van de actoren (bijvoorbeeld, sekse, leeftijd, ras of regio van de respondenten), van de aard van deviant of delinquent gedrag of van het soort bindingen (met name binding aan ouders versus de binding aan vrienden)?

2.3 Resultaten

2.3.1 Methodologische kenmerken van de studies

Om de studies beter met elkaar te kunnen vergelijken en met name de resultaten in ' 2.3.3, zijn de tabellen 2.1 en 2.2 geordend naar het aantal bindingsvariabelen dat getoetst wordt in het onderzoek. Een eerste reden hiervoor is dat het een indicatie geeft in hoeverre de operationalisatie van Hirschi (1969) gevolgd is. Een tweede reden is dat wordt verondersteld dat er een positieve samenhang is tussen de bindingsvariabelen. Naarmate er meer van dezelfde soort variabelen gelijktijdig wordt opgenomen als voorspeller, wordt de kans groter dat één van deze variabelen geen statistisch significant verband vertoont met delinquent gedrag.

Tabel 2.1 laat zien dat van de 50 studies er 37 cross-sectioneel en 13 longitudinaal zijn. De meerderheid van de studies bevat dus in feite geen uitspraken over de causale verbanden tussen binding en delinquent gedrag. Dit kan namelijk alleen wanneer de variabelen waartussen men een causaal verband verondersteld minimaal twee keer zijn gemeten bij dezelfde individuen. De meeste van de longitudinale studies hebben twee meetmomenten, twee studies hebben drie meetmomenten en één studie bevat vier meetmomenten. Van de 50 studies zijn er 28 gebaseerd op een vragenlijst, tien studies op een interview, vier studies op een combinatie van interview en vragenlijst, en in vijf studies wordt geen melding gemaakt van de methode van dataverzameling. Van de resterende artikelen is er één met een combinatie van vragenlijst en video-opname, één met vragenlijst en politiebestanden en één met vragenlijst en school- en politiebestanden.

De grootte van de steekproef is van belang bij het al dan niet vinden van significante verbanden. Een grotere steekproef verhoogt deze kans. De grootte van de steekproef varieert van 57 tot 3065 respondenten. Sommige studies bevatten meer dan één steekproef. Van de 50 studies die hier gepresenteerd worden, hebben er twee een steekproef van honderd of minder respondenten, 9 studies hebben een steekproef tussen de honderd en vijfhonderd respondenten, 14 studies tussen de 500 en

duizend respondenten en 25 studies een steekproef van meer dan duizend respondenten.

Wat betreft de populaties waaruit de steekproeven zijn getrokken, variëren de studies aanzienlijk (zie tabel 2.1). Veertien steekproeven zijn getrokken uit populaties op landsniveau, 18 op regionaal of streekniveau, 14 op stadsniveau, zes uit een gevangenis of instellingspopulatie. Bij twee studies kan voor een deel niet worden opgemaakt in welke categorie de steekproef valt. Het grootste deel van de steekproeven bestaat uit scholieren of studenten. Eenendertig studies bevatten zowel jongens als meisjes. Negentien studies hebben alleen betrekking op jongens en er zijn geen studies met uitsluitend meisjes. Bij 19 van de 50 onderzoeken wordt de leeftijd van de respondenten niet expliciet gerapporteerd. Uit de beschrijving van de populatie (bijvoorbeeld klas op middelbare school), wordt echter duidelijk dat het gaat om adolescenten. De leeftijd wordt in 32 artikelen expliciet beschreven. Hieruit blijkt dat de leeftijdsspreiding in de verschillende onderzoeken varieert. De steekproef van Matsueda (1982) bestaat bijvoorbeeld uit 12 tot 20 jarigen, terwijl de steekproef van Simons (1991) bestaat uit 12 en 13 jarigen. Dit betekent dat de studie van Matsueda (1982) betrekking heeft op meerdere fasen in de adolescentie en die van Simons (1991) alleen op de vroege adolescentie. Gezamenlijk bestrijken de studies de gehele adolescentie: 25 studies rapporteren over respondenten in de vroege adolescentie, 29 over respondenten in de midden-adolescentie, 19 over respondenten in de late adolescentie en 3 over respondenten in de jonge volwassenheid.

Het voorafgaande maakt duidelijk dat, ondanks de selectiecriteria de methodologische kenmerken sterk uiteenlopen. Dit kan een voordeel zijn. Als de theorie ondersteund wordt bij uiteenlopende soorten steekproeven, designs én methoden van dataverzameling, betekent dit een sterke bevestiging van de empirische waarde van de theorie. Bij wisselende resultaten kan het echter ook een nadeel zijn omdat de variatie in uitkomsten ook het gevolg kan zijn van de methodologische verschillen.

Tabel 2.1

Populatie, design & methode van dataverzameling

	Auteur	Jaar	Populatie Steekproef	Leeftijd	Sekse	n	Design ^a	Dataverzamel- ing V I O ^b
STUDIES MET 5 BINDINGSVARIABLEN								
1	Evans e.a.	1996	stad	16-18	♂&♀	263	1	*
2	Gardner & Shoemaker	1989	stad	13-20	♂&♀	733	1	*
3	Agnew	1985	land	16	♂	2213	2	?
4	Wiatrowski e.a.	1981	land	16	♂	2213	1	?
5	Hindelang	1973	streek	11-18	♂&♀	978	1	*
STUDIES MET 4 BINDINGSVARIABLEN								
6	Weerman	1998	Instelling, B.A.S. ^c en ?	15-2-19	♂	174	2	* *
7	Junger & Haen Marshall	1997	land	12-17	♂	790	1	* PB
8	Brenda	1995	streek	13-20	♂&♀	1093	1	*
9	Shoemaker	1994	stad	?	♂&♀	663	1	*
10	Agnew	1993	land ?	? ?	♂ ?	2213 1365	1 ?	* ?
11	Junger-Tas	1992	stad	12-19	♂&♀	2500	2	* *
12	Paternoster & Triplett	1988	stad	18	♂&♀	2700	2	*
13	Barton & Figueira- Mcdonough	1985	streek	15	♂&♀	1735	2	*
14	Bruinsma	1985	stad	12-16	♂&♀	244	1	*
15	Agnew	1984	land	16	♂	2213	2	*
16	Thompson	1984	instelling	?	♂&♀	724	1	*
17	Krohn & Massey	1980	streek	13-18	♂&♀	3065	1	*
18	Rankin	1976	streek	13-17	♂&♀	385	1	*
STUDIES MET 3 BINDINGSVARIABLEN								
19	Witchcoff Knight & Tripodi	1996	instelling	10-18	♂	168	1	*
20	Rutenfrans en Terlouw	1994	land	12-24	♂&♀	2918	1	*
21	Cochran e.a.	1994	streek	15-21	♂&♀	1591	1	*
22	Smith & Brame	1994	land	11-17	♂&♀	1488	4	*
23	Agnew	1991	land	11-17	♂&♀	1725	2	?
24	Simons e.a.	1991	streek	12-13	♂&♀	57	1	* T

25	Mak	1990	streek	12-18	♂&♀	793	1	*																		
<table> <tr> <th>Auteur</th><th>Jaar</th><th>Populatie Steekproef</th><th>Leeftijd</th><th>Sekse</th><th>n</th><th>Design^a</th><th>Dataverzamel- ing^b</th><th></th></tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td>V I O</td><td></td></tr> </table>									Auteur	Jaar	Populatie Steekproef	Leeftijd	Sekse	n	Design ^a	Dataverzamel- ing ^b									V I O	
Auteur	Jaar	Populatie Steekproef	Leeftijd	Sekse	n	Design ^a	Dataverzamel- ing ^b																			
							V I O																			
26	Sampson & Laub	1990	instelling stad	10-17 17-25 25-32	♂ ♂ ♂	1000	3	*																		
27	Matsueda & Heimer	1987	streek	12-20	♂	2589	1	*																		
28	Matsueda	1982	streek	12-20	♂	1140	1	*																		
29	Lyerly & Skipper	1981	instelling	?	♂	100	1	*																		
30	Linden	1978	streek	13-18	♂	1588	1	* PB SB																		
STUDIES MET 2 BINDINGSVARIABLEN																										
31	Zhang & Messner	1996	instelling en stad	15-18	♂&♀	143	1	*																		
32	Weber	1995	streek	12-14	♂&♀	755	1	*																		
33	Free	1994	streek	17-20	♂&♀	916	1	*																		
34	Brownfield & Sorenson	1994	stad	?	♂&♀	1118	1	* *																		
35	Cernkovich & Giordano	1992	stad	12-19	♂&♀	942	1	*																		
36	Lagrange & Raskin White	1985	streek	12,15,18	♂	341	1	*																		
37	Liska & Reed	1985	land	16	♂	2213 1886	2	?																		
38	Robbins	1985	streek	10-17	♂&♀	129	1	*																		
39	Hepburn	1976	stad	14-17	♂	139	1	*																		
40	Conger	1976	streek	13 ?	♂ ♂	374 1588	1	*																		
STUDIES MET 1 BINDINGSVARIABLE																										
41	Asseltine	1995	stad	15-17	♂&♀	654	3	*																		
42	Jenkins	1995	streek	11-15	♂&♀	754	1	* *																		
43	Rankin & Kern	1994	land	11-18	♂&♀	1395	1	*																		
44	Seydlitz	1993	land	11-18	♂&♀	1395	1	*																		
45	Warr	1993	land	13-19	♂&♀	1726	1	*																		
46	Smith & Krohn	1992	stad	< 13,14 >	♂	627	2	*																		
47	Rankin & Wells	1990	land	15-16	♂	1886	2	*																		
48	Seydlitz	1990	land	11-18	♂&♀	872	1	?																		
49	Hagan e.a.	1979	stad	?	♂&♀ ♂	611	1	*																		

50	Cernkovich	1978	streek	14-18		412	1	*
-----------	-------------------	-------------	---------------	--------------	--	------------	----------	----------

^a (x)= aantal meetmomenten

^b V=vragenlijst; I=interview; O= overig; T =videotape; SB=school bestanden, PB=politiebestanden

^c B.A.S. = bureau alternatieve sancties, ? = niet af te leiden uit studie

2.3.2 Het theoretisch kader van de studies

Kenmerkend voor het theoretisch kader van de studies zijn de definitie en operationalisatie van de afhankelijke variabele (delinquent gedrag/deviant gedrag), de onafhankelijke variabelen (bindingen, bindingselementen) en hoe er wordt omgegaan met andere theoretische perspectieven. De afhankelijke variabele kan benoemd worden als delinquent gedrag of als deviant gedrag. Studies naar overtreding van de wet hebben betrekking op delinquent gedrag en andere studies, variërend van spijbelen tot serieuze delinquentie, op deviant gedrag. Het valt op dat het merendeel van de artikelen (n=40) geen expliciete definitie bevat van het gedrag dat men wil verklaren. Dit maakt vergelijkbaarheid tot een moeizame aangelegenheid. De auteurs blijven steken in algemene termen, zoals delinquent gedrag, probleemgedrag, jeugdcriminaliteit, kleine criminaliteit, serieuze criminaliteit, anti-sociaal gedrag en deviant gedrag. Slechts in tien studies¹ wordt er een expliciete definitie gegeven. Cernkovich (1978) bijvoorbeeld definieert delinquente betrokkenheid als *Ainvolvement in acts for which both adults and juveniles can be legally prosecuted, and/or acts for which only juveniles can be legally sanctioned*. Seydlitz (1990) definieert delinquent gedrag als *Athe commision of non-trivial incidents of theft, vandalism, battery, or joyriding*. In tabel 2.2 is te zien dat de auteurs van 19 studies, net als Hirschi, deviant gedrag willen verklaren en 31 anderen delinquent gedrag.

¹ Hepburn, 1976; Cernkovich, 1978; Lagrange & White, 1985; Paternoster & Triplett, 1988; Seydlitz, 1990; Seydlitz, 1993; Rutenfrans en Terlouw, 1994; Jenkins, 1995; Witchcoff Knight & Tripodi, 1996; Junger & Haen Marshall 1997.

Men gaat wat zorgvuldiger om met de (vermeende) oorzaken van deviant/delinquent gedrag. De onafhankelijke variabele (binding), wordt vaker gedefinieerd dan de afhankelijke variabele (delinquent/deviant gedrag). Slechts vijf artikelen bevatten geen expliciete definitie van sociale binding. In enkele gevallen worden alleen termen als Aeen algemeen bindingsperspectief², Asociale binding³ en Abindingstheorie maten⁴ gebruikt. In andere gevallen wordt echter de sociale bindingsdefinitie verder gespecificeerd. Bij 15 studies⁵ worden één of meerdere bindingselementen genoemd. Drieëntwintig studies bevatten een specifieke definitie van de elementen⁶. In elf studies komt een onderverdeling van een bepaald bindingselement⁷. Seydlitz splitst bijvoorbeeld ouderlijke binding op in supervisie, intimiteit van communicatie, en affectionele identificatie.

Ook in tabel 2.2 zijn de onderzoeken weergegeven aan de hand van het aantal verbanden tussen delinquent gedrag en de onafhankelijke variabelen die in de studies zijn getoetst. De variabelen in kolom 4 (ARelatie bindingsvariabelen met delinquent of deviant gedrag⁸) representeren elk één van de bindingselementen. Er worden in plaats van vier, vijf bindingsvariabelen weergegeven. Gezien het debat in de literatuur over de rol van de binding aan leeftijdgenoten, is Aattachment⁹ opgesplitst in Abinding aan ouders¹⁰ en Abinding aan leeftijdgenoten¹¹. Vijf studies toetsen verbanden met alle vijf variabelen, dertien studies bevatten vier onafhankelijke variabelen, twaalf studies drie, tien studies twee variabelen en tien studies slechts één bindingsvariabele. Wanneer de variabelen apart bekeken worden,

² Cochran et al., 1994

³ Shoemaker, 1994

⁴ Brownfield & Sorenson, 1993; Mak, 1990

⁵ Hindelang, 1973; Conger, 1976; Hagan et al., 1979; Agnew, 1984; Barton & Figuera-Mcdonough, 1985; Lagrange & White, 1985; Liska & Reed, 1985; Matsueda & Heimer, 1987; Sampson & Laub, 1990; Simons e.a., 1991; Seydlitz, 1993; Free, 1994; Smith & Brame, 1994; Brenda, 1995; Evans et al., 1996

⁶ Krohn & Massey, 1980; Leyerly & Skipper, 1981; Wiatrowski et al., 1981; Agnew, 1985; Bruinsma, 1985; Robbins, 1985; Paternoster & Triplett, 1988; Gardner & Shoemaker, 1989; Rank in & Kern, 1990; Rankin & Wells, 1990; Seydlitz, 1990; Agnew, 1991; Cernkovich & Giordano, 1992; Junger-Tas, 1992; Smith & Krohn, 1992; Agnew, 1993; Warr, 1993; Rutenfrans en Terlouw, 1994; Jenkins, 1995; Weber e.a., 1995; Witchcoff Knight & Tripodi, 1996; Junger en Haen Marshall, 1997; Weerman, 1998.

⁷ Hepburn, 1976; Rankin, 1976; Cernkovich, 1978; Linden, 1978; Matsueda, 1982; Thompson et al., 1984; Seydlitz, 1990; Rutenfrans en Terlouw, 1994; Witchcoff Knight & Tripodi, 1996; Junger en Haen Marshall, 1997; Weerman, 1998.

zijn attachment aan ouders (n=43), commitment (n=37) en belief (n=28) het meest frequent aanwezig in de verschillende onderzoeken. Attachment aan leeftijdgenoten werd in achttien en involvement in zeventien studies gemeten.

De artikelen zijn geselecteerd aan de hand van hun relatie met de sociale bindingstheorie. Dit behoeft echter niet te betekenen dat er in deze studies geen andere theorieën gebruikt worden. Het theoretisch kader dat door de verschillende auteurs gebruikt is om delinquent of deviant gedrag te verklaren, kan in drie categorieën worden ingedeeld. In de tweede kolom van tabel 2.2 is te zien dat 26 van de 50 auteurs alleen de sociale bindingstheorie of elementen van deze theorie gebruiken voor de verklaring van delinquent gedrag. Elf auteurs toetsen de sociale bindingstheorie tegen een alternatieve verklaring van delinquent gedrag en dertien auteurs toetsen een integratie of combinatie van sociale bindingstheorie (elementen) en één of meer andere theorieën.

De theorieën die het vaakst getoetst zijn tegen, of geïntegreerd zijn met de sociale bindingstheorie zijn de differentiële associatie theorie (n = 12), sociale leertheorie (n = 8), en de stress- en spanningstheorie (n = 5).

Het algemene karakter van de sociale bindingstheorie is veelvuldig getoetst. In grote lijnen kan gesteld worden dat alle auteurs een negatieve relatie voorspellen tussen delinquent gedrag en binding. Veel auteurs zijn nagegaan of een dergelijke relatie voor verschillende groepen (even sterk) aanwezig is. Jongens zijn vergeleken met meisjes⁸, Latijns-Amerikaanse met Afro-Amerikaanse adolescenten⁹, zwarte met blanke adolescenten¹⁰, Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Nederlandse jongeren met elkaar¹¹, jongeren van het platteland met jongeren uit de stad¹² en ook jongeren met verschillende sociaal economische status¹³ en leeftijd¹⁴ zijn met elkaar vergeleken.

⁸ Hindelang, 1973; Hagan et al., 1979; Krohn & Massey, 1980; Thompson et al., 1984; Barton & Figueroa-Mcdonough, 1985; Seydlitz, 1990; Cernkovich & Giordano, 1992; Seydlitz, 1993; Shoemaker, 1994

⁹ Smith & Krohn, 1992; Weber et al., 1995

¹⁰ Liska & Reed, 1985; Cernkovich & Giordano, 1992; Weber et al., 1995

¹¹ Junger & Haen Marshall, 1997

¹² Hindelang, 1973; Leyerly & Skipper, 1981; Gardner & Shoemaker, 1989; Brenda, 1995

¹³ Linden, 1978

¹⁴ Agnew, 1985; Lagrange & White, 1985; Sampson & Laub, 1990; Seydlitz, 1990; Smith & Krohn,

Niet alle auteurs veronderstellen dat de binding met leeftijdgenoten remmend werkt op delinquent gedrag. Een aantal auteurs¹⁵ veronderstelt dat er een positief verband is tussen binding aan leeftijdgenoten en delinquent gedrag, wanneer deze leeftijdgenoten zelf delinquent gedrag vertonen. Dit laatste is in strijd met de sociale bindingstheorie, maar is wel in overeenstemming met culturele criminologische theorieën, zoals bijvoorbeeld de differentiële associatie theorie (Sutherland & Cressey, 1974). Hierin wordt namelijk verondersteld dat een adolescent zijn of haar overtuigingen en gedragingen aanpast aan de groep. Een sterkere binding aan een deviante vriendengroep betekent dat er dan een grotere kans is op delinquent gedrag van de adolescent.

Naar het idee van Hirschi, wordt in 19 studies delinquent gedrag als één-dimensioneel concept gedefinieerd. Vijf studies doen hetzelfde met deviant gedrag. In 26 studies wordt de sociale bindingstheorie getoetst met delinquent of deviant gedrag als multidimensioneel concept. Hierbij worden verschillen verwacht tussen de dimensies van delinquent gedrag in het verklaringsmechanisme (wel of geen effect van binding op delinquentie) of de verklaringskracht (in termen van verklaarde variantie) . Er worden bijvoorbeeld verschillen verwacht tussen kleine criminaliteit en ernstige criminaliteit of tussen vermogensdelicten, gewelddelicten en vandalisme. Overigens is deze aanwezigheid van deze dimensionaliteit in delinquent gedrag niet altijd psychometrisch vastgesteld in de studies. Bij de studies die in tabel 2.2 worden gepresenteerd, varieert het aantal dimensies van twee tot zeven.

2.3.3 Empirische resultaten van de studies

Tabel 2.2 (kolom 4: de relatie van de bindingsvariabelen met delinquent of deviant gedrag) geeft een overzicht van de toets van Hirschi's idee dat sociale binding een preventieve werking heeft op delinquent of deviant gedrag in de adolescentie. De

1992; Junger-Tas, 1992

¹⁵ Hindelang, 1973; Matsueda, 1982; Bruinsma, 1985; Lagrange & White, 1985; Simons e.a., 1991; Agnew, 1993; Warr, 1993; Shoemaker, 1994; Witchcoff Knight & Tripodi, 1996; Weerman, 1998

uitkomst van de toets hiervan is in de tabel weergegeven met de categorieën: significant negatief verband, significant positief verband of niet significant verband. Een negatief verband betekent daarbij een bevestiging van Hirschi's veronderstelling. Gezien de verschillen in de methodologische kenmerken (onder ander het aantal respondenten) zou het wellicht beter zijn geweest om de sterkte van de verbanden weer te geven. Er waren echter ook grote verschillen in de manieren waarop de verbanden getoetst zijn en van presentatie hetgeen het problematisch maakte een gedetailleerder overzicht te geven dan nu het geval is. Verder is in de verschillende studies de relatie tussen delinquent/deviant gedrag en de specifieke controle-elementen soms meer dan één keer getoetst, bijvoorbeeld bij verschillende groepen. Indien die controle-elementen vaker getoetst zijn binnen één studie is er vanwege de overzichtelijkheid voor gekozen om alleen de twee uiterste resultaten weer te geven in de tabel. Zo heeft Bruinsma (1985) de relatie van binding aan ouders vier keer aan delinquent gedrag gerelateerd en vond hij twee keer een significant negatieve relatie en twee keer geen significante relatie. In de tabel is dit gesommeerd tot een negatieve en een niet significante relatie. Bij de interpretatie en vergelijking van de studies dient hiermee rekening te worden gehouden.

Tabel 2.2

Theoretisch kader, bindingsvariabelen, afhankelijke variabele en resultaten van de studies

	Theoretisch kader ^a	Afhankelijke variabele ^b Del Dev	Relatie bindingsvariabelen met delinquent/deviant gedrag ^c					Verschillende verklaringsmodellen: ^d per categorie: Delinquent Gedrag Seks e Leeftijd Groep vergeleken met Deviantie					
			AO	AL	C	I	B						
STUDIES MET 5 BINDINGSVARIABLEN													
1	BT	2	n	+	n	n	-						
2	BT	4	-/n	+	-/n	+/n	-			*		*	
3	BT	2	n	+	n	-	-			*		*	
4	BT	1	-	n	n	-	-						
5	BT	1	-	+	-	n	-			*			
STUDIES MET 4 BINDINGSVARIABLEN													
6	BT+ OB	1	-/n	+ /n	-/n	-/n	-/n						
7	BT	1	-/n		-/n	-/n	-			*			
8	BT	7	n		-	-	-						
9	BT	3	n	+	-		n			*		*	
10	BT↔SS, DA/SL	2	-		-	-	-					*	
11	BT	1	-	-	-	n							
12	BT↔ SS, SL, DT	4	-/n		n	-	-/n					*	
13	BT	4	n	+	-/n	-/n	-/n						
14	BT↔DA, SS	1	-/n	+ /n	-/n	-/n	-/n			*			
15	BT+SS	3	-/n		-/n	n	-/n					*	
16	BT↔SL+DA	1	-/n	-/n	-/n	-				*			
17	BT	4	-	+	-		-			*		*	
18	BT↔CP	5	-		n	n	n						
STUDIES MET 3 BINDINGSVARIABLEN													
19	BT	1	+	n	n								
20	BT↔LE	3	n		-/n	-/n							
21	BT↔ATS	5	n		n	-						*	
22	BT+ LA+ SL/DA + UR	2			n	n	-/n					*	
23	BT+ DA	1	n		-	-							
24	BT+ SL	1	n		n	n							
25	BT+ ATS	1	n		-	-							
	Theoretisch kader ^a	Afhankelijke variabele ^b	Relatie bindingsvariabelen met delinquent/deviant gedrag ^c					Verschillende verklaringsmodellen: ^d					

per categorie:									Delinquent gedrag vergeleken met Deviantie
		Del	Dev	AO	AL	C	I	B	
Seks									Leeftijd Groep
26	BT	5		-	-	-	*		
27	BT↔DA	1	+/n		+/n	-/n			*
28	BT↔DA	1	n		n	-			
29	BT	2	-		-	-			
30	BT	2	-		+	-			*
STUDIES MET 2 BINDINGSVARIABLEN									
31	BT+ DA/SL	1	n		-				
32	BT	1	-/n		-/n			*	
33	BT	5			-			n	*
34	BT↔SL	1	-		-				
35	BT	1			-/n			+/n	* *
36	BT+ DA	1	-		-			*	
37	BT	2	-		-/n			* *	
38	BT	1			-			-	
39	BT↔DA	2	-					-	
40	BT+ SL	4	-		+				
STUDIES MET 1 BINDINGSVARIABLE									
41	BT+ DA	2	-					*	
42	BT	3			-				
43	BT	5	-/n					* *	
44	BT+ PC	2	-					* *	
45	BT	1	-					*	
46	BT+ DA	1	n					*	
47	BT	5	-					*	
48	BT	1	-					* *	
49	BT	1	n					*	
50	BT+ SS	1			-			*	

In 18 van de 43 studies waarin de relatie tussen *attachment aan ouders* en delinquent gedrag wordt getoetst, wordt een negatieve relatie gerapporteerd en in 14 studies geen significante relatie. In negen onderzoeken leiden verschillende toetsingen tot verschillende uitkomsten: er wordt zowel een significant negatieve als geen significante relatie gerapporteerd. Dit is afhankelijk van het type deviant gedrag, de groep en/of de sekse. In slechts één onderzoek (Witchcoff Knight & Tripodi, 1996) wordt een significante positieve relatie gerapporteerd en in één onderzoek een kleine positieve relatie naast een niet significante relatie (Matsueda & Heimer, 1987).

In negen van de 18 onderzoeken waarin de relatie tussen *attachment aan leeftijdgenoten* en delinquent gedrag/deviant gedrag wordt onderzocht, wordt er een positieve significante relatie gevonden, dit in tegenstelling tot de sociale bindingsassumptie van Hirschi. In drie studies wordt zowel een positieve als een niet significante relatie gerapporteerd en in één andere studie wordt zowel een negatieve als positieve relatie gevonden. Verder wordt in twee studies een negatieve correlatie gerapporteerd. In drie studies wordt er geen significante relatie gevonden.

In 17 van de 37 studies wordt een negatieve relatie tussen het *commitment* element en delinquent gedrag gevonden, in 11 een negatieve en geen significante relatie en in negen studies geen significante relatie.

Het *involvement* element werd slechts in 17 studies getoetst: in zes studies wordt een negatieve relatie gerapporteerd, in twee zowel een negatieve als geen significante relatie, in twee zowel een positieve als geen significante relatie en in zeven studies wordt er geen relatie met delinquent of deviant gedrag gevonden.

Bij 18 van de 28 studies waarin de relatie tussen *belief* en delinquent/deviant gedrag wordt getoetst, wordt een negatieve relatie gevonden, in zeven studies treffen we een negatieve en geen significante relatie en in drie studies wordt geen significant verband gerapporteerd.

Uit tabel 2.2 blijkt dat in de 50 artikelen het verband tussen een sociale bindingsvariabele (*attachment aan ouders*, *attachment aan leeftijdgenoten*, *involvement*, *commitment* en *belief*) en delinquent of deviant gedrag minimaal¹⁶ 143 keer getoetst is. Van deze 143 toetsingen, laten er 61 (34%) alleen de door de sociale bindingstheorie voorspelde significant negatieve relatie zien (zie tabel 2.3). Tien toetsen (7%) resulteren in een significant positieve relatie, en 36 (25%)

¹⁶ Minimaal omdat in kolom 4 van tabel 2.2 alleen de tegengestelde resultaten zijn weergegeven ook al zijn er meer dan twee toetsen in dezelfde studie uitgevoerd. Daarnaast is hier voor de presentatie en berekening van de percentages iedere cel in kolom 4 opgevat als één toets.

vertonen geen significante relatie met delinquent gedrag. De 61 gevonden negatieve relaties werden gevonden in 36 verschillende studies en de tien positieve relaties in tien studies.

Tabel 2.3 Bindingsvariabelen en hun relaties met delinquent gedrag en deviant gedrag ^a							
Aantal variabelen in theoretisch kader	Aantal studies	Minimaal aantal verbanden dat is getoetst	Relatie tussen bindingsvariabele en delinquent/deviant gedrag ^a				
			-	- en ns	ns	+ en ns	+
			conform sociale bindings-theorie	conform en strijdig met sociale bindings-theorie	strijdig met sociale bindings-theorie	strijdig met sociale bindings-theorie	strijdig met sociale bindings-theorie
5	5	25	10 (40%)	2 (8%)	8 (32%)	1 (4%)	4 (16%)
4	13	52	18 (35%)	19 (37%)	10 (19%)	2 (4%)	3 (6%)
3	12	36	14 (39%)	4 (11%)	14 (39%)	2 (6%)	2 (6%)
2	10	20	12 (60%)	4 (20%)	2 (10%)	1 (5%)	1 (5%)
1	10	10	7 (70%)	1 (10%)	2 (20%)	0 (0%)	0 (0%)
Totaal	50	143	61 (43%)	30 (21%)	36 (25%)	6 (4%)	10 (7%)

^a - = negatief verband, + = positief verband, ns = niet significant verband

Naast deze *leenduidige* resultaten komt in 15 verschillende studies 30 keer zowel een negatieve als een niet significante relatie voor, wat overeenkomt met 21% van het totaal aantal getoetste verbanden. Bij vier studies resulteert vier procent van het totaal aantal toetsen in zowel een positieve als een niet significante relatie van een bindingselement en delinquent of deviant gedrag. Wanneer we niet al te streng zijn voor de sociale bindingstheorie, wordt in 64 % van de toetsen een negatief verband gevonden wordt tussen *Abinding* en delinquent of deviant gedrag (de som van 61 negatieve + 30 negatief/nietsignificante relaties uit tabel 2.3). Dit betekent echter ook dat de centrale veronderstelling van de sociale bindingstheorie van Hirschi vaak niet geverifieerd wordt en zelfs regelmatig verworpen.

Opvallend is dat tien van de 16 gevonden positieve relaties (de som van de positieve en de positief/niet significant relaties uit tabel 2.3) hierbij de binding met leeftijdgenoten betreffen. Hindelang (1973) vindt bijvoorbeeld een directe positieve relatie tussen de mate van identificatie met vrienden en delinquent gedrag. En Bruinsma (1985) vindt dat een goede relatie met zowel conformerende als niet conformerende vrienden bevorderend werkt op de frequentie van delinquent gedrag. Gardner & Shoemaker (1989) en Weerman (1998) stellen dat de richting van de

relatie tussen binding aan leeftijdgenoten en deviant gedrag afhankelijk is van de conventionaliteit van deze leeftijdgenoten. Hoe dan ook wijst dit wel op een serieus probleem voor de hoofdhypothese van de sociale bindingstheorie. Namelijk, de veronderstelling dat bindingen, aan wie dan ook, remmend werken op delinquent of deviant gedrag blijkt niet altijd op te gaan.

Een ander probleem voor de theorie is dat de causale richting tussen de controle-elementen en delinquent gedrag soms tegengesteld is aan de vooronderstellingen van Hirschi. Liska en Reed (1985) concluderen bijvoorbeeld dat delinquent gedrag meer een oorzaak dan een gevolg is van een geringe binding aan school.

Minder problematisch, maar niet altijd verondersteld door de onderzoekers van de sociale bindingstheorie, is dat er naast de directe invloed ook indirecte invloeden van de bindingsvariabelen op delinquent gedrag gevonden worden. Dat wil zeggen dat een bindingsvariabele ook via een andere bindingsvariabele van invloed is op delinquent gedrag. Bruinsma (1985) leidt uit Hirschi's Sociale bindingstheorie deze indirecte invloed wel af. Startpunt in de causale keten is daarbij wel altijd de binding aan ouders. Bruinsma (1985) vindt echter in zijn eigen onderzoek naast de directe invloed van de binding aan ouders op delinquent gedrag ook een indirecte invloed via *Abelief* (of de overtuigingen zoals hij dat noemt). Liska & Reed (1985) vinden dat de binding aan school alleen van invloed op delinquent gedrag is via de binding aan ouders, wat strijdig is met de veronderstelling dat de causale keten altijd bij deze laatste binding begint. Ook Smith & Krohn (1992) vinden een indirecte invloed op delinquent gedrag. De attachment aan ouders werkt remmend op delinquent gedrag, door het verbieden van de omgang met delinquente vrienden. Tenslotte vinden Zhang & Messner (1996) dat de invloed van attachment aan ouders op delinquent gedrag indirect verloopt via de commitment aan school.

De bewering dat het sociale bindingsmechanisme hetzelfde werkt voor alle mensen, voor alle soorten van delinquent en deviant gedrag en voor alle soorten bindingen wordt vaak gefalsifieerd. De verklaringskracht van de theorie verschilt voor groepen adolescenten (zie tabel 2.2, kolom 5 *A* Verschillende verklaringsmodellen). In acht van de 31 studies waarin resultaten over zowel jongens als meisjes worden gepresenteerd worden verschillen tussen de seksen gevonden. Bij de 23 overige studies is dit verschil in verklaringsmodel echter ook niet altijd getoetst, wat wil zeggen dat ze er mogelijk wel zijn. Behalve in één studie (Krohn & Massey, 1980), verklaart de sociale bindingstheorie delinquent gedrag beter bij jongens dan bij meisjes. De leeftijd blijkt ook van belang te zijn. Er zijn

vijf onderzoeken waarin verschillen worden gerapporteerd in de verklaringskracht tussen leeftijdsgroepen¹⁷. Verder worden in vier studies¹⁸ verschillen gevonden tussen raciale en etnische groepen. Tegengesteld hieraan concluderen Junger & Haen Marchall (1997) op grond van de totale verklaarde variantie in een regressie-analyse dat de bindingsvariabelen samen delinquentie even goed voorspellen bij Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Nederlandse jongeren. Uit de gepresenteerde resultaten wordt echter niet duidelijk of de invloed van de afzonderlijke bindingsvariabelen op delinquentie verschilt tussen de groepen. Dit wat betreft teken en grootte van het effect. Tenslotte vinden Gardner & Shoemaker (1989) een betere verklaringskracht voor jongeren van het platteland dan voor jongeren uit de stad.

De stelling dat sociale binding dezelfde invloed heeft op verschillende vormen van deviant of delinquent gedrag wordt ook veelvuldig gefalsificeerd. Tabel 2.2 laat zien dat 18 van de 26 auteurs die deviant gedrag als een multidimensioneel concept opvatten, verschillen rapporteren tussen de verklaringskracht voor verschillende soorten deviant of delinquent gedrag. In het algemeen blijkt dat kleine criminaliteit of deviant gedrag beter voorspeld wordt dan ernstiger vormen van delinquent gedrag. Tenslotte werken, zoals ook eerder genoemd, niet alle soorten van sociale binding preventief op delinquent gedrag, met name de binding van adolescenten aan deviante leeftijdgenoten lijkt het delinquente of deviante gedrag te stimuleren.

De vergelijking van de sociale bindingstheorie met andere theorieën, valt op zijn minst voor een deel negatief uit voor eerstgenoemde theorie. In enkele studies wordt geconcludeerd dat een andere theorie een betere verklaring biedt voor delinquent gedrag¹⁹, in andere dat de integratie met een andere theorie of met een element daarvan een betere verklaring biedt²⁰ terwijl er ook auteurs zijn die stellen dat andere socialisatie-elementen toegevoegd dienen te worden aan het verklarende model²¹.

¹⁷ Agnew, 1985; Lagrange & White, 1985; Sampson & Laub, 1990; Seydlitz, 1990, 1993

¹⁸ Liska & Reed (1985), Matsueda & Heimer (1987), Cernkovich & Giordano (1992) en Smith & Krohn (1993)

¹⁹ Matsueda, 1982; Agnew, 1984; Lagrange & White, 1985; Matsueda & Heimer, 1987; Paternoster & Triplett, 1988

²⁰ Conger, 1976; Cernkovich, 1978; Agnew, 1984; Bruinsma, 1985; Mak, 1990; Rankin & Wells, 1990; Agnew, 1991; Simons et al., 1991; Agnew, 1993; Warr, 1993; Cochran e.a. 1994; Asseltine, 1995

²¹ Wiatrowski, et.al., 1981; Free, 1994; Weerman, 1998

2.4 Conclusies en discussie

Hoewel de vergelijkbaarheid van de studies problematisch is door onder andere de methodologische variatie, maakt het voorafgaande duidelijk dat de sociale bindingstheorie ondersteuning vindt. Daarnaast zijn er ook enkele serieuze problemen voor de theorie. Er worden anomalieën of zelfs falsificaties gevonden. In de eerste plaats wordt in tien studies gevonden dat de relatie tussen binding aan deviante leeftijdgenoten en delinquent gedrag tegengesteld is aan van wat de sociale bindingstheorie veronderstelt: er wordt een positieve relatie gevonden in plaats van een negatieve. Het is tekenend dat de meeste andere auteurs dit ook vooronderstellen, hoewel ze dit niet altijd toetsen. Samenhangend met deze rol van leeftijdgenoten wordt in de tweede plaats door verschillende auteurs onderscheidt gemaakt in een remmende of stimulerende werking van binding op delinquent gedrag. Hierbij leidt binding aan niet-conventionele anderen tot een grotere kans op delinquentie terwijl binding aan conventionele anderen leidt tot een kleinere kans op delinquentie. In de derde plaats blijkt het idee dat het sociale bindingsmechanisme voor alle mensen werkzaam is, niet valide te zijn. Zo voorspelt (gebrek aan) sociale binding het delinquente gedrag van jongens beter dan dat van meisjes: de verklaarde variantie bij jongens is hoger. In de vierde plaats lijken de resultaten aan te geven dat niet alle soorten van deviant gedrag even goed verklaard kunnen worden door de sociale bindingstheorie. De verklaarde variantie is kleiner als het gaat om ernstiger vormen van delinquent gedrag. In studies waarin de theorie wordt verworpen, of als minder relevant wordt gezien, worden dan ook relatief vaker de effecten op ernstig delinquent gedrag getoetst. In de vijfde plaats blijken de meeste auteurs niet de ideeën van Hirschi te volgen wat betreft de vier elementen van sociale controle. Met name het *involvement* element wordt door de meeste auteurs als weinig relevant gezien als we kijken naar het aantal keer dat dit wordt gemeten. In de zesde plaats worden elementen uit andere theorieën, met name die uit de sociale leertheorie en de differentiele associatie theorie, in diverse gevallen gezien als een betere verklaring van delinquent gedrag dan de sociale bindingselementen. Daarnaast blijkt theoretische integratie samen te gaan met een toename in de verklaarde variantie. De verwerping of bevestiging van de sociale bindingstheorie lijkt er deels afhankelijk van te zijn, of de theorie op zichzelf dan wel in combinatie met of tegen andere theoretische perspectieven wordt getoetst. De

relatie met leeftijdgenoten speelt een centrale rol bij deze verificatie of falsificatie van de verschillende theoretische perspectieven.

Bovengenoemde problemen zijn om methodologische redenen misschien minder ernstig dan ze lijken. Dit geldt met name voor het algemene karakter van de sociale bindingstheorie. Het feit dat de meeste studies een hogere verklaarde variantie van sociale binding voor delinquent gedrag laten zien voor jongens dan voor meisjes, kan ook een statistische kwestie zijn. In de eerste plaats plegen jongens meer delicten dan meisjes, hierdoor is de variantie die verklaard kan worden groter bij jongens dan bij meisjes. Dit betekent dat de invloed van meetfouten bij meisjes relatief groter is dan bij jongens, wat leidt tot een reductie van het maximale percentage variantie dat bij meisjes verklaard kan worden. In de tweede plaats is de statistische verdeling van delinquent gedrag erg scheef omdat het relatief weinig voorkomt. Dit is des te meer het geval bij meisjes en dat verkleint ook de variantie die verklaard kan worden. Het laatste argument kan wellicht ook de verklaring bieden, waarom de sociale bindingstheorie een betere verklaring biedt voor deviant gedrag dan ernstig delinquent gedrag: het laatste komt veel minder voor dan het eerste.

Een andere relativering van de problemen kan voortkomen uit de grote variatie van de onderzochte studies. Het aantal onderzocht bindingselementen varieert en er is variatie in delinquent en/of deviant gedrag. Dit maakt het onduidelijk of de oorzaken van de problemen van de bindingstheorie gelegen zijn in de methodologie of in de theorie. Zes van de acht auteurs die de theorie verwerpen, willen bijvoorbeeld delinquent gedrag verklaren en negen van de 18 auteurs die de theorie ondersteunen, willen deviant gedrag verklaren. Daarnaast is het interessant om te zien dat de inhoud van de conclusies over de sociale bindingstheorie samen lijkt te hangen met de manier waarop het onderzoek is opgezet. Vier van de acht studies waarin de sociale bindingstheorie geheel of ten dele werd verworpen, zijn longitudinale onderzoeken, terwijl slechts drie van de 18 onderzoeken die de theorie ondersteunen een longitudinale opzet hebben. Een laatste interessant verschil is het theoretische kader. Vijf van de acht studies die de bindingstheorie verwerpen, zijn geïntegreerd met of getoetst tegen andere theorieën, terwijl 13 van de 18 studies die de theorie bevestigen alleen het kader van de sociale bindingstheorie bevatten. Het voorafgaande maakt duidelijk dat het moeilijk is om vast te stellen in welke mate de conclusies van de auteurs voortkomen uit de gebruikte opzet en dus iets zeggen over de sociale bindingstheorie.

Zelfs al zijn een aantal problemen van de theorie nader te nuanceren vanwege methodologische redenen, niet ontkend kan worden dat de sociale bindingstheorie ook tekortkomingen kent. Veel van de tekortkomingen en falsificaties blijven na de methodologische kritiek overeind staan, of worden er juist door bevestigd. De resultaten van de onderzoeken lijken erop te wijzen dat de sociale bindingstheorie niet zo'n algemene theorie is als Hirschi veronderstelde. Sociale binding blijkt voor sommige mensen beter te werken dan voor anderen en het effect van de binding aan leeftijdgenoten is vaak tegengesteld aan wat door de theorie wordt beweerd. Daarnaast zijn sommige bindingselementen niet zo belangrijk of ze werken niet op dezelfde manier en worden er ook andere effecten gevonden voor verschillende typen van delinquent of deviant gedrag. Deze conclusie is een bevestiging van wat anderen ook gevonden hebben op basis van de literatuur (onder andere, Van der Hoeven, 1987; Kempf, 1993; Weerman, 1998).

Wat kunnen we nu verder doen met de sociale bindingstheorie als verklaring voor delinquent gedrag in de adolescentie? Het idee dat binding aan personen en instituties van invloed is op delinquent gedrag blijkt robuust te zijn. Het lijkt dus zinvol het bindingsmechanisme te gebruiken voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. De binding blijkt echter niet altijd remmend te werken op delinquent gedrag. Dit lijkt afhankelijk te zijn van de conventionaliteit van de personen aan wie de adolescent gebonden is (Witchcoff Knight, 1996; Weerman, 1998). Met name de binding aan onconventionele leeftijdgenoten blijkt stimulerend op delinquent gedrag van jongeren. Dit brengt ons bij het voornaamste probleem van de sociale bindingstheorie als verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. Hoewel de theorie veelvuldig getoetst is bij adolescenten, lijkt deze niet specifiek toegesneden op deze fase van ontwikkeling. De theorie wordt immers vooral gefalsificeerd bij een specifiek jeugdverschijnsel: de invloed van leeftijdgenoten. Daarnaast zijn er ook verschillen tussen de leeftijdsgroepen in de adolescentie in het verklaringsmechanisme en de kracht daarvan. Het voorafgaande maakt, dat als het gaat om een verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie er een adolescentie-specifieke theorie nodig is waarbinnen binding als controle-mechanisme wordt geïntegreerd.

3

Delinquent gedrag in de adolescentie gezien vanuit een ontwikkelingsperspectief

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 2 blijkt dat binding aan personen of instituties van belang zijn in de verklaring van delinquent gedrag van jongeren. Het blijft echter onduidelijk of en hoe binding in de adolescentie gerelateerd is aan de kenmerkende toe- en afname van de prevalentie van delinquent gedrag. Het lijkt er namelijk op dat de sociale bindingstheorie moeite heeft met ontwikkelings-gerelateerde fenomenen in de adolescentie. Dit blijkt met name uit het feit dat het mechanisme van sociale binding voor de verschillende leeftijden een verschillende verklaringskracht heeft. Daarnaast blijkt het ook uit het gegeven dat de binding aan >deviante<-leeftijdgenoten tegengesteld blijkt uit te werken dan de theorie voorspelt. De binding aan deze leeftijdgenoten lijkt eerder een stimulerende dan een remmende werking te hebben op crimineel gedrag. Dit is kenmerkend omdat juist vanaf de vroege adolescentie de invloed van leeftijdgenoten belangrijker wordt (Helsen, Vollebergh en Meeus, 1997; 2000). Het doel in dit hoofdstuk is derhalve te komen tot een adolescentie-specifieke theorie over delinquent gedrag, waarin het controle-mechanisme van binding is opgenomen. Gezien de resultaten in hoofdstuk 2 zal de sociale bindingstheorie van Hirschi hierbij niet integraal worden overgenomen en getoetst. Wel wordt verder getheoretiseerd vanuit de idee dat de binding van de adolescent aan conventionele personen en instituties delinquent gedrag remt en de binding aan niet-conventionele personen en instituties delinquent gedrag stimuleert.

3.2 Waarom is er een toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt vanaf de vroege adolescentie?

Delinquent gedrag, in de vorm van wetsovertredingen, is voor de meerderheid van de jongeren onlosmakelijk verbonden met de adolescentie. Dit kan een gevolg zijn van eerdere ervaringen in de kindertijd. Loeber en zijn collega's hebben in hun longitudinale APittsburgh Youth Study®, drie ontwikkelingspaden tot anti-sociaal gedrag vastgesteld (zie onder andere, Loeber, 1998; Loeber & Stouthamer-Loeber, 1996 en 1998). Het eerste pad heet >Conflicten met autoriteitspersonen=. Dit pad begint met halsstarrig en weerspannig gedrag voor het 13e jaar en leidt via ernstige ongehoorzaamheid tot spijbelen, 's avonds laat op straat zijn en wegllopen van huis. Het tweede pad is het ontwikkelingspad van openlijk anti-sociaal gedrag. Dit pad begint met pesten van anderen en leidt via vechten tot gewelddelicten zoals beroving en verkrachting. Het derde pad betreft het ontwikkelingspad van heimelijk anti-sociaal gedrag. Hierbij leiden minder ernstige heimelijke problemen zoals winkeldiefstal en vaak liegen via het beschadigen van goederen (vandalisme, brandstichting) tot matige en ernstige delinquentie (fraude, inbraak, ernstige diefstal). De paden beschrijven die jongens die het hoogste risico hebben om chronische of persistente overtreeders te worden (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1998).

Zoals eerder gezegd stellen Moffit (1993; Moffit et al., 1996) en Loeber (1998) dat het van belang is om deze persistente groep te onderscheiden van de adolescentie gelimiteerde groep. Gezien dit onderscheid ligt het voor de hand een belangrijk deel van de verklaring van het delinquent gedrag van de laatste groep ook in de adolescentie zelf te zoeken. Dit sterke verband tussen de adolescentie als ontwikkelingsfase en delinquent gedrag wordt ook regelmatig verondersteld (bijvoorbeeld, Tolan, 1988; Moffit, 1997; Jang, 1999). Moffit (1997) stelt: >For delinquents whose criminal activity is confined to the adolescent years, the causal factors may be proximal -specific to the period of adolescent development- and theory must account for the discontinuity in their lives=.

De vraag is vervolgens welke veranderingen er dan plaats vinden in de vroege adolescentie welke een mogelijke verklaring bieden voor de toename van de prevalentie van delinquent gedrag.

3.2.1 (Vroege) adolescentie: een periode van verandering

De adolescentie¹ is een periode van ontwikkeling waarin zich belangrijke veranderingen voordoen in de sociale omgeving en individuele rijping. Met name de vroege adolescentie kan gezien worden als een belangrijke en kritieke ontwikkelingsovergang (Hamburg, 1974 in Petersen & Hamburg, 1986). Dergelijke levensfasen hebben voorspelbare kenmerken, die van invloed zijn op het ontwikkelingsverloop van de fase zelf en op de daarop volgende fasen van de levensloop (Petersen & Hamburg, 1986, p. 480).

Petersen & Hamburg (1986) en Petersen et al. (1993) geven een overzicht van de belangrijkste veranderingen in de individuele ontwikkeling en de sociale omgeving in de adolescentie. Ten aanzien van de ontwikkeling is er in de eerste plaats sprake van *biologische verandering*. Het uiterlijk van de jongere verandert in dat van een volwassene en de potentiële capaciteit om zich voort te planten komt tot ontwikkeling. Verder is er sprake van hiermee gepaard gaande veranderingen in de onderliggende fysiologische processen. *Psychische verandering* is een tweede ontwikkeling. Cognitief zijn jongeren in de adolescentie voor het eerst in staat tot abstract denken en daarnaast neemt het vermogen tot moreel redeneren toe van conventionele stadia naar zogeheten post-conventionele stadia. Ook zijn er veranderingen in de persoonlijkheid: het ego ontwikkelt zich in de adolescentie van een zelf-beschermende fase, via een conformistische fase naar een meer zelfbewuste fase en er is er sprake van een positieve toename van het zelfbeeld in de adolescentie.

Een derde ontwikkeling betreft de *sociale veranderingen*. Veranderingen in de sociale omgeving in de adolescentie betreffen het gezin, de leeftijdgenoten, de school en de maatschappij in bredere zin. *Gezinsinteracties* veranderen, omdat de jonge adolescent meer autonomie wil en dit verandert de relatie met de ouders. De *groep leeftijdgenoten* neemt in omvang en complexiteit toe en er wordt meer tijd met

¹ Ter Bogt en Meeus (in Meeus 1994, p. 12) stellen dat het moeilijk is precieze leeftijdsgrenzen aan te geven voor de adolescentie-periode. De leeftijdsperiode van het twaalfde tot en met het vierentwintigste jaar is tegenwoordig gebruikelijk in de wetenschap.

elkaar doorgebracht dan in de kindertijd. Er is ook meer *gelegenheid* om met leeftijdgenoten op te trekken in verschillende sociale settings. Dit laatste komt mede door een toename van de mobiliteit en dus van de beschikbaarheid van groepen leeftijdgenoten. Verder is er de overgang van de basisschool naar de middelbare school, gevolgd door voortgezet onderwijs en/of werk. Dit brengt onder andere een verandering met zich mee van één onderwijzer, één klaslokaal en één groep van klasgenoten naar meerdere docenten, klaslokalen en groepen klasgenoten. De laatste soort verandering is de invloed van de *maatschappij* in bredere zin op adolescenten. Met name de media hebben grote invloed op hoe adolescenten zich dienen te gedragen, welke kleren *Ain@* zijn, welk voedsel gegeten dient te worden en wat voor lichaam een jongen of meisje dient te hebben.

Van deze veranderingen en transitie in de adolescentie is het waarschijnlijk dat ze van invloed zijn en weerspiegeld worden in de relatie van de adolescent met zijn omgeving, zoals het gezin, school en leeftijdgenoten. Dit maakt hun invloed op delinquent gedrag ook leeftijdsafhankelijk (Agnew, 1985; Elliot, e.a., 1985; Gold & Petrinio, 1980; Lagrange en White, 1985; in Jang, 1999). Silbereisen en Noack (1988) zien adolescent probleemgedrag zelfs als een manier van omgaan met deze leeftijdsgebonden ontwikkelingsopgaven. Ook Moffit (1997) stelt dat de ontwikkelingsopgaven in de adolescentie de bouwstenen kunnen vormen voor een theorie van adolescentie -gelimiteerde delinquentie. De vraag is vervolgens wat de relatie is tussen deze veranderingen in de adolescentie en de toename van de prevalentie van delinquent gedrag.

3.2.2 Binding als verklaring van de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie

Kan het bindingsmechanisme een verklaring bieden voor de toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt vanaf de vroege adolescentie? De oorspronkelijke veronderstelling van Hirschi was dat alle binding remmend werkt op delinquent gedrag. Uitgaande van dit perspectief kan alleen een toename in delinquent gedrag plaatsvinden indien er een afname is in de mate van binding vanaf de vroege adolescentie. Echter, onder andere uit het overzicht in hoofdstuk 2 over de sociale bindingstheorie en het recent onderzoek van Weerman (1998) blijkt dat bindingen naast remmend ook stimulerend kunnen werken op delinquent gedrag. Hierbij is de veronderstelling dat binding aan (conventionele) personen of instituties die delinquent gedrag afkeuren remmend werkt. Binding aan

(onconventionele) personen of instituties die delinquent goedkeuren werkt daarentegen stimulerend. Vanuit het bindingsperspectief betekent dit dat een toename van delinquent gedrag alleen dan kan plaatsvinden als de remmende invloed van bindingen waarin delinquent gedrag wordt afgekeurd kleiner wordt, en/of de stimulerende invloed van bindingen waarin delinquent gedrag wordt goedgekeurd groter. Dit kan op verschillende manieren ontstaan.

1. Er kan een verschuiving plaatsvinden in de invloed van de verschillende typen binding op delinquent gedrag, hetgeen impliceert dat de relatieve invloed van de bindingen verandert. Dat is bijvoorbeeld het geval als binding aan conventionele personen en instituties een kleinere invloed op delinquent gedrag krijgt en de binding aan onconventionele personen en instituties een grotere.
2. Het kan echter ook zijn dat een verandering van bindingen zelf maken dat de stimulerende invloed van de bindingen groter wordt dan de remmende invloed. Een afname in de binding aan conventionele personen of een toename in de binding aan onconventionele personen kan dan een oorzaak zijn van de toename in delinquent gedrag.

Omdat het gezin, de school en de leeftijdgenoten de belangrijkste sociale invloeden zijn voor de adolescent (Jang, 1999), zal de mogelijke invloed van binding op de toename van de prevalentie van delinquent gedrag vanuit deze drie sociale instituties beschreven worden. Daarnaast is wat Hirschi 'belief' noemt, of het geloof in conventionele waarden of de afkeuring van delinquent gedrag een belangrijke vierde vorm van controle welke van invloed is op het gedrag van de adolescent.

Zoals ik al aangaf is ook de conventionaliteit van de personen en instituties waaraan de adolescent gebonden is van belang. Ouders zullen over het algemeen conventioneel zijn. Het merendeel van de ouders zal delinquent of deviant gedrag immers afkeuren en/of niet stimuleren. Ook de school en werk zijn conventionele instituties en werken remmend op delinquent gedrag. De leeftijdgenoten zijn daarentegen minder eenduidig. Deze kunnen zowel conventioneel als onconventioneel zijn en dus zowel afkeurend als stimulerend werken op delinquent gedrag. De stimulerende invloed wordt met name verondersteld bij leeftijdgenoten die zelf deviant gedrag vertonen (Bruinsma, 1985; Agnew, 1993; Witchcoff Knight & Tripodi, 1996; Weerman, 1998) en een positieve relatie tussen binding aan (deviante) leeftijdgenoten en delinquent gedrag wordt ook dikwijls gevonden (onder andere, Agnew, 1985; Bruinsma, 1985; Gardner & Shoemaker, 1989; Shoemaker, 1995; Evans e.a., 1996; Weerman, 1998). De normen ten aanzien van delinquent gedrag zijn in feite een weerspiegeling van de conventionaliteit van de jongere zelf.

Hoe hoger de permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag hoe lager de remmende invloed. Vraag bij deze positieve relatie blijft wel wat oorzaak en gevolg is, de attitude of het gedrag. Overigens kan het ook een wederkerige relatie zijn zoals onder andere Thornberry (1987) veronderstelt. Samenvattend: de ouders, school/ werk en een lage permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag zijn in de regel conventioneel en hebben dus een remmende invloed op toekomstig delinquent gedrag. De leeftijdgenoten kunnen zowel conventioneel als onconventioneel zijn en zowel een remmende als stimulerende invloed hebben op delinquent gedrag.

Ad 1. Verandert de invloed van de verschillende bindingen vanaf de vroege adolescentie?

De vraag is nu of vanaf de vroege adolescentie de bindingen een meer stimulerende ofwel onconventionele invloed op delinquent gedrag hebben. Jang (1999) analyseerde longitudinale gegevens (5 meetmomenten) van 1725 jongeren in de leeftijd van 11 tot 17 jaar. Na controle voor leeftijd en cohorteffecten bleek de remmende werking van de binding aan ouders op delinquent gedrag constant te zijn in de adolescentie. Jang vindt verder dat de remmende werking van de binding aan school toeneemt vanaf de vroege adolescentie, om na de midden-adolescentie weer af te nemen. Daarnaast is er een toename vanaf de vroege adolescentie van de stimulerende invloed van deviante (ofwel onconventionele) leeftijdgenoten. Deze stimulerende invloed neemt weer af vanaf de midden-adolescentie. Landsheer & Hart (1999) vinden dat de positieve samenhang tussen de permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag groter is bij leeftijdsgroepen in de midden-adolescentie dan in de vroege adolescentie.

Kunnen voorafgaande veranderingen in de invloed van de typen binding vanaf de vroege adolescentie een verklaring bieden voor de toename van de prevalentie in delinquent gedrag? De remmende invloed van binding aan ouders op delinquent gedrag en die van school kunnen hiervoor geen verklaring zijn. De remmende invloed van ouders op delinquent gedrag blijft immers gelijk en de invloed van school neemt zelfs toe. Dit betekent dat de rem op delinquent gedrag vanuit deze twee bindingen minimaal constant blijft. In dat geval blijven de binding aan deviante leeftijdgenoten en permissieve normen ten aanzien van delinquent gedrag over als mogelijk verklarende factoren van delinquent gedrag.

Ten aanzien van de invloed van (deviante) leeftijdgenoten is een plausibele veronderstelling dat jongeren zich gaan gedragen conform het gedrag van andere jongeren en dat kan natuurlijk ook delinquent gedrag zijn (Baerveldt, 1990; Warr,

1993; Baerveldt en Snijders, 1994; Hartup, 1996). Het is echter niet plausibel te veronderstellen dat het merendeel van de leeftijdgenoten van de adolescent deviant of onconventioneel is in de vroege adolescentie. De binding aan leeftijdgenoten kan namelijk alleen leiden tot meer delinquentie als tenminste aan één van twee voorwaarden is voldaan.

1. De leeftijdgenoten worden in de regel minder conventioneel, of
2. Jongeren die meer geneigd zijn tot delinquent gedrag zoeken eerder contact met delinquente jongeren.

In beide gevallen is het sterker worden van de binding aan leeftijdgenoten niet meer het verklarend mechanisme voor de toename in delinquent gedrag. In de eerste verklaring is het minder conventioneel worden van de leeftijdgenoten in het algemeen de verklaring. De groter wordende invloed van de binding aan leeftijdgenoten is dan geen noodzakelijke voorwaarde. Het feit dat zowel de adolescent als zijn of haar leeftijdgenoten dezelfde fase van ontwikkeling en veranderingen doormaken kan dan een verklaring zijn voor de positieve relatie tussen de binding aan (deviante) leeftijdgenoten en delinquent gedrag. Bij de tweede verklaring is niet de verandering van de invloed van binding het cruciale mechanisme, maar selectie van deviante peers op basis van overeenkomst.

Aangenomen dat de binding aan (deviante) leeftijdgenoten geen verklaring biedt voor de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie blijft de invloed van permissieve normen ten aanzien van delinquent gedrag over als mogelijke bindingsverklaring. Zoals gezegd is er een positieve samenhang tussen een delinquente attitude en delinquent gedrag. Dit zegt evenwel nog niets over de causale relatie tussen attitude en gedrag. Er is een aantal longitudinale studies waarin dit causale verband wordt onderzocht en waaruit af te leiden is dat er een zwakke maar consistent invloed is van attitudes op toekomstig delinquent gedrag (Zhang, Loeber & Stouthamer-Loeber, 1997; Nijboer, 1997; Engels, Luijpers, Landsheer & Meeus, 2000). De omgekeerde invloed wordt in dezelfde studies echter ook gevonden.

Ad 2. Veranderen de bindingen zelf vanaf de vroege adolescentie?

De toe- of afname in de verschillende bindingen zelf kan ook een mogelijke verklaring bieden voor de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie. Eén van de belangrijkste veranderingen die plaatsvindt vanaf de vroege adolescentie is aan wie of wat de adolescent gebonden is. Betekent dit ook een afname of toename in deze bindingen zelf? Wat betreft de invloed van binding

aan ouders vinden Helsen e.a. (2000) dat er een afname is van de vroege- naar de midden-adolescentie, waarna deze constant blijft. De binding aan leeftijdgenoten en school worden in deze periode belangrijker (Thornberry, 1987; Jang, 1999, Meeus, 1993; Meeus, 1994; Helsen, Vollebergh en Meeus, 2000). De normen ten aanzien van delinquent gedrag veranderen met leeftijd (Zhang, Loeber & Stouthamer-Loeber, 1997; Landsheer en Hart, 1999). De permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag neemt toe vanaf de vroege adolescentie. Of deze veranderingen in de bindingen vanaf de vroege adolescentie een verandering in delinquent gedrag tot gevolg hebben is op grond van de beschikbare empirische studies niet duidelijk.

Conclusie

Ten aanzien van de veranderende invloed kan geconcludeerd worden dat, vanaf de vroege adolescentie, de remmende invloed op delinquent gedrag van binding aan conventionele personen of instituties niet kleiner is of wordt dan de stimulerende invloed van binding aan onconventionele personen of instituties. Dit betekent dat hiermee de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie niet verklaard kan worden.

Of er een causale relatie is tussen de verandering in bindingen zelf en de verandering in delinquent gedrag is op grond van de beschikbare empirische studies niet duidelijk en dit zal derhalve exploratief onderzocht worden.

Een hieruit voortvloeiende vraag is wat dan wel een mogelijke verklaring is voor de toename van de prevalentie van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie?

3.2.3 De intentie tot exploratie als verklaring van de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie

Zoals eerder beschreven vinden er vanaf de vroege adolescentie grote veranderingen plaats op het biologische, sociale en psychische vlak. Dit heeft tot gevolg dat jongeren geconfronteerd worden met een aantal ontwikkelingstaken (Petersen & Hamburg, 1986, Tolan, 1988; Meeus, 1994). Eén van de belangrijkste ontwikkelingstaken is dat jongeren zich onafhankelijker en zelfstandiger moeten gaan gedragen. Tot de adolescentie speelt het leven van kinderen zich met name af in gedragsdomeinen die ze goed kennen. In en rondom het ouderlijk huis, op de lagere school en in activiteiten in de vrije tijd meestal onder directe supervisie van

een volwassene. Kinderen komen hier voornamelijk in contact met individuen die ze goed kennen en van wie ze weten wat ze kunnen verwachten.

Door deze veranderingen komen jongeren vanaf de vroege adolescentie vaker in situaties terecht die onbekend(er) zijn. Het nieuwe gedragsdomein is groter en minder persoonlijk. De bewegingsruimte neemt toe tot stads- en/of landsniveau. Adolescenten gaan naar de middelbare school, het winkelcentrum, het zwembad en ontplooiën allerlei andere vormen van min of meer ongeorganiseerde activiteiten in de vrije tijd. Dit betekent dat eerdere en/of vroegere manieren van functioneren niet meer geheel toereikend en/of adequaat zijn. Een adolescent zal binnen de verschillende (en nieuwe) levensdomeinen gaan experimenteren met gedrag. Erikson gebruikt de term psycho-sociaal moratorium voor deze fase van het leven, waarin adolescenten zonder dwingende verplichtingen en met veel vrijheid kunnen experimenteren (ter Bogt en Meeus, 1994). Het moratorium is een vorm van sociale accommodatie van het gedrag van de adolescent en kan worden gezien als experimenteren met de sociale rollen van de volwassene. Volgens Tolan (1988) suggereert Erikson dat het gedrag van de adolescent lijkt op dat van iemand die aan het winkelen is en verschillende jassen past, voordat hij of zij iets koopt. Het tijdelijk dragen van de jas moet niet zo serieus genomen worden. Dit betekent tenslotte nog niet dat het een definitieve voorkeur is, of dat de jas al eigendom is (Tolan, 1988). Het uiteindelijke doel van deze toename in verkenning is het bereiken van de status van Avolwassene@.

Het experimenteren is natuurlijk niet uniek voor de adolescentie. Het verkennen van nieuwe gedragingen wordt van jongs af aan verwacht en gestimuleerd. De intentie tot verkenning of exploratie zal in het begin van de adolescentie dus reeds als gedragspatroon aanwezig zijn. Een verschil tussen de kindertijd en de adolescentie is echter dat er vanaf de vroege adolescentie steeds minder direct toezicht of controle op het gedrag van jongeren wordt uitgeoefend. Een tweede verschil is dat de sociale situaties waarin de adolescent zich begeeft ook veel meer noodzaak tot verkenning vragen. Zoals gezegd wordt als gevolg van veranderingen het gedragsdomein van de adolescent vergroot. De publieke ruimte waarin de adolescent zich gedraagt, wordt groter en minder persoonlijk. De regels zijn onduidelijker en bovendien zijn ze minder gekoppeld aan specifieke personen. Specifiek voor de adolescentie is dat deze veranderingen leiden tot en vragen om een toename van de intentie tot exploratie. Dit leidt vervolgens weer tot nieuwe en steeds meer zelfstandige gedragspatronen.

Voor de adolescent zal in het algemeen duidelijk zijn welk gedrag wel of niet getolereerd wordt. Het kennen van de regels betekent echter nog niet dat iemand de regel ook onderschrijft, net zoals een positieve houding tegenover de regel niet hoeft te betekenen dat het individu zich ook regelconform zal gedragen (Rovers, 1997). Zo zal een jongere weten dat spijbelen niet mag, maar dit betekent nog niet dat hij of zij het daar mee eens is. Ook kan iemand positief staan tegenover het voeren van licht op de fiets, maar toch niet de moeite willen nemen om het iedere keer te repareren als het kapot is. Daarnaast is er ook een uitdagend element in wat maakt dat jongeren dingen uitproberen. Dit kan tot uiting komen in activiteiten zoals, skaten, wildwatervaren, klimmen, enzovoort, maar ook in het oprekken en overtreden van regels.

Het voorafgaande impliceert dat de intentie tot exploratie kan leiden tot zowel geaccepteerde als niet geaccepteerde vormen van gedrag. Ontwikkelingstheoretici veronderstellen dat risicovolle gedragingen naast nadelen ook een positieve functie hebben in het leven van adolescenten en functioneel zijn voor het onderhouden van vriendschappen, het verkennen van de persoonlijke identiteit en het kenbaar maken van autonomie (Jessor, 1987; Silbereisen en Noack, 1988; Chassin e.a., 1989; Maggs, 1997; in Maggs, Frome, Eccles en Barber, 1997). Dit betekent dat er over grenzen van mensen en/of instituties heen wordt gegaan en ook over grenzen van de wet. Het overschrijden van deze grenzen is delinquent gedrag. Dit betekent niet dat de adolescent persé de intentie heeft om zich delinquent te gedragen, maar dat zijn intentie om te exploreren wel tot delinquent gedrag kan leiden. De intentie tot exploratie leidt tot tal van gedragingen. Het is verkennend in de zin dat ze nieuw zijn of in nieuwe situaties worden toegepast door de adolescent. Eén van deze vormen van gedrag kan delinquent gedrag zijn.

Concluderend betekent dit dat de intentie tot exploratie een mogelijke verklaring biedt voor de toename in de prevalentie van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie. Dit kan echter op verschillende manieren het geval zijn. Het kan zijn dat vanaf de vroege adolescentie de relatieve invloed van de intentie tot exploratie groter wordt ten opzichte van andere invloeden en leidt tot een toename in delinquent gedrag. Daarnaast of in combinatie daarmee kan het zo zijn dat er een

een verandering in de intentie tot exploratie zelf plaatsvindt. Een toename in de intentie tot exploratie is dan een (mede) oorzaak van de toename in delinquent gedrag.

3.3 Waarom is er een afname van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt vanaf de midden adolescentie?

Een tweede belangrijk kenmerk van de leeftijd-delinquentie curve in de adolescentie is de afname van de prevalentie van delinquent gedrag van de midden- naar de late adolescentie. De toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie behoeft door de sociale omgeving dus niet te worden gezien als een structureel probleem voor het individu of de samenleving. Het merendeel van de jongeren stopt kennelijk ook weer met delinquent gedrag in de adolescentie. Blijkbaar leert de adolescent welk gedrag wel of niet wenselijk is. Hoe komt het dat er een prevalentie-afname is in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie?

3.3.1 De intentie tot exploratie als verklaring voor de afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie

De veronderstelling is dat de invloed van de intentie tot exploratie toeneemt als gevolg van biologische, psychische en sociale veranderingen die plaats vinden in de vroege adolescentie. Deze toename in de invloed van de intentie tot exploratie wordt gezien als oorzaak van de toename vanaf de vroege adolescentie in het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt. Is er echter ook een causale relatie te veronderstellen tussen beide concepten als verklaring voor de karakteristieke prevalentie afname in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie? Om dit te achterhalen is het zinvol om de verschillende (theoretische) ontwikkelingsverlopen van de intentie tot exploratie in de adolescentie te beschrijven. Bij deze beschrijving van het verloop van de intentie tot exploratie met leeftijd en de gevolgen voor delinquent gedrag, ga ik er voorlopig van uit dat er geen andere invloeden of mechanismen van invloed zijn op de onderlinge relatie. Het idee is om (theoretisch) weer te geven hoe groot de kans is dat er iemand stopt met delinquent gedrag, gegeven dat alleen de intentie tot exploratie van invloed is.

Er zijn twee mogelijke ontwikkelingen vanaf de midden-adolescentie van de intentie tot exploratie. Een eerste mogelijkheid is dat de mate en/of de invloed van intentie tot exploratie constant blijft vanaf de midden-adolescentie. Een tweede mogelijkheid is dat vanaf de midden-adolescentie de mate en/of de invloed van intentie tot exploratie afneemt. Eerder is verondersteld dat de intentie tot exploratie positief gerelateerd is aan delinquent gedrag. Uitgaande van de veronderstelling dat een jongere als gevolg van de intentie tot exploratie zich

delinquent is gaan gedragen, is het gelijk blijven van deze intentie of de invloed ervan geen reden er mee op te houden. Alleen de intentie tot exploratie kan dan ook geen verklaring zijn voor de afname in de prevalentie van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie. Bij de tweede beschreven mogelijke ontwikkeling neemt mate en/of de invloed van de intentie tot exploratie af vanaf de midden-adolescentie. Ook deze afname in de intentie tot exploratie, hoeft echter nog niet te betekenen dat er ook automatisch een afname in delinquent gedrag zal plaatsvinden. De jongere is zich namelijk delinquent gaan gedragen als gevolg van de toename van de intentie tot exploratie. Wanneer er vervolgens aan dit oorspronkelijke »verkenningsgedrag« geen nadelen zijn verbonden, maar alleen voordelen, is er geen reden om van deze ingeslagen weg af te stappen en te stoppen met dit gedrag. Een afname in de intentie tot exploratie kan immers niet gezien worden als een nadeel voor het doorgaan met het plegen van delicten. Er zal een alternatieve stimulans of rem nodig zijn om niet door te gaan met het plegen van delicten.

Concluderend, ongeacht het verloop van en/of het belang van de intentie tot exploratie vanaf de midden-adolescentie, kan deze niet verantwoordelijk zijn voor de kenmerkende afname van de prevalentie van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie. De vraag blijft hoe het merendeel van de jongeren dan wel leert welk gedrag wel of niet wenselijk is?

3.3.2 De sociale binding als verklaring voor de afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie

Het merendeel van de jongeren stopt ook weer met delinquent gedrag in de adolescentie en blijkbaar leren ze welk gedrag wel of niet wenselijk is. De vraag is hoe dit geleerd wordt. De invloed van sociale binding op delinquent gedrag van de adolescent kan hiervoor wellicht een verklaring bieden. *Delinquent gedrag van de adolescent zal namelijk reacties van de sociale omgeving oproepen. Hierdoor ervaart of leert de adolescent wat wel en wat niet getolereerd wordt. De invloed van deze sociale omgeving zal echter afhangen van de mate van binding van de adolescent met zijn omgeving.* Wanneer er een sterke binding is, dan zal er een adequate reactie komen van personen uit de omgeving (ouders, leeftijdgenoten, leraren) en zal de adolescent zich dit ook aantrekken. Dit betekent dat binding op twee manieren van invloed is op delinquent gedrag. In de eerste plaats is het belang van de binding voor de adolescent van invloed. Meer belang voor de adolescent (dus een sterkere binding) betekent dat er een grotere invloed is op delinquent gedrag. Zo zal een

bestraffende toespraak van één van de ouders een groter belang hebben dan een dergelijke reprimande van de slager om de hoek. Daarnaast zal een sterke binding ook sneller en vaker adequate reacties oproepen van de sociale omgeving. Een sterkere binding impliceert namelijk vaak ook dat er meer bekend is over datgene waar de adolescent mee bezig is. Beide factoren werken echter in dezelfde richting.

Vanuit het bindingsperspectief kan een afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie alleen dan plaatsvinden als de remmende invloed van bindingen waarin delinquent gedrag wordt afgekeurd groter wordt dan de stimulerende invloed van bindingen waarin delinquent gedrag wordt goedgekeurd. Zoals ik al in paragraaf 3.2.2. aangaf kan dit op verschillende manieren ontstaan.

1. Er kan een verschuiving plaatsvinden in de invloed van de verschillende typen binding op delinquent gedrag, hetgeen impliceert dat de relatieve invloed van de bindingen verandert. Dat is bijvoorbeeld het geval als binding aan conventionele personen en instituties een grotere invloed op delinquent gedrag krijgt en de binding aan onconventionele personen en instituties een kleinere.
2. Het kan echter ook zijn dat een verandering van bindingen zelf maken dat de stimulerende invloed van de bindingen groter wordt dan de remmende invloed. Een toename in de binding aan conventionele personen kan dan een oorzaak zijn van de afname in delinquent gedrag.

Ook hier zal de relatie tussen binding en delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie beschreven worden vanuit de typen binding: binding aan ouders, binding aan leeftijdgenoten, binding aan school/werk en waarden of normen ten aanzien van delinquent gedrag.

Voor de uiteindelijke invloed van binding op delinquent gedrag is de conventionaliteit van de personen of instituties waaraan de adolescent gebonden is van belang. Ouders, school of werk en een lage permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag zullen in de regel conventioneel zijn en dus een remmende invloed hebben op delinquent gedrag. De leeftijdgenoten kunnen zowel conventioneel als onconventioneel zijn.

Ad1. Verandert de invloed van verschillende bindingen vanaf de midden-adolescentie?

Om de afname in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie te kunnen verklaren is het nu de vraag of de invloed van de binding aan conventionele personen of instituties vanaf de midden-adolescentie groter is (of wordt) dan de invloed van de binding aan onconventionele personen of instituties. Hoewel

Thornberry (1987) stelt dat de invloed van ouders afneemt als de adolescent ouder wordt, vindt Jang (1999) een constant remmend effect in de adolescentie op delinquent gedrag van de binding aan ouders. De remmende werking van school op delinquent gedrag wordt echter minder sterk van de midden- naar de late adolescentie (Jang, 1999). De veronderstelling van Thornberry (1987) is echter dat er een verschuiving plaatsvindt van binding aan school, naar studie of werk. Sampson en Laub (1990) hebben de invloed van werk onderzocht en zij vinden bij jongeren tussen de 17 en 25 jaar dat werk- stabiliteit, de verbondenheid met werk-gerelateerde doelen en binding aan een echtgenoot of partner delinquent gedrag remt. De invloed van leeftijdgenoten kan zowel remmend als stimulerend zijn op delinquent gedrag. Dit is afhankelijk van de conventionaliteit van de leeftijdgenoten. Jang (1999) vindt dat de stimulerende invloed van deviante leeftijdgenoten op het delinquente gedrag van de jongere afneemt vanaf de midden-adolescentie. De oorzaak hiervan zou kunnen liggen in het feit dat er een verschuiving plaatsvindt naar meer persoonlijke vriendschappen vanaf de midden-adolescentie, welke conventioneeler zullen zijn. Voorts is de positieve samenhang tussen de permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag groter bij leeftijdsgroepen in de midden-adolescentie dan in de late adolescentie (Landsheer & Hart, 1999). Deze samenhang zou kunnen betekenen dat er een sterkere remmende invloed zal uitgaan van deze normen naarmate de adolescent ouder wordt. Echter, zoals eerder aangehaald blijkt uit enkele longitudinale studies dat delinquente attitudes zowel oorzaak als gevolg kunnen zijn van delinquent gedrag (Zhang, Loeber & Stouthamer-Loeber, 1997; Nijboer, 1997; Engels, Luijpers, Landsheer & Meeus, 2000). Nijboer (1997) concludeert in overeenstemming met Thornberry's gedachtegang (1987) dat in zijn studie bij jongeren in de midden-adolescentie attitudes zelfs eerder gevolg dan oorzaak zijn van het delinquente gedrag.

Ad 2. Veranderen de bindingen zelf vanaf de midden-adolescentie?

Zoals gezegd is één van de belangrijkste veranderingen die plaatsvindt vanaf de vroege adolescentie de verschuiving van binding aan ouders naar die aan leeftijdgenoten en school. Thornberry (1987) stelt dat van de midden- naar de late adolescentie er een belangrijke verschuiving plaatsvindt naar de wereld van werk en parallel daaraan van het oorspronkelijke gezin naar een eigen gezin. Ook Sampson en Laub (1990) veronderstellen vanuit hun levensloop perspectief op delinquent gedrag dat na de midden-adolescentie er een verschuiving zal

plaatsvinden naar wat zij noemen >volwassenen= sociale bindingen, zoals werk-stabiliteit, verbondenheid met werk-gerelateerde doelen en binding aan een echtgenoot of partner. De binding aan ouders, blijft volgens Helsen e.a. (2000) vanaf de midden-adolescentie constant. De binding aan leeftijdgenoten blijft gelijk vanaf de midden-adolescentie (Thornberry, 1987; Jang, 1999). Hoewel deze constant blijft kan hier wel een verschuiving plaatsvinden naar meer intieme vriendschappen. Zhang, Loeber & Stouthamer-Loeber (1997) vinden een lineaire toename in delinquent attitudes bij jongens van 9-18 jaar. De leeftijden 11/12 en 14/15 waren kritische punten in die zin dat er op die leeftijden nog een versnelde toename is gevonden. Deze keerpunten komen volgens de auteurs overeen met de overgang van basisschool naar middelbare school en van middelbare school naar de >high school= voor de gemiddelde leerling populatie. Hoe de normen zich na het 18e jaar ontwikkelen kan uit dit onderzoek niet afgeleid worden.

Of deze veranderingen in de bindingen vanaf de midden naar de laat adolescentie een afname in delinquent gedrag tot gevolg hebben is op grond van de beschikbare empirische studies niet duidelijk.

Conclusie

Ten aanzien van de veranderende invloed kan geconcludeerd worden dat na de midden-adolescentie de remmende invloed van binding aan conventionele personen of instituties groter wordt of is dan de invloed van onconventionele personen of instituties. De binding aan ouders en de binding aan school/werk zijn vanaf de midden-adolescentie namelijk een rem op delinquent gedrag. De stimulerende invloed van binding aan onconventionele leeftijdgenoten neemt echter af in deze periode. De causale invloed tussen delinquente normen en delinquent gedrag is niet geheel duidelijk, maar indien de normen delinquent gedrag beïnvloeden neemt de remmende invloed toe vanaf de midden-adolescentie. Dit maakt dat de invloed van binding aan conventionele personen of instituties een mogelijke verklaring biedt voor de daling van de prevalentie van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie. Wanneer de adolescent namelijk doorgaat met delinquent gedrag, dan vormt het (verdere) verlies van deze bindingen een risico. Het stoppen of doorgaan met delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie hangt dus af van de confrontatie van de adolescent met zijn of haar binding aan de sociale omgeving.

Of er een causale relatie is tussen de verandering in bindingen zelf en de afname in delinquent gedrag is op grond van de beschikbare empirische studies niet duidelijk en dit zal derhalve exploratief onderzocht worden.

3.4 Conclusie

De hoofdvraag van het onderzoek is: waarom er vanaf de vroege adolescentie een toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt en hoe komt het dat dit aantal ook weer afneemt vanaf de midden-adolescentie? Hierbij gaat het specifiek om een verklaring te zoeken voor wat Moffit (1993; Moffit et al., 1996) de adolescentie-gelimiteerde delinquentie noemt. De gedachte is dat er een sterk verband is tussen de adolescentie als fase van ontwikkeling en de verklaring van dit veelal tijdelijke delinquent gedrag. De veronderstelling is dat de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie verklaard kan worden door de intentie tot exploratie. Daarnaast wordt verondersteld dat de afname in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie daarentegen beter verklaard door een de remmende werking van binding aan conventionele personen of instituties. Deze theoretische veronderstellingen zullen in het empirisch gedeelte van dit proefschrift worden onderzocht.

4

Methode van onderzoek

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de twee onderzoeken beschreven die gebruikt worden om de theorie te toetsen. Dit zijn het onderzoeksproject Wendingen in de Levensloop (Meeus & Hart, 1993) en het project Sociaal Gedrag (Baerveldt, 1996). Voor elk onderzoek worden de opzet, de steekproef, het veldwerk, de representativiteit van het onderzoek en de methode van dataverzameling omschreven. Vervolgens worden definities en operationalisaties weergegeven en worden de validiteit en betrouwbaarheid van de verschillende theoretische concepten en variabelen besproken. In dit verband wordt apart aandacht besteed aan de discussie over de betrouwbaarheid en validiteit van delinquent gedrag schalen, verkregen met *self-report-data*.

4.2 Het project Wendingen in de Levensloop

4.2.1 Opzet

De data voor dit onderzoek werden verzameld als deel van het longitudinale onderzoeksproject Wendingen in de Levensloop (het WIL-project). Bij het WIL-project gaat het om een studie naar een reeks kenmerken die relevant worden geacht voor de psychosociale ontwikkeling van adolescenten (Meeus & Hart, 1993). Ik gebruik de gegevens uit de ondervragingen van 1991 en 1994. In de ondervraging van 1991 bestond deze landelijke steekproef uit 12-24 jarigen.

4.2.2 Steekproef en methode van dataverzameling

Trekking van de steekproef

De populatie en de steekproef van het WIL-project worden in Hart, van Dijk, de Goede, Jansen en Teunissen (1996) uitvoerig beschreven. Daarom zal ik me hier beperken tot de belangrijkste kenmerken. De steekproef van respondenten is een steekproef uit het Scriptpanel (9.000 huishoudens) en de MiniCensus (10.000 huishoudens) waartoe het onderzoeksbureau INTOMART toegang heeft. Het Scriptpanel is het basisbestand waaruit de steekproef getrokken is. Vanwege een ondervertegenwoordiging van uitwonende jongeren in de steekproef, is er een extra groep van deze jongeren aan de onderzoeksgroep toegevoegd. De MiniCensus diende vooral voor deze correctie van de representativiteit van de steekproef die verkregen is uit het Scriptpanel (Hustinx, 1998). De steekproef van het Scriptpanel is getrokken in twee stappen. Eerst is een aantal gemeenten aselekt gekozen, hierbij was de opnamekans afhankelijk van de relatieve grootte van de gemeente. De huishoudens zijn vervolgens getrokken uit alle adressen in Nederland, beschikbaar gesteld door de PTT. Adressen waar niemand woonde en instituten zoals bejaardentehuizen zijn weggelaten, evenals huishoudens waar niemand Nederlands kon spreken, lezen of schrijven. De steekproef van jongeren uit het WIL-project is vervolgens aselekt uit het Scriptpanel getrokken. Bij meer dan twee jongeren per huishouden zijn de jongeren aselekt getrokken, zodat elke jongere evenveel kans had om in de steekproef terecht te komen. Indien er twee of minder jongeren waren in een huishouden, zijn deze aan de steekproef toegevoegd.

De non-respons voor de hele WIL-steekproef van respondenten bedraagt 36 procent. Voor de respondenten afkomstig uit alleen het Scriptpanel ligt dit op ongeveer 22 procent (Meeus & Hart, 1993). Omdat de WIL-steekproef uit het Scriptpanel en de Minicensus getrokken is, en deze ook een non-respons in zich hebben, wordt de dekking van de WIL-steekproef ten opzichte van de oorspronkelijk getrokken steekproef op ongeveer 30% geschat (Hustinx, 1998).

Samenstelling van de steekproef

De respondenten zijn adolescenten die in Nederland leven. In tabel 4.1 worden de belangrijkste kenmerken weergegeven. De steekproef van 1991 bestaat uit 3393 jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar. We onderscheiden vroeg-adolescenten (12-14 jaar), midden- adolescenten (15-17 jaar), laat-adolescenten

(18-20 jaar) en post-adolescenten (21-24 jaar). In 1994 zijn 1966 jongeren van 15-27 jaar overgebleven. Na de definitie en operationalisatie van de theoretische concepten wordt de mogelijke selectiviteit van uitval van 1991 naar 1994 besproken.

Tabel 4.1

Steekproef kenmerken WIL-project (aantallen en percentages)

		1991		1994	
		Aantal	Valide percentage	Aantal	Valide percentage
Totaal		3393	100	1966	100
Seks	Jongen	1590	47	861	44
	Meisje	1803	53	1105	56
Leeftijd	12-14	624	18	-	-
	15-17	876	26	457	23
	18-20	772	23	531	27
	21-24	1121	33	544	28
	25-27	-	-	434	22

Representativiteit

De representativiteit van de steekproef van de eerste golf is gecontroleerd aan de hand van jeugdonderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Sociaal Cultureel Planbureau en het Ministerie van Justitie († Hart, 1992). Er werden geen verschillen gevonden met betrekking tot de variabelen leeftijd, provincie, mate van urbanisatie, religie en frequentie van kerkbezoek. Gezien de ondervertegenwoordiging van etnische (allochtone) groeperingen, is de steekproef alleen representatief voor de autochtone Nederlandse jeugd.

Selectiviteit uitval van WIL-1991 naar WIL-1994

De selectiviteit van uitval van WIL-1991 naar WIL-1994 is van belang voor de interpretatie van de longitudinale resultaten. Het kan namelijk zo zijn dat de adolescenten die participeren in de tweede meetronde minder delinquent gedrag vertoonden in de eerste meetronde dan de uitvallers. Dessens, Jansen, † Hart en Landsheer (1998) zijn nagegaan of de non-response op het tweede meetmoment het resultaat was van wat zij noemen 'eerdere ongewenste uitkomsten'. Naast geweld, vandalisme, diefstal werden daarbij ook andere mogelijke problemen van adolescenten betrokken zoals druggebruik, ongevallen, echtscheiding / einde

samenwonenrelatie van de adolescent zelf, echtscheiding ouders en suïcidale gedachten. Met behulp van een logistische regressie zijn zij nagegaan of het al dan niet meedoen aan de tweede meetronde (WIL-1994) afhankelijk was van ongewenste uitkomsten gebleken uit de eerste meetronde (WIL-1991). Uit de analyse over 3220 jongeren bleek dat de kans op deelname aan de tweede meetronde afneemt met leeftijd en groter is voor meisjes dan jongens. Verder bleek in tegenstelling tot de verwachting dat geweldsdelicten in 1991 een positieve invloed hadden op deelname in 1994. Vandalisme in 1991 had daarentegen een negatieve invloed. De overige ongewenste uitkomsten waren niet significant gerelateerd aan wel of niet deelname in 1994. Naar aanleiding van deze resultaten concluderen Dessens e.a (1998) dat er weinig redenen lijken te zijn om te veronderstellen dat, problemen op het eerste meetmoment van invloed zijn op de beslissing om op een volgend tijdstip deel te nemen aan het onderzoek.

Voor de groep jongeren waarop de resultaten van dit onderzoek betrekking hebben is een aanvullende analyse van selectieve uitval gedaan. Het zou namelijk kunnen zijn dat deze groep verschilt ten opzicht van de groep van Dessens e.a. (1998) omdat wij andere variabelen bij de selectie van de longitudinale respondenten hebben gebruikt. Zoals blijkt uit tabel 4.1 bestaat de oorspronkelijke steekproef van 1991 uit 3393 jongeren. De analyses in de hoofdstukken 5 en 6 hebben betrekking op de steekproef uit 1991 en de groep jongeren waarvan gegevens van twee meetmomenten beschikbaar zijn. Wat betreft de steekproef van 1991, zijn er bij 2852 van de 3393 jongeren (84.1%) geen ontbrekende waarden in de in dit onderzoek gebruikte onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Ten aanzien van de longitudinale groep, waarvan gegevens van beide meetmomenten beschikbaar zijn, geldt ditzelfde voor 1549 jongeren. Dit is 54.3% van de eerder genoemde 2852 jongeren uit de oorspronkelijke steekproef. Om te achterhalen of er een selectieve uitval plaats heeft gevonden van de eerste naar de tweede meting is er een vergelijking gemaakt tussen de >longitudinale groep= en de groep waarvan alleen gegevens van het eerste meetmoment beschikbaar zijn, de >attritie= groep=. Tabel 4.2 geeft een overzicht van deze vergelijking; het betreft de gemiddelden en standaarddeviaties van de (on)afhankelijke variabelen 1991.

Van de 12 vergelijkingen laten er drie significante verschillen tussen de twee groepen zien. In de >attritie=groep= zitten significant meer jongens dan meisjes [$F(1, 2850) = 13.23, p = .001$] en is de gemiddelde leeftijd hoger [$F(1, 2850) = 102.83, p = .001$]. Dit komt overeen met de resultaten van Dessens e.a. (1998). Wat betreft de totaalmaat en de verschillende typen van delinquent gedrag is er

alleen een significant verschil bij de vermogensdelinquentie [$F(1, 2850) = 5.70, p = .02$], deze is iets hoger bij de »attritie-groep«. Dit is wel verschillend van de resultaten van Dessens e.a. (1998) en waarschijnlijk een gevolg van verschil in de groepen waarop de analyses betrekking hebben. Het verschil in vermogensdelinquentie tussen de »longitudinale« en de »attritiegroep« is echter waarschijnlijk geen oorzaak van substantiële vertekening van de resultaten als gevolg van selectieve uitval. Bij de uiteindelijke longitudinale analyses wordt namelijk gebruik gemaakt van de totaalmaat van delinquent gedrag, waarbij geen significant verschil wordt gevonden tussen beide groepen [$F(1, 2850) = 1.28, p = .26$].

Tabel 4.2

Vergelijking van de gemiddelden en standaarddeviaties van de (on)afhankelijke variabelen in 1991 tussen de »longitudinale« en »attritie«-groep van de WIL-steekproef

	Longitudinal e groep (n= 1549)	Attritie groep (n= 1303)	F	p	df1, df2
Sekse	1.57 (.50)	1.50 (.50)	13.23	.001	1, 2850
Leeftijd 1991	17.51 (3.69)	18.88 (3.46)	102.83	.001	1, 2850
Delinquent gedrag 1991	.85 (1.41)	.91 (1.50)	1.28	.26	1, 2850
Vandalisme 1991	.15 (.42)	.14 (.39)	.84	.36	1, 2850
Vermogensdelinquentie 1991	.48 (.92)	.56 (.56)	5.70	.02	1, 2850
Geweld 1991	.23 (.51)	.22 (.52)	.39	.53	1, 2850
Geweld zonder wapenbezit 1991	.08 (.30)	.10 (.33)	1.47	.23	1, 2850
Relatie-exploratie 1991	3.18 (.85)	3.24 (.88)	3.57	.06	1, 2850
Binding aan ouders 1991	3.20 (.67)	3.17 (.70)	3.32	.07	1, 2850
Binding aan vrienden 1991	61.46 (17.67)	62.14 (17.95)	1.02	.31	1, 2850
Binding aan school/werk 1991	3.58 (.64)	3.59 (.69)	.19	.67	1, 2850
Afkeuring van delinquent gedrag 1991	1.70 (.25)	1.69 (.26)	1.54	.21	1, 2850

Tussen haakjes = standaarddeviatie

Dataverzameling

Getrainde interviewers hebben de respondenten thuis bezocht. Het mondeling interviewen van de respondenten aan de hand van vooraf gecodeerde vragen, duurde ongeveer een uur, evenals het invullen van de overhandigde schriftelijke vragenlijst. Voor het terugsturen van de achtergelaten vragenlijsten werd een gefrankeerde envelop overhandigd. In 1994 zijn alle respondenten voor de tweede keer benaderd.

4.3 Het project Sociaal Gedrag

4.3.1 Opzet

De data voor dit onderzoek zijn verzameld als onderdeel van een longitudinaal onderzoek, het project Sociaal gedrag (Houtzager & Baerveldt, 1999). De studie richt zich op midden-adolescenten, leerlingen van de 3e en 4e klas van de MAVO-afdelingen. De data die gebruikt worden in dit onderzoek betreffen de tweede meetronde, het schooljaar 1995/1996. Er zijn hiervoor 23 scholengemeenschappen benaderd uit steden in Nederland met meer dan 100.000 inwoners. Deze scholen hebben ook in de eerste meetronde meegewerkt. Uiteindelijk waren er 19 die meewerkten in de tweede meetronde.

4.3.2 Steekproef en methode van dataverzameling

Trekking

Aan de scholen die in de eerste meetronde meegewerkt hebben aan het onderzoek, is een verslag met resultaten gestuurd. Daarbij is een brief meegezonden met een verzoek tot deelname aan het vervolgonderzoek. Vervolgens is de scholen telefonisch gevraagd of ze mee wilden werken en is er een afspraak gemaakt om de scholen te bezoeken voor de dataverzameling. De herziene vragenlijst is vooraf op een nieuwe school getest. Dit heeft geleid tot enkele kleine veranderingen in de vragenlijst, maar deze hadden geen betrekking op de items die voor dit onderzoek worden gebruikt. De schriftelijke vragenlijsten zijn in de klas afgenomen met uitzondering van één school, waar drie klassen samen in één ruimte de vragenlijst hebben ingevuld. Tijdens de afname was altijd minimaal één van de onderzoeksmedewerkers aanwezig in de klas. Docenten hielden zich afzijdig van het proces van dataverzameling en waren alleen aan het begin van de les aanwezig om zo nodig de orde te handhaven.

Samenstelling van steekproef

De respondenten zijn leerlingen van de 4e klas van MAVO-afdelingen in Nederland. De steekproef van het schooljaar 1995/1996 bestaat uit 1317 jongeren in de leeftijd van 14 tot en met 19 jaar. Van de jongeren in deze groep heeft echter 96% een leeftijd van 15-17 jaar. De sekse-verhouding in de steekproef is nagenoeg gelijk, 51% jongens en 49 % meisjes. Voor de vergelijkbaarheid met de WIL-steekproef zijn uit deze groep van 1317 jongeren, 852 jongeren geselecteerd die minimaal één autochtone Nederlandse ouder hadden en daarnaast tussen de 15 en 17 jaar oud waren. Hierop zijn vervolgens de analyses uitgevoerd.

Representativiteit

Het onderzoek is representatief wat betreft sekse, leeftijd en sociale klasse voor de autochtone 4e klas leerlingen van de MAVO-afdeling van scholengemeenschappen uit steden met meer dan 100.000 inwoners in Nederland. De resultaten die gepresenteerd worden zijn niet zomaar te generaliseren naar de allochtone 4e klas leerlingen van de MAVO-afdeling. Een vergelijking van de autochtone en allochtone jongeren op de gebruikte variabelen in dit onderzoek is weergegeven in bijlage 4.

4.4 Definities en operationalisaties van de theoretische concepten

Panel-analyse en het gebruik van verschillende datasets vraagt om vergelijkbare meetinstrumenten. Derhalve wordt in deze paragraaf een overzicht gegeven van definities en operationalisaties van de theoretische concepten en de betrouwbaarheden van de variabelen uit de twee onderzoeken. De betrouwbaarheden en factorstructuren worden gepresenteerd voor de steekproef in zijn geheel en voor de seksen apart.

In dit onderzoek heb ik gewerkt met datasets die verzameld zijn vóór de formulering van het theoretisch kader. Dit betekent dat voor de theoretische concepten in de verschillende datasets gezocht moest worden naar de meest geschikte operationalisatie. Het merendeel van de operationalisaties moet dan ook worden gezien vanuit het perspectief dat het niet a priori de bedoeling was om de gedefinieerde begrippen op deze manier te meten. De verschillen tussen de twee datasets in de operationalisatie van de theoretische concepten hoeven echter geen probleem te vormen. Uitgaande van een robuust en valide theoretisch kader, moeten verschillende operationalisaties geen invloed hebben op de resultaten, mits het om

valide operationalisaties gaat. Bijlage 1 geeft de items met de antwoordcategorieën van de gebruikte schalen uit het WIL-project en het Sociaal gedrag project weer.

4.4.1 Delinquent gedrag gedefinieerd

Het concept delinquent gedrag kent geen universeel geaccepteerde definitie. Dit maakt de vergelijkbaarheid van de verschillende onderzoeken en hun resultaten problematisch. Hierdoor wordt ook het vinden van een adequate verklaring van delinquent gedrag beïnvloed. De meeste definities van delinquent gedrag gaan uit van in het Wetboek van Strafrecht vastgelegde overtredingen; het is dus een juridisch begrip (Van Acker, 1998). Ferweda (1992) omschrijft criminaliteit bijvoorbeeld als gedrag dat bepaalde in wetboeken vastgelegde normen overtreedt en waarop een straf staat. Jeugdcriminaliteit wordt meer specifiek omschreven als criminaliteit onder jongeren. Onder jongeren verstaat hij strafrechtelijk minderjarigen van 12 t/m 17 jaar. Verder geven Leeuw, van der Hoeven, Nederhof en Bak (1987) geen algemene definitie van criminaliteit, maar van de meer specifieke kleine criminaliteit. Dit wordt omschreven als het voorkomen van strafbaar gestelde gedragingen, die door de politie kunnen worden getransigeerd of bij een eerste overtreding worden afgedaan, dan wel door de rechter worden bestraft met maximaal een geldboete en/of een voorwaardelijke vrijheidsstraf en die met name ten gevolge van hun massaliteit, hinderlijk zijn voor de burgers en/of bij hen gevoelens van onveiligheid (zouden kunnen) veroorzaken of bevorderen. Van Acker (1998) vat zijn hoofdcategorie van jeugddelinquentie samen in de volgende formule: jeugddelinquentie = crimineel gedrag + kleine delicten + statusdelicten. Hij definieert ernstige wetsovertredingen zoals gewelddelicten, zedendelicten, inbraken en brandstichting als crimineel gedrag. Statusdelicten zijn wetsovertredingen die alleen gelden voor minderjarigen, zoals weglopen, spijbelen en alcoholgebruik. In dit onderzoek is delinquent gedrag gedefinieerd als gedrag dat bepaalde in wetboeken vastgelegde normen overtreedt en waarop een straf staat. Specifiek gaat het hier echter om jeugdcriminaliteit. Dit kenmerkt zich veelal door minder ernstige delicten, zoals lichte vormen van vermogensdelicten, vandalisme en geweld. Overigens, maken ook de methode van dataverzameling en steekproeftrekking dat de daden die gerapporteerd worden voornamelijk onder de kleine criminaliteit zullen vallen.

4.4.2 Operationalisatie delinquent gedrag

In tabel 4.4 worden de betrouwbaarheden en de factorstructuren van de verschillende meetinstrumenten gepresenteerd. Dit is gedaan voor de cross-sectionele groepen van WIL-1991 en Sociaal Gedrag 1996. Daarnaast is dit ook gedaan voor één longitudinale groep (WIL-1994, 15-27 jaar), die bestaat uit individuen waarvan zowel uit 1991 als 1994 data beschikbaar zijn. Hoewel de operationalisaties van de theoretische concepten in het WIL-project en het project Sociaal Gedrag niet aan elkaar gelijk zijn, is er omwille van de overzichtelijkheid en vergelijkbaarheid toch voor gekozen ze in één tabel weer te geven.

Delinquent gedrag is geoperationaliseerd als het aantal delinquente gedragingen waaraan iemand zich gedurende het afgelopen jaar één of meerdere keren heeft schuldig gemaakt. Binnen het WIL-project is de delinquente gedragsmaat samengesteld uit 21 gedragingen, variërend van zwartrijden in het openbaar vervoer tot en met winkeldiefstal en lichte vormen van geweld (zie bijlage 1). De mate van delinquent gedrag is de telling van het aantal van de 21 verschillende delinquente gedragingen waaraan de respondent zich eens of meer dan eens, heeft schuldig gemaakt in het afgelopen jaar (≠ Hart, 1994). De betrouwbaarheid in 1991 is 0.65 voor de hele groep respondenten (Cronbach's alpha), 0.67 voor de jongens en 0.59 voor de meisjes (zie Tabel 4.3). De betrouwbaarheden van delinquent gedrag berekend met de data van het WIL-project variëren voor de verschillende groepen van 0.57 tot 0.67. De meeste factoranalyses leveren zeven eigenwaarden op, die groter zijn dan één. Bij de groep 12-14 jarigen in 1991, zijn de eigenwaarden van de factoren F1 tot en met F7 zijn respectievelijk: 2.88, 1.38, 1.26, 1.13, 1.11, 1.07 en 1.01. De eerste eigenwaarde is ruim twee keer zo groot als de tweede. Vervolgens is er vanaf de tweede eigenwaarde nog slechts een lichte afname. Er is dus een knik in de eigenwaarden na de eerste factor. Wanneer dit knikcriterium gehanteerd wordt, kan de schaal voor delinquent gedrag als ééndimensionaal beschouwd worden.

De betrouwbaarheden van de maat voor delinquent gedrag en de factorstructuur zijn matig. Het lijkt daardoor niet verantwoord om delinquent gedrag als een ééndimensionale schaal te gebruiken. Echter, de uitkomsten van de factoranalyse kunnen onder andere zijn beïnvloed doordat deze is uitgevoerd over dichotome items. Hierdoor worden de maximaal mogelijke correlaties (-1 of +1) tussen de variabelen gedrukt. Daarnaast is een groot aantal items scheef verdeeld. Dit kan bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat delicten die niet veel voorkomen samen één factor vormen. Het laatste is echter niet uniek voor dit onderzoek, omdat het ook een weerspiegeling is van de frequentie waarmee bepaalde delinquente

gedragingen in werkelijkheid voorkomen. Bruinsma (1994) stelt dat als gevolg van de scheve verdeling van de antwoordscores op de meeste items, de Cronbach's alpha onvermijdelijk een onderschatting van de betrouwbaarheid aangeeft. Op grond hiervan en van de latente klasse-analyses uitgevoerd over deze data door Hart (1994) en van der Heijden, Hart en Dessens (1997), lijkt het toch verantwoord om de delinquente gedragsmaat als een ééndimensionale schaal te gebruiken. Uit de resultaten van Hart (1994) blijkt namelijk dat de variabele waar het aantal delinquente gedragingen gesommeerd is, sterk correleert met de diverse andere latente klassen. Deze consistentie in omvang en richting van de correlaties, ondersteunt de validiteit van de ééndimensionale schaal. Ook van der Heijden, Hart en Dessens (1997) concluderen, op grond van latente klasse analyse, dat voor iedere combinatie van leeftijd en sekse, de schaal voor anti-sociaal gedrag (zoals zij het noemen) ééndimensionaal is. Zij vinden overigens wel dat het type delinquent gedrag (bijvoorbeeld vandalisme, geweld, diefstal) varieert met leeftijd en sekse.

De maat voor delinquent gedrag binnen het project Sociaal Gedrag is anders samengesteld dan die in het WIL-project. Ook hier is delinquent gedrag gemeten als het aantal delinquente gedragingen dat gedurende het afgelopen jaar is gepleegd. De schaal is samengesteld uit 23 delinquente gedragingen die grotendeels overeenkomen met de gedragingen uit het WIL-project. De schaal bevat echter meer gelijksoortige items voor kleine criminaliteit. (Zie voor een vergelijking van de samenstelling van de schalen bijlage 1.) Een tweede verschil tussen beide maten zijn de antwoordcategorieën. De antwoordmogelijkheden op de vraag of de jongere weleens A_x gedaan had het afgelopen jaar waren: Anooit A, A1 keer, A2 of 3 keer en A4 keer of meer. Dit in tegenstelling tot de dichotome antwoordcategorie bij de vragen van het WIL-project. Voor de vergelijkbaarheid tussen de beide onderzoeken zijn daarom, voordat de schaalanalyses zijn uitgevoerd, ook de antwoordcategorieën van de items van delinquent gedrag van het project Sociaal Gedrag gedichotomiseerd. De betrouwbaarheden van de schaal zijn 0.87 voor de hele groep, 0.90 voor de jongens en 0.82 voor de meisjes. Ook bij deze schaal geldt, dat op grond van het knikcriterium, de schaal als ééndimensionaal kan worden beschouwd. De eigenwaarden van de gevonden 6 factoren zijn: 6.67, 1.41, 1.35, 1.32, 1.15 en 1.01.

Intermezzo: >Self-report data= en de betrouwbaarheid en validiteit van delinquent gedrag schalen

Er is veel discussie over het gebruik van >Self-report data= en de betrouwbaarheid en validiteit van crimineel gedrag schalen (Bruinsma, 1984; 1991; 1994; 1995; van der Heijden, Sijtsma en Hart, 1995; Hessing & Elffers, 1995; Nijboer, 1995; Swanborn, 1996). Bruinsma (1994; 1995) meent dat het met de (test-hertest) betrouwbaarheid van de *self-report* meetinstrumenten voor crimineel gedrag niet best gesteld is. Omdat deze betrouwbaarheid een noodzakelijke voorwaarde is voor de validiteit, stelt hij verder dat er voorzichtig moet worden omgegaan met de uitkomsten van onderzoeken naar jeugdcriminaliteit die verkregen zijn met deze methode. In een reactie op Bruinsma komen van der Heijden e.a. (1995) tot een tegenovergestelde conclusie. Zij stellen dat het niet gangbaar is dat Bruinsma zijn conclusies ten aanzien van test-hertest betrouwbaarheid van crimineel gedrag, baseert op het aantal personen dat precies dezelfde somscores heeft op de twee meetafnames. Op grond van correlaties en de Cronbach's alpha hebben zij, net als Hindelang e.a. (1981), er geen twijfel over dat de betrouwbaarheid van self-report studies voldoende is. Nijboer (1995) reageert hierop met de conclusie dat zowel test-hertest correlaties als interne consistentiematen bruikbare indicaties opleveren, maar dat het probleem is dat hieruit niet valt af te leiden wat de aard van de fouten is. Hij vindt verder dat Bruinsma op grond van zijn onderzoek niet zulke vergaande conclusies kan trekken als hij doet, omdat niet duidelijk of de resultaten gevolg zijn van de *self-report* op zich als methode of dat deze niet goed is toegepast. Hij stelt, dat hoewel de resultaten van Bruinsma ter harte moeten worden genomen, de self-report methode hierop niet verworpen hoeft te worden. Swanborn (1996) vindt de voorafgaande discussie over de betrouwbaarheid van *self-report* gegevens tussen de onderzoekers >nogal vreemd= en deze levert volgens hem >diverse illustraties van langs-elkaar-heen-redeneren op=. Hij stelt verder dat het zelfs een non-discussie is omdat de verschillende onderzoekers niet hetzelfde probleem willen oplossen. Er worden namelijk drie verschillende vragen gesteld: (1) Hoeveel respondenten geven een tweede maal op bepaalde vragen exact hetzelfde antwoord; (2) Welke maat, of maten moet ik precies gebruiken en hoe streng moet ik zijn; (3) Hoe zit het technisch met de verschillende betekenissen van het begrip betrouwbaarheid. Volgens Swanborn begeven van der Heijden e.a. (1995) zich op het terrein van de derde vraag en probeert Bruinsma een antwoord te vinden op de eerste vraag. Echter, hoewel Bruinsma gelegitimeerd is zich de voorgaande vraag te stellen, is het

volgens Swanborn (1996) niet zo'n goede vraag. Bij test/hertest onderzoek van continue variabelen is het namelijk gebruikelijker de vraag te stellen of de rangorde, of nog liever de plaatsing van de respondenten op een intervalschaal, de tweede keer voldoende overeenstemt met de eerste keer. De maat die hiervoor gebruikt dient te worden is dan de correlatie coëfficiënt en die is bij de studie van Bruinsma uit 1994 hoger dan .80 (in van der Heijden e.a., 1995), wat een grote test/hertest betrouwbaarheid betekent.

Belangrijk in voorgaande discussie is wat deze betekent voor de resultaten van dit onderzoek en de interpretatie ervan. Het doel van dit onderzoek is theorie-toetsend. Bij een dergelijk onderzoek is het belangrijk dat de rangorde op de crimineel gedragschaal van de respondent ten opzichte van de andere respondenten vastgesteld kan worden (Bruinsma, 1984). Het is niet zo van belang of de gegevens ook exact overeenkomen met de officiële gegevens. Zoals gezegd is een goede maat voor de test/hertest betrouwbaarheid dan volgens Swanborn (1996) de correlatie coëfficiënt. Een probleem is echter dat de tijd tussen de twee meetmomenten van het WIL-project drie jaar is. De correlatie coëfficiënt tussen het delinquent gedrag in 1991 en 1994 zegt dan niet iets over de test/hertest betrouwbaarheid, maar meer over de stabiliteit van delinquent gedrag.

Naast het doel van dit onderzoek om theorie toetsend te zijn, is een andere theoretische veronderstelling dat er een algemene vorm van delinquent gedrag bestaat. Daarom kunnen jongeren ingedeeld worden op een continuüm van meer naar minder delinquent en veranderingen daarin te verklaren. Swanborn (1996) stelt dat indien men het zinvol acht om mensen in te delen op een continuüm van meer of minder crimineel, waarbij bovendien verondersteld wordt dat de specifieke wijzen waarop crimineel gedrag zich kan manifesteren met elkaar correleren omdat ze voortvloeien uit dezelfde algemene geneigdheid, deze veronderstelling kan worden getoetst met Cronbach's alpha en eventueel factoranalyse. De resultaten die hiervan gepresenteerd zijn in de vorige paragraaf, geven geen aanleiding om te concluderen dat het doel van een verklarend en theorie toetsend onderzoek met behulp van de gebruikte gegevens onverantwoord zou zijn.

4.4.3 De intentie tot exploratie: definitie en operationalisatie

De intentie tot exploratie is de neiging om te experimenteren met (nieuwe) gedragingen binnen (nieuwe) situaties. In het WIL-project is de Relatie-exploratie schaal een operationalisatie van de intentie tot exploratie. De schaal meet de

neiging van de respondent om het gebied van de persoonlijke relaties meer of minder te verkennen en bevat items die meten in welke mate men actief bezig is om meer te weten te komen over- en zich te oriënteren op de beste vriend(in) of partner. De schaal heeft een betrouwbaarheid van 0.82 voor de hele groep respondenten in 1991. De betrouwbaarheden van de schaal voor jongens en meisjes zijn respectievelijk 0.83 en 0.80. De schaal heeft een ééndimensionale factorstructuur voor alle (sub)groepen.

Binnen het project Sociaal Gedrag is de intentie tot exploratie gemeten met een schaal, geconstrueerd uit 17 items bestaande uit de neiging tot algemene verkenning, risico verkenning en regelverkenning. De schaal meet de neiging van de respondent om nieuwe of spannende dingen mee te willen maken, grenzen van anderen af te tasten of liever in een veilige of vertrouwde omgeving zich te bewegen. De schaal heeft een betrouwbaarheid van 0.89 voor de hele groep respondenten en drie eigenwaarden die groter zijn dan één, 6.30, 1.73 en 1.45. Het knikcriterium hanterend, kan dit als een ééndimensionale factorstructuur worden gezien. De betrouwbaarheden voor jongens en meisjes apart zijn respectievelijk, 0.87 en 0.89. Ook hier geldt dat op grond van het knikcriterium dat de factorstructuur voor beide seksen ééndimensionaal genoemd mag worden.

4.4.4 Binding: definitie en operationalisatie

Binding kan omschreven worden als de affectieve gehechtheid en relaties van individuen met andere personen alsmede hun rationele verhouding tot instituties. Onder instituties worden school, werk en de maatschappij in bredere zin verstaan.

Binnen het WIL-project zijn vier verschillende schalen gebruikt als indicatie van binding. De persoonlijke binding bestaat uit *binding aan ouders* en *binding aan vrienden*. De binding aan ouders is gemeten met 8 items die in 1991 een betrouwbaarheid van 0.88 opleveren voor de hele groep respondenten, 0.87 voor jongens en 0.88 voor meisjes. De schaal heeft voor alle (sub)groepen een ééndimensionale factorstructuur. De binding aan vrienden is gemeten met de schaal sociale steun van vrienden die bestaat uit 4 items. De schaal bevat uiteindelijk 3 items door het samenvoegen van de items steun ten aanzien van school en ten aanzien van werk. De betrouwbaarheden uit 1991 zijn voor de hele groep en voor jongens en meisjes respectievelijk 0.78, 0.76 en 0.78. Ook hier werd voor alle (sub)groepen een ééndimensionale factorstructuur gevonden. De institutionele binding bestaat uit *binding aan school/werk*. Deze binding werd gemeten met een

school/werk commitment schaal van 6 items. De betrouwbaarheden (1991) voor de hele groep en voor jongens en meisjes zijn respectievelijk 0.86, 0.85 en 0.86. De factorstructuur is ééndimensionaal voor alle (sub)groepen. De schaal permissiviteit ten aanzien van delinquent gedrag (Landsheer & Hart, 1994; 1999) bestaat uit 18 items en wordt beschouwd als indicator voor de *afkeuring van delinquent gedrag*. De betrouwbaarheid over de data van 1991 is 0.90 voor de hele groep. Voor jongens is de betrouwbaarheid 0.90 en voor meisjes 0.88. De eigenwaarden van de 4 factoren bij de analyse van de hele groep zijn respectievelijk 7.16, 2.79, 1.32 en 1.05. Als we het knikcriterium hanteren, dan betekent dit dat er sprake is van een tweedimensionale factorstructuur. Gezien de grootte van de eerste eigenwaarde is hiervan toch een ééndimensionale schaal gemaakt.

Er worden drie schalen uit het project Sociaal Gedrag gebruikt als indicatoren van binding. Ook hier bestaat de persoonlijke binding uit *binding aan ouders* en *binding aan leeftijdgenoten*. De schaal gezinscohesie (10 items) dient als indicatie voor het concept binding aan ouders. De betrouwbaarheden voor de hele groep en voor jongens en meisjes zijn respectievelijk 0.71, 0.65 en 0.71. De schaal heeft twee eigenwaarden die groter zijn dan één, respectievelijk 3.88 en 1.53. Gezien het knikcriterium, kan de schaal als ééndimensionaal beschouwd worden. De schaal gepercipieerde sociale steun van vrienden (6 items) dient als indicator voor de binding aan vrienden. De betrouwbaarheid voor de hele groep is 0.73 en 0.71 voor zowel jongens als meisjes. De schaal heeft een ééndimensionale factorstructuur. De institutionele binding is hier gemeten door de *binding aan school*. De schaal bestaat uit 4 items waarmee de grootte van de inspanning wordt gemeten die adolescenten leveren op school. De betrouwbaarheden voor de hele groep en voor jongens en meisjes zijn respectievelijk: 0.71, 0.68 en 0.74. De factorstructuur is ééndimensionaal voor alle (sub)groepen.

Tabel 4.3*Betrouwbaarheden en factorstructuren van de meetinstrumenten (Cronbach's alpha)*

		WIL-1991 12-24 jaar			WIL-1994 15-27 jaar			Sociaal Gedrag 1996, 15-17 jaar		
		Hele groep	♂	♀	Hele groep	♂	♀	Hele groep	♂	♀
Delinquent gedrag	Aantal items *	21	21	21	20	20	19	23	23	22
	Alpha	.65	.67	.59	.61	.62	.57	.87	.90	.82
	Aantal factoren	7	7	7	7	7	8	6	5	7
	Knik na factor	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Aantal respondenten	3364	1572	1792	1964	858	1105	718	342	374
Intentie tot exploratie	Aantal items	5	5	5	5	5	5	17	17	17
	Alpha	.82	.83	.80	.82	.81	.81	.89	.87	.89
	Aantal factoren	1	1	1	1	1	1	3	3	3
	Knik na factor	-	-	-	-	-	-	1	1	1
	Aantal respondenten	3045	1391	1645	1901	818	1083	795	390	403
Binding aan ouders	Aantal items	8	8	8	8	8	8	10	10	10
	Alpha	.88	.87	.88	.88	.85	.89	.71	.69	.73
	Aantal factoren	1	1	1	1	1	1	2	2	2
	Knik na factor	-	-	-	-	-	-	1	1	1
	Aantal respondenten	3109	1444	1665	1919	838	1081	751	372	377
Binding aan vrienden	Aantal items	3	3	3	3	3	3	6	6	6
	Alpha	.78	.76	.78	.76	.75	.75	.73	.71	.71
	Aantal factoren	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Knik na factor	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Aantal respondenten	2999	1403	1596	1818	801	1017	836	409	425
Binding aan school /werk	Aantal items	6	6	6	6	6	6	4	4	4
	Alpha	.86	.85	.86	.87	.89	.86	.71	.68	.74
	Aantal factoren	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Knik na factor	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Aantal respondenten	3087	1470	1617	1828	809	1019	830	410	423
Afkeuring van delinquent gedrag	Aantal items	18	18	18	18	18	18	ng	ng	ng
	Alpha	.90	.90	.88	.91	.91	.90			
	Aantal factoren	4	4	4	4	4	4			
	Knik na factor	1, 2	1,2	1, 2	1, 2	1, 2	1, 2			
	Aantal respondenten	3143	1466	1677	1927	841	1086			

♂ = jongens, ♀ = meisjes, - = niet relevant, ng = niet gemeten, * = het aantal items is soms kleiner dan 21 doordat sommige delicten door niemand gepleegd zijn dat jaar.

In het theoretisch kader zoals dit geformuleerd is in hoofdstuk 3 wordt naast het onderscheid in typen binding ook een onderscheid gemaakt in de conventionaliteit van de binding. De veronderstelling is dat binding aan conventionele personen of instituties remmend werkt op delinquent gedrag en binding aan onconventionele personen of instituties stimulerend. Dit onderscheid is echter niet aanwezig en/of te achterhalen in de gemeten bindingsvariabelen. Deze schalen variëren alleen in meer of minder binding. Zoals gezegd in hoofdstuk 3 is het niet vreemd te veronderstellen dat binding aan ouders en aan school/werk in de regel conventioneel zullen zijn en dus remmend werken op delinquent gedrag. De variabele afkeuring van delinquent gedrag is ook conventioneel. Een sterkere afkeuring van delinquent gedrag, betekent een remmende invloed. Vrienden zijn minder eenduidig in te delen en deze kunnen zowel conventioneel als onconventioneel zijn. Afhankelijk van de conventionaliteit van de vrienden kunnen deze dus mogelijk remmend of stimulerend werken.

5

Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag: aard, omvang en verloop in de adolescentie

5.1 Inleiding

Om een eerste indicatie te krijgen van de bevestiging of verwerping van de theoretische veronderstellingen, worden in dit hoofdstuk de aard, omvang en het verloop van delinquent gedrag, binding en de intentie tot exploratie in de adolescentie beschreven. Dit wordt gedaan voor de respondenten van het WIL-project en het Sociaal gedrag-project. Er worden overeenkomsten en verschillen weergegeven voor jongens en meisjes en voor verschillende leeftijden. Voor de WIL-data gebeurt dit ook voor jongeren met een verschillende sociale positie. In het vorige hoofdstuk is aangegeven dat er verschillen zijn tussen het WIL-project en het Sociaal Gedrag-project in de wijze waarop de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag zijn gemeten en wat deze schalen beogen te meten. Dit heeft gevolgen voor de vergelijkbaarheid en interpretatie van de resultaten die verkregen worden bij beide datasets. Ondanks deze problemen, is er omwille van de vergelijkbaarheid en overzichtelijkheid in sommige gevallen voor gekozen om per onderwerp de WIL- en de Sociaal gedrag (verder SG) resultaten in dezelfde tabel te presenteren.

5.2.1 Delinquent gedrag van adolescenten: gegevens van WIL 1991

Prevalentie

Tabel 5.1 geeft een overzicht van de percentages adolescenten met delinquent gedrag in 1991¹. De percentages zijn zowel voor de gehele groep als voor jongens en meisjes weergegeven. De delinquente gedragingen worden gepresenteerd naar delict, naar de categorie van het delict en als de totale mate van delinquent gedrag. Het percentage van het totale delinquente gedrag is niet berekend over alle delicten die gepresenteerd zijn, maar over de 21 items waaruit de gedragsmaat voor delinquent gedrag is samengesteld (zie ' 4.4.2). De items aangegeven met een *= zijn niet opgenomen in deze maat. Redenen hiervoor zijn, vanwege het kleine aantal respondenten ($n < 5$) dat het delict gepleegd had of dat het item niet eenduidig geformuleerd is in de vragenlijst.

Wanneer we naar de totale maat van delinquent gedrag kijken, dan zien we dat 41.6% van de 12-24 jarige jongeren een delict heeft gepleegd in 1991. De verschillende categorieën van delinquent gedrag vergelijkend, valt op dat het percentage adolescenten dat vermogensdelicten pleegt het grootst is: 30.2%.

Een tweede opvallend resultaat is het percentage adolescenten dat zich schuldig maakt aan geweldsdelicten, te weten 18.3% van de jongeren. De hoogte van dit percentage wordt echter voornamelijk bepaald door het aantal respondenten dat een wapen bij zich heeft gehad. Wanneer dit item weggelaten wordt uit de totale geweldsmaat, resteert nog 8.2% van de jongeren met een geweldsdelict.

Voor alle categorieën van delinquent gedrag geldt dat het percentage jongens hoger is dan het percentage meisjes: 52.6% van de 12-24 jarige jongens en 32% van de meisjes heeft een delict gepleegd in 1991. De verhouding van het percentage jongens tot meisjes is 1.64 : 1. Zowel bij jongens als meisjes komt de vermogensdelinquentie het meeste voor, respectievelijk 36.4% en 24.8%.

¹ Ter vergelijking is in bijlage 2 een soortgelijk overzicht gegeven van de gemiddelden en percentages delinquent gedrag 12-24 jarigen 1991 en de 15-27 jarigen 1994 van de longitudinale groep.

Tabel 5.1

Percentages 12-24 jarigen met delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse in 1991. (WIL-1991)

	Hele groep (n = 3393)	Jongens (n = 1590)	Meisjes (n = 1803)
Vandalisme	12.0	15.9	8.6
vandalisme	10.3	13.8	7.4
graffiti	2.7	3.1	2.3
brandstichting	1.0	1.9	0.0
Vermogensdelinquentie	30.2	36.4	24.8
stelen van of uit auto	0.4	0.6	0.1
stelen van auto*	0.0	0.1	0.0
stelen fiets/brommer/motor	1.8	3.3	0.6
stelen van school	3.2	4.2	2.4
stelen uit telefooncel/automaat	1.1	1.0	1.1
stelen van thuis	4.8	5.8	3.9
stelen van tas/koffer*	0.0	0.0	0.1
stelen van werk	6.5	8.7	4.5
stelen uit winkel	4.2	5.0	3.4
stelen van iets anders	1.3	1.4	1.2
zakkenrollen*	0.1	0.1	0.0
inbraak/insluiping	2.1	5.4	1.3
kopen van gestolen goederen	4.3	5.9	2.9
verkopen van gestolen goederen	1.2	2.6	0.1
zwartrijden tram/bus/metro	13.1	15.4	11.1
zwartrijden trein	6.5	7.7	5.4
Geweld	18.3	29.8	8.2
een wapen bij zich gehad	13.2	22.4	5.2
verwonding met wapen	0.2	0.2	0.2
bedreiging voor geld	0.1	0.2	0.1
openbaar geweld	7.6	12.7	3.2
mishandeling van gezinslid*	0.1	0.1	0.1
mishandeling van niet-gezinslid	1.1	2.2	0.2
Geweld zonder wapenbezit	8.2	13.6	3.6
Verkeersdelict	16.1	21.0	11.8
auto/motor/brommer bestuurd zonder rijbewijs/verzekering *			
Delinquent gedrag (21 items)	41.6	52.6	32.0

WIL = project Wendingen in de Levensloop, afgj = afgelopen jaar gepleegd, ooit = ooit gepleegd, n = aantal respondenten, * = niet opgenomen in delinquent gedrag totaal maat

=.10 noemt Cohen het effect klein, .25 is een middelmatig effect en .40 is een groot effect.

Verkeersdelict	0.16 (0.36)	0.21 (0.50)	0.12 (0.32)	.001	.13
Delinquent gedrag (21 items)	0.87 (1.46)	1.21 (1.72)	0.57 (1.10)	.001	.22

WIL = project Wendingen in de Levensloop, n = aantal respondenten, tussen haakjes = standaard deviatie, p = significantieniveau verschil jongens en meisjes, ζ = effectgrootte verschil jongens en meisjes

5.2.2 Delinquent gedrag van MAVO-scholieren: gegevens van SG 1996

Prevalentie

In deze paragraaf wordt het delinquent gedrag beschreven van de MAVO-scholieren uit het onderzoeksproject Sociaal Gedrag. In tabel 5.3 wordt een overzicht gegeven van de percentages van adolescenten die een delict hebben gepleegd in 1995. De gegevens hebben betrekking op de 15-17 jarige MAVO-scholieren en zijn wat betreft leeftijd dus vergelijkbaar met de 15-17 jarige groep van WIL-1991. Van de groep MAVO-scholieren heeft 87.9% één of meerdere delicten gepleegd in 1995. De verhouding tussen jongens en meisjes ligt hier dicht bij elkaar dan in de WIL-steekproef: 92.3% van de jongens heeft dit gedaan en 83.6% van de meisjes, een verhouding van 1.10 op 1. Hierbij moet wel bedacht worden dat het hier veelal om lichte delicten gaat zoals graffiti, zwartrijden en het verwisselen van prijskaartjes. De delictscategorie waarin zowel het hoogste percentage jongens als meisjes voorkomt, is de vermogensdelinquentie. De percentages van de seksen liggen ook hier vrij dicht bij elkaar. Het percentage jongens dat zich schuldig maakt aan vandalisme en geweld is echter ongeveer twee keer zo groot is als het percentage meisjes.

Opvallend in de percentages van de MAVO-scholieren is dat ze hoger zijn dan de percentages van de jongeren uit het WIL-project in tabel 5.1. Een verklaring voor deze verschillen in de mate van delinquent gedrag zou kunnen liggen in de verschillende steekproefkenmerken van de mavo-groep en de WIL-groep. De Sociaal Gedrag steekproef bestaat namelijk uit 15-17 jarige MAVO-scholieren die afkomstig zijn van scholengemeenschappen uit de grote steden. De WIL steekproef daarentegen is een representatieve steekproef voor alle Nederlandse jongeren en bestrijkt de hele adolescentie. Wanneer echter op grond van deze criteria een selectie wordt gemaakt uit de WIL steekproef, dan blijkt dat de kenmerken van de twee datasets wel een deel, maar niet alles verklaren van de verschillen in percentages. Van de 15-17 jarige MAVO-scholieren uit de grote steden van de WIL steekproef (n= 55) heeft 60% het afgelopen jaar een delict gepleegd tegenover 87.2% in de Sociaal Gedrag steekproef.

Een andere mogelijke verklaring voor de verschillen die worden gevonden is dat de delicten waarnaar gevraagd is en de formulering daarvan variëren tussen beide studies. Bij het Sociaal Gedrag project werd er bijvoorbeeld gevraagd naar meer vormen van vandalisme. Ook de invulomstandigheden kunnen daarnaast een rol gespeeld hebben. De vragenlijst bij het WIL-project werd namelijk thuis ingevuld

door de adolescent en bij het Sociaal Gedrag project gebeurde dit in de klas. Beide kunnen tot sociaal wenselijke antwoorden geleid hebben, maar in tegengestelde richting. Thuis kan het hebben geleid tot minder invullen uit angst om betrappt te worden en op school tot meer invullen om daarmee op klasgenoten meer indruk te maken.

Een laatste reden kan zijn is dat het delinquent gedrag in 1995 gestegen is ten opzichte van 1991. Dit wordt echter niet bevestigd in een analyse van de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit door Baerveldt en Luijpers (1997). Hieruit blijkt dat zowel het aantal delicten als de delicten afzonderlijk van WIL-1991 en WIL-1994 op hetzelfde peil zijn gebleven. Daarnaast blijkt op grond van de politiestatistiek van het CBS (CBS 1994; CBS 1996) dat het percentage minderjarige verdachten van de Nederlandse jeugd tussen 12 en 17 jaar ook op hetzelfde peil is gebleven in het begin van de jaren negentig: 3.2% in 1990, 3.4% in 1991, 3.6% in 1992, 3.3% in 1993 en 3.4% in 1995

Tabel 5.3

Percentages 15-17 jarigen Mavo leerlingen met delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse in 1995.
Sociaal Gedrag 1996

	Hele Groep n = 850	Jongens n = 421	Meisjes n = 429
Vandalisme	64.9	78.7	42.0
Graffiti	34.0	42.2	26.2
Bushokje/lantaarn beschadigd	23.5	38.1	9.4
Iets bus/tram/metro beschadigd	12.4	18.7	6.4
Fiets beschadigd	28.2	43.3	13.7
Auto beschadigd	20.4	32.0	9.2
Brandje aangestoken	33.4	51.7	15.8
Ruit gebouw ingegoooid	21.6	37.0	6.6
Vandalisme op school	21.1	31.4	11.3
Vandalisme iets anders	6.7	9.7	3.9
Vermogensdelinquentie	78.3	82.2	68.1
Diefstal school	37.8	48.2	27.6
Diefstal geld van een medeleerling	3.0	5.1	0.9
Diefstal jas van iemand anders	1.0	1.9	0.0
Diefstal fiets	19.6	32.3	7.3
Diefstal bromfiets	5.3	10.5	0.2
Winkeldiefstal	41.8	51.3	32.8
Diefstal geld van thuis	23.3	24.5	22.2
Heling	34.7	49.0	20.8
Winkelfraude (prijskaartjes verwisselen)	36.4	41.0	32.1
Zwartrijden	51.1	58.9	43.9
Inbraak	11.2	20.1	2.6

Tabel 5.3

Percentages 15-17 jarigen Mavo leerlingen met delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse in 1995.
 Sociaal Gedrag 1996

Diefstal iets anders	11.0	2.6	7.3
Geweld	37.9	51.3	25.1
Iemand geslagen of geschopt	36.2	48.9	24.1
Iemand bedreigd met mes of ander wapen	9.7	15.5	4.0
Delinquent gedrag (23 items)	87.9	92.3	83.6

n = aantal respondenten

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorie

Gemiddeld zijn er 4.89 delicten gepleegd in 1995 door de MAVO-scholieren over de 23 delicten die gevraagd zijn (tabel 5.4). Ook hier gaat het om een gemiddelde van wel/of niet gepleegd in 1995 en niet om de gemiddelde frequentie. De vermogensdelicten zijn het meest gepleegd, zowel door jongens als meisjes. Jongens plegen gemiddeld twee tot drie keer zoveel delicten dan meisjes. De gemiddelden van de delictscategorieën zijn verschillend tussen de seksen ($p = .001$), dit na controle voor leeftijd. De effectgrootte van het verschil tussen jongens en meisjes is matig tot sterk ($.25 < < .40$) voor de verschillende categorieën delinquent gedrag. Net als bij het percentage jongeren dat iets heeft gedaan, valt ook hier op dat de gemiddelden van de 15-17 jarige MAVO-scholieren hoger zijn dan die van de jongeren uit het WIL-project. Het gemiddeld aantal delinquente gedragingen bij de 15-17 jarige Mavo-scholieren uit de grote steden van het WIL-project is 1.84 tegen 4.53 in het Sociaal Gedrag Project.

Tabel 5.4

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen bij de 15-17 jarige MAVO-scholieren naar delictscategorie en sekse in 1995. Sociaal Gedrag 1996.

	Hele groep n = 850	Jongens n = 421	Meisjes n = 429	p	
Vandalisme	1.91 (2.35)	2.91 (2.58)	0.97 (1.63)	.001	.42
Vermogensdelinquentie	2.13 (2.03)	2.82 (2.24)	1.48 (1.55)	.001	.33
Geweld	0.46 (0.64)	0.64 (0.70)	0.28 (0.51)	.001	.28
Delinquent gedrag (23 items)	4.89 (4.55)	6.89 (4.92)	3.06 (3.24)	.001	.42

n = aantal respondenten, tussen haakjes = standaard deviatie, p = significantieniveau verschil jongens en meisjes, = effectgrootte verschil jongens en meisjes

5.2.3 Achtergronden van delinquent gedrag in WIL

Sociale positie

In de criminologische literatuur wordt de sociale positie van de jongeren vaak van belang geacht voor de verklaring van delinquent gedrag. Daarom is ook nagegaan, of er verschillen zijn in de mate van delinquent gedrag tussen jongeren met een verschillende sociale positie. Indicator hiervoor is de opleiding van de ouders. Dit is overigens alleen gedaan bij de WIL-steekproef, omdat er binnen het Sociaal Gedrag-project geen sociale positie-indicator aanwezig was. Er blijkt dat, na controle voor sekse en leeftijd, er geen grote verschillen in de mate van delinquent gedrag tussen de verschillende sociale posities zijn. In 1991 zijn de percentages jongeren die zich het afgelopen jaar delinquent hebben gedragen met respectievelijk laag, gemiddeld en hoog opgeleide ouders, 41.4%, 41.2% en 43.5%. Uit de verschillende categorieën van delinquent gedrag komen wel enkele kleine verschillen naar voren maar die zijn te verwaarlozen.

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorie en opleiding ouders

Alleen bij het vandalisme en de vermogensdelinquentie worden statistisch significante verschillen gevonden tussen de drie opleidingscategorieën in het gemiddeld aantal delicten dat wordt gepleegd (tabel 5.5). Het gemiddeld aantal vandalistische gedragingen is het grootst bij de adolescenten met de laagst opgeleide ouders ($p = .02$). Bij de adolescenten van ouders met de hoogste opleiding is het gemiddeld aantal vermogensdelicten het grootst ($p = .04$). De effectgrootten zijn echter te verwaarlozen, $\eta^2 = .05$ voor vandalisme en $\eta^2 = .04$ voor de vermogensdelinquentie. Er is dus geen sprake van echt belangrijke verschillen op grond van de sociale positie van de ouders.

Tabel 5.5

Gemiddelde aantal delinquente gedragingen 12-24 jarigen naar delictscategorie en opleiding van ouders in 1991. WIL-1991

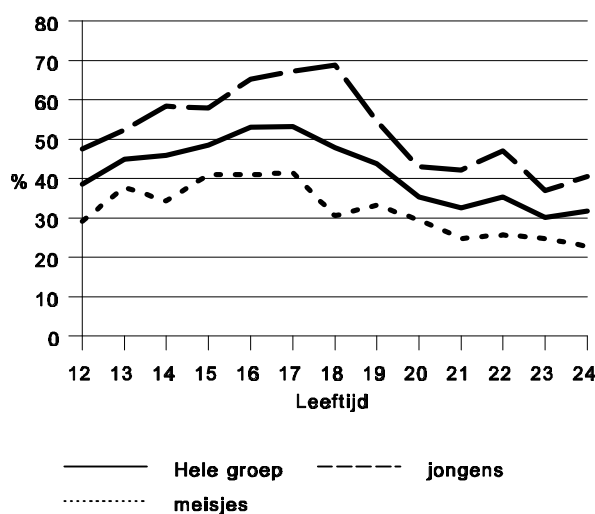
Opleiding ouders	laag (n = 1333)	gemiddeld (n = 1335)	hoog (n = 691)	<i>p</i>	
Vandalisme	0.16 (0.45)	0.13 (0.38)	0.12 (0.39)	.02	.05
Vermogensdelinquentie	0.47 (0.92)	0.51 (1.00)	0.57 (1.00)	.04	.04
Geweld	0.25 (0.56)	0.22 (0.50)	0.20 (0.49)	.35	.02
Geweld zonder wapenbezit	0.10 (0.36)	0.09 (0.31)	0.08 (0.29)	.46	.03

Verkeersdelict	0.17 (0.38)	0.16 (0.36)	0.16 (0.36)	.57	.02
Delinquent gedrag (21 items)	0.88 (1.48)	0.86 (1.45)	0.90 (1.46)	.86	.01

WIL = Project Wendingen in de Levensloop, n = aantal respondenten, p = significantieniveau verschil opleidingsniveau ouders, = effectgrootte verschil opleidingsniveau ouders

Delinquent gedrag en leeftijd

In figuur 5.1 is het percentage delinquent gedrag weergegeven van 12-24 jarige adolescenten naar leeftijd en sekse. De figuur vertoont het bekende verloop van delinquent gedrag in de adolescentie: een curvilineair verband tussen delinquent gedrag en de leeftijd. Er is een toename van het percentage adolescenten dat iets heeft gedaan van het 12e tot ongeveer het 17e jaar en dit neemt vervolgens weer af. Dit verloop in de adolescentie, met een duidelijke piek in de midden-adolescentie geldt met name voor de jongens. Hoewel het percentage meisjes een gelijk verloop van delinquent gedrag in de adolescentie laat zien, is dit verloop veel vlakker. Wat verder opvalt is dat van de groep 12 jarigen in 1991 ongeveer 40% een delict heeft gepleegd en van de groep 24 jarigen dit nog 30% is.

In tabel 5.6 wordt een overzicht gegeven van de percentages jongeren met delinquent gedrag per leeftijdscategorie. De groep 15-17 jarigen heeft het vaakst een delict gepleegd, namelijk 51.5%. De totale mate van delinquent gedrag neemt toe van de groep 12-14 jarigen naar de 15-17 jarigen. Vanaf de groep 18-20 jarigen neemt het percentage delinquente jongeren weer af. Het merendeel van de

afzonderlijke categorieën van delinquent gedrag van het afgelopen jaar laat eenzelfde verloop van de percentages jongeren zien per leeftijdscategorie, namelijk een toename tot en met de groep 15-17 jarigen en vervolgens een afname. Een uitzondering hierop vormt het verloop van het percentage jongeren dat zich heeft schuldig gemaakt aan vandalisme. Hier vinden we het hoogste percentage jongeren zowel in de groep 12-14 jarigen als de groep 15-17 jarigen. Verder valt op dat bij elke leeftijdsgroep de vermogensdelinquentie het vaakst voorkomt. Ook hier blijkt dat de gewelddelicten voornamelijk worden veroorzaakt door het wapenbezit.

Tabel 5.6

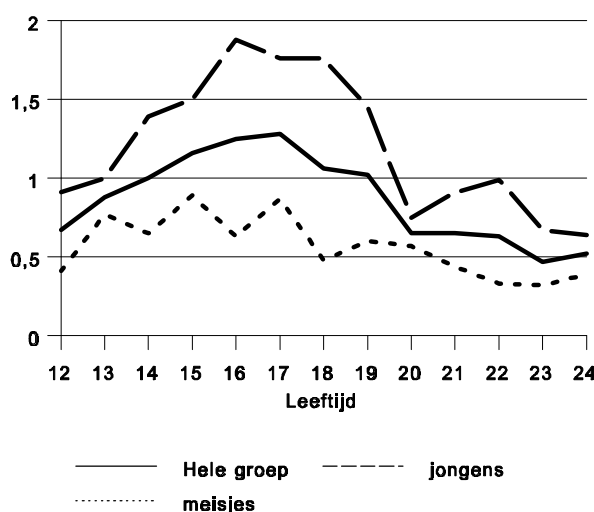
Percentages adolescenten met delinquent gedrag in 1991 naar leeftijdscategorie en type delict.
WIL-1991

	12-14 jaar (n = 624)	15-17 jaar (n = 876)	18-20 jaar (n = 772)	21-24 jaar (n = 1121)
Vandalisme	19.9	19.9	9.6	3.1
Vermogensdelinquentie	25.6	38.2	30.9	26.0
Geweld	19.6	25.0	19.8	11.3
Geweld zonder wapenbezit	9.0	11.4	9.6	4.4
Verkeersdelict	16.0	26.7	18.5	6.3
Delinquent gedrag (21 items)	43.3	51.5	42.3	32.4

WIL = Project Wendingen in de Levensloop, n = aantal respondenten.

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen per leeftijd

Het gemiddeld aantal delinquente gedragingen per leeftijdsgroep laat eenzelfde verloop zien als het percentage adolescenten dat iets heeft gedaan. Er is eerst een toename van het gemiddeld aantal delinquente gedragingen van het 12e tot ongeveer het 17e jaar en daarna is er een afname (figuur 5.2). Hoewel een dergelijk verloop over de leeftijdscategorieën veel duidelijker naar voren komt bij jongens dan bij meisjes, levert een variantie-analyse zowel bij de jongens als de meisjes significante verschillen op tussen de leeftijdscategorieën ($p < .001$). De grootte van het effect is middelmatig voor jongens ($\eta^2 = .25$) en klein voor meisjes ($\eta^2 = .17$).

De resultaten van de variantie-analyse en figuur 5.2 suggereren dat er een bergcurve is van de gemiddelde mate van delinquent gedrag in de adolescentie. Een curve-fit analyse toont ook aan dat de kwadratische functie past op de leeftijd-delinquent gedrag curve. Vergeleken met de lineaire en logaritmische functie past deze kwadratische functie ook significant beter. De Posthoc-toets bij de variantie analyse (Tamhane) laat zien dat met name de jongens de curve bepalen. Het gemiddelde delinquente gedrag van de 16-18 jarige jongens verschilt significant met dat van de 12 jarige en de 20-24 jarige jongens. Bij de meisjes is er een significant verschil tussen de 15 jarigen en de 20-24 jarigen en tussen de 17 jarige en de 21 en 23 jarige meisjes.

Delinquent gedrag en leeftijd: longitudinaal

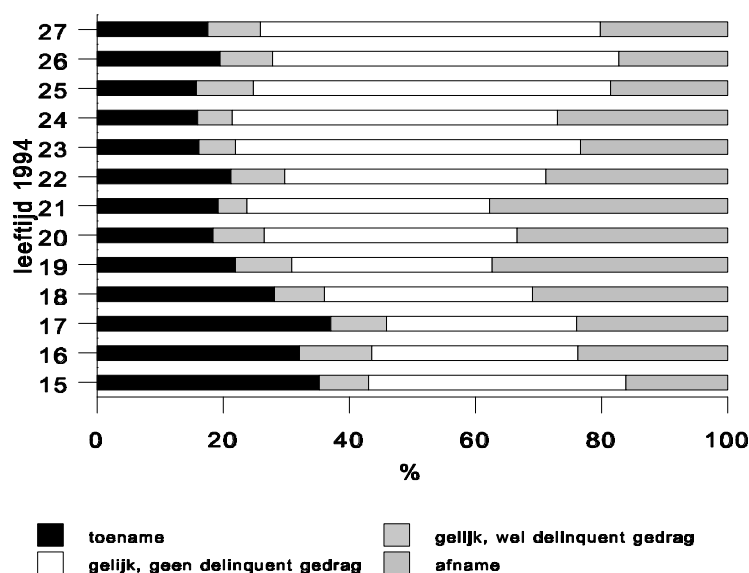
Uit het voorgaande blijkt dat het percentage jongeren dat zich delinquent gedraagt en de gemiddelde mate van delinquent gedrag het hoogst is in de midden-adolescentie. Deze resultaten zijn echter gebaseerd op cross-sectionele gegevens en laten daarmee verschillen tussen individuen zien, in plaats van verandering binnen individuen. Bovendien kan op deze manier alleen de gemiddelde mate van delinquent gedrag per leeftijdsgroep worden weergegeven. Dit heeft tot gevolg dat niet duidelijk wordt of de verandering van delinquent gedrag in de adolescentie een voortvloeiende is van eenzelfde verandering van de hele groep of van een extreme mate van verandering van een deel van deze groep. Daarnaast kunnen de gevonden verschillen tussen de leeftijden ook het gevolg zijn van cohorteffecten en niet van

ontwikkeling alleen. Omdat er slechts twee meetmomenten zijn kunnen deze effecten echter ook in de komende resultaten niet achterhaald worden.

Het is de vraag of de verandering van delinquent gedrag binnen het individu ook eerst een toename laat zien tot en met de midden- adolescentie en vervolgens afneemt in de late adolescentie. Ofwel geldt het veronderstelde curvilineaire verband tussen delinquent gedrag en leeftijd voor de hele groep, of zijn er per leeftijdsgroep verschillen zijn tussen adolescenten in het type verandering. In figuur 5.3 wordt daarom per leeftijd aangegeven welk percentage adolescenten een toename, een afname of geen verandering liet zien in de mate van delinquent gedrag van 1991 naar 1994. Het criterium dat gebruikt is voor de bepaling van een toe- of afname is plus of min een halve standaarddeviatie. Een halve standaarddeviatie is wat Cohen (1988) een middelmatig effect noemt. Door de drempel van het criterium hoog te leggen, is de kans kleiner dat de gevonden toe- of afname veroorzaakt wordt door meetfouten. In de figuur wordt op de y-as alleen de leeftijd in 1994 weergegeven van de groep. Dit betekent dat een leeftijd van 15 jaar de jongeren representeert die in 1991 twaalf jaar waren en in 1994 vijftien jaar.

In figuur 5.3 is de groep adolescenten waarvan het delinquent gedrag gelijk is gebleven tussen 1991 en 1994 (waarbij de verandering kleiner was dan een halve standaarddeviatie) opgesplitst. De ene groep blijft gelijk in het niet plegen van delicten en de andere groep blijft constant in het wel plegen van delicten.

Uit de figuur blijkt dat, variërend met de leeftijd, 40% tot 65% van de adolescenten in een periode van drie jaar, geen verandering laat zien in het gemiddelde aantal delinquent gedragingen. Het merendeel van de groep *Agelijkblijvers*® bestaat echter uit adolescenten die zowel in 1991 als in 1994 opgegeven hebben dat ze geen delinquent gedrag vertoonden. In de periode van de vroege naar de midden-adolescentie ligt het percentage dat niets heeft gedaan in 1991 en 1994 rond de 30%, van de midden- naar de late adolescentie rond de 40%, en van de late adolescentie naar de jonge volwassenheid rond de 50%. Het percentage jongeren met stabiel delinquent gedrag in 1991 en in 1994, is voor de verschillende fasen in de adolescentie ongeveer gelijk. Het varieert van 5% voor de eenentwintig jarigen tot 11% voor de zestien jarigen.

Verder blijkt dat er op iedere leeftijd een percentage adolescenten is, waarbij het delinquent gedrag van 1991 naar 1994 toeneemt en een percentage waarbij dit afneemt. Op de leeftijden van 15, 16 en 17 jaar, dus van de vroege naar de midden-adolescentie, is het percentage met een toename van delinquent gedrag in de afgelopen drie jaar het grootst, namelijk ongeveer 35%. Op de leeftijd van 18 tot 22 (van de midden- naar de late adolescentie) is het percentage met een afname het grootst vergeleken met de jongere en oudere adolescenten, namelijk 29% tot 38%. Uit deze resultaten wordt duidelijk dat er niet voor alle individuen uitsluitend een toename is van delinquent gedrag in de periode van 12 tot 17 jaar en een afname vanaf 18 jaar. De individuele curven van delinquent gedrag en leeftijd hebben dan ook niet alle hetzelfde verloop in de adolescentie. Wat wel duidelijk wordt uit figuur 5.3 is dat de toename van delinquent gedrag voor de meeste adolescenten plaatsvindt van de vroege naar de midden-adolescentie en de afname daarvan van de midden- naar de late adolescentie. Van de late adolescentie naar de jonge volwassenheid gedraagt het merendeel van de adolescenten zich niet meer delinquent.

5.3.1 Sekseverschillen in intentie tot exploratie: WIL 1991 en SG 1996

In deze paragraaf wordt beschreven hoe de aard, omvang en het verloop van de intentie tot exploratie in de adolescentie is. Dit geeft een eerste indicatie over van

het veronderstelde verloop van de intentie tot exploratie in de adolescentie en de mogelijke samenhang met delinquent gedrag. Omdat de operationalisatie van de intentie tot exploratie verschilt tussen het WIL-project en het Sociaal Gedrag project, zal deze bij het WIL-project als relatie exploratie worden aangeduid.

Tabel 5.7 geeft weer dat meisjes significant ($p = .001$) meer exploreren op het gebied van relaties dan jongens. Dit is het geval na controle voor leeftijd en opleidingsniveau van de ouders. Het gaat overigens om een klein verschil, de effectgrootte uitgedrukt in η^2 is .18. Bij de intentie tot exploratiemaat uit het Sociaal Gedrag -project is er een tegengesteld sekse-verschil. Hier is de intentie tot exploreren bij jongens, na controle voor leeftijd, significant hoger dan bij meisjes ($p = .001$). Dit is echter ook een klein effect ($\eta^2 = .20$). De oorzaak van het tegenovergestelde sekse-verschil ligt in de meetpretentie van beide maten. De intentie tot exploratiemaat binnen het Sociaal Gedrag project is namelijk, in tegenstelling tot de WIL-maat, niet relatiespecifiek maar bestaat uit algemene-, risico- en regelverkenning.

Tabel 5.7

Gemiddelde relatie exploratie 12-24 jarigen WIL-1991 en gemiddelde intentie tot exploratie 15-17 jarigen SG-1996, naar sekse

	Hele Groep	Jongens	Meisjes	p	
Relatie exploratie WIL-1991 (n= 3042)	3.21 (.86)	3.04 (.87)	3.35 (.83)	.001	.18
Intentie tot exploratie SG-1996 (n= 795)	3.24 (.57)	3.36 (.54)	3.13 (.58)	.001	.20

WIL = Project Wendingen in de Levensloop, SG = Project Sociaal Gedrag tussen haakjes = de standaarddeviatie,

p = significantieniveau verschil jongens en meisjes, η^2 = effectgrootte verschil jongens en meisjes

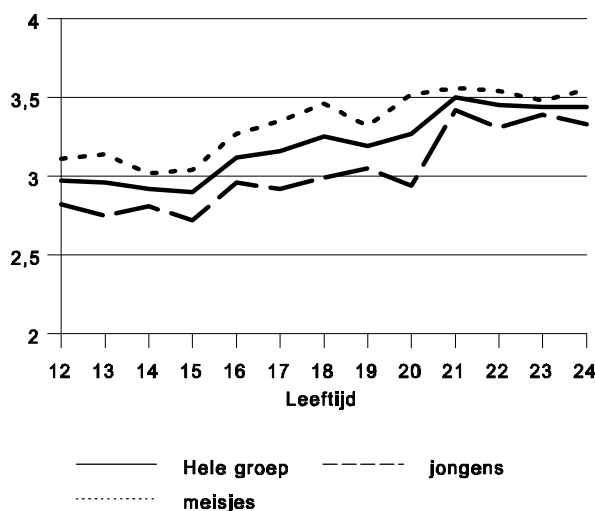
5.3.2 Overige achtergronden van intentie tot exploratie in WIL

Sociale positie

Adolescenten van ouders uit de hoogste opleidingscategorie hebben een lager gemiddeld relatie exploratie-niveau dan adolescenten uit de midden of lage opleidingscategorie. Dit blijkt na controle voor sekse en leeftijd. Hoewel de variantie-analyse over de 12-24 jarigen uit 1991 een statistisch significant verschil laat zien, $F(2, 3018) = 3.33$; $p = .04$, gaat het hier om een te verwaarlozen effect ($\eta^2 = .04$).

Intentie tot exploratie en leeftijd

In hoofdstuk 3 is de hypothese geformuleerd dat de intentie exploratie vanaf de vroege adolescentie toeneemt. In figuur 5.4 wordt het verloop van relatie exploratie in de adolescentie weergegeven voor de 12 tot 24 jarigen van WIL-1991. De mate van relatie-exploratie neemt in de adolescentie toe met de leeftijd. Uit een variantie-analyse blijkt dat deze toename van relatie exploratie statistisch significant is, zowel voor de hele groep, $F(12, 2814) = 13.40, p < .001$, als voor de seksen, jongens, $F(12, 1289) = 7.92, p < .001$ en meisjes, $F(12, 1512) = 6.68, p < .001$. Dit verschil is er na controle voor sekse en opleiding van de ouders. De sterkte van dit leeftijdseffect voor de hele groep en voor de jongens en meisjes is middelmatig, is respectievelijk .24, .26 en .23. Een Tamhane posthoc-toets voor het verschil in gemiddelden bij ongelijke varianties tussen groepen, laat zien dat de 12 tot 17 jarigen significant minder exploreren op het gebied van relaties dan de 21 tot 24 jarigen

Uit figuur 5.4 en de resultaten van de variantie-analyse blijkt dat de oudere adolescenten meer exploreren op het gebied van relaties dan de jongere. Het is de vraag of er een constante toename van relatie exploratie is met het ouder worden, of dat er eerst een toename is tot de midden-adolescentie en dat deze vervolgens constant blijft in de late adolescentie.

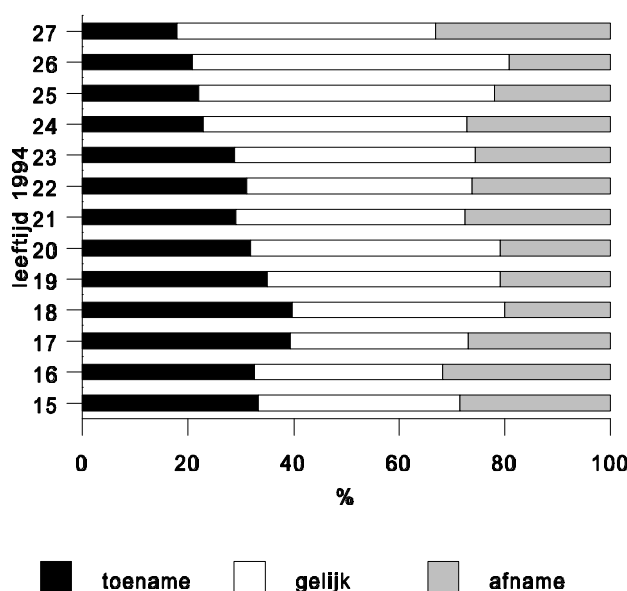
Uit een curvefit-analyse blijkt dat voor de 12-24 jarigen zowel de lineaire als de logaritmische functie past op de relatie tussen relatie exploratie en de leeftijdsgroepen. Er is geen statistisch significant verschil tussen de verklaarde variantie van beide functies, $F(1, 3069) = 2.07$, $p > .05$. De kwadratische functie is niet statistisch significant ($p > .05$). Op grond van deze resultaten kan alleen geconcludeerd worden dat er geen kwadratisch verband is tussen relatie- exploratie en leeftijd. Uit de posthoc-analyse blijkt echter dat de leeftijdsgroepen van 21-24 jarigen niet significant van elkaar verschillen in exploratie. Dit duidt op een constante mate van relatie-exploratie in de late adolescentie.

Intentie tot exploratie en leeftijd, longitudinaal

Uit voorgaande cross-sectionele analyses blijkt dat oudere adolescenten meer exploreren op relatiegebied dan de jongere. Het is de vraag of de verandering van relatie exploratie binnen het individu ook eerst een toename laat zien tot en met de midden- adolescentie en vervolgens constant blijft in de late adolescentie. In figuur 5.5 wordt daarom per leeftijd aangegeven welk percentage adolescenten een toename, een afname of geen verandering liet zien in de mate van relatie-exploratie van 1991 naar 1994.

Van de groep 15 jarige adolescenten uit 1994 had 33% een toename in relatie-exploratie van 1991 naar 1994, 29% een afname en had 38% eenzelfde mate van exploratie aangehouden. Van belang bij de percentages die zijn weergegeven in figuur 5.5 is, dat de gevonden gemiddelde toename van de relatie-exploratie met de leeftijd (figuur 5.4) blijkaar bepaald wordt door een toename bij een deel van de adolescenten, zonder dat daar een even grote afname bij andere adolescenten tegenover staat.

Zo-n 40% tot 60% per leeftijdscategorie laat geen verandering zien in de mate van exploratie van 1991 naar 1994 en een aanzienlijk deel laat een afname zien. Het percentage adolescenten dat een toename van relatie-exploratie laat zien over de afgelopen drie jaar, is nagenoeg constant tot en met het 19e jaar om vervolgens kleiner te worden. Het percentage adolescenten waarbij de mate van relatie-exploratie afneemt, laat een tegenovergesteld verloop zien met de leeftijd. Hier zien we bij de 18, 19 en 20 jarigen het laagste percentage adolescenten met een afname van de relatie exploratie. Het percentage adolescenten dat geen verandering laat zien over de afgelopen drie jaar in de mate van relatie-exploratie, neemt toe met het ouder worden van de leeftijdsgroepen.

Concluderend, het percentage jongeren dat een toename in relatie-exploratie heeft is het grootst in de periode van de vroege - naar de midden-adolescentie. Over de hele adolescentie laten 20% à 30% van de jongeren een afname in relatie-exploratie zien. Het percentage jongeren met een constante mate van relatie-exploratie wordt groter met het ouder worden.

5.4.1 Sekseverschillen in binding in WIL 1991 en SG 1996

In deze paragraaf wordt de aard, omvang en het verloop van de verschillende typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag beschreven. Ook hier met als doel een eerste indicatie te krijgen van het veronderstelde verloop van binding in de adolescentie en de mogelijke samenhang met delinquent gedrag. In tabel 5.8 wordt de sterkte van de verschillende typen bindingen weergegeven (WIL-1991). De gemiddelden van de typen bindingen zijn onderling moeilijk vergelijkbaar omdat de schaalverdelingen niet allemaal gelijk zijn (zie hoofdstuk 4).

Tabel 5.8

Gemiddelde mate van binding en afkeuring van delinquent gedrag bij de 12-24 jarigen WIL-1991, naar sekse ($n = 3393$)

Hele groep	Jongens	Meisjes	<i>p</i>
------------	---------	---------	----------

.37).

Uit de resultaten van de analyse van beide datasets, kan worden geconcludeerd dat waar er verschillen tussen de seksen worden gevonden, meisjes een sterkere binding hebben dan jongens. Dit geldt met name voor de binding aan vrienden.

Tabel 5.9
Gemiddelde sterkte typen binding 15-17 jarigen SG-1996, naar sekse (n = 795)

	Hele groep	Jongens	Meisjes	p	
Binding aan ouders	3.51 (.51)	3.51 (.49)	3.51 (.53)	.852	.01
Binding aan vrienden	3.63 (.69)	3.38 (.68)	3.88 (.53)	.001	.37

Binding aan school	3.00 (.77)	2.91 (.77)	3.10 (.77)	.001	.12
--------------------	------------	------------	------------	------	-----

SG = Project Sociaal Gedrag, tussen haakjes = standaarddeviatie, p = significantieniveau verschil jongens en meisjes, = effectgrootte verschil jongens en meisjes

5.4.2 Overige achtergronden van binding in WIL

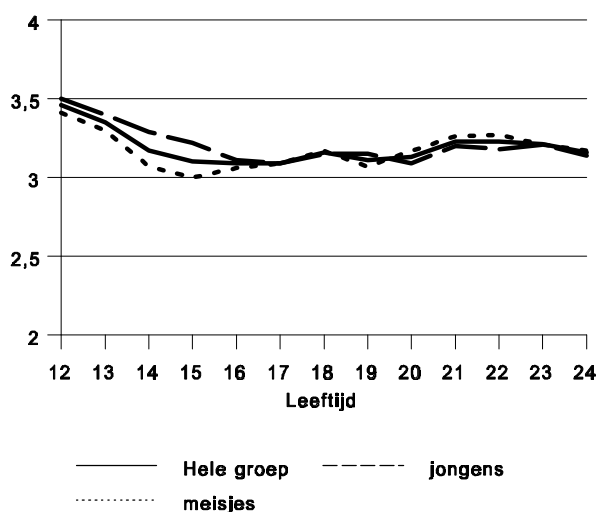
Sociale positie

Zijn er verschillen in binding op grond van de sociale positie van de jongere? Zoals eerder aangegeven, wordt dit alleen getoetst met de data van het WIL-project. Uit een variantieanalyse blijkt dat de binding aan vrienden sterker wordt naarmate de ouders van de adolescent hoger zijn opgeleid ($p < .05$). Het omgekeerde effect zien we bij de binding aan school/werk. De jongeren waarvan de ouders het hoogst zijn opgeleid, hebben de zwakste binding aan school/werk ($p < .05$). De sterkte van de effecten is echter zeer klein; voor beide geldt dat $\eta^2 = .05$. Er zijn geen statistisch significante verschillen gevonden voor de binding aan ouders ($p > .05$) en de afkeuring van delinquent gedrag ($p > .05$). Een en ander na controle voor sekse en leeftijd. Net als bij de relatie-exploratie, worden er dus wel enkele statistisch significante verschillen gevonden, maar is de sterkte van deze effecten verwaarloosbaar.

Binding en leeftijd

In hoofdstuk 3 is voor ieder type binding theoretische verloop beschreven van de mate van binding in de adolescentie. Daarnaast kan er ook een verschuiving plaatsvinden van diegene of datgene waaraan de adolescent gebonden is. Een voorbeeld hiervan is de verschuiving van meer binding aan ouders naar meer binding aan leeftijdgenoten. Voor het achterhalen van een remmende of stimulerende werking op delinquent gedrag is echter ook de conventionaliteit van de binding van belang. Algemeen is verondersteld dat een sterke binding aan ouders, aan school/werk en een sterke afkeuring van delinquent gedrag remmend zullen werken op delinquent gedrag. Van de binding aan vrienden kan zowel een remmende als stimulerende invloed uitgaan.

In figuur 5.6 wordt de sterkte van *binding aan ouders* weergegeven naar sekse en voor de verschillende leeftijdsgroepen van WIL-1991. De binding aan ouders is niet bij alle leeftijdscategorieën even sterk. De lijnen, voor de hele groep en de seksen apart, suggereren dat er eerst een lichte afname van de mate van binding is aan ouders tot de midden-adolescentie om vervolgens constant te blijven.

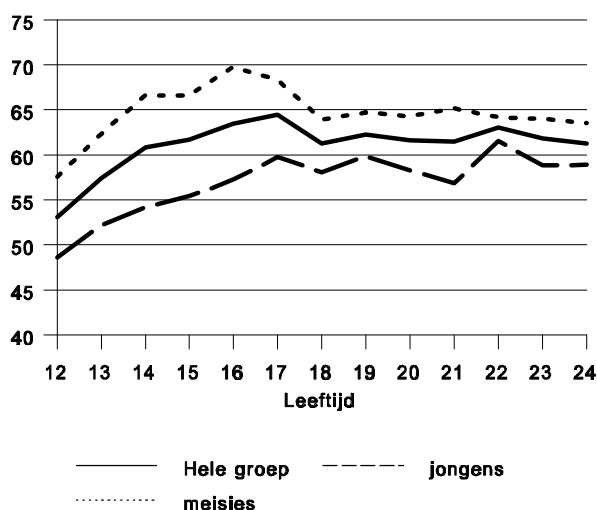

Variantie-analyse, waarbij gecontroleerd wordt voor sekse en opleiding van de ouders, laat ook statistisch significante verschillen zien wat betreft de mate van binding aan ouders voor de leeftijdscategorieën, $F(12, 2814) = 4.1, p < .001$. Het is echter een klein effect ($\eta^2 = .13$). Dit betekent dat de sterkte van de binding aan ouders niet constant is voor de leeftijdsgroepen. Een Bonferroni posthoc-toets resulteert in een significant verschil van de 12 jarigen met de 14-24 jarigen en de 13 jarigen met de 15-19 jarigen. Tussen de overige leeftijdsgroepen zijn er geen significante verschillen in de binding aan ouders.

De vraag is of er een lineaire afname is van de sterkte van de binding, of dat er eerst een afname is van de binding aan ouders en vervolgens een toename. Dit laatste zou een kwadratisch verband met de leeftijd moeten opleveren. Uit de curve-fit analyse blijkt dat zowel een lineaire als een kwadratische functie passen op de lijn in figuur 5.3. Een F -toets toont aan dat de kwadratische functie significant beter past, $F\text{-change} = 31.3, p < .001$. Dit geldt zowel voor de hele groep, als voor jongens en meisjes afzonderlijk. Conclusie: er is een binding aan ouders die in de adolescentie eerst afneemt en vervolgens weer toeneemt.

Figuur 5.7 laat een toename zien van de *binding aan vrienden* tot de midden-adolescentie, die vervolgens iets afneemt en daarna min of meer constant blijft. Dit verloop over de leeftijdsgroepen is dus tegengesteld aan dat van de binding aan ouders in de adolescentie. Een variantie-analyse laat statistisch significante verschillen zien tussen de leeftijdscategorieën, $F(12, 2814) = 3.89, p < .001$. De

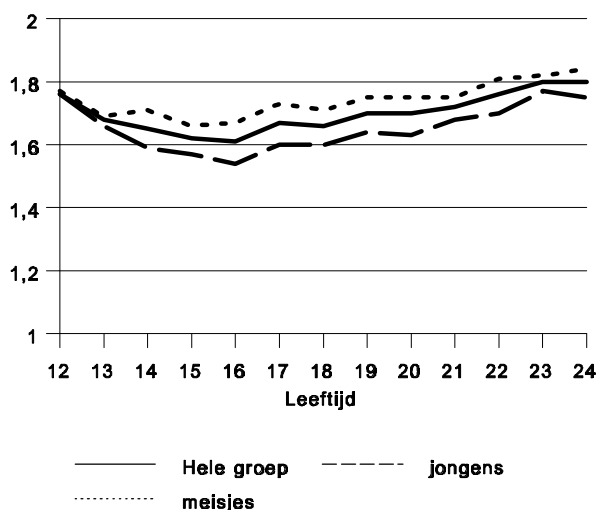
sterkte van het effect is echter klein ($\eta^2 = .13$). De sterkte van de binding aan vrienden is dus niet constant in de adolescentie.

De vraag is, of de binding aan vrienden lineair toeneemt in de adolescentie of dat die vanaf een bepaalde leeftijd constant blijft. De curve-fit analyse levert significante effecten op, zowel voor de lineaire, de logaritmische als de kwadratische vergelijking. Uit twee F -toetsen over de verschillen in verklaringskracht van de functies blijkt dat de kwadratische functie het beste past ($p < .001$). Dit geldt zowel voor de gehele groep als voor jongens en meisjes. De sterkte van binding aan vrienden in de adolescentie verloopt dus curvilineair. Uit de Tamhane posthoc-toets blijkt dat de 12 jarigen significant minder binding aan vrienden hebben dan de 15-23 jarigen. De binding van de 13 jarigen verschilt alleen met die van de 16 en 17 jarige jongeren. De 14 tot en met 24 jarigen verschillen niet van elkaar in de mate van binding aan vrienden. De jongste groep heeft dus een zwakkere binding aan vrienden dan de oudere adolescenten.

Figuur 5.8 geeft het verloop van de mate van *binding aan school/werk* weer in de adolescentie. Ook hier blijkt dat het verloop van de sterkte van de binding afhankelijk is van de personen of instituties aan wie de adolescent gebonden is. De curve wijst op een constante binding aan school/werk in de adolescentie. Ondanks het vlakke verloop daarvan, zijn er statistisch significante verschillen in de mate van binding tussen de leeftijdscategorieën, $F(12, 2814) = 2.55$, $p < .01$. De minimale verschillen komen ook tot uitdrukking in de kleine effectgrootte ($\eta^2 = .10$).

= .25). Ook hier blijkt dat er geen constante
sterkte van binding is in de adolescentie.

Uit een curve-fit analyse blijkt ook hier dat de kwadratische functie het beste past op de data ($p < .001$). Dit geldt zowel voor de gehele groep als voor jongens en meisjes apart. Uit de Tamhane posthoc-toets blijkt dat de 13-19 jarigen delinquent gedrag minder afkeuren dan de 12 of 22-24 jarigen. De afkeuring van delinquent gedrag is dus vooral lager in de midden-adolescentie.

De sterkte en het verloop van de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag is niet gelijk in de adolescentie. De veranderingen over leeftijd in de bindingen lijken erop te wijzen dat er een verschuiving plaatsvindt van de bindingen gedurende de adolescentie. Deze verschuiving vindt in het bijzonder plaats van de vroege naar de midden-adolescentie. In die periode is er een toename of een afname van de sterkte in de typen bindingen. Het is echter nog onduidelijk wat dit voor het verloop van de totale sterkte van binding in de adolescentie betekent. Wordt dus bijvoorbeeld de afname van binding aan ouders gecompenseerd door de binding aan vrienden? En betekent dit ook een verschuiving van een conventionele naar een onconventionele invloed? Of wordt zo een constante sterkte van conventionele binding in de adolescentie teweeg gebracht? Weegt de toename van de binding aan school/werk wellicht niet op tegen de afname in sterkte van de binding aan ouders en de afkeuring van delinquent gedrag? Resulteert dit in een afname van de conventionele binding van de vroege naar de midden-adolescentie?

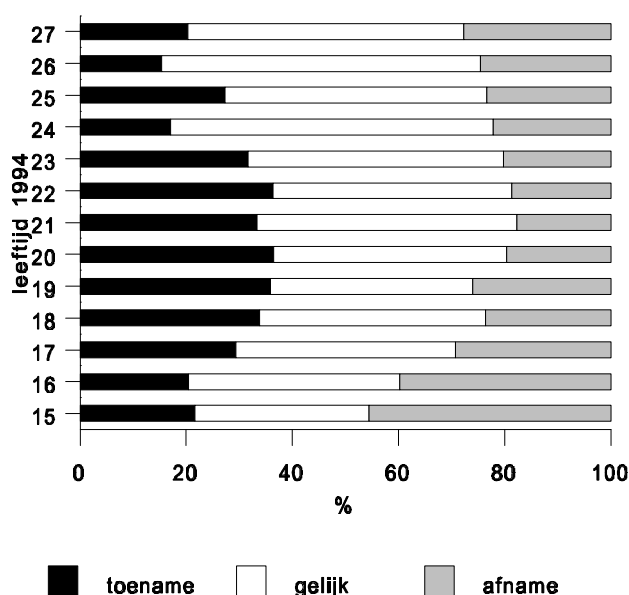
Het voorafgaande is een beschrijving van de inter-individuele verschillen tussen leeftijdsgroepen beschreven. Dit geeft een indicatie van het verloop van de binding in de adolescentie, maar net als bij de beschrijving van delinquent gedrag en relatie-

exploratie in de adolescentie is het de vraag of de intra-individuele verandering eenzelfde verloop van binding per leeftijd laat zien. Daarnaast kunnen de gevonden verschillen tussen de leeftijden ook het gevolg zijn van cohorteffecten en niet van ontwikkeling alleen. Omdat er slechts twee meetmomenten zijn kunnen deze effecten echter ook in de komende resultaten niet achterhaald worden. In de volgende paragraaf zal de relatie tussen binding en leeftijd worden beschreven op grond van longitudinale gegevens.

Binding en leeftijd: longitudinaal

In deze paragraaf wordt beschreven of eerder geconstateerde verandering in de sterkte van de binding geldt voor alle adolescenten, of dat dit het gevolg is van een extreme mate van verandering voor een deel van deze groep. In de figuren 5.10 tot en met 5.13 wordt daarom per leeftijd aangegeven welk percentage adolescenten een toename, een afname of geen verandering heeft laten zien in de sterkte van binding van 1991 naar 1994. Ook hier is het criterium dat gebruikt is voor de bepaling van een toe- of afname, plus of min een halve standaarddeviatie. In de figuren wordt op de y-as de leeftijd in 1994 weergegeven.

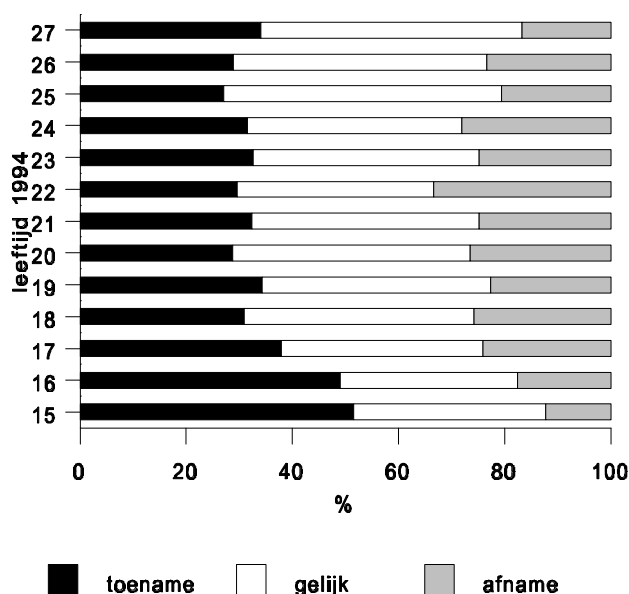
Figuur 5.10 laat het type verandering van de *binding aan ouders* zien.

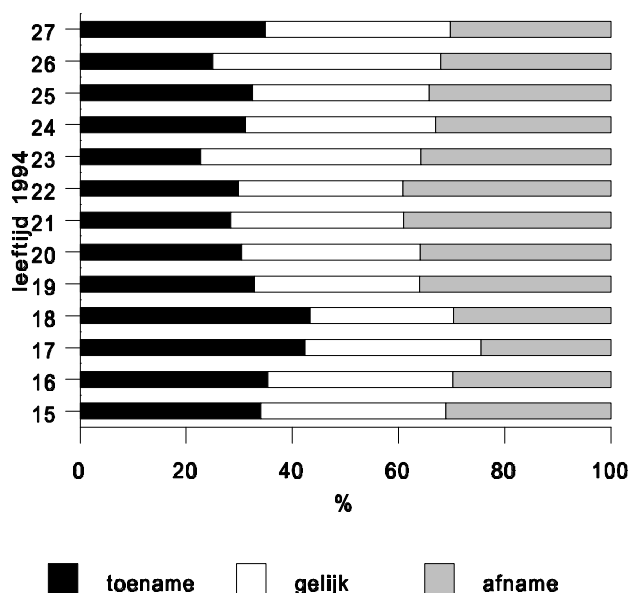
Het curvilineaire verloop van de gemiddelde mate van binding aan ouders per leeftijdsgroep (zie figuur 5.6) betekent blijkbaar niet dat alle adolescenten eenzelfde toe- of afname laten zien op dezelfde leeftijd. De verhouding en het verloop per leeftijd van de verschillende percentages komen wel overeen met de curve die gevonden is bij de inter-individuele verschillen. Het percentage adolescenten waarbij de binding aan ouders is afgenomen, is bij de jongste leeftijdscategorieën het grootst, zonder dat daar een even grote toename bij andere adolescenten tegenover staat. Dit percentage afname wordt kleiner, naarmate de adolescenten ouder worden. Tussen 30% tot 60% van de adolescenten laat geen verandering zien van 1991 naar 1994 in de sterkte van de binding aan de ouders. Het percentage

adolescenten waarbij de binding aan de ouders is toegenomen wordt van het 15e naar het 22e jaar groter en daarna weer kleiner. Het groter worden van het percentage adolescenten met een toename in de binding aan ouders, komt na het moment waarop het percentage delinquente adolescenten groter wordt. Dit is in overeenstemming met de veronderstelling dat de binding aan ouders herstellend en/of corrigerend werkt ten aanzien van delinquent gedrag.

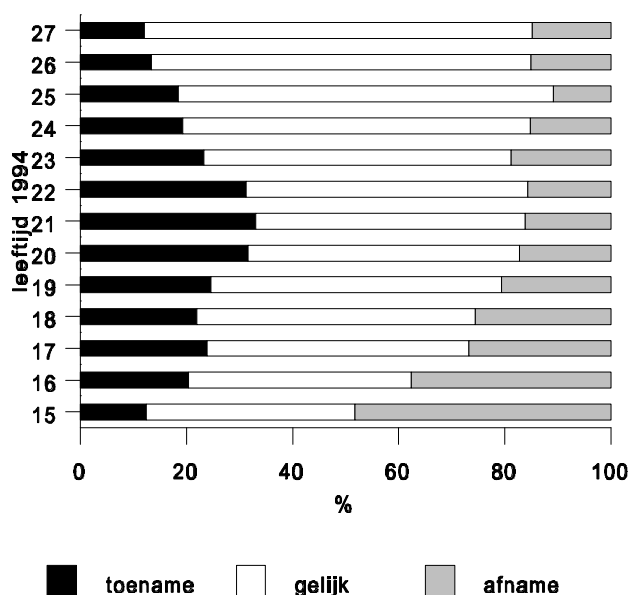
Bij de *binding aan vrienden* (figuur 5.11), zien we dat er per leeftijdsgroep verschillen zijn in de percentages adolescenten die een toe- of afname laten zien van 1991 naar 1994. Bij 35% tot 50% verandert de mate van binding aan vrienden niet meer dan een halve standaarddeviatie. Van de 15, 16 en 17 jarigen is bij 40% tot 50% de binding toegenomen en bij 12% tot 24% afgenomen. Meer Atoename@ compenseert meer Aafname@ dus niet. Vanaf het 18e jaar blijft het percentage adolescenten bij wie de binding is toegenomen ongeveer gelijk, namelijk 30%. Het percentage adolescenten bij wie deze binding is afgenomen, blijft ook ongeveer gelijk rond 25% vanaf het 18e jaar en wordt kleiner dan 25% bij de 25 tot en met 27 jarigen.

Ook de figuren 5.12 en 5.13 laten zien dat per leeftijdsgroep bij een deel van de adolescenten de mate van *binding aan school/werk* en de *afkeuring van delinquent gedrag* is toegenomen, terwijl een ander deel een afname laat zien. Er is dus geen extreem beeld van toe-of afname voor iedereen op een bepaalde leeftijd. Opvallend is dat bij de binding aan school/werk het aantal Agelijkblijvers@ nagenoeg even groot blijft in de adolescentie, namelijk ongeveer 35%. Het percentage Atoename@ compenseert het percentage Aafname@, wat betekent dat de mate van binding voor de groep constant blijft.

Bij de afkeuring van delinquent gedrag laat minimaal 40% geen verandering zien over de afgelopen drie jaar, met het ouder worden deze groep Agelijkblijvers@ echter steeds groter tot $\pm 70\%$. Bij de oudste leeftijdsgroepen is er zowel minder Atoename@ als Aafname@. De afkeuring van delinquent gedrag worden blijkbaar steeds stabiel met het ouder worden.

Wanneer de vier figuren vergeleken worden, dan vallen een aantal dingen op. Het is niet zo dat op een bepaalde leeftijd alle adolescenten een toename of afname laten zien of gelijk blijven in de mate van binding of afkeuring van delinquent gedrag. Wel zijn er bepaalde tendensen. In het algemeen geldt dat hoe ouder men is, hoe stabiel de mate van binding of afkeuring van delinquent gedrag zijn. Verder lijken de ontwikkelingsplaatjes van binding aan ouders en afkeuring van delinquent gedrag op elkaar, zowel als de plaatjes van binding aan vrienden en de binding aan school/werk. Bij de eerstgenoemden valt het grootste percentage adolescenten dat een toename laat zien in de periode van de midden- naar de late adolescentie. Het grootste percentage adolescenten dat een afname laat zien, valt in de periode van de vroege naar de midden- adolescentie. Bij de binding aan vrienden en de binding aan school/werk is dit andersom. Het grootste percentage adolescenten dat een toename laat zien valt in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie. Het grootste percentage adolescenten dat een afname laat zien in de periode van de midden- naar de late adolescentie. Net als bij de cross-sectionele resultaten in ' 5.4.3 lijkt het erop dat er een verschuiving plaatsvindt in de adolescentie aan wie of wat de adolescent gebonden is. De vraag is, of en hoe dit samenhangt met de toename en afname van delinquent gedrag in de adolescentie.

5.5 Conclusies

Ongeveer 40% van de 12-24 jarige adolescenten heeft in 1991 een delict gepleegd. Bij de groep 15-17 jarige MAVO-scholieren uit het Sociaal Gedrag project (1996) was dit echter beduidend meer, namelijk 87%. In het algemeen geldt dat meer jongens dan meisjes delinquent gedrag vertonen en dat ze ook gemiddeld meer delicten plegen. Er is een curvilineair verband tussen delinquent gedrag en leeftijd, zowel wat betreft het aantal daders als het gemiddeld aantal delinquent gedragingen. Deze piek van delinquent gedrag in de midden-adolescentie doet zich met name voor bij de jongens.

Algemeen kan worden gesteld dat er een toename van relatie-exploratie is bij adolescenten van de vroege naar de midden-adolescentie, waarna de mate van relatie-exploratie constant blijft.

De sterkte en het verloop van de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag is niet gelijk in de adolescentie. Er schijnt een verschuiving plaats te vinden in de bindingen van adolescenten. Van de vroege naar de midden-adolescentie vindt bij een groot deel van de adolescenten een afname plaats in de binding aan ouders en in de afkeuring van delinquent gedrag. De binding aan vrienden en school/werk laten een tegenovergesteld beeld zien. Van de vroege naar de midden-adolescentie is er bij een groot deel van de adolescenten namelijk een toename in deze typen binding.

In de periode van de midden- naar de late adolescentie zijn de resultaten omgekeerd.

Bij een groot deel van de adolescenten is er een toename in de binding aan ouders en de afkeuring van delinquent gedrag. En bij een groot deel van de adolescenten is een afname in de binding aan vrienden en aan school/werk. Uit deze veranderingen in de mate van binding kan niet worden afgeleid of van de vroege - naar de midden-adolescentie de totale mate van binding aan conventionele personen en instituties kleiner is dan die aan onconventionele personen. En omgekeerd of van de midden- naar de late adolescentie de totale mate van binding aan conventionele personen en instituties groter is dan die aan onconventionele personen en instituties.

De vraag die in het volgende hoofdstuk wordt onderzocht is, of en hoe de verandering in of de functie van de intentie tot exploratie en typen binding samenhangt met verandering in delinquent gedrag in de adolescentie.

6

De relatie tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag

6.1 Inleiding

Is de toe- en afname van het aantal jongeren met delinquent gedrag in de adolescentie een gevolg van de intentie tot exploratie en binding in deze levensfase? In hoofdstuk 3 is verondersteld dat de intentie tot exploratie een verklaring biedt voor de toename van delinquent gedrag van de vroege naar de midden-adolescentie en voorts dat vanaf de midden-adolescentie de binding aan conventionele personen of instituties leidt tot de afname van delinquent gedrag. In hoofdstuk 5 zijn de mate van delinquent gedrag, de intentie tot exploratie en binding en het verloop daarvan in de adolescentie afzonderlijk van elkaar beschreven. Dit gaf een eerste indicatie van de veronderstelde relatie tussen deze concepten. In dit hoofdstuk wordt onderzocht of veranderingen in de intentie tot exploratie en/of de verschillende typen binding samenhangen met veranderingen in delinquent gedrag en of deze onderlinge relaties variëren in de adolescentie. Het hoofdstuk is zo opgebouwd dat er van een algemene naar een steeds specifiekere toetsing van de hypothesen wordt gewerkt. Dat wil zeggen: van bivariate analyses naar multivariate toetsingen, van samenhang tussen variabelen naar causale verbanden tussen variabelen, van cross-sectionele toetsing naar longitudinale toetsing van de hypothesen en van de beschrijving van een hele

groep adolescenten naar de beschrijving van subgroepen adolescenten. Het voorafgaande betekent ook dat het theoretisch model eerst getoetst wordt op grond van verschillen tussen individuen (inter-individuele verschillen) om vervolgens meer specifiek de verschillen binnen individuen (intra-individuele verandering) te toetsen.

In § 6.2 wordt met behulp van correlaties de relatie tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag onderzocht. Dit gebeurt voor de 12-24 jarigen van WIL-1991 en de 15-17 jarigen van SG-1996. De veronderstelling is dat de intentie tot exploratie positief samenhangt met delinquent gedrag. Ten aanzien van de binding aan ouders, school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag wordt een negatieve relatie verondersteld met delinquent gedrag. De binding aan vrienden kan zowel positief als negatief samenhangen met delinquent gedrag. Het vermoeden is echter ook dat de invloed van de intentie tot exploratie en binding op delinquent gedrag verandert met de leeftijd. Van de vroege naar de midden-adolescentie is de stimulerende invloed van de intentie tot exploratie op delinquent gedrag sterker en vanaf de midden-adolescentie is dat het geval met de remmende invloed van binding aan conventionele personen of instituties. In § 6.3 wordt daarom met behulp van regressie-analyse getoetst wat de afzonderlijke bijdrage van de intentie tot exploratie en binding is aan de verklaring van delinquent gedrag. Mogelijke interactie-effecten laten zien of deze bijdrage verandert in de adolescentie en of er verschillen zijn tussen jongens en meisjes.

Van belang bij de interpretatie van de resultaten uit de cross-sectionele analyses in de eerste twee paragrafen is dat er verschillen tussen individuen worden getoetst. Deze resultaten geven wel een indicatie voor de causale relatie tussen de variabelen, maar vormen nog geen afdoende toets. Vanaf § 6.4 vinden namelijk de longitudinale analyses plaats. Dit betekent dat hier de verandering binnen individuen beschreven wordt, om zo causale verbanden op het spoor te komen. In deze paragraaf wordt met behulp van structurele vergelijkingsmodellen (LISREL 8), getoetst in welke mate de intentie tot exploratie en binding van invloed zijn op delinquent gedrag van adolescenten en of er ook een wederkerige invloed is van delinquent gedrag op de intentie tot exploratie en binding. Met een LISREL multigroep-analyse wordt getoetst of deze structurele vergelijkingsmodellen gelijk zijn voor verschillende leeftijdsgroepen in de adolescentie.

De volgende hypothesen¹ worden hiermee getoetst:

- 1 Van de vroege- naar de midden-adolescentie leidt een hoge mate van intentie tot exploratie met meer delinquent gedrag.
- 2 Van de midden naar de late adolescentie leidt een hoge mate van binding aan conventionele personen of instituties tot minder delinquent gedrag.

Tenslotte wordt in § 6.5 met behulp van verschil-scores getoetst of verandering in de intentie tot exploratie en de typen binding leidt tot verandering in delinquent gedrag bij adolescenten.

Hiermee worden de volgende vragen exploratief onderzocht:

- 3 Hangt in de periode van de vroege- naar de midden-adolescentie een toename in de mate van intentie tot exploratie samen met een toename in delinquent gedrag ?
- 4 Hangt in de periode van de midden naar de late adolescentie een toename in de binding aan conventionele personen of instituties samen met een afname in delinquent gedrag?

De laatste paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste resultaten en conclusies van dit hoofdstuk.

6.2 Correlaties tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag

Relatie exploratie, binding en delinquent gedrag: WIL 1991

Tabel 6.1 geeft de cross-sectionele correlaties weer tussen relatie-exploratie, binding en delinquent gedrag voor de 12-24 jarigen van WIL-1991. Het is een globale toets voor en een eerste indicatie van de richting van de verbanden tussen deze variabelen. Omdat jongens meer delinquent gedrag vertonen dan meisjes, kan het zijn dat daaraan ook een andere verklaring ten grondslag ligt. Hoewel dit niet verondersteld wordt, dient hiervoor wel gecontroleerd te worden. Daarom zijn naast de correlaties voor de hele groep 12-24 jarigen ook de correlaties voor jongens en meisjes apart weergegeven.

Relatie-exploratie heeft voor de gehele groep geen significant verband met delinquent gedrag. Er is wel een positieve samenhang met de verschillende typen binding, met uitzondering van de binding aan ouders, waarmee geen statistisch significante correlatie wordt gevonden. De verschillende typen binding hangen

¹ Mijn aannames over de binding aan conventionele en onconventionele personen of instituties staan in hoofdstuk 4, §4.4.4 pag. 60.

positief met elkaar samen. De correlaties van de binding aan vrienden met de overige typen binding zijn echter niet allemaal statistisch significant. Deze binding aan vrienden verschilt ook wat betreft de relatie met delinquent gedrag. In tegenstelling tot de correlaties van de overige typen binding en delinquent gedrag, is deze correlatie namelijk positief maar niet statistisch significant. De overige correlaties zijn negatief en statistisch significant ($p < .05$), wat wil zeggen dat een sterkere binding samenhangt met minder delinquent gedrag.

Tabel 6.1

Correlaties tussen relatie-exploratie, binding en delinquent gedrag 12-24 jarigen WIL-1991, naar sekse

		Binding aan ouders	Binding aan vrienden	Binding aan school/werk	Afkeuring van delinquent gedrag	Delinquent gedrag
Relatie- exploratie	Hele groep ($n = 2852$)	.03	.20**	.15**	.09**	.03
	Jongens ($n = 1313$)	.01	.24**	.16**	.08**	.07**
	Meisjes ($n = 1539$)	.06*	.10**	.14**	.05*	.06**
Binding aan ouders	Hele groep	--	.04*	.22**	.20**	-.13**
	Jongens	--	.05*	.22**	.20**	-.14**
	Meisjes	--	.05*	.23**	.22**	-.16**
Binding aan vrienden	Hele groep		--	.11**	.06**	.02
	Jongens		--	.09**	.03	.06*
	Meisjes		--	.13**	.01	.08**
Binding aan school/werk	Hele groep			--	.12**	-.12**
	Jongens			--	.14**	-.14**
	Meisjes			--	.11**	-.11**
Afkeuring van delinquent gedrag	Hele groep				--	-.29**
	Jongens				--	-.29**
	Meisjes				--	-.22**

* = statistisch significante correlatie, $p < .05$, ** = $p < .01$ (1-zijdig getoetst)

Wanneer jongens en meisjes apart bekeken worden, dan valt op dat er geen grote verschillen zijn. Hoewel er verschillen zijn met betrekking tot het wel of niet significant zijn van de correlaties, is de sterkte van de effecten nagenoeg gelijk. Wat verder opvalt in tabel 6.1 is dat, hoewel de correlaties statistisch significante zijn, de effectgrootten klein zijn ($r = .10$) tot gemiddeld ($r = .30$).

Samenvattend geldt voor deze groep 12-24 jarigen dat meer relatie-exploratie samenhangt met meer binding en voor jongens en meisjes apart ook met meer delinquent gedrag. Meer binding van het ene type hangt verder samen met meer binding van het andere. Tenslotte hangt meer binding samen met minder delinquent gedrag, met uitzondering van binding aan vrienden, waarbij er geen of een kleine positieve relatie is met delinquent gedrag.

Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag: SG 1996

Tabel 6.2 geeft de correlaties tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag voor de 15-17 jarigen uit het Sociaal Gedrag Project weer. De intentie tot exploratie is negatief gecorreleerd met de binding aan school en er is een positieve correlatie met de binding aan vrienden. Er is geen significante correlatie met de binding aan ouders. Opvallend is de sterke statistisch significante positieve correlatie tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag. Dit betekent dat meer intentie tot exploratie samenhangt met meer delinquent gedrag. De verschillende typen binding hangen positief met elkaar samen. Hoewel de binding aan vrienden wel een significant positieve correlatie heeft met de binding aan ouders, geldt dit niet voor de relatie met de binding aan school. De correlaties tussen de typen binding en delinquent gedrag zijn ook bij deze groep jongeren negatief: hoe meer binding, hoe minder delinquent gedrag. Opvallend hierbij is dat de binding aan vrienden ook negatief gecorreleerd is met delinquent gedrag ($r = -.11$). Wanneer de correlaties tussen delinquent gedrag en de binding aan vrienden voor jongens en meisjes echter apart bekeken worden, dan blijken deze niet statistisch significant te zijn. De effectgrootten van alle correlaties variëren van klein ($r = .10$) tot sterk ($r = .50$).

Tabel 6.2
Correlaties tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag 15-17 jarigen SG-1996, naar sekse

		Binding aan ouders	Binding aan vrienden	Binding aan school	Delinquent gedrag
Intentie tot exploratie	Hele groep ($n = 850$)	-.05	.11**	-.30**	.49**
	Jongens ($n = 421$)	-.01	.20**	-.28**	.49**
	Meisjes ($n = 429$)	-.09	.21**	-.28**	.43**
Binding aan ouders	Hele groep	--	.13**	.16**	-.09**
	Jongens		.14**	.12**	-.06**
	Meisjes		.14**	.19**	-.16**
Binding aan vrienden	Hele groep		--	.03	-.11**
	Jongens			-.02	.06
	Meisjes			-.01	.04
Binding aan school	Hele groep			--	-.30**
	Jongens				-.26**
	Meisjes				-.31**

** = statistisch significante correlatie, $p < .01$ (1-zijdig getoetst)

De gegevens van WIL 1991 en SG 1996 vergeleken

De correlaties uit de twee datasets vertonen overeenkomsten, maar ook enkele verschillen. Een eerste verschil is de richting van de correlatie tussen de intentie tot exploratie en de typen binding. Bij beide datasets is de correlatie met de binding aan vrienden positief, terwijl er geen samenhang is met de binding aan ouders. De correlaties met de binding aan school/werk zijn tegengesteld tussen beide datasets. Bij de WIL-data wordt een positieve correlatie gevonden en bij de Sociaal Gedrag data een negatieve. Dit betekent dat meer *relatie-exploratie* samenhangt met meer binding aan school/werk en dat meer *intentie tot exploratie* samenhangt met minder binding aan school.

Een laatste verschil tussen beide datasets heeft betrekking op de sterkte van een aantal effecten. Het effect van de correlatie tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag bij de Sociaal Gedrag data is groot en tussen binding aan school en delinquent gedrag is deze middelmatig. Bij de WIL-data zijn de effecten allemaal klein. Wat wel overeenkomt is de richting van de correlaties tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag (positief) en de typen binding en delinquent gedrag (negatief). De relatie tussen de binding aan vrienden en delinquent gedrag vormt hierop een uitzondering. Bij de WIL-data is er een

positief en bij de Sociaal Gedrag data een negatief verband. Verder hangt deze binding aan vrienden bij beide datasets niet sterk samen met de overige typen binding of met delinquent gedrag, maar wel met relatie exploratie en de intentie tot exploratie. De belangrijkste oorzaak van de verschillen tussen de twee datasets is waarschijnlijk gelegen in de verschillende operationalisaties van de theoretische concepten. Met name de verschillen in de schalen voor delinquent gedrag en relatie-exploratie en de intentie tot exploratie kunnen hiervoor verantwoordelijk zijn. De schaal voor delinquent gedrag van het Sociaal Gedrag Project is minder scheef en betrouwbaarder dan de schaal van het WIL-Project. Hierdoor kunnen de effecten groter worden binnen het Sociaal gedrag Project. Een andere oorzaak kan zijn dat de schaal voor relatie-exploratie van het WIL-Project specifiek gericht is op relaties, terwijl dit niet geldt voor de intentie tot exploratieschaal van het Sociaal Gedrag Project. In het laatste hoofdstuk zal dieper worden ingegaan op de mogelijke oorzaken van verschillen in resultaten en de consequenties voor de interpretatie daarvan.

6.3 Hoe zijn de intentie tot exploratie en binding gerelateerd aan delinquent gedrag en verandert dit gedurende de adolescentie?

De theoretische veronderstelling is dat de intentie tot exploratie leidt tot een toename van delinquent gedrag. Vervolgens is na de midden-adolescentie de conventionele binding aan personen of instituties verantwoordelijk voor de afname van delinquent gedrag. In de vorige paragrafen is steeds de bivariate relatie beschreven tussen de intentie tot exploratie, de typen binding en delinquent gedrag. Daarmee wordt niet duidelijk wat de afzonderlijke bijdrage van de intentie tot exploratie en binding is aan de verklaring van delinquent gedrag en of die bijdrage verandert met de leeftijd. In deze paragraaf wordt onderzocht of het ontwikkelingsidee achter de hypothesen -dat de relatieve invloed van de intentie tot exploratie en binding op delinquent gedrag verandert met leeftijd- correct is. Omdat er tussen jongens en meisjes duidelijke verschillen zijn in de mate van delinquent gedrag, wordt ook gecontroleerd of er sekseverschillen zijn met betrekking tot het verklaringsmodel. Doordat de analyses in deze paragraaf uitgevoerd worden op cross-sectionele data (het niveau van de inter-individuele variabiliteit), kunnen er geen causale veranderingshypotheseën getoetst worden. Er kunnen echter wel uitspraken gedaan worden over de samenhang tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag in relatie tot leeftijd: hangt

meer intentie tot exploratie samen met meer delinquent gedrag, en meer binding aan conventionele personen of instituties met minder delinquent gedrag en verandert dit in de adolescentie? Deze resultaten geven dus wel een indicatie voor de hypothesen met betrekking tot verandering binnen individuen in de adolescentie, maar vormen nog geen afdoende toetsing.

Relatie-exploratie, binding en delinquent gedrag: WIL 1991

Tabel 6.3 geeft de hoofd- en interactie-effecten weer van de regressie van delinquent gedrag op sekse, leeftijd, relatie-exploratie, binding aan ouders, binding aan vrienden, binding aan school/werk en afkeuring van delinquent gedrag. Deze cross-sectionele resultaten hebben betrekking op de groep 12-24 jarigen uit WIL-1991. Er worden vier regressiemodellen weergegeven. In model 1 zijn alleen de hoofdeffecten van sekse en leeftijd opgenomen. In model 2 bevinden zich alle hoofdeffecten van de onafhankelijke variabelen. Model 3 bevat alle hoofdeffecten en de eerste-orde interacties met sekse en leeftijd en in model 4 zijn ook de tweede-orde interacties opgenomen. Door deze stapsgewijze analyse wordt getoetst of de toevoeging van hoofdeffecten en vervolgens de interactie-effecten ook een statistisch significante verbetering van het model teweeg brengt. Of: sluit het theoretisch meer complexe model beter aan op de data dan het voorafgaande eenvoudiger model. Op grond van het theoretisch kader en de resultaten uit hoofdstuk 5, wordt verondersteld dat het vierde model het beste zal passen. Verwacht wordt namelijk dat het lineaire verband tussen de relatie exploratie (als indicator voor de intentie tot exploratie) en leeftijd en het curvilineaire verband tussen binding en leeftijd samen verantwoordelijk zijn voor de specifieke leeftijd-delinquentie-curve. Op grond van de theoretische veronderstellingen en eerder verkregen correlaties worden hierbij tussen jongens en meisjes geen verschillen verwacht.

De methode van Friedrich (1982) wordt door Aiken & West (1991) aangeraden om een geschikte gestandaardiseerde oplossing met interactietermen te verkrijgen. Hierbij worden de variabelen die men gebruikt in de regressie-analyse vooraf gestandaardiseerd en wordt voor de interactietermen het kruisproduct genomen van deze gestandaardiseerde variabelen. Een uitzondering is de variabele sekse, die als dummy-variabele wordt opgenomen. De *ongestandaardiseerde* oplossing van de analyse (de ruwe B's) geeft vervolgens de geschikte "gestandaardiseerde" oplossing voor de interpretatie van interactie-effecten (Aiken & West, 1991, p 44).

De F -waarden in tabel 6.3 laten zien dat de verklaarde varianties bij alle modellen statistisch significant groter zijn dan nul. De verklaarde varianties (R^2) van de modellen verschillen wel aanzienlijk van elkaar. Model 1 verklaart 6% van de variantie terwijl 18% van de totale variantie door model 4 verklaard wordt. De toevoeging van de eerste-orde interactie-effecten, model 3 ten opzichte van model 2, geeft een statistisch significante toename van de verklaarde variantie, $F\text{-Change} = 6.3$, $p < .001$. Dit geldt ook voor de toevoeging van de tweede-orde interactie-effecten, $F\text{-Change} = 3.5$, $p < .01$. Hoewel de veranderingen in de R^2 van model 2 naar 3 en model 3 naar 4 statistisch significant zijn, zijn deze niet erg groot, respectievelijk 2% en 1%. Een vijfde model om te toetsen of er verschillen zijn tussen jongens en meisjes wat betreft de curvilineaire effecten met leeftijd, geeft geen statistisch significante verbetering meer van de verklaarde variantie. Omdat geen enkele derde-orde interactie een statistisch significante voorspeller is van delinquent gedrag, zijn omwille van de overzichtelijkheid van tabel 6.3, deze resultaten niet meer gepresenteerd. Uit de voorafgaande resultaten en de hypothesen over (curvi)lineaire verbanden met leeftijd, blijkt dat het vierde model het beste past op de data. De invloed van relatie-exploratie en de verschillende typen binding op delinquent gedrag zullen dan ook besproken worden op grond van regressie-model 4.

Zoals ook naar voren kwam in § 5.1, vertonen jongens meer delinquent gedraging dan meisjes, $B = -.60$, $p < .001$. Er is ook een klein effect van leeftijd op delinquent gedrag, $B = -.16$, $p < .001$, wat wil zeggen dat er een afname is van delinquent gedrag met een toename van de leeftijd. Dit effect is niet sterker bij jongens dan bij meisjes. De interactie tussen sekse en leeftijd is niet statistisch significant, $B = .07$, $p > .05$. Het lineaire verband van leeftijd met delinquent gedrag is echter niet de meest nauwkeurige weergave van de relatie. Er is namelijk een kwadratisch effect van de leeftijd (leeftijd*leeftijd) op delinquent gedrag, $B = -.16$, $p < .001$. Dit geeft weer dat er een curvilineair verband is tussen leeftijd en delinquent gedrag: delinquent gedrag neemt tussen de vroege en de midden-adolescentie toe om vervolgens weer af te nemen met het ouder worden. Bij nadere analyse blijkt dit effect echter alleen te gelden voor de jongens, want er is namelijk ook nog een significante tweede-orde interactie van sekse*leeftijd*leeftijd, $B = .13$, $p < .01$.

Tabel 6.3

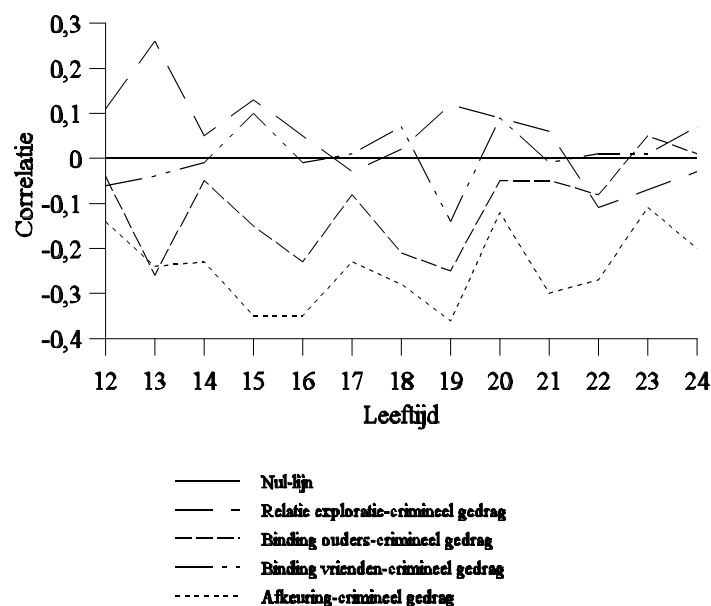
Regressies van delinquent gedrag op sekse, leeftijd, relatie-exploratie, binding aan ouders, binding aan vrienden, binding aan school/werk en afkeuring van delinquent gedrag: hoofd- en interactie-effecten, 12-24 jarigen WIL-1991

Model	1	2	3	4
<i>F</i>	92.4***	70.7***	30.6***	20.8***
<i>F-Change</i>	92.4***	58.3***	6.3***	3.5**
<i>R</i> ²	.06	.15	.17	.18
Sekse	-.45***	-.44***	-.45***	-.60***
Leeftijd	-.11***	-.10***	-.16***	-.16**
Relatie-exploratie		.11***	.14***	.14***
Binding ouders		-.08***	-.08**	-.11***
Binding vrienden		.08***	.07**	.11**
Binding school /werk		-.09***	-.14***	-.17***
Afkeuring delinquentie		-.22***	-.25***	-.28***
Sekse * Leeftijd			.08*	.
Leeftijd * Leeftijd			-.08***	-.16***
Sekse * Relatie-exploratie			-.07*	.
Sekse * Binding ouders			.	.
Sekse * Binding vrienden			.	.
Sekse * Binding school /werk			.	.09*
Sekse * Afkeuring delinquentie			.12**	.11**
Leeftijd * Relatie-exploratie			-.06**	-.08**
Leeftijd * Binding ouders			.06***	.07**
Leeftijd * Binding vrienden			.	.
Leeftijd * Binding school /werk			.	.
Leeftijd * Afkeuring delinquentie			.	.
Sekse * Leeftijd * Relatie-exploratie				.
Sekse * Leeftijd * Binding ouders				.
Sekse * Leeftijd * Binding vrienden				.
Sekse * Leeftijd * Binding school /werk				.07*
Sekse * Leeftijd * Afkeuring delinquentie				.
Sekse * Leeftijd * Leeftijd				.13**
Leeftijd * Leeftijd * Relatie-exploratie				.
Leeftijd * Leeftijd * Binding ouders				.
Leeftijd * Leeftijd * Binding vrienden				-.04*
Leeftijd * Leeftijd * Binding school /werk				.
Leeftijd * Leeftijd * Afkeuring delinquentie				.05*

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$, . = geen statistisch significant effect, R^2 = verklaarde variantie

Relatie-exploratie en de typen binding leveren allemaal een statistisch significante unieke bijdrage aan de voorspelling van delinquent gedrag. De variabelen verschillen echter in de richting van de invloed van de effecten op delinquent gedrag. Relatie-exploratie en de binding aan vrienden hebben een positieve relatie met delinquent gedrag. Dit betekent dat meer relatie-exploratie en meer binding aan vrienden samenhangt met meer delinquent gedrag. De overige typen binding laten een tegengesteld, c.q. negatief verband zien. Meer binding en afkeuring van delinquent gedrag hangt samen met minder delinquent gedrag. Het hoofdeffect van de afkeuring van delinquent gedrag is, afgezien van sekse, de sterkste voorspeller van delinquent gedrag, $B = -.28, p < .001$.

De binding aan school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag zijn sterkere remmers van delinquent gedrag bij jongens dan bij meisjes. De interactie-effecten van deze variabelen met sekse zijn respectievelijk $B = .09$ ($p < .05$) en $B = .11$ ($p < .01$). De resultaten van regressie-analyses voor jongens en meisjes apart (niet in de tabel weergegeven) laten zien dat het effect van binding aan school/werk op delinquent gedrag voor jongens $B = -.18$ ($p < .001$) is en voor meisjes $B = -.08$ ($p < .01$). Voor de afkeuring van delinquent gedrag vinden we bij de jongens dat $B = -.29$ ($p < .001$) en bij meisjes $B = -.16$ ($p < .01$). De effecten van relatie-exploratie en de binding aan ouders en vrienden op delinquent gedrag zijn niet statistisch significant verschillend tussen de seksen. De verschillen tussen jongens en meisjes zijn klein. De richting van de verbanden is gelijk aan de resultaten voor de hele groep. Er zijn wel kleine verschillen in de sterkte van de effecten op delinquent gedrag. Dit komt tot uitdrukking in de verklaarde variantie. Bij jongens wordt 15% van het delinquente gedrag verklaard door deze variabelen en bij meisjes 11%. Voor beide betekent dit een gemiddelde effectgrootte. Het model verklaart het delinquente gedrag van jongens iets beter dan dat van meisjes. Er zijn dus, zoals verwacht, geen grote verschillen tussen jongens en meisjes wat betreft het verklaringsmodel van delinquent gedrag. De belangrijkste vraag in deze paragraaf is echter of de relatie tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag verandert met leeftijd. De positieve samenhang van relatie-exploratie met delinquent gedrag wordt kleiner of negatief met een toename van de leeftijd, $B = -.08$ ($p < .01$) (zie figuur 6.1). Er is geen curvilineair verband tussen relatie-exploratie en delinquent gedrag in de adolescentie.

Figuur 6.1. Correlatie (nulde orde) tussen delinquent gedrag, relatie-exploratie en typen binding naar leeftijd voor 12-24 jarigen over WIL-1991

De correlatie tussen binding aan ouders en delinquent gedrag wordt met het ouder worden van de adolescent steeds minder negatief, $B = .07$ ($p < .001$). Naast deze lineaire verbanden met leeftijd worden ook twee curvilineaire verbanden gevonden. Dit geldt voor de relatie tussen de binding aan vrienden en delinquent gedrag met leeftijd*leeftijd, $B = -.04$ ($p < .05$) en de afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag met leeftijd*leeftijd, $B = .05$ ($p < .05$). Hoewel beide effecten klein zijn heeft de eerste de vorm van een flauwe bergcurve en het tweede van een U-curve.

Intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag: SG 1996

Het regressiemodel dat het beste past op de Sociaal Gedrag data is model 3, het model met hoofd- en eerste-orde interactie-effecten (zie tabel 6.4). De verandering in verklaarde variantie van dit model ten opzichte van model 2 is significant, $F\text{-Change} = 5.1$, $p < .001$. Dit is niet het geval wanneer ook tweede orde interactie-effecten worden toegevoegd (model 4), $F\text{-Change} = .8$, $p > .05$. Er worden dus geen curvilineaire verbanden met leeftijd gevonden. Dit laatste valt ook te verwachten, aangezien de leeftijdsspreiding (15-17 jaar) bij de Sociaal gedrag groep kleiner is dan bij de groep uit het WIL-Project (12-24 jaar).

Tabel 6.4

Regressies van delinquent gedrag op sekse, leeftijd, intentie tot exploratie, binding aan ouders, binding aan vrienden, binding aan school en: hoofd- en interactie-effecten, 15-17 jarigen SG-1996

Model	1	2	3	4
<i>F</i>	72.1***	76.6***	33.3***	21.6***
<i>F</i> -Change	72.1***	67.2***	5.1***	.8
<i>R</i> ²	.15	.36	.40	.40
Sekse	-.78***	-.56***	-.55***	-.47***
Leeftijd
Intentie tot exploratie		.40***	.59***	.55***
Binding ouders		-.09**	-.13***	-.14**
Binding vrienden		.	-.09*	.
Binding school		-.15***	-.16***	-.20***
Sekse * Leeftijd			.	.
Leeftijd * Leeftijd			.	.
Sekse * Intentie tot exploratie			-.36***	-.36***
Sekse * Binding ouders			.	.
Sekse * Binding vrienden			.	.
Sekse * Binding school			.	.
Leeftijd * Intentie tot exploratie			.	.
Leeftijd * Binding ouders			.	.01*
Leeftijd * Binding vrienden			.	.
Leeftijd * Binding school			.	.
Sekse*Leeftijd*Intentie tot exploratie				.
Sekse* Leeftijd* Binding ouders				.
Sekse*Leeftijd*Binding vrienden				.
Sekse* Leeftijd* Binding school				.
Sekse* Leeftijd* Leeftijd				.
Leeftijd*Leeftijd*Intentie tot exploratie				.
Leeftijd*Leeftijd* Binding ouders				.
Leeftijd*Leeftijd*Binding vrienden				.
Leeftijd*Leeftijd*Binding school				.

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$, . = geen statistisch significant effect, R^2 = verklaarde variantie

Wanneer we naar de resultaten van model 3 in tabel 6.4 kijken blijkt dat ook bij de Sociaal Gedrag data jongens meer delinquent gedrag vertonen dan meisjes, $B = -.47$; $p < .001$. Zoals eerder gezegd, is er als gevolg van de geringe leeftijdsspreiding geen statistisch significant verschil in delinquent gedrag tussen de leeftijdsgroepen. Wat vervolgens opvalt is dat de binding aan vrienden hier negatief gerelateerd is aan delinquent gedrag, $B = -.09$; $p < .05$. De richting van de

invloed van de intentie tot exploratie, de binding aan ouders en de binding aan school op delinquent gedrag, is wel gelijk aan de WIL-resultaten. Meer intentie tot exploratie hangt samen met meer delinquent gedrag en meer binding hangt samen met minder delinquente gedragingen.

De verschillen tussen jongens en meisjes qua verklaarde variantie en sterkte van de effecten op delinquent gedrag zijn minimaal. Bij jongens wordt 29% van de variantie verklaard en bij meisjes 26%. Er is wel een verschil tussen jongens en meisjes in de sterkte van het effect van de intentie tot exploratie op delinquent gedrag. Het interactie-effect tussen sekse en de intentie tot exploratie is statistisch significant, $B = -.36$; $p < .001$. Dit wordt ook duidelijk uit de grootte van het effect van de intentie tot exploratie op delinquent gedrag bij afzonderlijke analyses voor jongens en meisjes. De samenhang tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag voor jongens, $B = .59$; $p < .001$, is sterker dan voor meisjes, $B = .24$; $p < .001$.

De gegevens van WIL 1991 en SG 1996 vergeleken

Uit de correlaties in paragraaf 6.1 blijkt dat het WIL-Project en het Sociaal Gedrag Project met name verschillen laten zien in de sterkte van de relatie tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag en tussen binding en delinquent gedrag, en niet wat betreft de richting van de verbanden tussen deze variabelen. Uit de tabellen 6.3 en 6.4 blijkt dat dit ook geldt wanneer de regressiemodellen van beide bronnen van informatie met elkaar worden vergeleken. De modellen zijn overigens niet helemaal gelijk, omdat er binnen de Sociaal Gedrag-data geen indicator voor de afkeuring van delinquent gedrag voorhanden is.

De verklaarde variantie bij de groep 15-17 jarige MAVO-scholieren is twee keer zo groot als bij de 12-24 jarigen uit het WIL-Project, namelijk 40%. Om te achterhalen waar dit verschil in verklaarde variantie uit voortkomt, zijn aanvullende regressieanalyses uitgevoerd op de groep van 15-17 jarige MAVO-scholieren van WIL-1991 en SG-1996. Hierbij is voor de vergelijkbaarheid zowel bij de analyse over de WIL-data als de Sociaal Gedrag-data de variabele afkeuring van delinquent gedrag weggelaten en de hoofd- en interactie-effecten met leeftijd. Het laatste vanwege de kleine leeftijdspreiding van de groepen. Wanneer de regressie-resultaten vergeleken worden, dan blijkt dat het verschil in verklaarde variantie even groot blijft (zie bijlage 3). Bij WIL-1991 wordt 21% van de variantie verklaard en bij Sociaal Gedrag 39%. Het verschil in verklarende kracht ligt dus blijkbaar niet aan de groepskenmerken. De invloed van

de manier waarop de intentie tot exploratie gemeten is kan echter wel een oorzaak zijn. Het hoofdeffect van exploratie bij Sociaal Gedrag is sterker, $B = .59$, $p < .001$, dan bij WIL-1991, waar $B = .37$ ($p < .001$). Bovendien is het interactie-effect van sekse met de intentie tot exploratie wel statistisch significant bij Sociaal gedrag, $B = -.34$; $p < .001$, maar niet bij WIL-1991, $B = -.03$; $p > .05$. Dit betekent dat bij de jongens van Sociaal Gedrag, de intentie tot exploratie in grotere mate positief samenhangt met delinquent gedrag dan bij de meisjes. Bij WIL is dit niet het geval. Mogelijke andere oorzaken van de verschillen in resultaten tussen WIL-1991 en Sociaal Gedrag, waaronder de verschillen in de delinquent gedrag schalen, zullen in de discussie besproken worden.

Als we de resultaten van deze twee datasets bezien, kan geconcludeerd worden dat de intentie tot exploratie en binding beide een unieke bijdrage leveren aan de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. Een grotere intentie tot exploratie hangt samen met meer delinquent gedrag en meer binding aan conventionele personen of instituties hangt samen met minder delinquent gedrag. De invloed van binding aan vrienden op delinquent gedrag is echter minder eenduidig. Bij de WIL-data hangt meer binding aan vrienden samen met meer delinquent gedrag bij de Sociaal Gedrag data juist met minder delinquent gedrag.

Zoals verondersteld is de unieke bijdrage van de intentie tot exploratie en binding aan de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie echter niet op elke leeftijd gelijk. De samenhang tussen de relatie exploratie (als indicator voor de intentie tot exploratie) en delinquent gedrag is het sterkst in de vroege adolescentie en neemt daarna lineair af bij de oudere leeftijdsgroepen. De negatieve relatie tussen binding aan ouders en delinquent gedrag is het sterkst in de vroege en midden-adolescentie en neemt af in de late adolescentie. Daarnaast blijkt dat de negatieve samenhang tussen de afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag zelf, in de midden-adolescentie sterker is dan in de vroege en late adolescentie. Gezien het resultaat in § 5.4, dat bij een groot deel van de jongeren de afkeuring van crimineel gedrag afneemt vanaf de vroege adolescentie, betekent dit in deze periode een sterkere samenhang met de toename in crimineel gedrag. Het effect dat meer binding aan vrienden positief samenhangt met meer delinquent gedrag is ook sterker in de midden-dan in de vroege - en late adolescentie.

- 6.4 Is er een causale relatie tussen de intentie tot exploratie en binding en delinquent gedrag van adolescenten en verandert deze relatie in de adolescentie: WIL 1991 en 1994

6.4.1 LISREL multigroep analyse: inleiding

In hoofdstuk 3 werd verondersteld dat de intentie tot exploratie en binding leiden tot verandering in delinquent gedrag. De voorafgaande paragrafen geven een beschrijving van de relatie tussen de intentie tot exploratie, de typen binding en delinquent gedrag. Dit is gebeurd met behulp van cross-sectionele gegevens uit WIL-1991 en van het Sociaal Gedrag Project uit 1996. Deze beschrijving van veranderingen in de adolescentie, heeft echter betrekking op verschillen tussen individuen en geeft daarom een indicatie van het verloop van de individuele ontwikkeling. Om de individuele ontwikkeling daadwerkelijk te onderzoeken, dat wil zeggen de verandering binnen het individu, zijn meerdere meetmomenten in de tijd noodzakelijk bij dezelfde individuen.

De hoofdvraag is hier, in welke mate de intentie tot exploratie en binding van invloed zijn op de mate van delinquent gedrag en of de richting en sterkte van deze invloed verandert in de adolescentie. Verondersteld wordt dat een toename van de intentie exploratie, vooral in de vroege adolescentie plaatsvindt. De hypothese is dat in deze periode van de vroege naar de midden-adolescentie een sterkere mate van intentie tot exploratie zal leiden tot meer delinquent gedrag. Daarnaast zijn er ook verschuivingen in aan wie de adolescent gebonden is en de sterkte van deze binding. Verondersteld wordt dat de binding aan conventionele personen of instituties met name een herstellende functie heeft als reactie op delinquent gedrag. De hypothese is dan ook dat in de periode van de midden- naar de late adolescentie een sterkere mate van binding aan conventionele personen of instituties leidt tot een afname van delinquent gedrag.

Er wordt in deze paragraaf getoetst in welke mate relatie-exploratie (als indicator voor de intentie tot exploratie) en de verschillende typen binding van invloed zijn op delinquent gedrag van adolescenten. Als controle op de richting van dit causale verband wordt ook getoetst of er een wederkerige invloed is: is delinquent gedrag ook van invloed op relatie-exploratie en/of binding? Leidraad voor de methode om bovenstaande vragen te beantwoorden is een artikel van Vuchinich, Bank, & Patterson, (1992) over de stabiliteit van anti-sociaal gedrag bij pre-adolescente jongens. Het LISREL 8 programma is gebruikt voor het

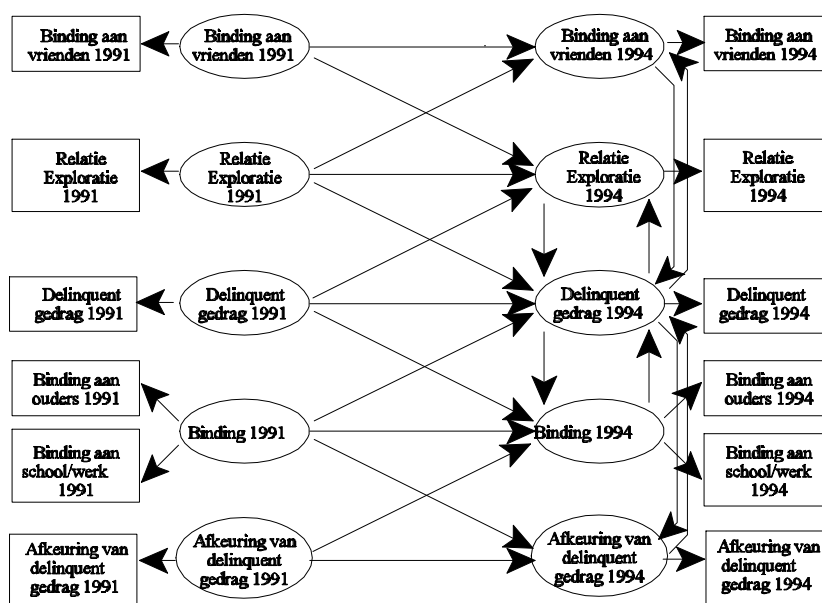
schatten van de structurele vergelijkingsmodellen (Jöreskog & Sörbom, 1993). Dwyer (1983, in Vuchinich, et al., 1992) stelt dat structurele vergelijkingsmodellen geschikt zijn voor het toetsen van wederkerige effecten en voor precieze metingen met meerdere indicatoren in longitudinale designs. De analyse die hier is uitgevoerd, wordt gebruikt voor het verklaren van de mate van delinquent gedrag in 1994, rekening houdend met de mate van relatie-exploratie, binding en delinquent gedrag in 1991 en is opgebouwd uit vier opeenvolgende stappen. De vier modellen die gedefinieerd worden, verschillen in de mate waarin korte- en/of lange termijn effecten van relatie exploratie en binding verantwoordelijk zijn voor het niveau van delinquent gedrag in 1994, naast uitsluitend de stabiliteit van delinquent gedrag.

Om het ontwikkelingsidee uit het theoretisch kader te toetsen, werd een multigroep-analyse met LISREL uitgevoerd met leeftijd als groepsvariabele. Hierbij kan in één analyse onderzocht worden of relatie exploratie, binding en delinquent gedrag anders met elkaar samenhangen op verschillende leeftijden. Idealiter zou hierbij elke leeftijd als groep geanalyseerd dienen te worden. Het probleem hierbij is echter dat voor het maken van een betrouwbare asymptotische covariantie matrix de groepsgrootte minimaal 200 moet zijn. Dit is niet meer het geval bij een indeling in dertien leeftijdsgroepen van de WIL-steekproef. Vandaar dat ervoor gekozen is de 12-24 jarigen in te delen in vier leeftijdsgroepen: 12-14 jarigen, 15-17 jarigen, 18-20 jarigen en 21-24 jarigen. De leeftijdsgrenzen van de vier groepen zijn gekozen, uitgaande van een indeling in de vroege, de midden- en de late adolescentie en tenslotte de jonge volwassenheid.

Omdat de hypothesen betrekking hebben op de ontwikkeling van de vroege naar de midden-adolescentie en de ontwikkeling van de midden- naar de late adolescentie, is vervolgens gekozen om een multigroep-analyse op alleen de twee jongste leeftijdsgroepen uit te voeren. De eerste groep laat namelijk de ontwikkeling zien van 12-14 jaar in 1991 naar 15-17 jaar in 1994 en de tweede groep van 15-17 jaar in 1991 naar 18-20 jaar in 1994.

In figuur 6.2 wordt het LISREL-model gepresenteerd met de verschillende geobserveerde en latente variabelen. De latente variabelen (binding aan vrienden, relatie-exploratie, delinquent gedrag en afkeuring van delinquent gedrag), worden geschat met één gelijknamige geobserveerde variabele/schaal als indicator. Dit heeft tot gevolg dat de error-varianties van deze latente variabelen op nul gezet worden. De latente variabele 'binding' heeft de geobserveerde variabelen binding aan ouders en binding aan school/werk als indicatoren. Omwille van de

overzichtelijkheid van de figuren 6.3 tot en met 6.10, worden bij de presentatie van deze structurele modellen alleen de latente - en niet meer de geobserveerde variabelen weergegeven. In bijlage 5 is een overzicht gegeven van de correlaties en covarianties van de geobserveerde variabelen.

Figuur 6.2. Lisrelmodel met de mogelijke causale relaties tussen relatie exploratie, binding, afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag

Om te achterhalen of er verschillende verklaringsmodellen zijn van delinquent gedrag tussen de leeftijdsgroepen, zijn de volgende stappen uitgevoerd. De eerste stap bestond uit het schatten van een zogenaamd geïsoleerd stabiliteitsmodel (zie figuur 6.3 en 6.4). Hierin werden alleen de stabiliteitspaden van relatie exploratie, de typen binding, de afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag tussen 1991 en 1994 opgenomen. Het is in feite een weergave van een ‘zuiver trekken-model’, waarin delinquent gedrag en de andere variabelen autonoom en dus onafhankelijk zijn van alle andere invloeden (Hertzog & Nesselroade, 1987 in Vuchinich et al., 1992). Dit model fungeert als het basis-model voor vergelijking met de daarop volgende alternatieve modellen, die wel de invloeden van andere variabelen op delinquent gedrag bevatten.

De tweede stap bestond uit het schatten van het “cross-lagged” stabiliteitsmodel. Hierin zijn naast de stabiliteitspaden tussen 1991 en 1994 ook

de invloeden van relatie exploratie 1991, de typen binding 1991 alsmede de afkeuring van delinquent gedrag op delinquent gedrag 1994 en de invloed van delinquent gedrag 1991 op relatie exploratie 1994, de typen binding 1994 alsmede de afkeuring van delinquent gedrag opgenomen (zie de figuren 6.5 en 6.6). Het is een toetsing van het lange-termijn causale effect van relatie exploratie en binding 1991 op delinquent gedrag 1994 en de wederkerige invloed van delinquent gedrag 1991 op relatie exploratie en binding 1994. Door de “fit-indices” en de effecten van het “cross-lagged” model met het geïsoleerd stabiliteitsmodel te vergelijken, kan vastgesteld worden of door de toevoeging van de verschillende “cross-lagged” paden het model beter past op de data. Daarnaast wordt ook duidelijk of er verschillen zijn tussen de leeftijdsgroepen en welke dit zijn.

De derde stap is het onderzoeken van het cross-sectionele stabiliteitsmodel (zie de figuren 6.7 en 6.8). Hierin zijn naast de stabiliteitspaden tussen 1991 en 1994 ook de cross-sectionele invloeden van relatie exploratie 1994, de typen binding 1994 alsmede de afkeuring van delinquent gedrag op delinquent gedrag 1994 opgenomen. Daarnaast is ook de invloed van delinquent gedrag 1994 op relatie exploratie 1994, de typen binding 1994, alsmede de afkeuring van delinquent gedrag opgenomen. Met dit model worden de korte-termijn wederkerige invloeden tussen de variabelen getoetst, ondanks de meting van de variabelen op hetzelfde moment. Vuchinich et al. (1992), stellen namelijk dat (volgens conventie; zie bijv. Dwyer, 1983, p. 397) in longitudinaal onderzoek het tijdsinterval van dit cross-sectionele causale effect voor anti-sociaal gedrag ligt binnen twee tot drie maanden. Deze cross-sectionele benadering staat verder ook toe dat er wederkerige effecten kunnen voorkomen (zie bijv. Dwyer, 1983).

De vierde en laatste stap in de analyse, de schatting van het definitieve stabiliteitsmodel, is te onderzoeken of er zowel lange- als korte-termijn effecten zijn op delinquent gedrag. Bij deze analyse worden alleen de statistisch significante paden uit de eerdere drie modellen opgenomen in het structurele vergelijkingsmodel. Aan de hand van de paden die statistisch significant zijn, kan vastgesteld worden welke variabelen een lange- of korte-termijn effect hebben op delinquent gedrag en welke omgekeerde invloed er is.

Vuchinich et al. (1992) stellen dat het wenselijk is om eerst een structureel model te schatten waarin alle mogelijke “cross-lagged” en cross-sectionele wederkerige effecten tegelijkertijd zijn opgenomen. Dit is statistisch gezien echter alleen mogelijk door instrumentele variabelen aan het model toe te voegen,

waarvan a priori uitsluitende assumpties gemaakt moeten worden (bijv. Dwyer, 1983). De instrumentele variabele mag slechts van invloed zijn op één latente variabele en mag geen enkel effect hebben op een andere wederkerige relatie. Deze controle is hier niet uitgevoerd, omdat een dergelijke variabele niet voorhanden was. Maar de huidige aanpak is volgens Vuchinich et al. (1992) een goede benadering, omdat er alleen een ernstige vertekening van het model optreedt wanneer de meeste “cross-lagged” en cross-sectionele effecten significant zijn en dat is hier niet het geval.

Door middel van de structurele vergelijkingsmodellen wordt geschat hoeveel variantie van de variabelen in 1994 wordt verklaard door het model. Het is echter mogelijk dat de residuen van twee verschillende latente variabelen gecorreleerd zijn. Dergelijke gecorreleerde residuen kunnen de schattingen van de effecten beïnvloeden (Dwyer, 1983, p. 395-397). Volgens Dwyer (1983) kan dit komen doordat een variabele die niet is opgenomen in de analyse beide latente variabelen beïnvloedt. In de structurele modellen kunnen deze correlaties opgespoord worden en vervolgens kan er voor gecorrigeerd worden. In de analyses hier is gecorrigeerd voor de aanwezigheid van statistisch significante correlaties tussen de residuen van de latente afhankelijke variabelen “binding 1994” en “afkeuring van delinquent gedrag 1994”. Verondersteld wordt dat er hier een derde variabele is, die van invloed is op beide latente variabelen, te weten de algemene normen en waarden die ouders en school overbrengen. Naast het laten correleren van de residuen van deze latente afhankelijke variabelen, worden ook de correlaties tussen de latente variabelen van 1991 geschat. Zo worden nauwkeuriger schattingen van de effecten op het tweede meetmoment verkregen (Vuchinich et al., 1992).

Bij de beschrijving van de resultaten van de structurele modellen zullen er verschillende “goodness of fit” indices gebruikt worden. Deze indices geven een indicatie hoe goed specifieke modellen passen op de data. De chi-kwadraat is een dergelijke index. Chi-kwadraat waarden met een $p > .05$ geven een goede fit weer. Deze maat is echter wel sterk afhankelijk van het aantal respondenten. Een aantal andere indices zijn daar niet of minder gevoelig voor, te weten: de root mean square error of approximation (RMSEA), de standardized root mean square residual (standardized RMR), de goodness of fit index (GFI), de non-normed fit index (NNFI) en de critical N (CN). Het model past goed op de data wanneer de RMSEA (Browne & Mels, 1990 in MacCallum & Hong, 1997) en de standardized RMR $\leq .05$ en wanneer GFI en NNFI $> .90$ (Green, 1992 in Rowe,

Vazsonyi & Flannery, 1994; Bentler & Bonnet, 1980 in Taris & Semin, 1997). De CN geeft weer bij welk aantal respondenten het significantie omslagpunt zit van het model. Een arbitraire grens is dat de fit goed is als de CN groter is dan 200 (Hoelter, 1983, in Vallerand, Fortier & Guay, 1997). De relatieve fit van het ene model ten opzichte van het andere kan getoetst worden door de chi-kwadraat (en het aantal vrijheidsgraden) van twee modellen met elkaar te vergelijken. Hierbij wordt getoetst of het ene model statistisch gezien beter past op de data dan het andere model. Als $p < .05$ bij de toets van het verschil in chi-kwadraat tussen de modellen, past het ene model beter dan het andere.

Omdat uit de schaalanalyses en de PRELIS-analyse bleek dat de delinquent gedrag schaal een niet-normale verdeling heeft, is de “asymptotically distribution free” methode (Jöreskog & Sörbom, 1989) gebruikt voor de multigroep-analyse. Dit betekent dat de matrices die gebruikt zijn als input voor de LISREL analyses, een asymptotische covariantie matrix en een covariantie matrix zijn, beide berekend met PRELIS. Om een betrouwbare χ^2 en parameterschattingen te krijgen is derhalve de “weighted least squares (WLS)” methode gebruikt. Voor het vergemakkelijken van de vergelijking van de parameter schattingen tussen de verschillende leeftijdsgroepen, is de LISREL “common metric standardized solution” gebruikt. In de figuren worden dus gestandaardiseerde effecten weergegeven, het significantie-niveau is minimaal .05 (tweezijdig getoetst).

6.4.2 LISREL multigroep analyse: geïsoleerd stabiliteitsmodel

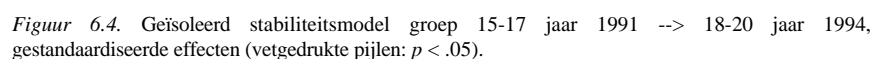
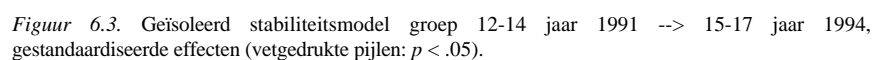
De vergelijking van de geïsoleerde stabiliteitsmodellen tussen de twee leeftijdsgroepen levert een aantal overeenkomsten en verschillen op (figuur 6.3 en 6.4). Bij beide groepen zijn alle stabiliteitseffecten statistisch significant (vetgedrukte pijlen, $p < .05$). Uit de grootte van de effecten blijkt dat het merendeel van de variabelen niet erg stabiel is tussen 1991 en 1994. Het delinquente gedrag en de andere variabelen zijn blijkbaar niet autonoom en dus afhankelijk van andere invloeden. Dit geldt overigens niet voor de binding van de groep 12-14 jarigen, ($\tilde{a} = .81$, $p < .05$). Deze mate van binding (aan ouders en school/werk) verandert blijkbaar weinig van de vroege naar de midden-adolescentie.

De relatie-exploratie bij de groep 12-14 jarigen is het minst stabiel, ($\tilde{a} = .23$, $p < .05$). Dit tegenover een effect van ($\tilde{a} = .39$, $p < .05$), bij de 15-17 jarige groep. Dit betekent dat de verandering in relatie-exploratie groter is van de vroege naar de midden-adolescentie dan van de midden- naar de late adolescentie.

De latente bindingsvariabele, zoals die geschat is door de binding aan ouders en aan school/werk, laat de meest stabiele effecten zien tussen 1991 en 1994. De verandering in deze binding is groter bij de groep 15-17 jarigen, ($\tilde{a} = .49$, $p < .05$), dan bij de groep 12-14 jarigen, ($\tilde{a} = .81$, $p < .05$).

De verschillen tussen de leeftijdsgroepen ten aanzien van de stabiliteitseffecten van delinquent gedrag, de binding aan vrienden en de afkeuring van delinquent gedrag, zijn minder groot. De lage stabiliteitseffecten betekenen dat de verandering tussen 1991 en 1994 voor deze variabelen groot is en dat ze ook afhankelijk zijn van andere invloeden.

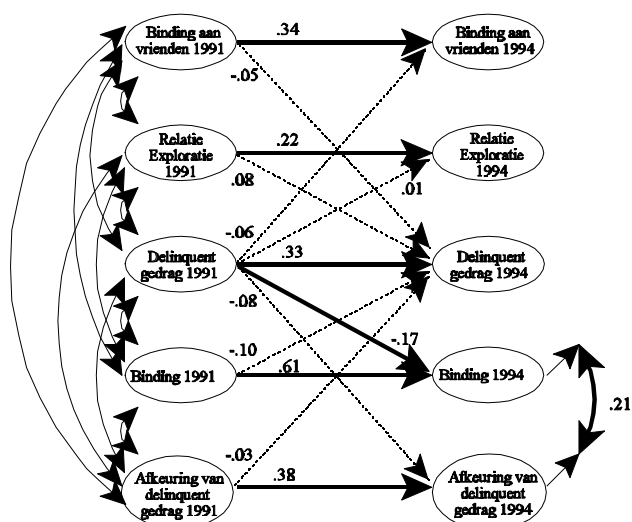
Er is geen verschil tussen de twee leeftijdsgroepen wat betreft de verklaarde variantie van delinquent gedrag ($R^2 = .11$). De verschillende fit-maten geven enigszins tegenstrijdige resultaten. De χ^2 (88, $N = 831$) = 185.25, $p < .001$, RMSEA = .05, standardized RMR = .17, GFI = .97, NNFI = .95 en CN = 545. Hieruit blijkt dat hetzelfde stabiliteitsmodel voor beide leeftijdsgroepen nog geen erg goede overall-fit oplevert. Dit is echter geen probleem voor het vaststellen van de relatieve fit van de overige nog te schatten modellen. Dit model dient slechts als basismodel.

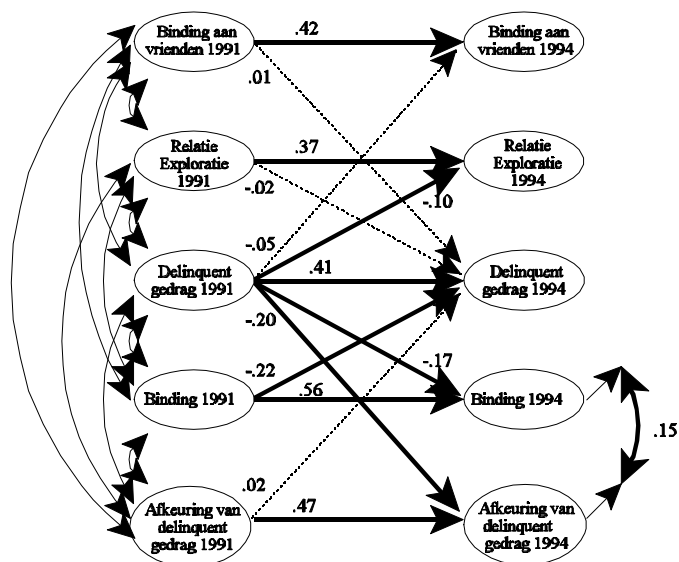
6.4.3 LISREL multigroep analyse: “cross-lagged” stabiliteitsmodel

De figuren 6.5 en 6.6 zijn een weergave van de resultaten van de “cross-lagged” stabiliteitsmodellen, ofwel de lange-termijn effecten. De vetgedrukte pijlen geven de statistisch significante paden weer ($p < .05$) en de gestippelde pijlen de (geschatte) niet significante paden.

Ook hier zijn bij beide groepen alle stabiliteitseffecten statistisch significant. Verder blijkt dat er duidelijke verschillen zijn tussen de twee leeftijdsgroepen waarin de “cross-lagged” paden statistisch significant zijn en die waarin dat niet het geval is. Relatie-exploratie 1991 en delinquent gedrag 1994 zijn in de vroege adolescentie (de groep 12-14 jarigen) niet statistisch significant gerelateerd, ($\tilde{a} = .08$, $p > .05$). Opvallend is het omgekeerde lange-termijn-effect bij de 15-17 jarige groep, van delinquent gedrag 1991 op relatie-exploratie 1994, ($\tilde{a} = -.10$, $p < .05$). Meer delinquent gedrag leidt bij deze groep tot minder relatie-exploratie. Voor beide leeftijdsgroepen geldt dat de binding aan vrienden niet van invloed is op delinquent gedrag. Er is ook geen omgekeerde invloed van delinquent gedrag op de binding aan vrienden. Het enige statistisch significante “cross-lagged” pad bij de jongste groep is van delinquent gedrag 1991 naar binding 1994, ($\tilde{a} = -.17$, $p < .05$). Meer delinquent gedrag in de vroege adolescentie leidt tot minder binding (aan ouders en school/werk) in de midden-adolescentie. Er is geen statistisch significant lange-termijn effect van binding 1991 op het delinquent gedrag in 1994 bij de 12-14 jarigen, ($\tilde{a} = -.10$, $p > .05$). Dit in tegenstelling tot de groep 15-17 jarigen waar dit wel het geval is, ($\tilde{a} = -.22$, $p < .05$). Bij deze leeftijdsgroep is er echter ook een omgekeerd lange termijn effect van delinquent gedrag op de binding, ($\tilde{a} = -.17$, $p < .05$). Een laatste verschil in lange-termijn effecten tussen de twee leeftijdsgroepen is het effect van delinquent gedrag op de afkeuring van delinquent gedrag. Meer delinquent gedrag leidt van de midden - naar de late adolescentie tot minder afkeuring van delinquent gedrag. De verklaarde varianties van delinquent gedrag verschillen duidelijk tussen beide leeftijdsgroepen, respectievelijk $R^2 = .13$ en $R^2 = .30$ voor de jongste en de oudste groep. Het “cross-lagged” model geeft dus een betere voorspelling van delinquent gedrag voor de verandering van de midden- naar de late adolescentie dan van de vroege naar de midden-adolescentie.

Figuur 6.5. Cross-lagged stabiliteitsmodel groep 12-14 jaar 1991 --> 15-17 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

Figuur 6.6. Cross-lagged stabiliteitsmodel groep 15-17 jaar 1991 --> 18-20 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

De fit-statistics van het “cross-lagged” model zijn niet zoveel beter dan die van het stabiliteitsmodel, $\chi^2 (72, N = 831) = 153.53, p < .001$, RMSEA = .05, standardized RMR = .08, GFI = .98, NNFI = .94 en CN = 556. De relatieve fit ten opzichte van dit stabiliteitsmodel is dan ook niet statistisch significant, $\chi^2 (16, N = 831) = 31.72, p > .05$. Hoewel er dus verschillende effecten gevonden zijn tussen de beide leeftijdsgroepen, is de overall-fit van het “cross-lagged” model nog niet goed.

6.4.4 LISREL multigroep analyse: cross-sectioneel stabiliteitsmodel

De figuren 6.7 en 6.8 zijn een weergave van de resultaten van de cross-sectionele stabiliteitsmodellen, ofwel de korte termijn effecten. Hier zijn de verschillen minder duidelijk tussen de twee leeftijdsgroepen dan bij de “cross-lagged” analyse. Er zijn echter ook maar weinig statistisch significante paden.

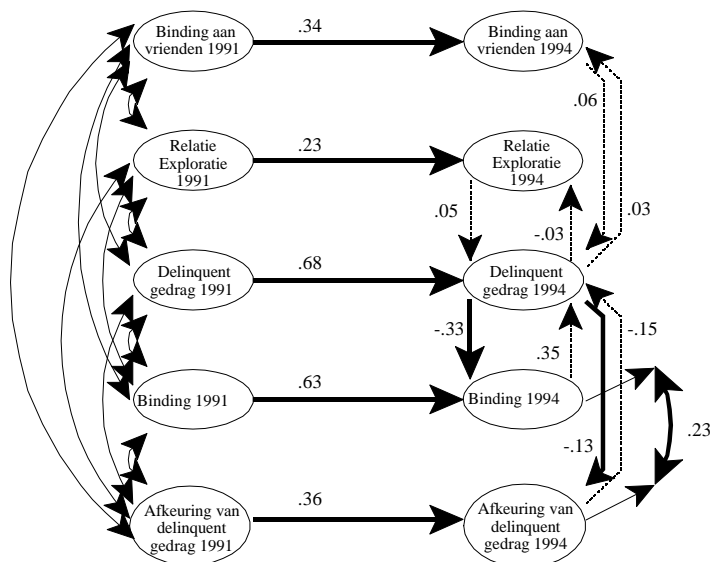
Wederom zijn bij beide groepen alle stabiliteitseffecten statistisch significant.

Het verband tussen relatie-exploratie en delinquent gedrag in de vroege adolescentie (de groep 12-14 jarigen) is ook hier op de korte termijn niet statistisch significant, $\hat{\alpha} = .05, p > .05$. Dit geldt ook voor de oudere leeftijdsgroep van 15-17 jarigen. Bij beide leeftijdsgroepen is er geen statistisch significante wederkerig invloed van delinquent gedrag op relatie-exploratie.

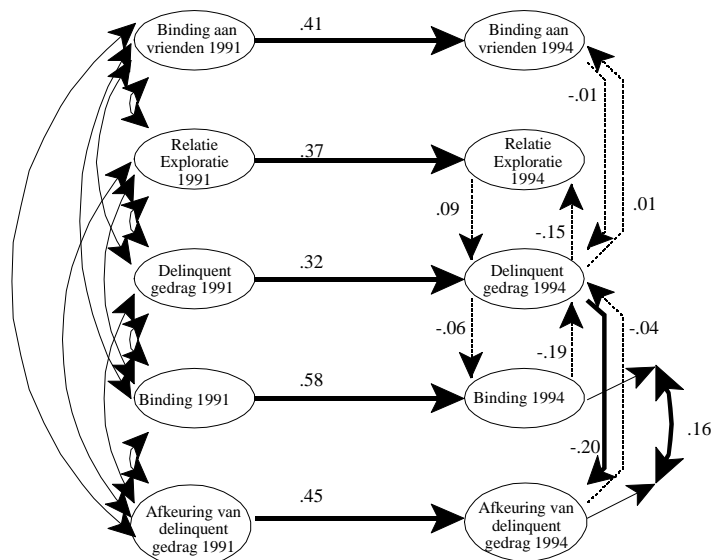
De binding aan vrienden is bij beide leeftijdsgroepen niet van invloed op delinquent gedrag, evenals de omgekeerde invloed van delinquent gedrag op de binding aan vrienden.

Net als bij de lange termijn effecten, is het enige statistisch significante cross-sectionele pad bij de jongste groep dat van delinquent gedrag 1994 naar binding 1994, $\hat{\alpha} = -.33, p < .05$. Meer delinquent gedrag in de vroege adolescentie leidt dus ook op de korte termijn, tot minder binding (aan ouders en school/werk) in de midden-adolescentie. Dit effect wordt niet bij de 15-17 jarige groep gevonden. Opvallend is dat er geen significant korte-termijn effect van binding 1994 op het delinquent gedrag in 1994 is, zowel bij de groep 12-14 als 15-17 jarigen.

Een laatste opvallend resultaat is het effect van delinquent gedrag op de afkeuring van delinquent gedrag. Dit effect is negatief en bij beide leeftijdsgroepen statistisch significant.

Figuur 6.7. Cross-sectioneel stabiliteitsmodel groep 12-14 jaar 1991 --> 15-17 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

Figuur 6.8. Cross-sectioneel stabiliteitsmodel groep 15-17 jaar 1991 --> 18-20 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

De verklaarde varianties van delinquent gedrag zijn voor de jongste en de oudste groep respectievelijk, 17% en 26%. Het cross-sectionele model geeft dus een iets betere voorspelling van delinquent gedrag op de korte termijn voor de verandering van de midden- naar de late adolescentie dan van de vroege - naar de midden-adolescentie.

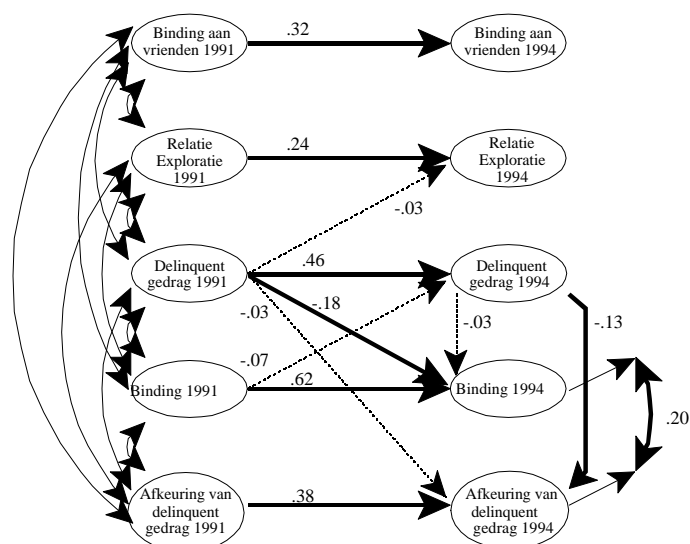
De fit statistics van het cross-sectioneel model zijn beter dan die van het stabiliteitsmodel, $\chi^2 (72, N = 831) = 138.96, p < .001$, RMSEA = .05, standardized RMR = .06, GFI = .98, NNFI = .95 en CN = 614. De relatieve fit ten opzichte van dit stabiliteitsmodel is dan ook statistisch significant, $\chi^2 (16, N = 831) = 46.29, p < .001$.

6.4.5 LISREL multigroep analyse: definitief stabiliteitsmodel

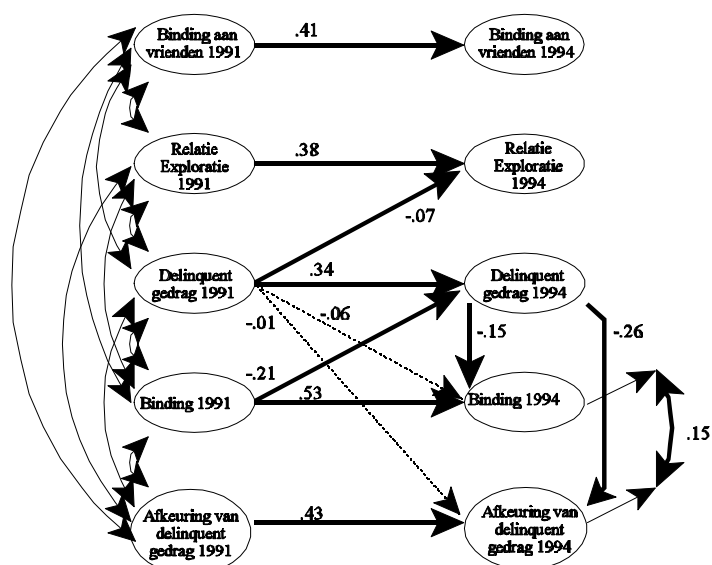
De laatste stap in de analyse is te onderzoeken welke lange- en/of korte termijn effecten er van of naar delinquent gedrag zijn. Hierbij worden alleen die paden in de analyse opgenomen die statistisch significant waren in de voorafgaande drie modellen. De resultaten van deze definitieve stabiliteitsmodellen voor de twee leeftijdsgroepen zijn in de figuren 6.9 en 6.10 weergegeven.

Bij beide leeftijdsgroepen zijn alle stabiliteitseffecten statistisch significant ($p < .05$). De mate van stabiliteit verschilt niet tussen de leeftijdsgroepen. De verschillen in grootte van de effecten zijn klein, ongeveer .10. Dit betekent dat de mate van verandering van de variabelen tussen 1991 en 1994 niet groter is van de vroege naar de midden-adolescentie dan van de midden- naar de late adolescentie. Het zegt echter niet of de richting van de verandering gelijk is bij beide leeftijdsgroepen, dat wil zeggen of er een toe- of afname is.

De lange-termijn invloed van delinquent gedrag op relatie-exploratie, verschilt tussen beide leeftijdsgroepen. Er is namelijk een klein negatief effect bij de oudste groep, ($\beta = -.07, p < .05$). In de overgang van de midden- naar de late adolescentie leidt een grotere mate van delinquent gedrag tot minder relatie-exploratie. Deze invloed is er niet in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie.

Figuur 6.9. Definitief stabiliteitsmodel groep 12-14 jaar 1991 --> 15-17 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

Figuur 6.10. Definitief stabiliteitsmodel groep 15-17 jaar 1991 --> 18-20 jaar 1994, gestandaardiseerde effecten (vetgedrukte pijlen: $p < .05$).

Een ander opvallend verschil tussen beide leeftijdsgroepen is de relatie tussen delinquent gedrag en binding (aan ouders en school/werk). Er is geen statistisch significante relatie bij de jongste groep van binding naar delinquent gedrag. Wel is er bij deze groep een omgekeerd lange-termijn effect, namelijk van delinquent gedrag 1991 naar binding 1994, $\tilde{a} = -.18$, $p < .05$. In de periode van de vroege - naar de midden adolescentie leidt een hogere mate van delinquent gedrag tot minder binding. Blijkbaar is in de periode van de vroege adolescentie naar de midden-adolescentie, verandering in binding niet verantwoordelijk voor de toename van delinquent gedrag.

Bij de oudere leeftijdsgroep is er wel een statistisch significant lange-termijn effect van binding op delinquent gedrag ($\tilde{a} = -.21$, $p < .05$). Dit ondersteunt het idee dat in de periode van de midden- naar de late adolescentie, binding aan conventionele personen of instituties herstellend of remmend werkt op delinquent gedrag. Op korte termijn is het causale verband echter omgekeerd, delinquent gedrag is van invloed op de mate van binding, $\hat{a} = -.14$, $p < .05$. De binding heeft dus zowel een directe als een indirecte invloed op zichzelf via delinquent gedrag. In de periode van de midden- naar de late adolescentie, leidt meer binding op langere termijn tot minder delinquent gedrag, wat op korte termijn leidt tot meer binding.

Een laatste opvallend resultaat is de richting van het causale verband tussen delinquent gedrag en afkeuring van delinquent gedrag. Voor beide leeftijdsgroepen geldt dat, op korte termijn, een hogere mate van delinquent gedrag leidt tot minder afkeuring van delinquent gedrag. De normen worden dus aangepast aan het gedrag in plaats van andersom.

De verklaarde variantie van delinquent gedrag is 16% bij de jongste en 25% bij de oudere groep. De overall fit statistics van het definitieve model zijn beter dan die van het stabiliteitsmodel, $\chi^2(76, N = 831) = 133.50$, $p < .001$, RMSEA = .04, standardized RMR = .05, GFI = .99, NNFI = .96 en CN = 669. De verbetering van de relatieve fit ten opzichte van dit stabiliteitsmodel is dan ook statistisch significant, $\chi^2(12, N = 831) = 51.75$, $p < .001$.

De algemene conclusie van deze paragraaf is dat het ontwikkelingsidee uit het theoretisch kader gedeeltelijk ondersteund wordt. Er zijn verschillende verklaringsmodellen voor delinquent gedrag voor de periode van de vroege naar de midden-adolescentie ten opzichte van de periode van de midden- naar de late adolescentie. De eerste hypothese, dat in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie relatie-exploratie leidt tot meer delinquent gedrag wordt niet

ondersteund. De binding aan vrienden, aan ouders, school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag zijn echter ook niet van invloed op delinquent gedrag in deze leeftijdsfase. De beste voorspeller van delinquent gedrag in de midden adolescentie is delinquent gedrag in de vroege adolescentie. Opvallend is dat er wel een omgekeerde invloed van delinquent gedrag is op de binding aan ouders en school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag. Een hoge mate van delinquent gedrag in de vroege adolescentie leidt tot minder binding aan ouders en school/werk in de midden adolescentie. In de periode van de midden-adolescentie geldt op de korte termijn eenzelfde causale relatie voor de invloed van delinquent gedrag op de afkeuring van delinquent gedrag.

De tweede hypothese, dat in de periode van de midden- naar de late adolescentie een sterkere mate van binding aan conventionele personen of instituties leidt tot een afname van delinquent gedrag, wordt wel ondersteund. Opmerkelijk is dat ook hier delinquent gedrag niet alleen gevolg, maar op korte termijn ook oorzaak is van binding aan ouders, school/werk en afkeuring van delinquent gedrag. Een lage mate van delinquent gedrag hangt op de korte termijn samen met meer binding en afkeuring van delinquent gedrag en een hoge mate van delinquent gedrag met minder binding en afkeuring van delinquent gedrag. Delinquent gedrag is daarnaast van de midden- naar de late adolescentie ook van invloed op relatie-exploratie. Een hogere mate van delinquent gedrag leidt tot minder relatie-exploratie.

6.5 Hoe hangt verandering in de intentie tot exploratie, de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag samen met verandering in delinquent gedrag: WIL 1991 en WIL 1994

Een alternatieve methode om te onderzoeken of er een causale relatie bestaat tussen de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag en of deze relatie verandert in de adolescentie, is het gebruik van verschillscores. Hierbij wordt getoetst of een verandering van de mate van de intentie tot exploratie en de typen binding samenhangt met een verandering in de mate van delinquent gedrag. Behalve dat de veronderstelling is dat delinquent gedrag kan variëren als functie van de intentie tot exploratie (hypothese 1, p. 91) is het ook mogelijk dat een toename van de intentie tot exploratie in de vroege adolescentie leidt tot een toename van delinquent gedrag in de midden adolescentie (vraag 3, p.91). En daarnaast dat een toename van binding aan conventionele personen en instituties

vanaf de midden-adolescentie leidt tot een afname van delinquent gedrag in de late adolescentie (vraag 4, p.91). Zoals in paragraaf 5.2.7 beschreven is, zijn de verschillcores gecategoriseerd in drie categorieën: toename, afname of gelijk blijven van de mate van de intentie tot exploratie, de typen binding of delinquent gedrag. De beste methode om de vragen te onderzoeken met deze gecategoriseerde variabelen is een logliniaire analyse, waarbij interactie-effecten worden opgenomen met leeftijd en sekse. Zo kan getoetst worden of de verschuivingen van de relatie tussen de intentie tot exploratie, de typen binding en delinquent gedrag in de adolescentie kloppen en of dit gelijk is voor jongens en meisjes. Doordat er vijfdimensionale interacties verkregen werden bij deze analyse ontstond hierbij helaas een probleem bij de interpretatie van de resultaten. De matrix van 702 cellen (intentie tot exploratie*binding*delinquent gedrag*leeftijd*sekse = $3*3*3*13*2$), was niet meer te interpreteren. Derhalve is er uiteindelijk voor gekozen de analysetechniek te vereenvoudigen en correlatie- en regressieanalyses met verschillcores uit te voeren. Bij deze analyses is gebruik gemaakt van de continue schalen van de verschillcores. De Δ scores (Δ = verandering) die gebruikt worden, zijn het verschil tussen de score op de variabele in 1991 en in 1994. Een positieve Δ score betekent een toename in de mate van de intentie tot exploratie, de typen binding of delinquent gedrag en een negatieve Δ score, een afname.

Voor de vergelijkbaarheid van de resultaten uit deze paragraaf met de LISREL-analyses zullen de analyses hier ook alleen plaatsvinden op de data van de twee jongste leeftijdsgroepen.

In tabel 6.7 worden de correlaties weergegeven tussen Δ relatie-exploratie, Δ binding en Δ delinquent gedrag, van de groepen 12-14 en 15-17 jarigen. De verandering in relatie-exploratie hangt bij beide leeftijdsgroepen niet of nauwelijks samen met de verandering in de overige variabelen. Opvallend maar overeenkomstig met de LISREL resultaten is de correlatie tussen Δ relatie-exploratie en Δ delinquent gedrag. Deze is niet zoals verwacht positief en statistisch significant bij de 12-14 jarige groep, maar bij de 15-17 jarige groep, $r = .10$, $p < .05$. Dit betekent dat van de midden- naar de late adolescentie een toename in relatie-exploratie samenhangt met een toename in delinquent gedrag en/of een afname in relatie-exploratie met een afname in delinquent gedrag.

De Δ binding aan ouders heeft, bij de groep 12-14 jarigen, een statistisch significante negatieve correlatie met Δ binding aan vrienden, $r = -.10$, $p < .05$.

Van de vroege naar de midden-adolescentie hangt een afname in de binding aan ouders dus samen met een toename in de binding aan vrienden en vice versa. De Δ binding aan ouders heeft bij beide leeftijdsgroepen een statistisch significante positieve correlatie met Δ binding aan school/werk en Δ afkeuring van delinquent gedrag. Een toename in de ene bindingsvariabele gaat dus samen met een toename in de andere en een afname met een afname. De Δ in afkeuring van delinquent gedrag is statistisch significant gecorreleerd met de verandering in delinquent gedrag. Deze correlatie is negatief en sterker bij de 15-17 jarige groep dan bij de 12-14 jarige groep. Een toename in de afkeuring van delinquent gedrag gaat samen met een afname in delinquent gedrag en een afname met een toename in delinquent gedrag.

Tabel 6.7

Correlaties tussen Δ relatie-exploratie, Δ binding, Δ afkeuring van delinquent gedrag en Δ delinquent gedrag 12-14 en 15-17 jarigen van WIL-1991 naar WIL-1994

		Δ Binding ouders	Δ Binding vrienden	Δ Binding school/werk	Δ Afkeuring van delinquent gedrag	Δ Delinquent gedrag
Δ Relatie-exploratie	12-14 jaar (n = 401)	.03	.07	.21**	.07	-.01
	15-17 jaar (n = 450)	-.05	.01	.01	.06	.10*
Δ Binding ouders	12-14 jaar		-.10*	.16**	.16**	-.05
	15-17 jaar		-.02	.24**	.16**	-.03
Δ Binding vrienden	12-14 jaar			.05	-.02	.02
	15-17 jaar			.09*	-.05	.07
Δ Binding school/werk	12-14 jaar				.09*	-.07
	15-17 jaar				.11*	.01
Δ Afkeuring van delinquent gedrag	12-14 jaar					-.10*
	15-17 jaar					-.24**

Δ = verandering, * = statistisch significante correlatie $p < .05$, ** =, $p < .01$ (1-zijdig getoetst)

6.6 Leidt verandering in de intentie tot exploratie, de typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag tot verandering in delinquent gedrag en wat is de relatie met leeftijd: WIL 1991 en 1994

Verondersteld wordt dat vanaf de vroege adolescentie er een toename van de intentie tot exploratie is en dat dit tot gevolg heeft dat het delinquent gedrag

toeneemt vanaf deze levensfase. De verklaring voor de daling van delinquent gedrag na de midden-adolescentie wordt gezocht in de corrigerende of herstellende werking van de binding aan conventionele personen of instituties. Dit als gevolg van de reacties van de omgeving en het daarmee samenhangende potentiële verlies voor de adolescent van binding aan deze personen of instituties. Dit betekent dat de relatieve invloed van de intentie tot exploratie en de typen binding op de toe- of afname van delinquent gedrag zal variëren in de adolescentie. Oftewel, tot de midden-adolescentie zal de invloed van de intentie tot exploratie op delinquent gedrag groter zijn dan die van binding. Daarna zal de remmende invloed van binding aan conventionele personen of instituties relatief sterker worden.

Door middel van regressie-analyse kan achterhaald worden wat de relatie is tussen Δ relatie-exploratie en Δ delinquent gedrag en Δ binding en Δ delinquent gedrag. Hierbij wordt ook duidelijk hoe goed veranderingen in de intentie tot exploratie en binding verandering in delinquent gedrag in de adolescentie verklaren. Er is een regressie-analyse uitgevoerd met leeftijd (met als categorieën de 12-14 en 15-17 jarige groep) en sekse als interactievariabelen. De methode van Friedrich (Aiken & West, 1991) is gebruikt om een geschikte gestandaardiseerde oplossing met interactietermen te krijgen.² Tabel 6.8 geeft de hoofd- en interactie-effecten weer van de regressie van Δ delinquent gedrag op sekse, leeftijd, Δ relatie-exploratie, Δ binding aan ouders, Δ binding aan vrienden, Δ binding aan school/werk en Δ afkeuring van delinquent gedrag. Er worden drie regressiemodellen weergegeven. In model 1 zijn alleen de hoofdeffecten van sekse en leeftijd opgenomen. Model 2 bevat alle hoofdeffecten van de onafhankelijke variabelen. Model 3 bevat vervolgens alle hoofdeffecten en de eerste-orde interacties met sekse en leeftijd. Met deze stapsgewijze analyse wordt getoetst of de toevoeging van hoofdeffecten en vervolgens interactie-effecten ook een statistisch significante verbetering van het model teweeg brengt. Op grond van het theoretisch kader werd verondersteld dat het derde model het beste zou passen. Verwacht werd namelijk dat een Δ relatie-exploratie en leeftijd en Δ binding en leeftijd samen verantwoordelijk zouden zijn voor de Δ in delinquent gedrag. Er

² Hierbij zijn eerst de verschilscores berekend van de verschillende variabelen. Vervolgens zijn deze variabelen gestandaardiseerd en is voor de interactietermen het kruisproduct genomen van deze gestandaardiseerde variabelen, met uitzondering van de variabele sekse en leeftijd, die als dummy-variabele zijn opgenomen. De *ongestandaardiseerde* oplossing van de analyse (de ruwe B's) geeft vervolgens de geschikte "gestandaardiseerde" oplossing voor de interpretatie van interactie-effecten (Aiken & West, 1991, p 44).

werd niet verwacht dat dit verschillend zou is voor jongens of meisjes. Verschil met de LISREL-analyses is dat de variabelen binding aan ouders en de binding aan school/werk niet zijn samengevoegd tot één bindingsvariabele. Dit kan van invloed zijn op de vergelijkbaarheid van de resultaten tussen beide analysemethoden.

Tabel 6.8

Regressies van Δ delinquent gedrag op sekse, leeftijd, Δ relatie-exploratie, Δ binding aan ouders, Δ binding aan vrienden, Δ binding aan school/werk en Δ afkeuring van delinquent gedrag: hoofd- en interactie-effecten WIL-1991/1994

Model	1	2	3
<i>F</i>	10.7***	7.35***	4.3***
<i>F-Change</i>	10.7***	5.9***	2.3**
<i>R</i> ²	.03	.06	.09
Sekse	.01	.02	-.18
Leeftijd	-.35***	-.30***	-.54***
Δ Relatie-exploratie		.	.
Δ Binding ouders		.	.
Δ Binding vrienden		.	.
Δ Binding school /werk		.	.
Δ Afkeuring van delinquent gedrag		-.18***	-.15*
Sekse * Leeftijd			.38*
Sekse * Δ Relatie-exploratie			.
Sekse * Δ Binding ouders			.
Sekse * Δ Binding vrienden			.
Sekse * Δ Binding school /werk			.
Sekse * Δ Afkeuring van delinquent gedrag			.
Leeftijd * Δ Relatie-exploratie			.
Leeftijd * Δ Binding ouders			.
Leeftijd * Δ Binding vrienden			.
Leeftijd * Δ Binding school /werk			.
Leeftijd * Δ Afkeuring van delinquent gedrag			-.18*

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$, . = geen statistisch significant effect, R^2 = verklaarde variantie

De *F*-waarden in tabel 6.8 laten zien dat de verklaarde varianties bij alle modellen statistisch significant groter zijn dan nul. De verklaarde varianties (R^2) van de modellen verschillen wel van elkaar maar zijn niet erg groot. Model 1 verklaart 3% van de variantie terwijl 9% van de totale variantie door model 3 verklaard wordt. De toevoeging van de eerste-orde interactie-effecten, model 3 ten opzichte van model 2, geeft een statistisch significante toename van de verklaarde variantie, $F\text{-Change} = 2.3$, $p < .01$. De verandering in R^2 van model 2

naar 3 is 3% en statistisch significant. Een vierde model, waarin ook tweede-orde interactie-effecten zijn opgenomen, om te toetsen of er verschillen zijn tussen de jongens en meisjes wat betreft de effecten met leeftijd, levert geen statistisch significante verbetering meer op van de verklaarde variantie. Omdat geen enkele tweede-orde interactie een statistisch significante voorspeller is van delinquent gedrag, zijn omwille van de overzichtelijkheid van tabel 6.8, deze resultaten niet meer gepresenteerd. Op grond van de eerder geformuleerde theoretische veronderstellingen en de voorafgaande resultaten kan geconcludeerd worden dat het derde model het beste past op de data. De invloed van Δ relatie-exploratie en de verandering in de verschillende typen binding en de afkeuring van delinquent gedrag op de verandering in delinquent gedrag, wordt dan ook besproken aan de hand van de resultaten van regressiemodel 3.

Er is geen significant hoofdeffect van sekse op Δ delinquent gedrag, $B = -.18$, $p > .05$. Dit betekent dat, voor de hele groep, de mate van verandering in delinquent gedrag tussen 1991 en 1994 niet verschilt tussen meisjes en jongens. Uit het statistisch significante interactie-effect van sekse*leeftijd, $B = .38$, $p < .05$, blijkt echter dat er een verschillend effect is van leeftijd op Δ delinquent gedrag tussen de jongens en meisjes. Uit de regressie-analyses die uitgevoerd zijn op jongens en meisjes apart, blijkt dat er wel een statistisch significant effect is van leeftijd op Δ delinquent gedrag bij de jongens, $B = -.49$, $p < .001$, maar niet bij de meisjes, $B = -.17$, $p > .05$. De verandering in delinquent gedrag van jongens is groter van de vroege naar de midden-adolescentie (groep 12-14 jarigen) dan van de midden- naar de late adolescentie (groep 15-17 jarigen).

Er wordt geen statistisch significant hoofdeffect gevonden tussen Δ relatie-exploratie en Δ delinquent gedrag. Dit geldt ook voor de hoofdeffecten van Δ binding aan ouders, Δ binding aan vrienden en Δ binding aan school/werk op Δ delinquent gedrag. Dit komt overeen met de veronderstelling dat deze effecten zouden verschillen tussen de twee leeftijdsgroepen. Dit wordt echter niet bevestigd door de resultaten, want alle eerste-orde interactie-effecten met leeftijd zijn niet statistisch significant. De enige variabele die een statistisch significante relatie heeft met Δ delinquent gedrag is de verandering in afkeuring van delinquent gedrag, $B = -.15$, $p < .05$. Een toename van deze binding hangt samen met een afname in delinquent gedrag en omgekeerd een afname van deze binding met een toename in delinquent gedrag. Dit hoofdeffect is niet de meest specifieke beschrijving van de relatie tussen beide variabelen, want er is namelijk een interactie-effect met leeftijd, $B = -.18$, $p < .05$. Uit de regressie-analyses over de

leeftijdsgroepen apart, blijkt dat er wel een negatieve statistisch significante relatie is tussen Δ afkeuring van delinquent gedrag en Δ delinquent gedrag voor de groep 15-17 jarigen, $B = -.28, p < .001$, maar niet voor de groep 12-14 jarigen.

In paragraaf 6.1 heb ik ten aanzien van de relatie tussen de verandering in de intentie tot exploratie, de bindingen en delinquent gedrag twee vragen gesteld. De resultaten van deze paragraaf leiden tot een ontkennend antwoord op vraag 3: een toename van relatie-exploratie in de vroege adolescentie hangt niet samen met een toename in delinquent gedrag. Ook de vierde vraag leidt grotendeels niet tot een bevestiging. De verandering in de binding aan ouders, vrienden en school/werk hangen niet samen met verandering in delinquent gedrag. Dit geldt wel voor verandering in de mate van afkeuring van delinquent gedrag. Van de midden- naar de late adolescentie gaat een toename van de afkeuring van delinquent gedrag samen met een afname in delinquent gedrag en een afname in de binding met een toename van delinquent gedrag. Uit de LISREL analyses is echter duidelijk geworden de afkeuring van delinquent gedrag wordt bepaald door het voorafgaande delinquente gedrag en niet andersom.

6.7 Conclusies

Uit de cross-sectionele analyses (de inter-individuele verandering), blijkt dat de intentie tot exploratie en binding beide een unieke bijdrage leveren aan de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. Meer intentie tot exploratie hangt samen met meer delinquent gedrag en meer binding aan conventionele personen of instituties en afkeuring van delinquent gedrag hangen samen met minder delinquent gedrag. De invloed van de binding aan vrienden is minder eenduidig. Bij de WIL-data hangt deze positief samen met crimineel gedrag en bij de Sociaal Gedrag data negatief.

De invloed van de intentie tot exploratie en binding op delinquent gedrag is in de adolescentie niet op elke leeftijd even sterk. Het effect dat meer intentie tot exploratie samenhangt met meer delinquent gedrag, is het sterkst in de vroege adolescentie en neemt daarna af bij de oudere leeftijdsgroepen. De negatieve relatie tussen binding aan ouders en delinquent gedrag is het sterkst in de vroege en midden-adolescentie. De negatieve relatie tussen afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag is sterker in de midden-adolescentie dan in de vroege en late adolescentie. De binding aan vrienden en delinquent gedrag zijn positief

aan elkaar gerelateerd en hoewel het een klein effect is, is dit sterker in de midden-adolescentie.

De voorgaande resultaten geven geen uitsluitsel over of er een werkelijk causaal verband tussen de variabelen. Om dit intra-individuele verband te achterhalen, zijn analyses noodzakelijk op meerdere metingen in de tijd bij dezelfde individuen. Uit de LISREL multigroep analyses blijkt dat er verschillen zijn in de verklaringsmodellen voor de twee leeftijdsgroepen van de vroege - naar de midden-adolescentie en de midden- naar de late adolescentie. De eerste hypothese in §6.1 (p.91) dat in de periode van de vroege - naar de midden-adolescentie relatie-exploratie (als indicator voor de intentie tot exploratie) samenhangt met meer delinquent gedrag, wordt niet ondersteund. De binding aan vrienden, aan ouders, school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag, zijn echter ook niet van invloed op delinquent gedrag in deze leeftijdsfase. Dit ondersteunt het vermoeden in hoofdstuk 3 dat binding geen verklaring biedt voor de typerende toename in crimineel gedrag vanaf de vroege adolescentie. Delinquent gedrag in de vroege adolescentie blijkt de beste voorspeller te zijn van delinquent gedrag in de midden-adolescentie. Een opvallend resultaat is de omgekeerde invloed van delinquent gedrag op de binding aan ouders, school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag. Een hoge mate van delinquent gedrag in de vroege adolescentie hangt samen met minder binding aan ouders en school/werk in de midden adolescentie en een lage mate van delinquent gedrag met meer van dit type binding. In de periode van de midden-adolescentie geldt op de korte termijn eenzelfde causale relatie voor de invloed van delinquent gedrag op de afkeuring van delinquent gedrag,

De tweede hypothese in § 6.1 (p.91) dat in de periode van de midden- naar de late adolescentie een sterkere mate van binding samenhangt met een afname van delinquent gedrag wordt wel ondersteund. Opmerkelijk is dat ook hier delinquent gedrag niet alleen gevolg, maar op korte termijn ook oorzaak is van binding aan ouders, school/werk en afkeuring van delinquent gedrag. Een lage mate van delinquent gedrag leidt op korte termijn tot meer binding en afkeuring van delinquent gedrag en een hoge mate van delinquent gedrag tot minder binding en afkeuring van delinquent gedrag. Delinquent gedrag is van de midden- naar de late adolescentie ook van invloed op relatie-exploratie. De negatieve relatie betekent dat een hogere mate van delinquent gedrag samenhangt met minder relatie-exploratie en een lagere mate van delinquent gedrag met meer relatie-exploratie.

De resultaten van de regressie-analyse met de verschillscores, geven een ontkennend antwoord op vraag 3 in §6.1 (p.91), een toename van relatie-exploratie in de vroege adolescentie hangt niet samen met een toename in delinquent gedrag. Daarnaast wordt er ook geen samenhang gevonden tussen de verandering in de binding aan ouders, vrienden en school/werk en verandering in delinquent gedrag. Ook het antwoord op vraag 4 in §6.1 is dus negatief. Dit geldt niet voor de verandering in de afkeuring van delinquent gedrag. Van de midden-naar de late adolescentie gaat een toename van de afkeuring van delinquent gedrag samen met een afname in delinquent gedrag en een afname van de afkeuring met een toename van delinquent gedrag. Zoals echter uit de LISREL analyses is gebleken, lijkt de verandering in delinquent gedrag van invloed te zijn op de afkeuring van delinquent gedrag en niet andersom.

7

Samenvatting, conclusies en discussie

7.1 Inleiding

De opbouw van dit hoofdstuk volgt in grote lijnen die van de overige hoofdstukken van dit boek. In ' 7.2 wordt het onderzochte probleem beschreven. Daarna volgt uitgaande van de probleemstelling en de sociale bindingstheorie een korte uiteenzetting van het aangepast theoretisch kader. In ' 7.3 worden vervolgens de belangrijkste resultaten per deelvraag behandeld. Hierbij wordt ook ingegaan op de mogelijke effecten van de methodologische beperkingen van deze studie. Naar aanleiding van deze resultaten wordt in ' 7.4 besproken wat de theoretische implicaties zijn voor de sociale bindingstheorie en het theoretische kader. Het laatste onderwerp van discussie is de verklaring van delinquent gedrag vanuit een ontwikkelingsperspectief. Tenslotte volgen in ' 7.6 enkele aanbevelingen voor verder onderzoek naar delinquent gedrag en wordt het hoofdstuk afgerond met enige praktische implicaties van het onderzoek.

7.2 Probleemstelling en theoretisch kader

Uit de criminologische literatuur blijkt dat het merendeel van de adolescenten ooit één of meerdere delicten heeft gepleegd. Het gaat dan over het algemeen om lichtere delicten, dat wil zeggen om kleine criminaliteit. Meestal gaat het om incidenteel gedrag: de meerderheid van de adolescenten stopt namelijk ook weer met het plegen

van delicten in de adolescentie. Moffit (1993) typeert de jongeren die beginnen en stoppen met het plegen van delicten in de adolescentiefase, als jongeren met adolescentie gelimiteerd delinquent gedrag. Een klein deel van de jongeren vertoont persistent crimineel gedrag. Daar gaat het in dit proefschrift niet over. In dit onderzoek wordt getracht een verklaring te geven voor die delinquentie die tot de adolescentie beperkt blijft. Kenmerkend voor het verloop van de prevalentie van delinquent gedrag in de adolescentie is, dat het aantal adolescenten dat zich delinquent gedraagt eerst toeneemt van de vroege- naar de midden-adolescentie en vervolgens weer afneemt van de midden- naar de late-adolescentie. De hoofdvraag van het onderzoek is: waarom is er vanaf de vroege adolescentie een toename van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt en hoe komt het dat dit aantal ook weer afneemt vanaf de midden-adolescentie?

Eén van de toonaangevende criminologische theorieën voor de verklaring van delinquent gedrag is de sociale bindingstheorie van Travis Hirschi (1969). Volgens deze theorie is de motivatie voor delinquent gedrag gelijk voor alle mensen. De vraag die Hirschi stelt is dan ook niet waarom mensen zich delinquent gedragen, maar waarom ze dat meestal niet doen. Hirschi veronderstelt dat bindingen remmend werken op delinquent gedrag. Individuen met sterke persoonlijke en/of institutionele bindingen zullen volgens hem zich niet snel delinquent gedragen omdat zij het risico lopen hierdoor deze bindingen te verliezen. Uit het overzicht van empirische studies naar de sociale bindingstheorie in hoofdstuk 2, blijkt dat deze theorie enkele serieuze problemen ondervindt. Het idee dat de binding aan personen en instituties van invloed is op delinquent gedrag blijkt vaak gesteund te worden. Echter, het lijkt erop dat de richting van de invloed (i.e. een remmende of stimulerende werking op delinquent gedrag), afhankelijk is van de conventionaliteit van aan wie of wat de adolescent gebonden is. De invloed van deviante leeftijdgenoten blijkt namelijk stimulerend te werken op het delinquente gedrag van jongeren. Daarnaast heeft de theorie geen antwoord op de verschillen in de verklaringskracht voor verschillende leeftijden in de adolescentie. Het lijkt er dus op dat in de sociale bindingstheorie geen plaats is voor ontwikkelings-gerelateerde fenomenen in de adolescentie en dat een meer adolescentie-specifieke theorie noodzakelijk is voor een adequate verklaring van delinquent gedrag van jongeren. Daarbinnen moet binding als controle-mechanisme wordt geïntegreerd. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat binding aan personen en instituties zowel remmend als stimulerend van invloed kan zijn op delinquent gedrag.

In hoofdstuk 3 wordt uiteengezet dat voor de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie een andere verklaring nodig is dan voor de afname vanaf de midden-adolescentie. De intentie tot exploratie zou de prevalentie-toename vanaf de vroege adolescentie moeten verklaren. De prevalentie-afname in de late adolescentie zou het gevolg moeten zijn van de remmende werking van binding aan conventionele personen of instituties. Gezamenlijk zijn deze intentie tot exploratie en binding verantwoordelijk voor de typische leeftijdscurve van delinquentie.

Om deze theoretische veronderstellingen te toetsen zijn twee bronnen van informatie gebruikt. Dit zijn het longitudinale onderzoeksproject Wendingen in de Levensloop (WIL) en het project Sociaal Gedrag (SG). De WIL-steekproef bestaat uit 3393 jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar. Van 1966 respondenten zijn gegevens van twee meetmomenten bruikbaar. Gezien het ontbreken van allochtone jongeren is de steekproef voor wat betreft de belangrijkste demografische kenmerken, alleen representatief voor de autochtone Nederlandse jeugd. De steekproef van het project Sociaal Gedrag, bestaat uit 1317 leerlingen uit de 4e klas van de MAVO-afdeling van scholengemeenschappen uit steden in Nederland met meer dan 100.000 inwoners. Deze steekproef bevat zowel allochtone als autochtone jongeren. Voor de vergelijkbaarheid met de resultaten van de WIL-steekproef zijn echter alleen de gegevens van de autochtone jongeren gebruikt in de analyses. Hier ging het om 852 jongeren in de leeftijd van 15-17 jaar.

7.3 Belangrijkste resultaten

7.3.1 Hoe ontwikkelen delinquent gedrag, de intentie tot exploratie, en de typen binding zich in de adolescentie?

Hoewel de maat voor delinquent gedrag uit het Sociaal Gedrag Project betrouwbaarder is dan die uit het WIL-project, zijn voor het onderzoek van de ontwikkeling van delinquent gedrag toch de gegevens uit de laatste dataset gebruikt. De reden hiervoor is dat de hypothesen alleen met deze dataset te toetsen zijn. De spreiding van de leeftijdsgroep bij de WIL steekproef bestrijkt namelijk de gehele adolescentie en bij de Sociaal Gedrag steekproef alleen de midden-adolescentie. Daarnaast zijn in de WIL steekproef intra-individuele veranderingen gemeten, wat het mogelijk maakt uitspraken te doen over mogelijke causale verbanden. Overigens geven de resultaten van de betrouwbaarheid en factor analyses over de WIL delinquent gedrag schaal geen aanleiding om te concluderen dat toetsend onderzoek onverantwoord zou zijn met deze gegevens.

Ondanks de beperking van de WIL delinquent gedrag schaal, vormen de resultaten ten aanzien van delinquent gedrag een bevestiging van het beeld uit de criminologische literatuur. Ongeveer 40% van de adolescenten pleegde één of meerdere delicten in het afgelopen jaar⁶, en \pm 75% heeft ooit een delict gepleegd. Meer jongens dan meisjes gedragen zich delinquent en ze plegen gemiddeld ook meer delicten. Dit geldt voor alle typen van delinquent gedrag. De percentuele en gemiddelde verschillen in delinquent gedrag tussen de sociale posities van de jongeren zijn verwaarloosbaar.

Hoe is het verloop van delinquent gedrag in de adolescentie?

Zoals verwacht blijkt uit de cross-sectionele analyses dat er een piek is van delinquent gedrag in de midden-adolescentie. Zowel het aantal jongeren dat betrokken is bij delicten, als het gemiddeld aantal delicten dat per jaar gepleegd wordt is het hoogst voor de jongeren van 15-18 jaar. De relatie tussen het gemiddeld aantal delicten met leeftijd is curvilineair. Dit geldt zowel voor jongens als voor meisjes. Deze gegevens zouden de suggestie kunnen wekken dat elke jongere rond het 15e jaar begint en rond het 18e jaar eindigt met delinquent gedrag. Uit de longitudinale analyses blijkt echter dat niet voor alle individuen geldt dat er alleen sprake is van een toename van delinquent gedrag in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie en een afname vanaf de midden-adolescentie. Wel blijkt het percentage adolescenten bij wie het delinquent gedrag toeneemt, het grootst in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie. Daarnaast blijkt ook dat het percentage adolescenten bij wie dit gedrag afneemt, het grootst is van de midden- naar de late adolescentie. Het percentage jongeren dat niets doet, neemt toe met leeftijd en het percentage jongeren dat zich stabiel delinquent gedraagt in de adolescentie blijft constant op ongeveer 8%. De resultaten ondersteunen het beeld uit de literatuur van de typerende toe- en afname van delinquent gedrag in de adolescentie.

Hoe is het verloop van de intentie tot exploratie in de adolescentie?

De veronderstelling is dat in de periode van de vroege - naar de midden-adolescentie de invloed van de intentie tot exploratie toeneemt. De resultaten van de cross-sectionele analyses ondersteunen dit. In het WIL-project is de variabele relatie exploratie gebruikt als indicator voor de intentie tot exploratie. Er is minder relatie-exploratie in de vroege - dan in de midden-adolescentie, en in de midden-adolescentie evenveel als in de late adolescentie. Uit de resultaten van de

longitudinale analyses, de intra-individuele verandering, blijkt echter dat niet bij alle adolescenten de relatie-exploratie op dezelfde wijze verloopt. Desondanks ondersteunen deze resultaten de veronderstelling dat vanaf de vroege adolescentie jongeren meer gaan exploreren op het gebied van relaties en dat dit vanaf de midden-adolescentie redelijk constant blijft. In de periode van de vroege naar de midden-adolescentie wordt het percentage adolescenten bij wie de relatie-exploratie toeneemt namelijk groter en het percentage bij wie de relatie-exploratie afneemt kleiner. De vraag is of deze toename in de intentie tot exploratie ook oorzaak is van de toename in crimineel gedrag vanaf de vroege adolescentie.

Hoe is het verloop van de typen binding in de adolescentie?

De Sociale bindingstheorie van Hirschi volgens, is er een onderscheid gemaakt in vier typen binding: de binding aan ouders, de binding aan vrienden, de binding aan school/werk en de afkeuring van delinquent gedrag. In navolging van vele criminologen in hun kritiek op de theorie van Hirschi, wordt voorts verondersteld dat de personen of instituties waaraan de adolescent gebonden is zowel conventioneel als onconventioneel zijn. De binding aan ouders en school/werk worden verondersteld conventioneel te zijn en remmend te werken op delinquent gedrag. Terwijl ook afkeuring van crimineel gedrag door de adolescent als een rem beschouwd wordt.

De invloed van vrienden kan al naar gelang gedrag en normen van deze vrienden zowel stimuleren als remmen. Voorts is de veronderstelling dat van de midden- naar de late adolescentie er een verschuiving is naar of een toename van de binding aan conventionele personen of instituties.

De vier typen binding ontwikkelen zich in de adolescentie op verschillende wijze. De resultaten suggereren dat er in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie een verschuiving plaatsvindt van aan -wie of wat- de adolescent gebonden is. Uit de cross-sectionele analyses blijkt dat de binding aan ouders sterker is in de vroege dan in de midden- en late adolescentie. De binding aan vrienden volgt het omgekeerde patroon: deze is sterker in de midden-adolescentie. De binding aan school/werk is nagenoeg constant in de adolescentie. De afkeuring van delinquent gedrag is het laagst in de midden-adolescentie.

Uit de longitudinale analyses blijkt dat niet alle adolescenten op dezelfde leeftijd een toe- of afname in de mate van binding hebben. Niettemin ondersteunen ook deze resultaten de verschuivingshypothese. Ook hier laten de binding aan ouders en de afkeuring van delinquent gedrag eenzelfde patroon zien van verandering, en

de binding aan vrienden en aan school/werk een tegenovergesteld patroon. Het percentage adolescenten waarvan de binding aan ouders afneemt is het grootst in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie. Het percentage adolescenten waarbij de binding aan ouders toeneemt, is groter in de late- dan in de midden-adolescentie. De afkeuring van delinquent gedrag laat eenzelfde patroon zien. Voor de binding aan vrienden en de binding aan school/werk is het percentage adolescenten waarvan de binding toeneemt, het grootst in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie. Het percentage adolescenten met een afname is het grootst van de midden- naar de late adolescentie. Voor alle typen binding geldt dat het percentage adolescenten waarvan de mate van binding gelijk blijft van 1991 naar 1994, groter is bij oudere adolescenten. Of deze veranderingen in de mate van binding aan conventionele en onconventionele personen of instituties oorzaak is voor de toe- en afname van delinquent gedrag in de adolescentie moet nu worden gezien.

7.3.2 Hoe hangen de intentie tot exploratie en de typen binding samen met delinquent gedrag en verandert dit gedurende de adolescentie?

Een eerste manier waarop de veronderstelde samenhang tussen het verloop van delinquent gedrag in de adolescentie en de overige variabelen is bekeken, is met behulp van cross-sectionele analyses, ofwel met een vergelijking tussen leeftijdsgroepen. Hieruit blijkt dat de intentie tot exploratie en de typen binding een unieke bijdrage leveren aan de verklaring van delinquent gedrag. Zowel uit de regressie-analyses met de WIL-data als die met de Sociaal Gedrag-data blijkt dat meer intentie tot exploratie samenhangt met meer delinquent gedrag en dat meer binding aan conventionele personen of instituties samenhangt met minder delinquent gedrag. De binding aan vrienden is of positief (WIL-steekproef) of niet (Sociaal gedrag steekproef) gerelateerd aan delinquent gedrag.

Zoals verwacht is de invloed van relatie-exploratie en binding op delinquent gedrag niet op elke leeftijd even sterk. Relatie-exploratie hangt het sterkst samen met delinquent gedrag in de vroege adolescentie. Deze samenhang is minder bij oudere leeftijdsgroepen. Dit ondersteunt het idee dat de intentie tot exploratie gerelateerd is aan de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie.

De veronderstelling dat binding aan conventionele personen of instituties herstellend of corrigerend werkt vanaf de midden-adolescentie, wordt gedeeltelijk ondersteund. De negatieve relatie tussen binding aan ouders en delinquent gedrag

is het sterkst in de vroege en midden-adolescentie, maar is ook in de late adolescentie negatief. De binding aan school/werk hangt ook negatief samen met delinquent gedrag. Dit effect is constant in de adolescentie. Bij de WIL-data zijn de binding aan vrienden en delinquent gedrag positief aan elkaar gerelateerd en hoewel het om een klein effect gaat, is dit sterker in de midden-adolescentie. De negatieve relatie tussen afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag is sterker in de midden-adolescentie dan in de vroege en late adolescentie. Omdat de afkeuring afneemt van de vroege - naar de midden-adolescentie betekent dit dat delinquent gedrag minder geremd wordt in de midden-adolescentie en dat de remmende werking daarna weer toeneemt.

7.3.3 Is er een causale relatie van de intentie tot exploratie en de typen binding naar delinquent gedrag van adolescenten?

Voorgaande resultaten geven geen uitsluitsel over de causale verbanden tussen de variabelen. Om deze verbanden tussen de intentie tot exploratie, de typen binding en delinquent gedrag te achterhalen, zijn analyses gebruikt op twee meetmomenten in de tijd. Dit was alleen mogelijk met de gegevens uit het onderzoek *Wendingen in de Levensloop*.

Uit de LISREL-analyses blijkt dat de eerste hypothese (' 6.1, p.91), dat *van de vroege naar de midden-adolescentie relatie-exploratie leidt tot meer delinquent gedrag*, verworpen moet worden. Hetzelfde resultaat vind ik met de regressie-analyse met verschillcores die zijn uitgevoerd ter beantwoording van vraag 3. Een toename van relatie-exploratie in de vroege adolescentie blijkt niet samen te hangen met een toename in delinquent gedrag. De binding aan ouders, aan school/werk, aan vrienden of de afkeuring van crimineel gedrag zijn echter ook niet de oorzaak van de karakteristieke toename van delinquent gedrag *van de vroege - naar de midden-adolescentie*. Er is wel een omgekeerd lange termijn effect (van 1991 naar 1994): meer delinquent gedrag leidt tot minder binding. Dit omgekeerde effect, maar dan op de korte termijn (in 1994), wordt ook gevonden voor de samenhang tussen delinquent gedrag en de afkeuring van delinquent gedrag. De normen worden blijkbaar aangepast aan het gedrag in de midden-adolescentie. Tussen de binding aan vrienden en delinquent gedrag, wordt geen causaal verband gevonden.

De tweede hypothese (' 6.1, p.91) dat *van de midden- naar de late adolescentie binding aan conventionele personen of instituties leidt tot minder delinquent gedrag*, wordt bevestigd voor de latente variabele binding (geschat door de variabelen binding aan ouders en school/werk). Op korte termijn, in de late

adolescentie, is er echter een omgekeerd effect: delinquent gedrag is van invloed op deze binding. Dus, van de *midden- naar de late adolescentie* leidt meer binding tot minder delinquent gedrag, wat vervolgens in de late adolescentie tot meer binding leidt. De LISREL-analyses tonen daarnaast een omgekeerd negatief verband aan tussen relatie-exploratie en delinquent gedrag. Meer delinquent gedrag leidt van de *midden- naar de late adolescentie* tot minder relatie-exploratie en minder delinquent gedrag tot meer relatie-exploratie.

Het antwoord op mijn vierde vraag is negatief. In de periode van de midden naar de late adolescentie hangt een toename in de binding aan conventionele personen of instituties niet samen met een afname in delinquent gedrag. De regressie-analyse met de verschillcores, laat geen samenhang zien tussen de verandering in de binding aan ouders, vrienden en school/werk en de verandering in delinquent gedrag. Blijkbaar kunnen de gevonden causale effecten niet worden toegeschreven aan een verandering in de binding maar wel aan het startniveau van de binding. Dit geldt wel voor verandering in de mate van afkeuring van delinquent gedrag. Van de *midden- naar de late adolescentie* gaat een toename van de afkeuring van delinquent gedrag samen met een afname van delinquent gedrag en een afname in de binding met een toename van delinquent gedrag. Uit de LISREL resultaten blijkt echter dat minder afkeuring van delinquent gedrag een gevolg lijkt te zijn van het voorafgaande delinquente gedrag en niet andersom.

7.3.4 Oorzaken van methodologische aard die een mogelijke verklaring vormen voor het al dan niet bevestigen van de hypothesen.

De resultaten van de cross-sectionele en de longitudinale analyses lijken elkaar tegen te spreken wat betreft het verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag. De cross-sectionele resultaten ondersteunen in het algemeen het veronderstelde positieve verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag bij vroege adolescenten. De longitudinale analyses laten echter geen verband meer zien tussen beide variabelen van de vroege - naar de midden-adolescentie. Er lijkt dus geen causaal verband te zijn tussen beide variabelen.

Is het voorafgaande nu een falsificatie van de hypothese dat de intentie tot exploratie leidt tot een toename van delinquent gedrag, of zijn er redenen van methodologische aard die een dergelijke inhoudelijke conclusie onmogelijk maken? Er zijn een aantal argumenten voor het laatste.

Eén van de opvallende verschillen in de resultaten van de twee bronnen van informatie is namelijk de sterkte van het verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag. Bij de WIL-data is dit verband minder sterk dan bij de Sociaal Gedrag-data. Dit zou kunnen liggen aan het feit dat relatie-exploratie een specifieke vorm van de intentie tot exploratie is. Van relatie-exploratie is bekend dat deze weliswaar toeneemt in de adolescentie, maar in sterkere mate bij meisjes dan bij jongens (Meeus & 't Hart, 1993). Delinquent gedrag daarentegen komt meer voor bij jongens dan meisjes en de toename vanaf de vroege adolescentie is ook sterker bij de jongens. De specifieke operationalisatie van de intentie tot exploratie in het WIL-project is derhalve een eerste reden waardoor het moeilijk is om het voorspelde verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag in de vroege adolescentie te vinden.

Een andere reden voor het verschil in sterkte van de verbanden tussen de (longitudinale) WIL-data en de Sociaal Gedrag-data kan het verschil in scheefheid van de delinquent gedrag schaal zijn. Ongeveer 60% van de WIL-jongeren heeft geen delicten gescoord op de WIL-schaal, terwijl 13% van de SG-jongeren niet scoorde op de SG-schaal. Dit illustreert dat de delinquent gedrag schaal van het WIL schever is dan die van het Sociaal Gedrag project. Omdat relatie-exploratie en de intentie tot exploratie niet scheef verdeeld zijn, is de kans op een sterk verband met delinquent gedrag daardoor bij de WIL-data kleiner. Nu valt hierover op te merken dat de steekproeven van beide datasets verschillen. Dit kan een oorzaak zijn van het verschil in scheefheid. In de eerst plaats valt de leeftijd van de steekproef van het Sociaal Gedrag namelijk precies samen met de piek in delinquent gedrag in de adolescentie. Dit terwijl de steekproef van het WIL de hele adolescentie bestrijkt. Daardoor bevat deze een grotere groep jongeren welke zich in het afgelopen jaar niet delinquent gedragen hebben. In de tweede plaats bestaat de steekproef in het Sociaal Gedrag alleen uit MAVO-scholieren en het WIL bevat scholieren van alle typen opleidingen en ook jongeren die niet (meer) naar school gaan. In de derde plaats is de steekproef van Sociaal Gedrag getrokken uit steden met meer dan 100.000 inwoners, terwijl het WIL een landelijke steekproef betrof, met inwoners uit alle typen steden en het platteland. Wanneer echter het delinquente gedrag van de groep 15-17 jarige MAVO-scholieren uit steden met meer dan 100.000 inwoners van het WIL-project vergeleken wordt met de SG-jongeren, blijft het verschil in scheefheid aanzienlijk. Nog steeds heeft ongeveer 43% van de 15-17 jarige MAVO-scholieren uit WIL-1991 zich niet delinquent gedragen. Dit blijft dus van invloed op de sterkte van de mogelijke verbanden.

Naast de scheefheid impliceert de lagere betrouwbaarheid van de delinquent gedrag schaal in het WIL dat er meer meetfouten in de schaal zitten. Dit heeft tot gevolg dat het moeilijker wordt om een sterk en significant verband te vinden met andere variabelen. Wanneer echter de regressie-analyses tussen WIL-1991 en Sociaal Gedrag vergeleken worden, dan blijkt dat met name de sterkte van het effect van de intentie tot exploratie verschilt (zie bijlage 2). Bij de regressie analyses op de groepen 15-17 jarige MAVO-scholieren uit beide datasets blijkt dat de verklaarde variantie in de Sociaal Gedrag steekproef twee keer zo groot blijft als die in de WIL steekproef.

De onbetrouwbaarheid van verschillcores is een andere methodologische reden voor het niet vinden van een longitudinaal verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag. Het probleem bij het operationaliseren van theoretische concepten is dat dit altijd een bepaalde onzuiverheid met zich meebrengt in de vorm van meetfouten. Wanneer een verschillcore berekend wordt van een variabele die twee keer is gemeten in de tijd, dan wordt het aandeel van de meetfouten groter en is er slechts een klein deel zuivere verandering. De relatief grote onbetrouwbaarheid van de verschillcores maakt het problematisch om (sterke) verbanden te vinden. Dit betekent dat het niet vinden van een verband tussen bijvoorbeeld de verandering in relatie-exploratie en de verandering in delinquent gedrag (de regressie met de verschillcores) een gevolg kan zijn van de meetfout in de verschillcores. Aan de andere kant kunnen deze meetfouten ook resulteren in een verschil, terwijl er in werkelijkheid geen verschil is.

De relatief lange periode tussen de twee meetmomenten kan een laatste methodologische reden zijn waarom er geen longitudinale verband gevonden wordt met de LISREL-analyses. Er zat namelijk drie jaar tussen de meetmomenten, terwijl het plausibel is te veronderstellen dat veel effecten op kortere termijn werken. Dit effect op korte termijn van relatie-exploratie op delinquent gedrag is weliswaar getoetst, maar weerspiegelde niet de veronderstelde relatie tussen beide variabelen in de periode van de vroege adolescentie. Deze korte-termijn-toetsing had namelijk betrekking op de jongeren in de midden- en late adolescentie.

Deze redenen van methodologische aard suggereren dat het te vroeg lijkt om de veronderstelling te verwerpen van de intentie tot exploratie als oorzaak van de toename vanaf de vroege adolescentie van het aantal delinquente jongeren. Uiteraard kan het ook zijn dat er werkelijk geen causaal verband is. Een alternatieve verklaring voor het verschil tussen de cross-sectionele en de longitudinale resultaten kan namelijk zijn dat een andere variabele

verantwoordelijk is voor het verband tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag. Omdat er van de vroege naar de midden-adolescentie geen causaal verband wordt gevonden tussen beide variabelen, kan dit betekenen dat zowel de intentie tot exploratie als delinquent gedrag beide afhankelijk kunnen zijn van een derde variabele. Ofwel dat er sprake is van een schijnrelatie. Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de situationele omstandigheden in de vroege adolescentie maken dat er een toename is in de intentie tot exploratie en in delinquent gedrag. Jongeren zijn vanaf de vroege adolescentie namelijk steeds meer aanwezig in de publieke ruimte, waar minder formele en directe controle op hun gedrag plaatsvindt. Dit kan leiden tot een gelijktijdige toename van de scores op beide variabelen.

Deze voorgaande methodologische redenen kunnen ook een oorzaak zijn van het al dan niet ontbreken van een causale relatie tussen binding en delinquent gedrag in de adolescentie.

De verschillen in operationalisaties van de bindingsvariabelen tussen beide datasets geven echter geen aanleiding voor het niet vinden van longitudinale effecten vanaf de vroege, of midden - adolescentie. Dit geldt ook voor de scheefheid en de lagere betrouwbaarheid van de delinquent gedrag schaal bij de WIL steekproef. De sterkte en het teken van de bindingseffecten verschillen namelijk nauwelijks van elkaar tussen beide steekproeven. Dit is het geval bij de vergelijking van de 15-17 jarige MAVO-scholieren van het WIL-project met de SG-jongeren (zie bijlage 2). Bovendien zijn er zelfs geen verschillen van betekenis als er niet gecorrigeerd wordt voor de eerder genoemde verschillen tussen de steekproeven. Dus, wanneer de effecten van de regressie-analyses in de tabellen 6.3 en 6.4 in hoofdstuk 6 met elkaar vergeleken worden. Een uitzondering hierop vormt de binding aan vrienden. Hier is niet zozeer de sterkte van het effect dat verschilt tussen beide datasets maar wel de richting. Bij de WIL steekproef wordt er een klein positief effect gevonden en bij de Sociaal Gedrag steekproef een klein negatief effect. Een verschil in de operationalisaties lijkt geen verklaring te bieden omdat de inhoud van de items veel gelijkenis vertoont. Het verschil in teken tussen de steekproeven, is echter geen reden dat vanaf de vroege adolescentie de toename in delinquent gedrag niet verklaard zou kunnen worden in de WIL steekproef. Het positieve effect, en daarmee de potentiële stimulerende invloed van binding aan vrienden op delinquentie wordt namelijk hier gevonden.

Een andere reden wat het problematisch maakt om (sterke) verbanden te vinden tussen binding en delinquent gedrag is de onbetrouwbaarheid van de verschillcores. Het niet vinden van een verband tussen de verandering in binding en de verandering in delinquent gedrag (de regressie met de verschillcores) kan dan een gevolg zijn van de meetfout in de verschillcores. Dat er desondanks wel een negatief verband wordt gevonden tussen de afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag zou ook het gevolg kunnen zijn van dat de meetfouten resulteren in een verschil, terwijl er in werkelijkheid geen verschil is. Omdat beide variabelen direct of indirect betrekking hebben op delinquent gedrag kunnen deze meetfouten namelijk gecorreleerd zijn.

Een laatste methodologische reden voor het ontbreken van een longitudinale verband met de LISREL-analyses is de tijd van drie jaar tussen de twee meetmomenten. Ook hier is het plausibel te veronderstellen dat veel effecten van binding op delinquent gedrag of omgekeerd op de kortere termijn werken. Deze korte termijn effecten zijn echter alleen getoetst in de midden- en de late adolescentie. In tegenstelling tot de intentie tot exploratie werden deze effecten hier ook gevonden. In de periode van de vroege adolescentie kon de mogelijke (korte termijn) causale relatie tussen binding en delinquent gedrag niet getoetst worden.

Net als bij de intentie tot exploratie zijn er voor het vinden van verbanden tussen binding en delinquent gedrag methodologische beperkingen. Deze verhinderen hier echter niet dat er in de LISREL-analyses wel significante effecten gevonden worden. Vooralsnog leidt dit tot de conclusie dat de oorzaak van de karakteristieke toename in delinquent gedrag van de vroege naar de midden-adolescentie niet verklaard lijkt te worden door een lage mate van binding aan conventionele personen of instituties of een gebrek aan afkeuring van delinquent gedrag. De binding aan (mogelijk onconventionele) vrienden, biedt ook geen verklaring voor deze toename in delinquent gedrag. Vanaf de midden-adolescentie werkt binding (geschat met de variabelen binding aan ouders en school/werk) wel herstellend of remmend op delinquent gedrag. Het effect van binding aan conventionele personen of instituties biedt dus wel een verklaring voor de afname van delinquent gedrag na de midden-adolescentie.

Het antwoord op de vragen 3 en 4 in ' 6.1 (p. 91) ten aanzien van samenhang tussen veranderingen in de intentie tot exploratie, binding en delinquent gedrag, is negatief.

7.4 Discussie

Inleiding

De doelstelling van dit proefschrift is een verklaring te vinden voor het gegeven dat er vanaf de vroege adolescentie een toename is van het aantal jongeren dat zich delinquent gedraagt en vanaf de midden-adolescentie een afname. Het gaat hierbij om de lichtere delicten, de zogenaamde kleine criminaliteit en het is meestal incidenteel gedrag. De gedachte is dat dit delinquent gedrag specifiek is voor de adolescentie als ontwikkelingsfase in het leven. Dit verband tussen de adolescentie als ontwikkelingsfase en delinquent gedrag wordt ook vaak verondersteld (Tolan, 1988; Moffit, 1997; Jang, 1999). Voor de verklaring van dit gedrag is een ontwikkelingsperspectief vanuit een jeugdtheoretisch kader dan noodzakelijk. De veronderstelling is dat de intentie tot exploratie en binding gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de typische leeftijdscurve van delinquentie. De intentie tot exploratie zou de prevalentie-toename vanaf de vroege adolescentie kunnen verklaren. En de prevalentie-afname in de late adolescentie zou het gevolg zijn van de remmende werking van binding aan conventionele personen of instituties. In deze paragraaf bespreek ik de theoretische consequenties van de onderzoeksresultaten.

Intentie tot exploratie

De huidige resultaten ondersteunen niet de idee dat de intentie tot exploratie een causale verklaring biedt voor de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie. Er zijn in '7.3 echter wel enkele methodologische redenen genoemd die dat resultaat kunnen verklaren. Met name de specifieke operationalisatie van de intentie tot exploratie in WIL lijkt een belangrijke oorzaak voor het niet vinden van het verband met delinquent gedrag. Het lijkt daarom te vroeg om het idee te verwerpen dat de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie het gevolg is van de intentie tot exploratie.

Binding aan vrienden

De resultaten van dit onderzoek lijken de kritiek van onder andere Agnew (1985), Bruinsma (1985), Gardner & Shoemaker (1989), Shoemaker (1994), Evans e.a. (1996) en Weerman (1998) over de invloed van leeftijdgenoten op Hirschi's these te bevestigen.

In hoofdstuk 2 blijkt dat de binding aan (deviante) vrienden veelal positief is gerelateerd aan delinquent gedrag in plaats van negatief, zoals op basis van Hirschi

veronderstelt zou kunnen worden. Ook Junger (1990) vindt een positieve relatie tussen delinquente vrienden en delinquent gedrag. Nemen we de modificaties die onder andere Weerman (1998) voorstelt serieus, namelijk dat de richting van het effect van binding afhangt van de conventionaliteit van anderen, dan zou de invloed van de binding aan deviante vrienden een alternatieve verklaring zijn voor de toename van delinquent gedrag van de vroege - naar de midden-adolescentie. Dit zou het verklaringsmechanisme van de intentie tot exploratie overbodig maken. De regressie -analyse over de Sociaal Gedrag data laat echter een negatief verband zien tussen de binding aan vrienden en delinquent gedrag. Meer binding hangt daar dus samen met minder delinquent gedrag. Dit komt overeen met resultaten van Rankin (1976), Thompson (1984) & Junger-Tas (1992). Omdat de binding aan leeftijdgenoten in de midden-adolescentie toeneemt (Thornberry, 1987; Jang, 1999, Helsen e.a. 2000) kan dit geen verklaring zijn voor de toename in delinquent gedrag. De richting van de invloed van leeftijdgenoten of vrienden is echter niet eenduidig. Uit de regressie-analyse over de WIL-data blijkt namelijk dat de binding aan vrienden wel positief samenhangt met delinquent gedrag en dat deze invloed sterker is in de midden-adolescentie, dan in de vroege- en late adolescentie. De longitudinale analyses, laten echter geen causaal verband tussen beide variabelen zien. De potentiële stimulerende invloed van de binding aan deviante vrienden biedt geen verklaring van de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie. En de potentiële remmende invloed van conventionele vrienden biedt ook geen verklaring voor de afname in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie.

De relatief lange periode van 3 jaar tussen de meetmomenten heeft het wellicht moeilijk gemaakt om eenduidige relaties te vinden. Daarnaast kon er in dit onderzoek geen empirisch onderscheid gemaakt worden tussen deviante en conventionele leeftijdgenoten waardoor de invloed hiervan niet naar voren kon komen. Uit het onderzoek van Junger (1990) blijkt dit onderscheid wel van belang kan zijn. Zij vindt namelijk dat de binding aan vrienden in het algemeen geen verband vertoont met delinquent gedrag maar dat de binding aan deviante vrienden wel positief gerelateerd is aan delinquent gedrag.

Er kan daarentegen ook een theoretische methodologische verklaring zijn voor het feit dat er cross-sectioneel wel een positieve samenhang is maar dat er geen causaal verband is. Of zoals Hirschi en Gottfredson (1990) stellen >aking up with delinquent peers is another example of an event without causal significance= (p. 251). De correlatie tussen beide variabelen is een gevolg van een spuriëuze causale relatie (In Wright, Caspi, Moffit, & Silva, 1999). Er kan namelijk een gelijktijdige

toename in delinquent gedrag en binding aan vrienden zijn van de vroege- naar de midden-adolescentie als gevolg van een andere derde variabele. Hirschi en Gottfredson zoeken de derde variabele in de zelfcontrole van het individu. Een andere verklaring voor de gelijktijdige toename in zowel delinquent gedrag als de binding aan vrienden zou ook kunnen zijn dat jongeren als gevolg van ontwikkeling meer gaan verkennen in de publieke ruimte, elkaar daar tegen komen en sterkere banden aangaan met elkaar. De binding aan vrienden is dan niet de oorzaak van de toename in delinquent gedrag maar kan vervolgens wel versterkend werken op de aard van het gedrag van de adolescent. Het feit dat zowel de adolescent als zijn of haar leeftijdgenoten dezelfde fase van ontwikkeling doormaken en om moeten gaan met dezelfde ontwikkelingstaken kan dan een verklaring zijn voor de positieve relatie tussen beide variabelen.

Hoewel er enkele redenen zijn welke het trekken van harde conclusies lastig maakt, bieden de resultaten van dit onderzoek geen ondersteuning voor de hypothese dat de binding aan onconventionele vrienden een verklaring biedt voor de toename in delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie, of de binding aan conventionele vrienden voor de afname in delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie.

Belief

Belief heeft altijd een aparte plaats ingenomen binnen de sociale bindingstheorie. In dit onderzoek is belief geoperationaliseerd als de afkeuring van delinquent gedrag door de adolescent. Hirschi (1969) veronderstelt dat een gebrek aan afkeuring van delinquent gedrag de kans op delinquent gedrag groter maakt. Bruinsma (1985) veronderstelt dit ook maar stelt dat de mate van afkeuring door de adolescent afhankelijk is van bijvoorbeeld de conventionaliteit van de ouders. Naast het debat over de relatie tussen de bindingselementen onderling is een ander discussiepunt de causale richting van het verband tussen de afkeuring en het criminele gedrag. De idee is dat delinquente attitudes zowel een oorzaak als een gevolg van delinquent gedrag zijn (Zhang e.a, 1997, Thornberry, 1987). Thornberry (1987) veronderstelt daarnaast dat de wederzijdse invloed meer bij oudere adolescenten voorkomt of volwassenen, en dat bij vroege adolescenten delinquente attitudes het gevolg zijn van gedrag. Landsheer en 't Hart (1999) vinden een significant interactie-effect tussen leeftijd en attitude met betrekking tot delinquent gedrag. De positieve samenhang tussen delinquente attitudes en delinquent gedrag is het sterkst in de midden-adolescentie. Deze samenhang geldt echter met name

voor de permissiviteit ten aanzien van geweld. Bovendien geeft dit leeftijdseffect geen uitsluitsel over de causale richting van de relatie.

De causale richting kan alleen bepaald worden in longitudinaal onderzoek. Een voorbeeld van dergelijk onderzoek is Zhang e.a. (1997). Zij onderzoeken de causale richting tussen delinquente attitudes en delinquent gedrag en gaan bovendien na of deze richting verschilt in de adolescentie. Zij concluderen dat leeftijd een essentiële rol speelt in de wederzijdse invloed van delinquente attitudes op gedrag bij de onderzochte jongens van 7 tot 16 jaar. Een eerste conclusie is dat het effect van delinquent gedrag op attitudes stabiel aanwezig is in de adolescentie. Het effect van delinquente attitudes op gedrag daarentegen wisselde sterk met leeftijd. Bij de 7-10 jarige jongens was het effect kleiner dan het effect van gedrag op attitudes, bij de 10-12 jarige jongens was het attitude-effect twee keer zo groot als het gedragseffect en bij de 13-16 jarige jongens waren de effecten even sterk.

Het onderhavige onderzoek maakt gebruik van twee meetmomenten in het WIL en maakt het daarom mogelijk om causale richting te onderzoeken. De resultaten van de LISREL-analyses over de WIL-data laten zien dat de relatie tussen delinquent gedrag en de afkeuring van delinquent gedrag negatief is, maar dat de causale richting omgekeerd is wat volgens de sociale bindingstheorie verwacht moest worden. De mate van delinquent gedrag bepaalt de mate van afkeuring van delinquent gedrag, en niet omgekeerd. Dit is zowel in de midden- als in de late adolescentie het geval. Dit komt overeen met resultaten uit een longitudinale studie van Nijboer (1997) waarin hij jongeren van het 12 tot en met 17 jaar jaarlijks ondervraagd heeft. Hij concludeert dat zowel delinquentie als wetsopvattingen (zoals hij *belief*-geoperationaliseerd heeft) hun eigen, gedeeltelijk met leeftijd samenhangende, ontwikkeling kennen. Specifieker dat in de latere rondes (*in de midden-adolescentie*) de voorspellende waarde van delinquent gedrag ten aanzien van wetsopvattingen groter blijkt dan de voorspellende waarde van wetsopvattingen voor delinquent gedrag (Nijboer, 1997, p.205). Eén van de conclusies van Van der Hoeven (1987) over de theoretische beperkingen van de Sociale bindingstheorie wordt daarmee ondersteund en wel dat de causale structuur van delinquent gedrag en binding veel complexer is dan Hirschi en enkele onderzoekers na hem veronderstellen.

De resultaten van de LISREL-analyse moeten echter wel met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Het gaat om korte termijn effecten, dat wil zeggen om de relatie tussen de afkeuring van delinquent gedrag en delinquent gedrag op hetzelfde meetmoment. In hoofdstuk 6 is hiervan aangenomen dat op die

manier de wederkerige invloeden tussen variabelen binnen 3 maanden getoetst kan worden. Een ander punt dat van belang is bij de interpretatie van de resultaten is dat er geen onderscheid gemaakt is in ernstige of minder ernstige vormen van delinquent gedrag of attitudes over deze vormen van gedrag. Dit terwijl Landsheer en 't Hart (1999) in hun analyses wel domeinspecifieke associaties vinden tussen delinquente attitudes en delinquent gedrag. Zij vinden dat de groep jongeren die het meest permissief zijn ten aanzien van geweld het grootste deel van de leeftijdsverschillen in delinquent gedrag verklaart. Wanneer deze groep verwijderd wordt uit de analyses, verdwijnt de attitude-leeftijd interactie op delinquent gedrag. Gezien de aard en de ernst van de delicten welke voorkomen in het huidige onderzoek (voornamelijk kleine criminaliteit) hoeft de domein-specificiteit echter geen probleem te zijn voor de interpretatie van de resultaten. Zhang e.a. (1997) concluderen namelijk dat de voorwaarde van domein-specifieke voorspelling versoepeld kan worden bij attitudes en gedrag met een lagere deviantie. De vervangbaarheid van verschillende attitudes welke een bepaald type delinquent gedrag voorspellen is groter wanneer het gedrag in kwestie een relatief lage mate van deviantie vertoont.

Concluderend, zowel in de midden- als in de late adolescentie is er een negatieve samenhang tussen delinquent gedrag en de afkeuring van delinquent gedrag. Hierbij leidt meer delinquent gedrag tot minder afkeuring van delinquent gedrag en minder delinquent gedrag tot meer afkeuring van dit gedrag.

Binding en leeftijd

In tegenstelling tot wat Hirschi en andere onderzoekers veronderstellen blijkt dat de sociale binding op verschillende leeftijden in de adolescentie een wisselende verklaringskracht kan hebben. Het lijkt voor de hand liggend dat veranderingen in binding samenhangen met de kenmerkende toe- en afname van delinquent gedrag in de adolescentie. Dit typerende verloop van delinquent gedrag wordt echter niet vaak geproblematiseerd in relatie tot de invloed van die binding. Het merendeel van de onderzoekers veronderstelt geen leeftijdsafhankelijke effecten van de bindingsvariabelen op delinquent gedrag. Thornberry (1987) en Jang (1999) daarentegen nemen wel aan dat veranderingen of verschuivingen in de typen binding een verklaring bieden voor de toe- en afname van delinquent gedrag in de adolescentie. Jang (1999) concludeert dat de leeftijdsafhankelijke invloed van school en leeftijdgenoten op delinquent gedrag suggereert dat bestaande theorieën vanuit een ontwikkelingsperspectief opnieuw evalueert dienen te worden wat betreft

hun impliciete assumpties over de leeftijd-invariante effecten van hun kernvariabelen op delinquentie. Indien er leeftijdsafhankelijke relaties worden verondersteld, is de idee dat in de periode van de vroege naar de midden-adolescentie een afname van binding aan conventionele personen, zoals de ouders, en een toename van binding aan onconventionele personen, zoals deviante leeftijdgenoten tot een toename in delinquent gedrag leiden. Vervolgens is de veronderstelling dat een herstel of toename van de binding aan conventionele personen of instituties en een verwijdering van onconventionele invloeden, de afname van delinquent gedrag vanaf de midden-adolescentie verklaart.

De resultaten van dit onderzoek falsificeren de aanname van de sociale bindingstheorie dat de relatie tussen binding en delinquent gedrag gelijk is in de adolescentie. De causale richting tussen binding aan conventionele personen en instituties en delinquent gedrag is namelijk niet gelijk voor de onderzochte leeftijdsgroepen. Uit de resultaten van de LISREL-analyses blijkt dat van de vroege naar de midden-adolescentie geen enkel type binding delinquent gedrag voorspelt. Er is zelfs een omgekeerd verband. Delinquent gedrag in de vroege adolescentie is een voorspeller van binding aan ouders en school/werk in de midden-adolescentie, en niet omgekeerd. In deze periode leidt delinquent gedrag dus tot minder binding aan conventionele personen en instituties. De potentiële onconventionele of stimulerende invloeden van de binding aan vrienden blijkt ook geen voorspeller te zijn van delinquent gedrag in de midden-adolescentie. Het bindingsmechanisme is blijkbaar geen verklaring voor de toename van delinquent gedrag van de vroege naar de midden-adolescentie. Dit falsifieert het kernidee van de sociale bindingstheorie dat in alle omstandigheden, dus ook voor alle leeftijdsgroepen, sociale binding van invloed is op delinquent gedrag.

Dat betekent overigens niet dat het bindingsmechanisme geen betekenis heeft voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie. De LISREL resultaten laten namelijk wel zien dat meer binding aan ouders, school en werk (conventionele personen en instituties) in de midden-adolescentie leidt tot minder delinquent gedrag in de late adolescentie. Dit zou kunnen verklaren waarom het delinquent gedrag weer afneemt vanaf de midden-adolescentie. Het lijkt erop dat deze binding vanaf die periode herstellend en corrigerend werkt, waar ze het voor die tijd niet deed. Dit ondersteunt de hypothese van Thornberry (1987) dat een binding vanuit ontwikkelingsbenadering een verklaring biedt voor het ophouden met delinquent gedrag in de adolescentie.

Het biedt ook steun aan het idee dat ten grondslag lag aan dit onderzoek, namelijk dat een theorie die zich beperkt tot het alleen het effect van sociale binding geen verklaring kan geven voor en de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie en de afname in de laat adolescentie.

Delinquent gedrag vanuit een ontwikkelingsperspectief

Zoals in vele andere studies (o.a. Greenberg, 1985; Hirschi & Gottfredson, 1983; Junger-Tas, 1992; Moffit, 1993) wordt ook in dit onderzoek de karakteristieke relatie tussen leeftijd en delinquent gedrag in de adolescentie gevonden. Van der Hoeven (1987) en Thornberry (1997) concluderen dan ook dat het niet meer dan logisch is om vanuit een ontwikkelingsperspectief naar een verklaring van delinquent in de adolescentie te zoeken. Thornberry (1997) stelt echter dat *Despite the uniformity and strength of this observation (tussen leeftijd en delinquent gedrag), traditional criminological theory has been remarkably nondevelopmental in orientation. Most theories, especially those that derive from sociological perspectives, pay relative little attention to developmental or life-course issues and present rather static explanations for criminal behavior*. Hirschi & Gottfredson (1983) concluderen bijvoorbeeld dat *Although correlated with crime, age is not useful in predicting involvement in crime over the life cycle of offenders*. Zij veronderstellen dat enkel en alleen *»geneigdheid«* verantwoordelijk is voor allerlei vormen van illegaal gedrag. Het gaat om een latente eigenschap, die relatief stabiel is in de tijd (Nijboer, 1997).

Het onderhavige onderzoek maakt duidelijk dat het toch zinvol is om een theorie te ontwikkelen die zich baseert op een ontwikkelingstheoretisch perspectief. Het feit dat dit onderzoek sterk suggereert dat de rol van vrienden dubbelzinnig blijft en dat belief eerder het gevolg dan oorzaak van delinquent gedrag zijn in de midden- en laat adolescentie, werpt al twijfel op de klassieke sociale bindingstheorie. De leeftijd-specifieke effecten zijn echter het sterkste argument voor een andere aanpak. Ondanks het feit dat er in het huidige onderzoek redenen zijn van methodologische aard die het noodzakelijk maken om de resultaten ten aanzien van de relatie tussen de intentie tot exploratie en delinquent gedrag en de typen binding en delinquent gedrag met enige voorzichtigheid te interpreteren, lijkt een leeftijdsafhankelijk-model voor de verklaring van delinquent gedrag in de adolescentie beter te voldoen dan een algemeen verklaringsmodel dat alleen de effecten van sociale binding in ogenschouw neemt. Zowel voor het verband tussen relatie-exploratie en delinquent gedrag als dat tussen binding en delinquent gedrag,

worden er immers verschillen gevonden tussen de leeftijdsgroepen. Aan de toename van delinquent gedrag vanaf de vroege adolescentie ligt dus kennelijk een ander verklaringsmechanisme ten grondslag dan aan de afname vanaf de midden-adolescentie. Dit ondersteunt de gedachte dat delinquent gedrag in de adolescentie onderzocht moet worden vanuit een ontwikkelingsperspectief.

7.5 Aanbevelingen voor verder onderzoek

De betrouwbaarheid en scheefheid van de delinquent gedrag schaal vormen een probleem voor analysetechnieken als factoranalyse en LISREL (Bruinsma, 1984). De basisassumpties van dergelijke analyses gaan namelijk uit van een normaal verdeelde schaal of variabele. Deze scheefheid van de delinquent gedragsschaal heeft een aantal oorzaken. In de eerste plaats is het een weerspiegeling van de werkelijkheid. Het merendeel van de jongeren gedraagt zich niet (bijna 60% in WIL 1991) of nauwelijks delinquent. Als bovendien de ernst van het delinquente gedrag toeneemt, dan is het aantal mensen dat dit doet nog kleiner. Dit laatste argument hangt ook samen met een tweede reden voor de scheefheid. De methode van steekproeftrekking in combinatie met de methode van zelfrapportage leidt er veelal toe dat mensen die gedrag vertonen dat weinig voorkomt (ernstige delicten) ook weinig voorkomen in de gegevens die verzameld zijn.

De analyse van verbanden tussen onafhankelijke variabelen en delinquent gedrag wordt ernstig gehinderd wanneer de delinquentie schaal nagenoeg dichotoom is. Met name de delinquentie schaal in WIL creëert feitelijk een tweedeling tussen niet-delinquente of licht-delinquente jongeren. Het zou wellicht zinvol zijn om in de schalen meer lichte overtredingen mee te nemen, zoals in de Sociaal Gedrag schaal is gedaan, zodat een schaal ontstaat die minder scheef is en beter het niveau van delinquent gedrag meet. Voor het missen van de ernstigere delinquente gedragingen zou een aanpassing van de steekproeftrekking een oplossing kunnen bieden. Dat wil zeggen dat naast het gerandomiseerde deel ook een deel van de steekproef gerichter getrokken zou moeten worden uit bijvoorbeeld gevangenissen, jeugdinrichtingen of bestanden van bureau HALT. Echter, gezien het eerder gemaakt onderscheid in structureel en adolescentie gebonden delinquent gedrag behoeven ernstigere vormen van delinquent gedrag feitelijk een aparte niet verklaring. Dit betekent overigens niet de adolescentie specifieke kenmerken niet ook een effect kunnen hebben op het delinquente gedrag van de persistente delinquenten.

Het verklaren en voorspellen van gedrag en het achterhalen van causale verbanden is een problematische aangelegenheid. In dit onderzoek liggen de meetmomenten drie jaar uit elkaar, terwijl er in de tussentijd zeker bij adolescenten veel kan gebeuren.

Een kortere tijd tussen de meetmomenten zou beter zijn. Het probleem is hoeveel korter deze tijd moet zijn om causale processen goed te achterhalen. Loeber en Farrington (1994) stellen dat *de optimale tijd* tussen twee meetmomenten niet vast te stellen is. Dit is namelijk afhankelijk van de snelheid waarmee de onderzochte variabelen zich ontwikkelen. Psychische invloeden, zoals angst zouden een meer directe en snellere invloed kunnen hebben op gedrag dan sociale invloeden.

Samenhangend met de tijdsduur tussen de meetmomenten is ook het aantal meetmomenten van belang voor het achterhalen van ontwikkelingsprocessen. Hiervoor zijn minimaal 3 meetmomenten nodig. Om te achterhalen of een verandering in binding leidt tot een verandering in delinquent gedrag, moet logischerwijze worden onderzocht of de verandering in binding van tijdstip 1 naar tijdstip 2 van invloed is op de verandering in delinquent gedrag van tijdstip 2 naar tijdstip 3.

Zoals in hoofdstuk 3 is beschreven, vinden er tal van veranderingen binnen een kort tijdsbestek plaats in de adolescentie. Voor het verklaren van delinquent gedrag vanuit een ontwikkelingsperspectief zou het dan ook wenselijk zijn om zoveel mogelijk meetmomenten kort na elkaar voorhanden te hebben voor een groep jongeren met een brede spreiding van de leeftijd. Gezien de veelal beperkte middelen (o.a.geld en tijd) om dit uit te voeren en mogelijke overbelasting van respondenten en daarmee samenhangend de selectieve uitval binnen de steekproef, is dit niet erg reëel. Een jaarlijkse ondervraging van de respondenten gedurende drie opeenvolgende jaren is een minimale vereiste om causale processen te achterhalen en om daarnaast uitspraken te kunnen doen over de werkelijke verschillen tussen leeftijdsgroepen. Gezien de hypothesen over de rol van ontwikkeling in de verklaring van de adolescentiecriminaliteit zou het een verstandige keuze zijn om de leeftijden van de jongeren in de steekproef hierop te laten aansluiten. Dat wil zeggen een dusdanige spreiding van leeftijden in de steekproef dat de overgang van kindertijd naar vroege adolescentie, van vroege naar midden-adolescentie, van midden- naar late adolescentie en van late adolescentie naar de vroege volwassenheid bestreken worden.

Een laatste aanbeveling gaat over de algemene geldigheid van de theoretische veronderstellingen. De causale toetsingen in dit proefschrift hebben betrekking op

een groep autochtone Nederlandse jongeren. Als gevolg van de manier waarop de steekproef verzameld is, betreft het ook geen extreme delinquente groep. Het blijft dus de vraag of het verklaringsmodel ook geldig is voor andere typen jongeren dan de onderzochte. Gezien de mogelijke cultuur/gezinsinvloeden is het uiteraard van belang of een dergelijk ontwikkelingsperspectief ook geldig is voor allochtone jongeren. De vergelijking van de regressie-analyses tussen de autochtonen en allochtone jongeren uit de Sociaal gedrag data laten vooralsnog geen echte grote verschillen zien. Dit zijn echter wel cross-sectionele analyses bij een specifieke groep allochtone jongeren, namelijk jongeren die gezien hun achtergrond een relatief hoge opleiding (MAVO) volgen.

7.6 Praktische implicaties van het onderzoek

In hoofdstuk 1 is gesteld dat, volgens de publieke opinie en de politiek, delinquent gedrag van jongeren een groot probleem voor onze samenleving vormt. Het zou steeds vaker voor komen, de ernst van de delicten zou toenemen en jongeren zouden op steeds jongere leeftijd met het plegen van delicten beginnen. De vraag is of dit probleem werkelijk zo groot is en of dit wel betrekking heeft op alle jongeren in de adolescentie. Op grond van de mate en de ernst van delinquent gedrag uit het huidige onderzoek, lijken bovenstaande beweringen en de daaraan gekoppelde bezorgdheid enigszins overtrokken. Hierbij moet er wel rekening worden gehouden dat de zelfrapportage methode niet de meest geschikt methode is om de criminaliteit te meten (Bruinsma, 1984). Het voorgaande neemt overigens niet weg dat ernstige vormen van delinquent gedrag de nodige aandacht verdienen. Slechts een klein deel (maximaal 5%) van de jongeren pleegt echter dergelijke delicten. Deze jongeren behoren meestal tot de groep van Alevensloop persistente delinquenten[®] (Moffit, 1993; Moffit et. al, 1996; Loeber, 1998), waarbij eigenlijk niet gesproken kan worden van jeugdcriminaliteit.

Verondersteld wordt dat het tijdelijke, aan de adolescentie verbonden Akleine[®] delinquente gedrag dat in dit proefschrift onderzocht is, samenhangt met ontwikkeling. De biologische, sociale en psychische veranderingen in de vroege adolescentie vragen om verkenning, zodat de jongere zich de nieuwe ontwikkelingstaken eigen maakt. Dit eigen-maken van nieuwe gedragingen en rollen in de samenleving, het vormen van een eigen identiteit en het leren zelf keuzes te maken en daar ook de verantwoordelijkheid voor te dragen, heeft als uiteindelijk doel het bereiken van de status van Avolvassene[®]. Deze ontwikkeling wordt, zowel

vanuit sociaal wetenschappelijk als maatschappelijk oogpunt als positief gezien en zelfs gestimuleerd.

Vanuit dit perspectief bezien is delinquent gedrag in de adolescentie een nadelig bij-effect van een Apositief@ proces, namelijk een jongere-in-ontwikkeling. De intentie tot exploratie is namelijk niet gelijk aan delinquent gedrag, maar zet de deur naar de wereld open. De jongeren zijn dus eigenlijk bezig met het aftasten en verkennen van grenzen. Voor het echt leren kennen of ervaren van grenzen is het mijns inziens dan ook noodzakelijk om die af en toe te (kunnen) overschrijden. Ook Loeber (1998) stelt dat niet alle vormen van delinquentie even serieus genomen dienen te worden. Opgroeien is voor vele jongeren een lange periode van dingen uitproberen en experimenteren. Dit experimenteren binnen zekere grenzen is normaal.

Betekent dit nu dat niemand zich zorgen hoeft te maken en dat de samenleving achterover kan leunen? Waait dat Alastige@ gedrag wel weer over? Ik denk dat dit niet het geval is. Hoewel uit dit onderzoek naar voren komt dat weinig binding aan conventionele personen of instituties niet leidt tot delinquent gedrag in de vroege adolescentie, is deze wel degelijk van invloed op de afname van delinquent gedrag na de midden-adolescentie. Binding aan ouders, school/werk, vrienden en andere personen of instituties in de vrije tijd vormen blijkbaar een sociaal vangnet voor jongeren-in-ontwikkeling. Wanneer deze bindingen namelijk goed zijn en op elkaar afgestemd, kunnen ze zowel primair als secundair preventief werken op delinquent gedrag. Hoewel het in dit onderzoek niet is aangetoond, kan een betere binding primair preventief werken omdat deze de mate en de richting van de intentie tot exploratie zou kunnen sturen. Dat wil zeggen dat een betere binding zou kunnen voorkomen dat er minder excessief en/of langdurig deviant of delinquent gedrag vertoond wordt, of dat er op een meer conventionele of maatschappelijk geaccepteerde manier geëxploreerd wordt. Dit kan bijvoorbeeld, door met leeftijdgenoten op te trekken in georganiseerd verband, zoals een sportvereniging. Het zou dan ook interessant zijn om in een vervolgonderzoek te achterhalen of er wellicht een indirect effect via de intentie tot exploratie van binding op de aard en ernst van delinquent gedrag in de vroege adolescentie is. Zoals gezegd, komt in dit onderzoek wel naar voren dat een betere binding aan conventionele personen en instituties secundair preventief werkt. Dit komt waarschijnlijk doordat er bij een goede binding sneller en adequater gereageerd wordt vanuit de sociale omgeving van de jongere wanneer hij of zij Aover de schreef@ gaat. Bij een betere binding weet deze omgeving namelijk beter en eerder waarmee de jongere bezig is. Daarnaast betekent een betere binding vanuit het perspectief van de jongere ook dat hij of zij zich meer

zal aantrekken van de reactie van belangrijke anderen en de daaraan gekoppelde (mogelijke) consequenties.

Wanneer het belang van een goede binding zo wordt gezien, wat betekent dit dan voor de reacties van de samenleving op het (licht) delinquent gedrag van jongeren? De huidige tendens is om op basis van steeds lichtere criteria, dat wil zeggen bij een eerste vergrijp en bij lichtere overtredingen, jongeren door te sturen naar politie en bureau HALT. Het aantal HALT verwijzingen is van 1987 naar 1997 gestegen van 1184 naar 20.867 (<http://www.minjust.nl>). Nijboer (1997, p. 225) stelt dat er historisch gezien een verschuiving te zien is van informele sociale controle naar formele sociale controle, hoewel het laatste in feite een relatief zwakke vorm van sturing is. De correctie van het gedrag van de jongeren vindt dus in toenemende mate plaats door personen of instituties waarmee ze geen of nauwelijks een binding hebben. De kans dat deze vorm van correctie preventief werkt lijkt niet erg groot, omdat deze jongeren niet echt iets te verliezen hebben bij deze instanties, behalve dat ze gestraft worden. Er zou mogelijk wel een indirect preventieve werking van uit kunnen gaan door het potentiële verlies van binding met hun directe omgeving. Men kan zich echter afvragen of dit risico op het verlies van echte bindingen door taakstraffen voor relatief lichte vormen van vergrijp en een dergelijk lik op stuk beleid, misschien meer marginaliserend dan curatief werkt. Ook Weerman (1998) concludeert om dezelfde reden dat strenge straffen of maatregelen bij lichte vormen van delinquent gedrag zijn af te raden. Dit betekent echter niet dat er geen reactie moet komen op delinquent gedrag van jongeren, ook al is het maar kleine criminaliteit. Het is echter van belang dat deze reactie afkomstig is van de sociale omgeving waar de jongere een relatie mee heeft, of waarmee de jongere een binding heeft of kan hebben. Voor een adequate sturing van jongeren is derhalve een sociaal vangnet nodig in de directe omgeving van de jongere. En met adequate sturing bedoel ik niet dat er vanuit het perspectief van de volwassene wordt bepaald wat wel en niet goed is voor jongeren. Het gaat erom dat er naar jongeren geluisterd wordt, dat ze betrokken worden bij het soort beslissingen dat bijvoorbeeld consequenties heeft voor hun bestedingsmogelijkheden in de vrije tijd en dat ze daarnaast ook gestimuleerd worden zelf verantwoordelijkheid op zich te nemen. Dit betekent dat er communicatie nodig is tussen jongeren, ouders en/of opvoeders, leraren en de personen waarmee jongeren in contact komen in hun vrijetijdsbesteding. Voor deze communicatie is vertrouwen nodig en dit contact moet dan ook niet slechts plaatsvinden op het moment dat er problemen zijn. Het zou dan ook een goede zaak zijn als de dagelijkse vrijetijdsbesteding van jongeren en volwassenen letterlijk

dichter bij elkaar plaatsvindt. Het komt mij voor dat het cruciaal in dit contact is dat het kleinschalig is en dus liefst op wijkniveau georganiseerd wordt, opdat er een soort van Aons kent ons® omgeving ontstaat. Buurthuizen en jeugdhonken met jeugd/jongerenwerkers zijn mijns inziens daarin onmisbaar als het belangrijkste aanspreekpunt en als spil tussen thuis, school, politie en voor de jongeren zelf.

Summary

The scientific literature indicates that the majority of adolescents have committed one or more offences in the past. Very few adolescents do not commit offences, but most of the offences committed involve petty crime. It appears that such behaviour may be regarded as normal or standard during adolescence. Most of this delinquent behaviour can be seen as incidental, since only a small number of young people continue to commit crimes. The majority of them stop during adolescence. This study seeks an explanation for this specifically adolescent delinquency. Typical for the course of the prevalence of delinquency in adolescence is an increase from early to middle adolescence and a decrease from middle to late adolescence. The main questions that it addresses are therefore: why is there an increase from early to middle adolescence in the number of adolescents who engage in delinquent behaviour, and why is there a decrease from middle to late adolescence? Delinquent behaviour is defined here as acts which make others (potential) victims and which are publicly forbidden by one kind of central authority or another. Youth delinquency is characterized by less serious forms of delinquency such as property crime, vandalism and violence.

One of the leading criminological theories concerning criminal behaviour is Travis Hirschi's Social Control Theory (1969). According to this theory, the motivation for delinquent behaviour is equally strong among all people. Therefore, the question which Hirschi addresses to explain this behaviour is not why certain people engage in criminal behaviour but why most of us do not. His hypothesis is that when an individual has strong social bonds, this will work as an internal control. That is, when a person has strong personal and/or institutional bonds, it

is unlikely that he or she will commit offences because the risk of losing these bonds is too high. From the overview of empirical studies in Chapter 2 using Hirschi's perspective of social control theory, it becomes apparent that the theory has some serious problems. The idea that bonds with persons and institutions influence delinquent behaviour appears to be robust. However, the theory has difficulty in explaining a specific youth phenomenon, namely the influence of deviant peers on delinquent behaviour. Bonds with deviant peers have a stimulating effect rather than the expected restraining effect. Furthermore, the theory provides no explanation for the differences found in the explanatory mechanism and explanatory power for various age-groups in adolescence. The problem seems to be that social control theory is not specifically designed for adolescence. The conclusion drawn in Chapter 2 is that the central idea of social control can be used to give an adequate explanation of adolescent delinquent behaviour, but it must be used in a specific adolescence-oriented theoretical framework. In addition to this, it is assumed that bonds to persons and institutions can have both a restraining as well as a stimulating effect on delinquent behaviour. This effect depends on the conventionality of the persons and institutions.

The review of social control theory and associated findings allows us to look at delinquent behaviour from a developmental perspective in Chapter 3. That is, the chapter aims at explaining delinquent behaviour from a developmental point of view by assuming that it is specific to this developmental phase in life. The assumption is that a different explanation is required for the increase in the prevalence of delinquent behaviour from early to middle adolescence than for the decrease in the prevalence from middle to late adolescence. The cause of the prevalence-increase from early to middle adolescence is sought in the tendency to explore as a result of biological, psychological and social changes in early adolescence. The cause of the prevalence-decrease from middle to late adolescence is sought in the restraining effect of the bonds with conventional persons and institutions. The assumption is that the respective influences of the tendency to explore and social bonds are responsible for the typical age-crime curve in adolescence. The hypothesis is that in the period from early to middle adolescence the chance of taking up delinquent behaviour increases as a result of the tendency to explore. In the period from middle to late adolescence the chance of ceasing delinquent behaviour increases as a result of the restraining bonds with conventional persons and institutions.

To test this theoretical framework, two sources of information are used: the Utrecht longitudinal Study of Adolescent Development (USAD) and the study of

Social Behaviour. The USAD sample contained 3,393 adolescents of 12 to 24 years of age. For 1,966 respondents, longitudinal data were available from the two waves in 1991 and 1994. The sample is representative of Dutch youth but not of ethnic minority youth living in the Netherlands. The sample for the study of Social Behaviour included approximately 1,317 pupils from Dutch urban high schools in 1996. All pupils in the fourth grade of the intermediate educational level (MAVO) of these schools were selected. To permit comparison with the USAD study, only those respondents who were born in the Netherlands or had one parent who was born in the Netherlands were used in the analyses. This resulted in a sample of 852 adolescents between 15-17 years of age. Both sources of information contained indicators for the theoretical concepts of intention to explore, bonds and delinquent behaviour.

Chapters five and six contain the empirical part of this study. The main hypotheses are that a greater tendency to explore in early adolescence leads to a prevalence-increase of delinquent behaviour in middle adolescence. Furthermore, in the period from middle to late adolescence strong social bonds with conventional persons and institutions will have a restraining effect on the continuation of delinquent behaviour. Chapter 5 describes separately the nature, extent and development of the intention to explore, different types of bonds and delinquent behaviour during adolescence. Chapter 6 provides a test of the hypothesised relationships between these variables.

The results from the USAD study showed that about 40% of the adolescents have committed one or more offences over the past year. About 75% reported having committed an offence ever. More boys than girls engaged in delinquent behaviour and they also had a higher mean score of delinquency. This pattern of findings applied to all types of delinquent behaviour. The differences between the social classes of adolescents (estimated by the level of education of the parents) in percentages or mean scores were negligible. The cross-sectional analyses showed a peak of delinquent behaviour in middle adolescence, in particular regarding the percentage of adolescents who committed an offence and the mean number of offences committed within a year. The relationship between the mean number of offences and age was curvilinear, for both boys and girls. The longitudinal analyses showed that not all adolescents displayed an increase in delinquent behaviour from early to middle adolescence and a decrease from middle to late adolescence. However, the percentage of adolescents whose delinquent behaviour increased was largest from early to middle adolescence. Furthermore, the percentage of

adolescents whose delinquent behaviour decreased was largest from middle to late adolescence. The percentage of adolescents who abstained from delinquent behaviour increased with age. The percentage of adolescents who continued to commit offences was stable at around 8%.

Regarding the development of the tendency to explore in adolescence, the hypothesis is that there is an increase from early to middle adolescence. In the USAD data the indicator used for the tendency to explore concept was the more specific relational exploration. The cross-sectional analyses, which reflect inter-individual differences between age groups, and the longitudinal results, which reflect the intra-individual change, support the developmental hypothesis that from early adolescence there is an increase in relational exploration. This result is in line with the expectations concerning the hypothesised causal relationship between the tendency to explore and delinquent behaviour.

Four types of bonds are distinguished in this study: the bond to parents, the bond to friends, the bond to school/work and the disapproval of delinquent behaviour. In addition the assumption is that the bond with persons and institutions can be conventional or unconventional. The bond to parents and to school/work is assumed to be conventional and to have a restraining effect on delinquent behaviour. This is also the case for the disapproval of delinquent behaviour. Friends can have a stimulating or restraining effect on delinquent behaviour depending on their conventionality. Regarding the evolution of bonds in adolescence, different developmental paths were hypothesised. The hypothesis is that from middle to late adolescence there is an increase or recovery of the bonds to conventional persons or institutions.

The cross-sectional and the longitudinal results showed different developmental paths for the four types of bonding elements (attachment to parents, attachment to friends, attachment to school/work, and disapproval of delinquent behaviour) in adolescence. From early to middle adolescence the results suggested a shift in with whom or what the adolescent has bonds. The strength of the bond with parents and disapproval of delinquent behaviour showed an U-curved developmental path during adolescence. More specifically, first there was a decrease in the strength of bonds from early to middle adolescence, followed by an increase in these bonding elements from middle to late adolescence. The strength of bonds to peers and school/work showed the opposite developmental pattern. The strength of these bonds increased from early to middle adolescence, followed by a decrease from middle to late adolescence. Overall, all types of bonds became more stable the older the

adolescents became. Whether these shifts in the strength of the different types of bonding elements result in a change in the total strength of social bonds remains unclear. Possibly there is an increase from middle adolescence onwards, which can be responsible for the decrease in delinquent behaviour from middle-adolescence.

In Chapter 6 the hypothesised causal relationships between the tendency to explore, bonds and delinquent behaviour are tested. The first question, to be addressed, is how the tendency to explore and bonds are related to delinquent behaviour and whether this relationship changes during adolescence.

The cross-sectional analyses (the comparison between age groups) showed that both the tendency to explore and bonds contributed to the explanation of delinquent behaviour. The results of the regression analyses on both the USAD data and the Social Behaviour data revealed a positive correlation between the tendency to explore and delinquent behaviour and a negative relationship between bonds with conventional persons and institutions and delinquent behaviour. Moreover, the strength of these effects varied across age groups. The positive correlation between relational exploration and delinquent behaviour was strongest in early adolescence and decreased in middle adolescence. This supported the idea that the tendency to explore influences the increase in delinquent behaviour.

The hypothesis of the corrective effect of social bonds with conventional persons and institutions from middle to late adolescence was partially confirmed by our data. The negative correlation between attachment with parents and delinquent behaviour was strongest in early and middle adolescence. The attachment to school/work was negatively correlated to delinquent behaviour. This effect was constant in adolescence. The negative correlation between disapproval of delinquent behaviour and delinquent behaviour was strongest in middle adolescence. This indicates a stronger unconventional influence in middle adolescence. The correlation between the bond with friends and delinquent behaviour was positive. Though this effect was small, it was strongest in middle adolescence.

The above cross-sectional results do not provide an answer to the question whether there is a causal relationship between the tendency to explore, bonds and delinquent behaviour. To examine this intra-individual relationship, the two waves of the USAD data were analysed. A multi-group LISREL analysis was used to test whether there were differences in the structural equation models for different age groups in adolescence. The following hypotheses were tested: (1) the tendency to explore leads to an increase in delinquent behaviour from early to middle

adolescence, and (2) social bonds with conventional persons and institutions have a corrective effect on delinquent behaviour from middle to late adolescence.

The results lead to rejection of the first hypothesis. In the period from early to middle adolescence more relational exploration did not result in more delinquent behaviour. The characteristic increase in delinquent behaviour during this period was not caused either by weaker bonds with parents, school/work, less disapproval of delinquent behaviour or a stronger bond with friends. There was however, a long-term effect (from 1991 to 1994) in the opposite direction. Specifically, more delinquent behaviour led to weaker bonds. This reverse effect was also found for the causal relationship between disapproval of delinquent behaviour and delinquent behaviour. The disapproval appears to be a consequence of the behaviour and not vice versa. However, this was a short-term causal effect (in 1994).

The second hypothesis that in the period from middle to late adolescence stronger bonds with conventional persons and institutions lead to less delinquent behaviour was confirmed for the latent variable bonds estimated by the bond with parents and school/work. However, there was also a reverse short-term effect (in 1994). So, stronger bonds with conventional persons and institutions led from middle to late adolescence to less delinquent behaviour. Subsequently, this delinquent behaviour led in late adolescence to stronger bonds. In this period from middle to late adolescence there was also a reverse negative relationship between relational exploration and delinquent behaviour. More delinquent behaviour led to less relational exploration.

The above results suggest that although a positive correlation was found between relational exploration and delinquent behaviour, the tendency to explore cannot explain the increase in delinquent behaviour from early adolescence. However, social bonds cannot explain this increase in delinquent behaviour from early to middle adolescence either. On the other hand, there was a corrective or restraining effect of bonds with conventional persons and institutions (estimated by the bond with parents and school/work) on delinquent behaviour from middle adolescence to late adolescence.

The hypothesis that the tendency to explore is responsible for the characteristic increase in delinquent behaviour from early to middle adolescence was not confirmed. Despite the positive correlation that was found in the cross-sectional analyses between the tendency to explore and delinquent behaviour, no correlation emerged in the longitudinal analyses, which was a test of causality. A number of methodological reasons, discussed in Chapter 7, suggest that it is too soon to reject

the hypothesis of the tendency to explore as the possible cause of the increase in delinquent behaviour from early adolescence. The first reason is the specific variable of relational exploration as the measurement of the tendency to explore concept in the USAD study. The second reason is the skewness and rather low reliability of the delinquent behaviour scale in the USAD study, which makes it difficult to find strong and significant effects. The third reason is the time between the two measurements: this was three years, which seems rather a long time to for revealing causal relationships. Finally however, there could also be an alternative explanation for the absence of a causal effect: on the theoretical level, a third variable could be responsible for the correlation found between the tendency to explore and delinquent behaviour. A possible explanation can be the situational circumstances in which adolescents become involved from early adolescence. As adolescents become older, they spend less time at home. The time spent away from home gives them less supervision and more opportunities to commit offences. This can lead to a simultaneous increase in the tendency to explore and delinquent behaviour, without a causal relationship between both variables.

On the basis of these results, the consequences for social control theory and for the adjusted theoretical framework are discussed in Chapter 7. Regarding social control theory, the results reveal one important consistency: the strength of the correlation between social bonds and delinquent behaviour is not stable during adolescence. Furthermore, the LISREL results indicate that from early to middle adolescence no single type of social bond can explain the amount of delinquent behaviour. Evidently, lack of social bonds is not sufficient to explain the increase in delinquent behaviour from early to middle adolescence. Another explanation appears to be needed for this increase of delinquent behaviour. This negates the core idea of social control theory. Specifically, this theory assumes that delinquent behaviour varies as a function of social bonds. In our data this was not the case from early to middle adolescence. This result is, however in line with the expectations presented in Chapter 3. The foregoing does not mean that the bonding mechanism has no effect. The hypothesis of the corrective effect of bonds with conventional persons and institutions from middle adolescence onwards was partially confirmed. A stronger bond with parents and school/work led to less delinquent behaviour from middle to late adolescence.

Chapter 7 also points out that despite some reasons of methodological shortcomings, which require a degree of caution in the interpretation of the results, it seems that a developmental model is more adequate to explain delinquent

behaviour in adolescence than a general model. Differences were found between age groups for the relation between the tendency to explore and delinquent behaviour and the relation between social bonds and delinquent behaviour.

The discussion concludes with several recommendations concerning criminological research, delinquency prevention and policy. Rather than the current trend of shifting to formal types of social control, such as the agency of alternative sanctions, it is recommended that the response from the social environment to petty crime should come from persons or institutions with which the adolescents have a bond. Therefore, in my opinion, an adequate control of delinquent behaviour requires a social network in the adolescent's immediate environment. To implement such control, one possibility might be to create facilities in the residential areas of adolescents where parents, teachers, police and youths themselves are in communication with each other throughout the year, and not only when trouble occurs. Professional youth workers could play an important intermediary function in this process of (re-)establishing social bonds in adolescence.

Literatuur

- Acker, J. van. (1998). *Jeugdcriminaliteit: Feiten en mythen over een beperkt probleem*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Agnew, R. (1984). Autonomy and delinquency. *Sociological Perspectives* 27, 219-240.
- BBBBB.(1985). Social control theory and delinquency: a longitudinal test. *Criminology*, 23, 47-61.
- BBBBB.(1991). A longitudinal test of social control theory and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 28, 126-156.
- BBBBB.(1993). Why do they do it? An examination of the intervening mechanisms between "social control" variables and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30, 245-267.
- Aiken, L.S. & West, S.G. (1991). *Multiple regression, testing and interpreting interactions*. Newbury Park: Sage.
- Asseltine, R.H., Jr. (1995). A reconsideration of parental and peer influences on adolescent deviance. *Journal of Health and Social Behavior*, 36, 103-121.
- Baerveldt, C. (1990). *De school: broedplaats of broeiest?* Arnhem: Gouda Quint bv.
- Baerveldt, C., & Snijders, T. (1994). Influences on and from the segmentation of networks: hypotheses and tests. *Social Networks*, 16, 213-232.
- Baerveldt, C. & Luijpers, E.T.H. (1997). Meer cellen door meer jeugdcriminaliteit? Een beschouwing van enkele trends. In C. Baerveldt & H. Bunkers, H. (Red.), *Jeugd en cel in Nederland*. Utrecht: De Tijdstroom.

- Barton, W.H. & Figueira-Mcdonough, J. (1985).** Attachments, Gender, and Delinquency. *Deviant Behavior*, 6, 119-144
- Bernard, T.J. (1990).** Twenty Years of testing theories: what have we learned and why? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 27, 325-347.
- Blumstein, A., Cohen & J., Farrington, D.P. (1988). Longitudinal and criminal career research: further clarifications. *Criminology*, 26, 1, 57-74.
- Bogt, T. ter & Meeus, W. (1994).** Adolescentie: historische achtergrond en theorievorming. In W. Meeus, (Red.), *Adolescentie een psychosociale benadering*. Groningen: Wolters Noordhof.
- Brenda, B.B. (1995).** The effect of religion on adolescent delinquency revisited. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 32, 446-466.
- Brownfield, D & Sorenson, A.M. (1994).** Sibship size and sibling delinquency. *Deviant Behavior*, 15, 45-61.
- Bruinsma, G.J.N. (1981).** De controletheorie van Travis Hirschi: toetsing van een causaal model. In L.G.H Gunther Moor, e.a. (Red), *Achtergronden van jeugdcriminaliteit. Grenzen van de jeugd*. Utrecht, Ars Aequi Libri, 57-77.
- BBBBB.(1984).** De methode van zelfrapportage van delicten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 6, 295-308.
- BBBBB. (1985).** Concurrerende bindingstheorieën in de criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 5, 266-290.
- BBBBB. (1991).** De test-hertest betrouwbaarheid van de self-report methode. *Tijdschrift voor criminologie*, 3, 245-255.
- BBBBB. (1994).** De test-hertest betrouwbaarheid van het meten van jeugdcriminaliteit. *Tijdschrift voor criminologie*, 218-235.
- BBBBB. (1995).** Replik: de onbetrouwbaarheid van de self-report methode. *Tijdschrift voor criminologie*, 77-80.
- CBS (1994).** *Van slachtoffer tot veroordeling*. CBS (elektronische uitgave), Voorburg/Heerlen.
- CBS (1996).** *Kwartaalbericht rechtsbescherming en veiligheid* 9, 3, 19-28.
- Cernkovich, S.A. (1978).** Evaluating two models of delinquency causation. Structural theory and control theory, *Criminology*, 16, 335-352.
- Cernkovich, S.A. & Giordano, P.C. (1992).** School bonding, race, and delinquency. *Criminology*, 30, 261-291.
- Cochran, J.K., Wood, P.B. & Arneklev, B.J. (1994).** Is the religiosity-delinquency relationship spurious? A test of arousal and social control theories. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 31, 92-123.

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. San Diego, CA: Academic Press.
- Conger, R.D. (1976). Social control and social learning models of delinquent behavior. A synthesis. *Criminology*, 14, 17-40.
- Dessens, J., Jansen, W., & Hart, H. & Landsheer, H. (1998). Ongewenste uitkomsten bij adolescenten: aanleg, cumulatie of toeval? In M. Junger & J. Dronkers (Red.), *Daders en slachtoffers en andere tegenslag*. Amsterdam University Press, Amsterdam, p.90-108.
- De Volkskrant (1997). *Jeugd gewelddadig ondanks succes misdaadpreventie*. Woensdag 17 december 1997, 21.
- Engels, R.C.M.E., Luijpers, E.T.H., Landsheer, J.A. en Meeus, W. (2000). Een longitudinale studie naar differentiële relaties tussen attitudes en delinquent gedrag bij adolescenten. In J. de Wit (Red.), *Sociale Psychologie en haar Toepassingen*. Delft: Eburon. (In druk).
- Evans, T.D., Cullen, F.T., Burton, V.S., Jr., Payne, G.L., & Kethineni, S.R. (1996). Religion, social bonds and delinquency. *Deviant Behavior*, 17, 43-70.
- Ferweda, (1992). *Watjes en ratjes: een longitudinaal onderzoek naar het verband tussen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit*. Groningen: Wolters-noordhof.
- Free, M.D., Jr. (1994). Religiosity, religious conservatism, bonds to school, and juvenile delinquency among three categories of drug users. *Deviant Behavior*, 15, 151-170.
- Gardner, L. & Shoemaker, D.J. (1989). Social bonding and delinquency: a comparative analysis. *The Sociological Quarterly*, 30, 481-500.
- Gottfredson, M.R. & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press, Stanford.
- Gold, M. & Petronio, R.J. (1980). Delinquent behavior in Adolescence. In Adelson, J. (ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley.
- Greenberg, D.F. (1985) Age, crime, and social explanation. *American Journal of Sociology*, 91, 1-12.
- Hagan, J. Simpson & J.H. Gillis, A.R. (1979). The sexual stratification of social control: a gender-based perspective on crime and delinquency. *British Journal of Sociology*, 30, 25-38.
- Hart, H. & . (1992). *Opzet en uitvoering van het WIL-project, deel 1*. Interne publicatie vakgroep Jeugd, Gezin en Levensloop, Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen.

- BBBBB. (1994). *Criminaliteit in latente klassen: een voorlopige analyse van de structuur van crimineel gedrag van jongeren. Project Wendingen in de levensloop Rapport 5*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen.
- Hart, H. t., Dijk, J. van, Goede, M. de, Jansen, W., Teunissen, J. (1996). *Onderzoeksmethoden*, Amsterdam, Meppel: Boom.
- Hartup, W.W. (1996). The company they keep: friendship and their developmental significance. *Child Development*, 67-1-13.
- Helsen, M., Vollebergh, W. & Meeus, W. (1997). *Sociale steun van ouders en vrienden en emotionele problemen in de adolescentie*. *Kind en Adolescent*, 18, 1, 35-47.
- Helsen, M., Vollebergh, W. & Meeus, W. (2000). *Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence*. *Journal of Youth and Adolescence*, geaccepteerd voor publicatie.
- Heijden, van der P.G.M., Sijtsma, K., Hart 't. H. (1995). Self-report delinquentie-schalen zijn nog steeds betrouwbaar. Een reactie op de studies van Bruinsma. *Tijdschrift voor Criminologie*, 1, 37, 71-82.
- Heijden, van der P.G.M., Hart 't. H., Dessens, J. (1997). A parametric bootstrap procedure to perform statistical tests in LCA of anti-social behaviour. In J. Rost & R. Langeheine (Eds.), *Applications of latent trait and latent class models in the social sciences*. New York: Waxmann.
- Hessing, D.J. & Elffers, H. (1995). De validiteit van de self-report methode in onderzoek naar regelovertredend gedrag. *Tijdschrift voor Criminologie*, 1, 55-70.
- Hepburn, J.H. (1976). Testing alternative models of delinquency causation. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 67, 450-460.
- Hindelang, M.J. (1973). Causes of delinquency: a partial replication and extension. *Social Problems*, 20, 471-487.
- Hindelang, M.J., Hirschi, T. & Weis, J. (1981). *Measuring delinquency*, Beverly hills: Sage.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hirschi, T. & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *American Journal of sociology*, 89, 3, 553-584.

- Hoeven, E. van der. (1987). Maatschappelijke bindingen van jongeren en veel voorkomende criminaliteit: het bereik van de sociale-controletheorie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 29, 6, 215-243.
- Houtzager, B. & Baerveldt, C. (1999). Just like normal: a social network study of the relation between petty crime and intimacy of adolescent friendships. *Social Behavior and Personality*, 27, 2, 177-192.
- Hustinx, P. (1998). *Milieu, sekse, etniciteit en schoolloopbanen. Een onderzoek onder Nederlandse jongeren in het begin van de jaren negentig*. Utrecht: proefschrift.
- Jang, S.J. (1999). Age-varying effects of family, school, and peers on delinquency: a multilevel modeling test of interactional theory. *Criminology*, 37, 3, 643-685.
- Jenkins, P.H. (1995). School delinquency and school commitment. *Sociology of Education*, 68, 221-239.
- Jongman, R.W., Timmerman, H. (1985). Criminaliteit als verzet: motivatie en remmingen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 23, 19-45.
- Jöreskog, K.G. & Sörbom, D. (1989). *LISREL 7: A Guide to the program and applications* (2nd ed.). Chicago: SPSS Inc.
- BBBBB. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Junger, M. (1990). *Delinquency and ethnicity. An investigation on social factors relating to delinquency among Moroccan, Turkish, Surinamese and Dutch boys*. Kluwer, Deventer.
- Junger, M. & Polder, W. (1992). Some explanations of crime among four ethnic groups in the Netherlands. *Journal of quantitative criminology*, 8, 1, 51-78.
- Junger, M. & Haen Marshall, I. (1997). The interethnic generalizability of social control theory: an empirical test. *Journal of research in crime and delinquency*, 34, 1, 79-112.
- Junger, M. (1999). Besprekingsartikelen: Sociale controle blijft een interessant werkgebied, *Tijdschrift voor Criminologie*, 1, 81-87.
- Junger-Tas, J. (1985). De theorie van sociale controle of sociale binding. *Tijdschrift voor Criminologie*, 27, 244-265.
- BBBBB. (1992). Criminaliteit en leeftijd. *Justitiële verkenningen*, 18, 3, 66-89.
- BBBBB. (1992). An empirical test of social control theory. *Journal of Quantitative Criminology*, 8, 9-28.
- BBBBB. (1998). Predictie van criminaliteit en preventief ingrijpen. *Comenius*, 18, 1, 28-47.

- Junger-Tas, J., Kruissink, M. & Laan, P.H., van der (1992). *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit en de justitiële jeugdbescherming: periode 1980-1990*. Arnhem: Gouda Quint bv.
- Kempf, K.L. (1993). The empirical status of Hirschi's Control Theory. In F. Adler, & W.S. Laufer (Eds.), *New directions in criminological theory (Advances in criminological theory, nr. 4)*. Transaction Publishers, New Brunswick/London, p.143-185.
- Krohn, M.D. & Massey, J.L. (1980). Social Control and Delinquent Behavior: An Examination of the Elements of the Social Bond. *The Sociological Quarterly*, 21, 353-371.
- Laan, P.H. van der, Essers, A.A.M., Huijbregts & Spaans, E.C. (1998) *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit: periode 1980-1996. Een tussentijdse rapportage*. WODC Onderzoeksnotities, 1998/5.
- Lagrange, R.L. & White, H.R. (1985). Age differences in delinquency: a test of theory. *Criminology*, 23, 19-43.
- Landsheer, H. & Hart, H. t. (1994). Delinquent values and victim damage. Exploring the limits of neutralization theory. *Britisch Journal of Criminologie*, 34, 1, 44-53.
- BBBBB. (1999). The changing relationship among age, delinquent attitudes and delinquent activity. *Criminal justice and behaviour*, 26, 3, 373-388.
- Leeuw, F.L., Hoeven, E. van der, Nederhof, A.J. & Bak, P.D. (1987). *Sociale bindingen van jongeren, kleine criminaliteit en beleid: een-stand-van-zaken onderzoek in tien sociaal-wetenschappelijke vakgebieden*. Leiden: LISBON.
- Leyerly, R.R. & Skipper, J.K. (1981). Differential rates of rural-urban delinquency. A social control approach. *Criminology*, 19, 385-399.
- Linden, R. (1978). Myths of middle-class delinquency. A test of the generalizability of social control theory. *Youth and Society*, 9, 407-431.
- Liska, A.E. & Reed, M.D. (1985). Ties to conventional institutions and delinquency: estimating reciprocal effects. *American Sociological Review*, 50, 547-560.
- Loeber, R. (1998). Ontwikkelingspaden en risicopatronen voor ernstige jeugdgedelinquentie en hun relevantie voor interventies: nooit te vroeg en nooit te laat. In W. Koops & W. Slot (Red.), *Van lastig tot misdadig*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Loeber, R. & Farrington, D.P. (1994). Problems and solutions in longitudinal and experimental treatment studies of child psychopathology and delinquency. *Journal of consulting and clinical Psychology*, 62 (5), 887-900.

- Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1996). The development of offending. *Criminal Justice and Behavior*, 23, 1, 12-24.
- BBBBB. (1998). Development of juvenile aggression and violence. Some misconceptions and controversies. *American psychologist*, 53, 2, 242-259.
- Loeber, R., Farrington, D.P., Stouthamer-Loeber, M., Moffit, T.E. & Caspi, A. (1998). The development of male offending: Key findings from the first decade of the Pittsburgh Youth Study. *Studies on crime and crime prevention*, 7, 2, 141-171.
- Loeber, R., Farrington, D.P. & Washbusch, D.A. (1998). Serious and violent juvenile offenders. In R. Loeber & D.P. Farrington (Eds.), *Serious & violent juvenile offenders. Risk factors and successful interventions*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- MacCallum, R.C. & Hong, S. (1997). Power analysis in covariance structure modeling using GFI and AGFI. *Multivariate Behavioral Research*, 32, 2, 193-210.
- Maggs, J.L., Frome, P.M., Eccles, J.S. & Barber, B.L. (1997). Psychosocial resources, adolescent risk behaviour and young adult adjustment: is risk taking more dangerous for some than others? *Journal of adolescence*, 20, 103-119.
- Maggs, J.L. & Hurrelmann, K. (1998). Do substance use and delinquency have differential associations with adolescents' peer relations? *International Journal of Behavioral Development*, 22,2, 367-388.
- Mak, A.S. (1990). Testing a psychological control theory of delinquency. *Criminal justice and behavior*, 17, 215-230.
- Matsueda, R.L. (1982). Testing Control theory and differential association: a causal modeling approach. *American Sociological Review*, 47, 489-504.
- Matsueda, R.L. & Heimer, K. (1987). Race, family structure and delinquency: a test of differential association and social control theories. *American Sociological Review*, 52, 826-840.
- Meeus, W. & Hart, H. A. (Red.). (1993). *Jongeren in Nederland. Een nationaal survey naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationele overdracht*. Amersfoort: Academische uitgeverij.
- Meeus, W. (Red.). (1994). *Adolescentie een psychosociale benadering*. Groningen: Wolters Noordhof.
- Moffit, T.E. (1993). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy. *Psychological Review*, 100, 4, 674-701.

- Moffit, T.E., Caspi, A., Dickson, P.S. & Stanton, W. (1996) Childhood-onset versus adolescent-onset antisocial conduct problems in males: Natural history from ages 3 to 18 years. *Development Psychopathology*, 8, 399-424.
- Moffit, T.E. (1997). Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Offending: A complementary pair of Developmental Theories. In T.P. Thornberry (Ed.), (1997). *Developmental theories of crime and delinquency: volume 7, Advances in criminological theory*. New Brunswick, NJ: Transaction Publisher.
- Nijboer, J. (1995). Het meten van delinquentie door middel van self-report. *Tijdschrift voor Criminologie*, 3, 273-280.
- Nijboer, J.A. (1997) . *Delinquentie en dwang. Ontwikkeling van delinquent gedrag bij leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Groningen: RuG, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
- Paternoster, R. & Triplett, R. (1988). Disaggregating self-reported delinquency and its implications for theory. *Criminology*, 26, 591-625.
- Petersen, A.C. & Hamburg, B.A. (1986). Adolescence: a developmental approach to problems and psychopathology. *Behavior Therapy*, 17, 480-499.
- Petersen, A.C., Richmond, J.B., & Leffert, N. (1993). Social changes among youth: the United States experience. *Journal of adolescent health*, 14, 632-637.
- Rankin, J.H. (1976). Investigating the interrelations among social control variables and conformity. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 67, 470-480.
- Rankin, J.H. & Wells, L.E. (1990). The effect of parental attachments and direct controls on delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 27, 140-165.
- Rankin, J.H. & Kern, R. (1994). Parental attachments and delinquency. *Criminology*, 32, 495-515.
- Robbins, S.P. (1985). Commitment, belief and native American delinquency. *Human organization*, 44, 57-62.
- Rovers, B. (1997). *De buurt een broeinest? Een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Rowe, D.C. Vazsonyi, A.T. & Flannery, D.J. (1994). No more than skin deep: ethnic and racial similarity in developmental process. *Psychological Review*, 101, 3, 396-413.
- Rutenfrans, C.J.C. & Terlouw, G.J. (1994). *Delinquentie, sociale controle en >life events= Eerste resultaten van een longitudinaal onderzoek*. Arnhem: Gouda Quint bv.

- Sampson, R.J. & Laub, J.H. (1990). Crime and deviance over the life course: the salience of adult social bonds. *American Sociological Review*, 55, 609-627.
- Schaepman, K. (1995). *Het koele geweld van jonge jongens*. Vrij Nederland, 23 december 1995, 17-19.
- Seydlitz, R. (1990). The effects of gender, age, and parental attachment on delinquency: a test for interactions. *Sociological spectrum*, 10, 209-225.
- BBBBB (1993). Complexity in the relationships among direct and indirect parental controls and delinquency. *Youth and Society*, 24, 234-275.
- Shoemaker, D.J. (1994). Male-female delinquency in the Philippines. A comparative analysis. *Youth and Society*, 25, 299-329.
- Silbereisen, R.K. & Noack, P. (1988). On the constructive role of problem behavior in adolescence. In N. Bolger, et al (Eds.), *Persons in context: developmental processes*, New York: Cambridge University Press.
- Simons, R.L., Whitbeck, L.B., Conger, R.D. & Conger, K.J. (1991). Parenting factors, social skills, and value commitments as precursors to school failure, involvement with deviant peers, and delinquent behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 20, 645-664.
- Smith, C. & Krohn, M.D. (1992). Delinquency and family life among male adolescents: The role of ethnicity. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 69-93.
- Smith, D.A. & Brame, R. (1994). On the initiation and continuation of delinquency. *Criminology*, 32, 607-629.
- Suls, J. & Swain, A. (1993). Use of meta-analysis in health psychology. *International review of health psychology*, 2, 3-28.
- Sutherland, E. H. & Cressey, D. R. (1974). *Criminology* (9th ed.). Philadelphia: Lippincott.
- Swanborn, P.G. (1996). Argumenten en misverstanden rondom de kwaliteit van self-report data. *Tijdschrift voor criminologie*, 3, 284-289.
- Taris, T. W. & Semin, G.R. (1997). Gender as a moderator of the effects of the love motive and relational context on sexual experience. *Archives of sexual behavior*, 26, 2, 159-180.
- Thompson, W.E., Mitchell, J. & Dodder, R.A. (1984). An empirical test of Hirschi's Control theory of delinquency. *Deviant Behavior*, 5, 11-22.
- Thornberry, T.P. (1987). Toward an interactional theory of delinquency. *Criminology*, 25, 4: 863-891.

- Thornberry, T.P. (Ed.). (1997). *Developmental theories of crime and delinquency: volume 7, Advances in criminological theory*. New Brunswick, NJ: Transaction Publisher.
- Tolan, P.H. (1988). Delinquent behaviors and male adolescent development: a preliminary study. *Journal of Youth and Adolescence*, 17, 5, 413-427.
- Vallerand, R.J., Fortier, M.S. & Guay, F. (1997). Self-determination and persistence in a real-life setting: toward a motivational model of high school dropout. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 5, 1161-1176.
- Vuchinich, S., Bank, L. & Patterson, G.R. (1992). Parenting, peers, and the stability of antisocial behavior in adolescent boys. *Developmental Psychology*, 28, 3, 510-521.
- Warr, M. (1993). Parents, peers, and delinquency. *Social forces*, 72, 247-264.
- Weber, L.R., Miracle, A. & Skehan T. (1995). Family bonding and delinquency: Racial and ethnic influences among U.S. youth. *Human Organization*, 54, 363-372.
- Weerman, F.M. (1996). Combinaties van bindingsfactoren en delinquent gedrag. *Tijdschrift voor criminologie*, 1, 44-63.
- BBBBB (1998). *Het belang van bindingen. De bindingstheorie als verklaring van verschillen en veranderingen in delinquent gedrag*. RuG, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Groningen.
- Wiatrowski, M.D., Griswold, D.B. & Roberts, M.K. (1981). Social control theory and delinquency. *American Sociological Review*, 46, 525-541.
- Witchcoff Knight, K. & Tripodi, T. (1996). Societal bonding and delinquency: an empirical test of Hirschi's theory of control. *Journal of offender rehabilitation*, 23, 1-2, 117-129.
- Wright, B.R. Entner; Caspi, A., Moffit, T.E. & Silva, P.A. (1999). Low self-control, social bonds, and crime: social causation, social selection, or both? *Criminology*, 37, 3, 479-514.
- Zhang, L. & Messner, S. E. (1996). School attachment and official delinquency status in the People's Republic of China. *Sociological Forum*, 11, 285-303.
- Zhang, Q., Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1997). Developmental trends of delinquent attitudes and behaviors: replications and synthesis across domains, time, and samples. *Journal of Quantitative Criminology*, 13, 2, 181-215.

BIJLAGE 1

Schalen WIL-project en Sociaal Gedrag project

In deze bijlage worden de items met de antwoordcategorieën van de gebruikte schalen uit het WIL-project en het Sociaal gedrag project weergegeven.

SCHALEN WIL-PROJECT:

Relatie exploratie

Neem in gedachten de persoon uit de groep van leeftijdgenoten die het belangrijkst voor je is. Vul voor het gemak de voornaam in op de lijn hieronder. De volgende uitspraken gaan over de persoon, waarvan je de naam zojuist hebt ingevuld. We noemen deze persoon in de uitspraken 'je beste vriend(in)'.

- Ik praat regelmatig met anderen over mijn beste vriend(in).
- Ik probeer veel te weten te komen over mijn beste vriend(in).
- Ik probeer er regelmatig achter te komen wat anderen vinden van mijn beste vriend(in).
- Ik doe veel moeite nieuwe dingen te weten te komen over mijn beste vriend(in).
- Ik denk vaak na over mijn beste vriendin.

Antwoordcategorieën:

1. klopt precies 2. klopt 3. klopt soms wel/soms niet 4. klopt niet 5. klopt helemaal niet

Binding aan ouders

Wil je bij de volgende uitspraken aangeven in hoeverre je het er al of niet mee eens bent.

- Van mijn ouders kan ik nog veel leren.
- Vaak heb ik dezelfde opvattingen als mijn ouders.
- Kinderen zou ik later net zo opvoeden als mijn ouders mij hebben opgevoed.
- Ik kan ontzettend goed met mijn ouders praten.
- Kritiek van mijn ouders op mijn doen en laten neem ik ter harte.
- Meestal heb ik dezelfde smaak of voorkeur als mijn ouders.
- Zoals mijn ouders leven, zo wil ik ook leven.
- Mijn ouders reken ik tot mijn beste vrienden

Antwoordcategorieën:

1. helemaal mee eens 2. mee eens 3. niet eens/ niet oneens 4. niet mee eens 5. helemaal niet mee eens

Binding aan school/werk**School: voor de 12-14 jarigen**

Je zit nu op school. Hoe denk jij over school? Hoe belangrijk is ze voor jou?

Door de school voel ik me zeker van mezelf.
De school geeft zekerheid in het leven.
Door de school heb ik zelfvertrouwen.
De school geeft mij zekerheid over de toekomst.
Ik kan door de school toekomst optimistisch tegemoet zien.
Ik weet zeker dat ik voor de goede school heb gekozen.

Antwoordcategorieën:

1. klopt precies 2. klopt 3. klopt soms wel/ soms niet 4. klopt niet 5. klopt helemaal niet

School/studie: voor de 15 jarigen en ouder

Je zit nu op school en volgt daar een bepaalde opleiding (LBO, MAVO, HAVO, VWO), of je studeert. Hoe denk je over je opleiding of je studie? Hoe belangrijk zijn ze voor jou? De school waarop ik zit/ mijn opleiding/studie:

Daardoor voel ik me zeker van mezelf.
Geeft me zekerheid in het leven.
Geeft me zekerheid voor de toekomst.
Geeft me zelfvertrouwen.
Ik kan daardoor optimistisch de toekomst tegemoet zien.
Ik weet zeker dat het goed is dat ik daarvoor heb gekozen.

Antwoordcategorieën:

1. klopt precies 2. klopt 3. klopt soms wel/ soms niet 4. klopt niet 5. klopt helemaal niet

Werk: voor de 15 jarigen en ouder

Je werkt nu bij een bedrijf of een instelling. Hoe denk je over je werk? Hoe belangrijk is dat voor jou?

Daardoor voel ik me zeker van mezelf.
Geeft me zekerheid in het leven.
Geeft me zekerheid voor de toekomst.
Geeft me zelfvertrouwen.
Ik kan daardoor optimistisch de toekomst tegemoet zien.
Ik weet zeker dat het goed is dat ik daarvoor heb gekozen.

Antwoordcategorieën:

1. klopt precies 2. klopt 3. klopt soms wel/ soms niet 4. klopt niet 5. klopt helemaal niet

Binding aan vrienden

Welke personen zijn voor jou belangrijk in de vrije tijd? Met wie kun jij je goed vermaken? Naar wie ga jij toe als je niet weet wat je moet doen in de vrije tijd?

Geef bij alle personen hieronder aan hoe belangrijk ze voor jou zijn in de vrije tijd. Je doet dat door bij elke persoon een cijfer tussen de 10 en 100 te omcirkelen.

Een '10' betekent dat die persoon niet zo belangrijk voor je is.

Een '100' betekent dat die persoon heel erg belangrijk voor je is.

Als je geen broers hebt, omcirkel je het antwoord 'die heb ik niet (meer)'. Dit kan ook voorkomen bij de andere personen.

Hieronder zie je een aantal personen. In de vrije tijd zijn ze voor mij:

	Niet zo Belang- rijk	Belangrijk	Heel erg belang- rijk
beste vriend(in)	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		
(overige) vrienden/vriendinnen	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		

Als je problemen hebt in de relatie met iemand anders of je alleen voelt, door wie word jij dan geholpen? Het gaat in deze vraag om problemen die je kunt hebben als je met anderen omgaat, bijvoorbeeld ruzies, iemand mag je niet; en ook om de momenten waarop je jezelf alleen voelt.

Als ik problemen heb met iemand anders of als ik me alleen voel, word ik geholpen door:

	Niet zo Goed	Goed	Heel erg goed
beste vriend(in)	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		
(overige) vrienden/vriendinnen	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		

Door wie wordt jij geholpen bij vragen en/of problemen met het leren op school/de studie? Het gaat hier alleen om vragen of problemen met het leren op school/de studie, bijvoorbeeld als je iets niet begrijpt, niet weet of je een bepaald vak moet laten vallen, steeds onvoldoende haalt voor proefwerken of tentamens, de kans loopt een jaar te moeten overdoen, enzovoort.

Geef bij alle personen die hieronder staan aan hoe ze je dan helpen.

Als je geen broers hebt, omcirkel je het antwoord 'die heb ik niet (meer)'. Dit kan ook voorkomen bij de andere personen.

Bij vragen of problemen met het leren/de studie word ik geholpen door:

	Niet zo Goed	Goed	Heel erg goed
beste vriend(in)	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		
(overige) vrienden/vriendinnen	10 20 30 40 50 60 70 80 90 100		

Als je vragen of problemen hebt op je werk, door wie word jij dan geholpen?

Het gaat hier om verschillende vragen of problemen die je op het werk kunt hebben, bijvoorbeeld dat je niet weet hoe je een bepaalde klus aan moet pakken, dat je het werk niet leuk vindt, dat het te zwaar is, dat je niet goed op kunt schieten met je collega's, dat je steeds de vervelende klussen op te knappen, enzovoort.

Geef bij alle personen die hieronder staan aan hoe ze je dan helpen.

Als je geen broers hebt, omcirkel je het antwoord 'die heb ik niet (meer)'. Dit kan ook voorkomen bij de andere personen.

Bij vragen of problemen met het werk word ik geholpen door:

	Niet zo Goed	Goed	Heel erg goed
beste vriend(in)	10	20 30 40 50 60 70 80 90 100	
(overige) vrienden/vriendinnen	10	20 30 40 50 60 70 80 90 100	

Afkeuring van delinquent gedrag

Hieronder staan dingen die jongeren zouden kunnen doen.

Wij zouden graag willen weten wat je daarvan vindt.

Stel, je ZIET of MERKT dat een jongere de onderstaande dingen doet. Bedenk dan eens hoe jij dat zou vinden.

Een jongere koopt iets waarvan je weet dat het gestolen is.

Een jongere verkoopt iets door waarvan je weet dat het gestolen is.

Een jongere bedreigt iemand die je kent, met een mes.

Een jongere bedreigt een onbekende met een mes.

Een jongere verwondt opzettelijk iemand die je kent, licht met een mes.

Een jongere verwondt opzettelijk een onbekende, licht met een mes.

Een jongere brengt opzettelijk iemand die je kent, met een mes een ernstige wond toe waarmee het slachtoffer naar het ziekenhuis zal moeten.

Een jongere verkoopt drugs aan een onbekende en je weet dat deze onbekende er verslaafd aan zal raken.

Een jongere brengt opzettelijk een onbekende, met een mes een ernstige wond toe waarmee het slachtoffer naar het ziekenhuis zal moeten.

Een jongere trapt met opzet een wiel krom van de fiets van een onbekende.

Een jongere steelt kleingeld van een onbekende.

Een jongere steelt een aanzienlijk bedrag (meer dan / 50,-) van iemand die je kent.

Een jongere steelt een aanzienlijk bedrag (meer dan / 50,-) van een onbekende.

Een jongere beschadigt met opzet een bromfiets van een onbekende.

Een jongere steekt met opzet een prullenbak in brand.

Een jongere gooit met opzet een ruit van een leegstaand gebouw in.

Een jongere gaat zonder betalen met de bus mee.

Een jongere snijdt met een mes een bank in een bus of trein kapot.

Antwoordcategorieën:

1. ik zou het erg vinden 2. het zou me onverschillig laten 3. ik zou het goed vinden

Delinquent Gedrag:

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens zonder betalen bent meegereden met de bus, tram of metro.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens zonder betalen bent meegereden met de trein.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens muren, bussen, bushokjes etcetera hebt beklad met viltstiften of spuitbussen.

Je hebt ingevuld dat ooit wel eens iets dat niet van jezelf was, in brand hebt gestoken.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens dingen hebt beschadigd of kapotgemaakt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens geld uit een telefooncel of uit een automaat heb gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets uit een winkel hebt gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets op school hebt gepikt, van (mede)leerlingen, van de school, etcetera.

Je hebt ingevuld dat je van thuis of waar je woont, ooit wel eens iets hebt gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets hebt gepikt van je werk.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens een motor, brommer of fiets hebt gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets uit (of van) een auto hebt gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens hebt ingebroken in een huis of gebouw, of daar stiekem naar binnen bent gegaan.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets anders hebt gepikt.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets hebt gekocht waarvan je wist dat het gepikt was.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iets hebt verkocht waarvan je wist dat het gepikt was.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens een mes of een ander wapen bij je hebt gehad, afgezien van militaire dienst.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iemand hebt bedreigd met een wapen of gedreigd hem in elkaar te slaan om geld of andere waardevolle artikelen te verkrijgen.

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens actief betrokken bent geweest bij gevechten of onenigheid tussen mensen, bijv. In voetbalstadions, spoorwegstations, popfestivals, relletjes, demonstraties, of gewoon op straat.

Is dat gedurende het afgelopen jaar wel eens voorgekomen?

Je hebt ingevuld dat je ooit wel eens iemand, die niet tot je gezin behoort, zo hebt geslagen dat die persoon naar een dokter moest (of andere medische hulp).

Je hebt ingevuld dat je wel eens iemand met een mes of ander wapen hebt verwond.

Bij iedere vraag:

Heb je dat het afgelopen jaar wel eens gedaan?

Antwoordcategorieën:

1. Ja 2. Nee

SCHALEN SOCIAAL GEDRAG PROJECT:**Intentie tot exploratie**

Geef aan of de volgende uitspraken gelden:

Ik maak graag spannende dingen mee
Ik probeer graag uit hoe ver ik kan gaan bij anderen
Ik vind het spannend om in onverwachte situaties terecht te komen
Ik ben het liefst op een plek waar veel gebeurt
Ik vind het leuk om anderen uit te dagen
Ik probeer steeds nieuwe dingen uit zelfs als dat bepaalde risico's inhoudt
Ik ben avontuurlijk ingesteld
Ik volg liever de bekende weg
Ik heb er wat aan om regels van anderen te overtreden
Ik ontdek graag nieuwe dingen die ik nog niet heb meegemaakt
Ik ben het liefst in veilige situaties
Ik vind het leuk om onder regels van anderen uit te komen
Ik ben graag in een vertrouwde omgeving
Ik vind het leuk om dingen die eng zijn toch te doen
Ik ga conflicten met anderen liever uit de weg
Ik vind het leuk zo veel mogelijk dingen uit te proberen
Ik vind het spannend om dingen te doen die niet mogen

Antwoordcategorieën:

1. klopt helemaal niet 2. klopt niet 3. klopt soms niet/soms wel 4. klopt wel 5. klopt helemaal

Binding aan ouders

Geef aan of de volgende uitspraken gelden:

Bij ons thuis zijn we gewend onze eigen boontjes te doppen
Bij ons thuis richt ieder zich vooral op zijn\haar eigen bezigheden
Op ons gezin is de uitspraak 'ieder voor zich' van toepassing
In ons gezin gaat iedereen zijn eigen gang
In ons gezin besluit ieder voor zich datgene dat voor hem\haar het beste uitkomt
De gezinsleden zijn betrokken bij elkaar
Wij doen thuis alles samen
Het is thuis gezellig
Bij ons thuis helpen we elkaar als we problemen hebben
In ons gezin kunnen we op elkaar vertrouwen

Antwoordcategorieën:

1. klopt helemaal niet 2. klopt niet 3. klopt soms niet/soms wel 4. klopt wel 5. klopt helemaal

Binding aan school

Geef aan of de volgende uitspraken gelden:

Ik ben veel tijd kwijt aan school
Ik werk hard voor school
Tijdens de les let ik altijd goed op wat er gezegd wordt
Tijdens de les denk ik veel aan dingen die niet met school te maken hebben

Antwoordcategorieën:

1. klopt helemaal niet 2. klopt niet 3. klopt soms niet/soms wel 4. klopt wel 5. klopt helemaal

Binding aan vrienden:

Hier komen wat uitspraken over jou en je beste vrienden, dit kunnen zowel jongens als meisjes zijn. Ze hoeven niet op deze school te zitten.

Geef aan in hoeverre deze uitspraken kloppen in jouw vriendschap(pen)

Mijn vrienden geven mij vaak complimenten over iets dat ik goed gedaan heb

Mijn vrienden geven mij raad als ik een praktisch probleem heb

Tegenover mijn vrienden houd ik mijn mond over mijn persoonlijke problemen

Mijn vrienden helpen mij met klusjes (iets repareren, kamer opruimen, auto wassen of zo)

Als ik verdrietig ben, kan ik bij mijn vrienden terecht

Als ik een probleem heb met huiswerk, of ik snap iets niet in de klas, dan kan ik dat altijd aan mijn vrienden vragen

Antwoordcategorieën:

1. klopt helemaal niet 2. klopt niet 3. klopt soms niet/soms wel 4. klopt wel 5. klopt helemaal

Delinquent gedrag

Heb je het afgelopen jaar weleens één van de volgende dingen gedaan (gestolen, moedwillig vernield enzovoort)?

Iets uit een winkel gestolen?

In een winkel prijskaartjes verwisseld, met de bedoeling iets goedkoper te krijgen?

Zonder te betalen met de bus/tram/metro/trein meegegaan?

Iets gekocht waarvan je eigenlijk wel wist of het idee had dat het gestolen was?

Spullen van school zoals schriften, boeken, krijt, potloden, pennen, meegenomen (gestolen)?

Geld van thuis meegenomen (gestolen)?

Geld van een medeleerling gestolen?

Een jas van een medeleerling gestolen?

Ergens in een gebouw, huis of winkel ingebroken?

Een fiets gestolen?

Een brommer gestolen?

Iets anders gestolen, namelijk?

Met stift of met een spuitbus dingen bewerkt?

Iets in een bus, tram, metro of trein moedwillig beschadigd of kapotgemaakt?

Iets op straat (bushokje, straatlantaarn) moedwillig beschadigd of kapotgemaakt?

Een brandje aangestoken, bijvoorbeeld in kelder, fietsenhok of op straat?

Expres een fiets beschadigd of kapotgemaakt?

Een auto beschadigd?

Iets op school beschadigd of kapotgemaakt?

Een ruit van een gebouw ingegooid of ingeslagen?

Iets anders moedwillig beschadigd of kapotgemaakt, namelijk?

Met opzet iemand op straat, in de disco, in de kroeg, of op school geslagen of geschopt?

Iemand bedreigd met een mes of een ander wapen?

Antwoordcategorieën:

1. nooit 2. 1 keer 3. 2 of 3 keer 4. 4 keer of meer

Gemiddelden en percentages van delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse van de longitudinale groep, 12-24 jarigen 1991 en 15-27 jarigen 1994

Tabel B2.1

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorieën en sekse in 1991, 12-24 jarigen WIL-1991

	Hele groep (n = 1966)	Jongens (n = 861)	Meisjes (n = 1105)	<i>p</i>	
Vandalisme	0.15 (0.48)	0.20 (0.48)	0.10 (0.34)	0.01	0.12
Vermogensdelinquentie	0.48 (0.92)	0.67 (1.12)	0.34 (0.76)	0.01	0.17
Geweld	0.23 (0.51)	0.41 (0.67)	0.09 (0.29)	0.01	0.31
Geweld zonder wapenbezit	0.08 (0.30)	0.15 (0.41)	0.03 (0.18)	0.01	0.20
Verkeersdelict	0.16 (0.37)	0.23 (0.42)	0.11 (0.31)	0.01	0.17
Delinquent gedrag (21 items)	0.85 (1.41)	1.28 (1.75)	0.52 (1.03)	0.01	0.26

WIL = project Wendingen in de Levensloop, n = aantal respondenten, tussen haakjes = standaard deviatie, *p* = significantieniveau verschil jongens en meisjes, = effectgrootte verschil jongens en meisjes

Tabel B2.2

Gemiddeld aantal delinquente gedragingen naar delictscategorieën en sekse in 1994, 15-27 jarigen WIL-1994

	Hele groep (n = 1966)	Jongens (n = 861)	Meisjes (n = 1105)	<i>p</i>	
Vandalisme	0.08 (0.31)	0.12 (0.38)	0.05 (0.34)	0.01	0.11
Vermogensdelinquentie	0.47 (0.91)	0.61 (1.03)	0.36 (0.78)	0.01	0.13
Geweld	0.20 (0.47)	0.33 (0.59)	0.09 (0.31)	0.01	0.26
Geweld zonder wapenbezit	0.07 (0.28)	0.13 (0.37)	0.03 (0.16)	0.01	0.20
Verkeersdelict	0.14 (0.35)	0.17 (0.38)	0.12 (0.32)	0.01	0.08

Delinquent gedrag (21 items) 0.74 (1.29) 1.06 (1.51) 0.50 (1.01) 0.01 0.22

WIL = project Wendingen in de Levensloop, n = aantal respondenten, tussen haakjes = standaard deviatie, p = significantieniveau verschil jongens en meisjes, ζ = effectgrootte verschil jongens en meisjes

Tabel B2.3

Overzicht percentages delinquent gedrag naar delictscategorie en sekse van de longitudinale groep, 12-24 jarigen 1991 en 15-27 jarigen 1994 (WIL-steekproef)

	12-24 jarigen 1991			15-27 jarigen 1994		
	Hele groep (n = 1966)	Jongens (n = 861)	Meisjes (n = 1105)	Hele groep (n = 1966)	Jongens (n = 861)	Meisjes (n = 1105)
Vandalisme	12.1	16.5	8.7	6.6	9.8	4.1
vandalisme	10.6	14.7	7.4	5.3	8.0	3.2
graffiti	2.6	2.9	2.4	1.8	2.4	1.3
brandstichting	1.0	2.0	0.2	0.6	1.0	0.2
Vermogensdelinquentie	28.7	37.3	22.0	29.5	36.1	24.3
stelen van of uit auto	0.4	0.7	0.1	0.2	0.3	0.1
stelen van auto*	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
stelen fiets/brommer/motor	1.7	3.3	0.5	3.0	5.5	1.0
stelen van school	3.2	3.8	2.7	1.8	2.0	1.6
stelen uit telefooncel/automaat	1.2	1.4	1.1	0.8	0.5	1.1
stelen van thuis	5.3	6.5	4.4	2.5	2.1	2.9
stelen van tas/koffer*	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
stelen van werk	6.1	9.1	3.7	8.3	11.0	6.2
stelen uit winkel	4.3	5.6	3.3	2.3	2.8	1.9
stelen van iets anders	1.2	1.3	1.2	0.8	0.7	0.8
zakkenrollen*	0.1	0.2	0.0	0.1	0.0	0.1
inbraak/insluiping	2.2	3.5	1.2	1.2	2.2	0.4
kopen van gestolen goederen	3.3	5.5	1.5	5.8	8.9	3.4
verkopen van gestolen goederen	1.0	2.3	0.0	7.3	3.4	0.4
zwartrijden tram/bus/metro	12.3	15.0	10.1	11.9	14.3	10.0
zwartrijden trein	5.9	8.2	4.0	6.7	7.1	6.4
Geweld	19.0	32.4	8.5	17.0	28.5	8.1
een wapen bij zich gehad	14.5	25.8	5.7	12.6	21.0	6.1
verwonding met wapen	0.1	0.0	0.2	0.0	0.0	0.0
bedreiging voor geld	0.2	0.2	0.1	0.1	0.2	0.0
openbaar geweld	7.0	12.6	2.7	6.2	10.6	2.7
mishandeling van gezinslid*	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0
mishandeling van niet-gezinslid	1.1	2.4	0.1	0.9	2.0	0.1
Geweld zonder wapenbezit	7.3	13.8	3.0	6.7	11.6	2.8
Verkeersdelict	16.0	22.9	10.7	14.1	17.3	11.6
auto/motor/brommer bestuurd zonder rijbewijs/verzekering *						
Delinquent gedrag (21 items)	41.3	55.3	30.5	40.3	53.7	29.9

WIL = project Wendingen in de Levensloop, afgj = afgelopen jaar gepleegd, ooit = ooit gepleegd, n = aantal respondenten, * = niet opgenomen in delinquent gedrag totaal maat

BIJLAGE 3

Regressie analyse 15-17 jarige MAVO scholieren WIL-project vergeleken met 15-17 jarige MAVO scholieren Sociaal Gedrag project

Tabel B3

Regressies van delinquent gedrag op sekse, (relatie-) intentie tot exploratie, binding aan ouders, binding aan vrienden, binding aan school(werk): hoofd- en interactie-effecten 15-17 jarige MAVO scholieren WIL-1991 vergeleken met 15-17 jarige MAVO scholieren Sociaal Gedrag

	WIL-1991 (n= 138)	Sociaal Gedrag 1996 (n= 823)
R^2	.21	.39
Sekse	-.90**	-.54***
(relatie-) intentie tot exploratie	.37***	.59***
Binding ouders	-.14 ns	-.12**
Binding vrienden	.10 ns	-.09*
Binding school (werk)	-.23*	-.16***
Sekse * (relatie-) intentie tot exploratie	-.03 ns	-.34***
Sekse * Binding ouders	.21 ns	.06 ns
Sekse * Binding vrienden	.22 ns	.09 ns
Sekse * Binding school /werk	.001ns	.02 ns

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$, ns = geen statistisch significant effect, R^2 = verklaarde variantie

BIJLAGE 4

Vergelijking 15-17 jarige allochtone met autochtone MAVO scholieren Sociaal Gedrag project

Vergelijking allochtone en autochtone jongeren in de Sociaal Gedrag steekproef

De selectie van de autochtone jongeren kan ook van invloed zijn op de resultaten die verkregen zijn. In de criminologische literatuur is er veel discussie over de mogelijke verschillen tussen autochtone en allochtone jongeren wat betreft de aard en ernst van delinquent gedrag en de verklaring ervan. Om te achterhalen of beide groepen jongeren verschillen op de in dit onderzoek gebruikte variabelen zijn de gemiddelden hierop tussen beide groepen vergeleken. Een selectie van de jongeren bij wie de waarden op de gebruikte variabelen compleet waren resulteerde in 706 autochtone, en 257 allochtone jongeren in de leeftijd van 15 tot 17 jaar.

Uit de analyses in tabel B4.1 komen enkele opmerkelijke resultaten naar voren. De gemiddelden van de autochtone en allochtone jongeren verschillen op acht van de tien variabelen significant van elkaar. Uit de analyses blijkt dat de gemiddelde mate van delinquent gedrag significant hoger is bij de autochtone dan bij de allochtone jongeren [$F(1, 961) = 13.73, p = .001$]. Dit geldt ook voor vandalisme en vermogensdelinquentie. De gemiddelde mate van geweld is ook hoger onder de autochtone jongeren, maar dit verschil is niet statistisch significant ($p = .07$). Ook bij de onafhankelijke variabelen worden er verschillen gevonden. Autochtone jongeren hebben gemiddeld een hogere mate van exploratie en binding aan vrienden, en een lagere mate van binding aan ouders en school.

Het voorafgaande maakt duidelijk dat de resultaten die gepresenteerd worden over de autochtone jongeren, niet zomaar gegeneraliseerd mogen worden naar de allochtone jongeren. Echter, er zijn zowel verschillen tussen de gemiddelden van de afhankelijke als de onafhankelijke variabelen, wat betekent dat het verklaringsmodel van delinquent gedrag gelijk kan zijn voor beide groepen jongeren.

Tabel B4.1

Vergelijking van de gemiddelden en standaarddeviaties van de (on)afhankelijke variabelen tussen de allochtone en de autochtone van de Sociaal Gedrag steekproef

	Autochtonen groep (n= 706)	Allochtonen groep (n= 257)	F	p	df1, df2
Geslacht	1.48 (.50)	1.49 (.50)	.18	.67	1, 961
Leeftijd	15.81 (.71)	16.04 (.74)	18.06	.001	1, 961
Delinquent gedrag	1.38 (.44)	1.27 (.35)	13.73	.001	1, 961
Vandalisme	1.89 (2.33)	1.17 (1.82)	19.97	.001	1, 961
Vermogensdelinquentie	2.08 (1.98)	1.51 (1.87)	16.47	.001	1, 961
Geweld (zonder wapenbezit)	.44 (.63)	.35 (.61)	3.38	.07	1, 961
Exploratie	3.22 (.56)	3.11 (.56)	6.81	.01	1, 961
Binding aan ouders	3.51 (.51)	3.62 (.50)	9.73	.002	1, 961
Binding aan vrienden	3.65 (.68)	3.55 (.74)	4.09	.04	1, 961
Binding aan school	3.01 (.77)	3.24 (.69)	16.83	.001	1, 961

Tussen haakjes = standaarddeviatie

Vergelijking van het verklaringsmodel tussen de allochtone en autochtone jongeren in de Sociaal Gedrag steekproef

Er is geconstateerd dat de gemiddelden van de (on)afhankelijke variabelen verschillen tussen de hier geselecteerde autochtone en de allochtone jongeren. Dit zou kunnen betekenen dat het verklaringsmodel ook verschillend is tussen beide groepen. Dit blijkt in grote lijnen echter niet het geval te zijn. Bij een aanvullende analyse over de allochtonen groep blijkt ook regressiemodel 3 met hoofd- en eerste-orde interactie-effecten het beste op de data te passen (tabel B4.2). De totale verklaarde variantie is 34% tegenover 40% bij de autochtone groep. Wanneer we het al dan niet significant zijn van de effecten even buiten beschouwing laten

(vanwege het kleinere aantal jongeren in de allochtone groep) zijn de richting en de sterkte van de effecten nagenoeg gelijk als de voorspellers bij de autochtone groep. Wel een opvallend verschil is het verschil in richting van de invloed van de binding aan vrienden op crimineel gedrag. Hoewel deze niet significant is bij de allochtone jongeren wordt hier wel een klein positief effect gevonden, tegenover een negatieve relatie bij de autochtone groep. Vooralsnog lijkt er echter geen reden om te veronderstellen dat het verklaringsmodel verschillend is tussen beide groepen.

Tabel B4.2

Regressies van delinquent gedrag op sekse, intentie tot exploratie, binding aan ouders, binding aan vrienden, binding aan school: hoofd- en interactie-effecten 15-17 jarige allochtone MAVO scholieren vergeleken met 15-17 jarige autochtone MAVO scholieren Sociaal Gedrag

	Allochtonen (n= 309)	Autochtonen (n= 823)
R^2	.34	.40
Sekse	-.69***	-.55***
Leeftijd	-.18*	.04 ns
Intentie tot exploratie	.35***	.59***
Binding ouders	-.18*	-.13**
Binding vrienden	.08 ns	-.08*
Binding school (werk)	-.22**	-.16***
Sekse * Intentie tot exploratie	-.06 ns	-.36***
Sekse * Binding ouders	.10 ns	.08 ns
Sekse * Binding vrienden	-.19 ns	.09 ns
Sekse * Binding school /werk	.12 ns	.04 ns
Sekse * Leeftijd	.19 ns	-.09 ns
Leeftijd * Intentie tot exploratie	-.11*	-.05 ns
Leeftijd * Binding ouders	-.13*	.05 ns
Leeftijd * Binding vrienden	.04 ns	.03 ns
Leeftijd * Binding school /werk	.03 ns	.05 ns
Leeftijd * Leeftijd	-.07 ns	.05 ns

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$, ns = geen statistisch significant effect, R^2 = verklaarde variantie

BIJLAGE 5

Correlaties en covarianties tussen de geobserveerde variabelen bij de LISREL analyses uit hoofdstuk 6

Tabel B5.1

Correlaties, gemiddelden en standaarddeviaties van de geobserveerde variabelen van de groep 12-14 jarigen 1991 (N= 387)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Binding aan vrienden 1991												
2. Binding aan vrienden 1994	.371											
3. Relatie exploratie 1991	.206	.16										
4. Relatie exploratie 1994	.143	.20	.22									
5. Delinquent gedrag 1991	.024	-	.18	.03								
6. Delinquent gedrag 1994	.006	-	.11	-	.40							
7. Binding aan	-.057	.02	.04	-	-	-						

vetgedrukt = statistisch significante correlatie, $p < .05$ (1-zijdig getoetst)

Tabel B5.2

Correlaties, gemiddelden en standaarddeviaties van de geobserveerde variabelen van de groep 15-17 jarigen 1991 (N= 444)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Binding aan vrienden 1991												
2. Binding aan vrienden 1994	.381											
3. Relatie exploratie 1991	.231	.136										
4. Relatie exploratie 1994	.210	.119	.388									
5. Delinquent gedrag 1991	-	-.080	-									
6. Delinquent gedrag 1994	-	-	-	-.409								
7. Binding aan ouders 1991	-	-.036	.146	-.194	-.194							
8. Binding aan ouders 1994	.017	-	-.066	-	-.574							
9. Binding aan school/werk 1991	.155	.071	.080	.105	-.345	.265						
10. Binding aan	.080	.118	.001	.020	-	-.098	.251	.298				

school/werk		6 0											
1994													
11.	Afkeuring van delinquent gedrag 1991	.057	.01	.08	.07	-	-	.22	.16	.14	.05		
		0	6	4	.35	.20	9	2	6	6			
					3	9							
13.	Afkeuring van delinquent gedrag 1994	.138	.04	.00	.05	-	-	.11	.20	.06	.11	.43	
		4	3	1	.21	.35	6	4	5	0	9		
					4	1							
Gemiddelde		63.9	65.	3.0	3.3	1.1	.8	3.1	3.2	3.6	3.6	1.7	1.7
			4										
Standaarddeviatie		17.3	15.	.9	.8	1.6	1.3	.7	.6	.7	.6	.3	.3
			3										
vetgedrukt = statistisch significante correlatie, $p < .05$ (1-zijdig getoetst)													

Tabel B5.3

Covarianties tussen de geobserveerde variabelen van de groep 15-17 jarigen 1991 (N= 387)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Binding aan vrienden 1991	.036											
2. Binding aan vrienden 1994	.011	.025										
3. Relatie exploratie 1991	.033	.022	.710									
4. Relatie exploratie 1994	.023	.027	.159	.729								
5. Delinquent gedrag 1991	.006	-.192	.048	1.612								
6. Delinquent gedrag 1994	.002	.000	.160	-.861	2.748							
7. Binding aan ouders 1991	-.007	.003	.023	-.002	-.066	-.470						
8. Binding aan ouders 1994	-.001	-.005	.002	-.004	-.039	.180	.400					
9. Binding aan school/werk 1991	.009	.012	.136	.024	-.009	-.097	.027	.403				
10. Binding aan	.002	.011	.009	.071	-.009	-.081	.096	.104	.355			

[illegible]

Tabel B5.4

Covarianties tussen de geobserveerde variabelen van de groep 18-20 jarigen 1991 (N=444)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3. Binding aan vrienden 1991	.030											
4. Binding aan vrienden 1994	.010	.023										
12. Relatie exploratie 1991	.036	.019	.804									
13. Relatie exploratie 1994	.030	.015	.291	.684								
14. Delinquent gedrag 1991	-.003	-.110	-.265									
15. Delinquent gedrag 1994	-.019	-.005	-.890	1.764								
16. Binding aan ouders 1991	-.001	-.023	.083	-.472								
17. Binding aan ouders 1994	.002	-.002	-.034	-.233	.340							
18. Binding aan school/werk 1991	.018	.007	.048	.057	-.114	-.159	.102	.440				

19.	Binding aan school/werk 1994	.009	.01	.00	.01	-	-	.04	.09	.12	.41		
			2	0	1	.12	.13	4	5	8	9		
						3	6						
20.	Normen t.a.v. delinquent gedrag 1991	.003	.00	.02	.01	-	-	.04	.02	.02	.01	.06	
			0	0	6	.14	.07	0	5	5	0	7	
						9	2						
15.	Normen t.a.v. delinquent gedrag 1994	.006	.00	.00	.01	-	-	.02	.03	.01	.01	.02	.06
			2	2	2	.09	.12	0	1	1	8	9	6
						1	0						

Dankwoord

Er zijn vele wegen die naar Rome leiden. De reis wordt vol overtuiging en goede moed ingezet en de eerste de beste mogelijkheid om de snelweg te pakken wordt aangegrepen. Al snel blijkt dat de wegenkaart ontbreekt waarvan het autoverhuurbedrijf je toch verzekerd had dat die aanwezig zou zijn. Ook blijkt de buitenkant van de auto mooier dan wat er onder de motorkap aan paardenkrachten wordt voortgebracht. Al snel wordt de provinciale weg verkozen en is aan de hobbelende B-weggetjes en rokende radiatoren niet meer te ontkomen. De inmiddels tot zwerftocht geworden voettocht voert langs schitterende vergezichten maar ook door de meest vervuilde industriële gebieden. Je begint er nu toch wel aan te twijfelen of Rome wel zo'n mooie stad is en of je daar nog wel naar toe wilt. Op deze momenten van eenzame bezinning, zittend op een rotsblok langs de weg, zijn er op wonderbaarlijke wijze toch altijd mensen die je weer op je fietsje zetten en je een duwtje in de juiste richting geven. Ik wil hier me tot een aantal van deze mensen richten.

Mijn dagelijkse begeleiding was in handen van Chris Baerveldt. Chris, je bent een opmerkelijk mens. Je hebt een eigen visie op de werkelijkheid en handelt daar ook naar. Een van je vaste kreten na een bespreking over dit boekwerk was dan ook, 'Eric, crisis brengt groei'. Ik ben heel wat gegroeid de afgelopen jaren. Ik wil je met name bedanken voor de (soms eindeloze) theoretische discussies die wij gevoerd hebben en de daaraan verbonden kopjes kruidenthee met een koekje. Dit heeft er mijns inziens voor gezorgd hebben dat ik nu een 'eigen' verhaal te vertellen heb.

Een ander wiel aan de kar der begeleiding was mijn promotor Wim Meeus. Wim, je pragmatisme is één van de dingen waaraan ik veel heb gehad de afgelopen jaren. Met welk probleem ik ook bij je kwam, je deur stond altijd voor mij open en jij had altijd een concrete suggestie in welke richting ik de oplossing moest zoeken. Hoewel onze rolverdeling soms opnieuw moest worden vastgesteld heb ik onze samenwerking als prettig ervaren. Bedankt.

Om de kar te laten rollen was Harm & Hart als promotor het completerende wiel. Harm, de bal terugkaatsen, niet altijd op maat, maar wel zodat ik hem moest inkoppen was één van jou verdiensten. Ik wil je hiervoor bedanken. Met name de tal van methodologische en statistische problemen waar ik in dit onderzoek tegen aan liep heb je vaak terug gebracht tot relatieve problemen. Hierbij was een afsluitende alles zeggende maar ook soms confronterende glimlach dan ook onmisbaar.

Gerard Maassen wil ik bedanken voor zijn advies bij alle LISREL-problemen die er op mijn weg kwamen. Het is goed om te merken dat je altijd weer duidelijk weet te maken dat analysetechnieken hulpmiddel zijn om theorieën te toetsen en geen doel op zich zijn.

Micha de Winter was iemand die zich graag inliet met mij en het verhaal achter mijn boekje. Stiekem heb ik van jou een beetje geleerd hoe een wetenschapper zich in de maatschappij kan bewegen en profileren. Dit was prettig om te beleven.

Bij Nicollette van Veldhoven had ik mijn eerste onderzoeksbaantje aan de Universiteit. Jij geloofde blijkbaar al vroeg in mij en dat voelde goed.

Mijn collega's van de voormalige vakgroep Jeugd, Gezin en Levensloop en het huidige Kinder- en Jeugdstudies zijn een belangrijke en ondersteunende groep mensen geweest in de afgelopen jaren. Ik ben benieuwd of ik in de toekomst net zo'n persoonlijke werkrelaties krijg als waarvan ik bij jullie heb genoten. Een specifieke en onmisbare groep hierin waren mijn partners in de 'promotie-crime', de aioio's. Zonder deze stuk voor stuk krenten in de pap had ik mijn bordje zeker niet leeggegeten.

De traveller-kid vanaf het eerste uur van vertrek is mijn kamergenoot en kameraad Marc Noom. Marc, onze maandagochtend-evaluaties zal ik erg missen. Het ter discussie stellen van onze eigen en de hele wereldproblematiek en het relativerend eindigen met een volle lach was een mooi begin en einde van elke week. Inmiddels ben ik erachter dat we zo ontzettend verschillend zijn dat we gewoon op elkaar lijken. Het voelt goed dat er completerende zielen zijn en onze 'symbiose' zal blijven voortbestaan.

De landelijke vriendenvijfhoek Amsterdam-Utrecht-Eindhoven-Velp-Maastricht was en is een essentiële levensbehoefte voor mij. Ik heb bewondering voor de niet aflatende steun die jullie mij gegeven hebben. Vriendschap is wat mij betreft geen illusie gebleken.

Ook de familie Schrijver zal zich menigmaal achter de oren gekrabbeld hebben waarom er zo'n drukte gemaakt wordt over zo'n boekje. Gelukkig leed jullie aandacht voor dit geschrift daar niet onder. Met name Max en Tiny wil ik bedanken voor hun ondersteuning in raad en (sponsor) daad.

Dit 'eigenwijze' product is voor een deel te wijten aan mijn 'grote' broer Rob. Rob ik ben blij dat je mij van jongs af aan op sleeptouw hebt genomen om de wereld te verkennen. Wie klein is in de onbekende wereld wordt al snel bijdehand kan je wel zeggen.

Als we over onvoorwaardelijke toewijding spreken heb ik het over mijn ouders. Zonder jullie inzet, aandacht en liefde was ik niet geweest wie ik nu ben en daar ben ik jullie meer dan dankbaar voor. Ik ben er inmiddels achter dat de uitspraak Alater weet je wel waarom opvoedkundig zeer verantwoord (en handig) is.

Erica met jou deel ik meer dan alleen het naambordje op de voordeur. Wat wij samen hebben is uniek vanaf het begin en dat zal ook nooit verdwijnen. Dankzij en met jou heb ik Rome bereikt en je hebt me laten zien dat het een prachtige stad is. Toch valt Rome in het niet bij onze nieuwe reis zonder duidelijke bestemming. We zijn namelijk 'on the road' met Jori en ik ben in de gelukkige omstandigheid dat ik met jullie tweeën mee mag liften.

Curriculum Vitae

Eric Luijpers werd geboren op 9 maart 1968 te Venray. In 1985 haalde hij zijn HAVO - en in 1987 zijn VWO-diploma aan de scholengemeenschap Jerusalem aldaar. Vervolgens ging hij Gezondheidswetenschappen studeren aan de Universiteit Maastricht. In 1991 studeerde hij daar af in de richting Gezondheidsvoorlichting. Vanaf 1991 heeft hij Pedagogiek gestudeerd aan de Universiteit Utrecht waarin hij in 1993 afstudeerde in de richting Sport, Bewegen en Gezondheid. Gedurende deze periode heeft hij een aantal maanden gewerkt als toegevoegd onderzoeker bij de vakgroep Pedagogiek. In 1994 is hij bij de voormalige vakgroep Jeugd, Gezin en Levensloop van de Universiteit Utrecht begonnen als assistent in opleiding, waarvan dit boek het tastbare resultaat is. Naast de onderzoekwerkzaamheden in deze functie heeft hij studenten pedagogiek, psychologie en sociologie begeleidt in hun afstudeerfase. In deze periode is hij ook een aantal jaren vertegenwoordiger geweest van het tijdelijk personeel in het dagelijks bestuur van de vakgroep. Vanaf 1999 heeft hij als onderzoeker gewerkt bij de capaciteitsgroep Kinder- en Jeugdstudies van de Universiteit Utrecht. Sinds april 2000 is hij aangesteld als senior sociaal wetenschappelijk onderzoeker bij het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ).